

*Copyright in this work is held by
Fundación IWO Buenos Aires, Argentina.
The Yiddish Book Center is grateful to the
copyright holders for permission to
include this work in the
Steven Spielberg Digital Yiddish Library.*

DRAY DRAMES

Jacob Gordin

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

0-657-06585-4

THE STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY PROVIDES
ON-DEMAND REPRINTS OF MODERN YIDDISH LITERATURE

ORDERS MAY BE PLACED BY PHONE AT (413) 256-4900 X155; BY FAX AT
(413) 256-4700; BY E-MAIL AT ORDERS@BIKHER.ORG; OR BY MAIL AT
NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER, 1021 WEST STREET,
AMHERST, MA 01002-3375 U.S.A.

©1999 NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Lief D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation

AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional
symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our
colophon comes from a design by the noted artist
Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

BOOK DESIGN BY PAUL BACON

PRINTED IN THE U.S.A. ON ACID-FREE PAPER

יעקב גארד'ן

דריי דראמעס

יוסף ליפשיץ-פאנד
פון דער ליטעראטור-געזעלשאפט ביים יווא

Iacov Gordin — Drai Drames

Jacobo Gordin — Tres dramas

Copyright 1973, by
ATENEO LITERARIO EN EL IWO
Pasteur 633
Buenos Aires

Impreso en la Argentina
Printed in Argentina
Queda hecho el depósito que previene la ley 11.723

Este libro se terminó de imprimir el día 28 de agosto de 1973,
en los Tall. Gráf. "Zlotopioro S.A.C.I.F.", Sarmiento 3149, Bs. Aires

יעקב גארדין

דריי דראמעס

„כאסיע די יתומה“ — „נאָמ, מענטש און טיױל“ —
„מירעלע אפרת“

פראגמענטן פון פארשארבעטן
צו דער כאראקטעריסטיק
און זכרונות

אונטער דער רעדאקציע
פון
שמואל ראזשאַנסקי

57סטער באַנד פֿון ציקל

מוסטער־ווערק פֿון דער ייִדישער ליטעראַטור

אַרויסגעגעבן פֿון

יוסף ליפשיץ - פֿאַנד

פֿון דער

ליטעראַטור־געזעלשאַפֿט ביים יוואָ
אין אַרגענטינע

אונטער דער רעדאַקציע

פֿון

שמואל ראַזשאַנסקי

קאַרקטור

יעקב־יהושע לערמאַן

טיראַזש 1.500 עקזעמפּלאַרן

יאָר: ה'תשל"ג — 1973

ליטעראַטור־געזעלשאַפֿט ביים יוואָ אין אַרגענטינע

ת ו כ ן

ביאגראפישע שטריכן 6
 עזרא להד — יעקב גארדינס געדרוקטע דראמעס 10
 שמואל ראָזשאַנסקי — יעקב גארדין און זיין אויסשטראַלונג
 דורך טעאַטער 14
 כאַטיע די יתומה, דראַמע אין 4 אַקטן 25
 גאַט, מענטש און טייוול, דראַמע אין 4 אַקטן 111
 מירעלע אפרת, דראַמע אין 4 אַקטן 211
 צו דער כאַראַקטעריסטיק 297
 לעאַן קאַברין — יעקב גארדין, דער געבוירענער פֿירער
 און לערער 298
 ב. גאַרין — דער רעפֿארמאַטאָר פֿון דער ייִדישער בינע 301
 דוד פינסקי — גארדינס אויפטו 306
 נח פּרילוצקי — יעקב גארדין 311

בילדער :

יעקב גארדין אין פאַרשיידענע יאָרן פון זיין לעבן 7
 אַמעריקאַנער שוישפּילערס אין גרויסע גארדין־ראַלן 47
 4 גרויסע שוישפּילערס אין טיפּישע גארדין־געשטאַלטן 115
 די גרעסטע ייִדישע אַקטריסעס אין גארדינס קרוינראַלן 213
 4 שוישפּילערנס אין דער ראַלע פון מירעלע אפרת 235
 חנה ראָווינאָ אין מירעלע אפרת 296
 א. גודעלמאַנס ביוסט פון יעקב גארדין 296

ביאָגראַפֿישע שטריכן

אַנגעהויבן זיך דרוקן אין פראַווינג ציעלע רוסישע צענטונגען, ווען ראיז 17 יאָר אַלט געווען, און צו די 19 חתונה געהאַט, אָבער היות ער האָט פאַרלוירן דעם נדן, איז ער אַוועק צו ערדאַרבעט, פאַרטאַרבעט אין אַדעס און לסוף געשפילט אין אַ רוסישער וואַנדער-טרופע, און גאָר געוואָרן אַ לערער.

*

אין 1880 האָט ג. ווערנדיק אַ מיט אַרבעטער פון רוסישן זשורנאַל „גיע-דיעליאַ“ (וואַך), וווּ ער האָט געדרוקט דערציילונגען פון יידישן לעבן, זיך פאַרבונדן מיט די שטונדיסטן, אַ קרייז אינספירירט פון טאַלסטאָיס רעליגיע-זע און סאַציאַלע אידייען, און פאַר-טראַכט איינצופונדעווען שטונדיזם צוויי-טן יידן, רעפּאָרמירן דעם יידישן לע-בן-שטייגער, באַזירט אויף דער ביבל, און דערפאַר האָט זיין קרייז זיך אַנגערופן „דוכאַוואַיע ביבליסקאַיע בראַט-סטוואַ“, געשטימט (געשטלעך) ביבלישע ברודערשאַפט. אַזוי ווי די דאָזיקע שי-טה האָט זיך אַפגעזאָגט פון רעליגיע-זע ריטואַלן, און ג. איז געווען פון די אַקטיווסטע טוערס אירע, וואָס האָט געפריידיקט, אַז זיין זאָלן זיך אַפזאָגן פון האַנדל און זיך נעמען צו פיזי-שער אַרבעט, בעיקר צו ערדאַרבעט, אַזוי גאָרדינען שפּעטער באַשערט גע-

יעקב גאַרדין, וועלכער ווערט באַ-טראַכט ווי דער רעפּאָרמאַטאָר פון דער יידישער בינע, האָט געשפילט אַ גרוי-סע ראַלע נישט בלויז אין יידישן טע-אַטער. ער איז געווען בכלל אַן אידע-אַליסטישע פיגור. ער האָט געפרובירט רעאַליזירן גרויסע אידייען. איז גע-ווען אַ רעדנער אויף ליטעראַרישע טעמעס. האָט געשריבן דערציילונגען און פובליציסטיק, חוץ דראַמעס. אי-בערגעזעצט פון די גרעסטע שרעבערס אין אַנדערע שפראַכן. באַאַרבעט אר-ניווערסאַלע ווערק פאַר דער יידישער בינע, און — אומעטום געווען אַ קעמפּערישע נאַטור, וואָס האָט אויפ-גערודערט זיין סביבה.

*

יעקב הלוי גאַרדין, געבוירן דעם 1טן מיי 1853 אין מירגאַראַד, פּאָל-טאַוער גובערניע, אוקראַינע, אין אַ פאַרמעגלעכער פאַמיליע, ביי אַ טאַטן אַ משכיל, וועלכער איז גלענצנדיק געווען אַ חבדניק, איז דערצויגן גע-וואָרן, אי משכיליש, אי אין טראַדי-ציאָנעלן שניט, סיי אין רוסיש און דייטש סיי אין לשון קודש. פון דער פריסטער יוגנט אַן אויטאָדידאַקט, זיך אַנגעלייענט מיט די בעסטע שאַ-פונגען פון דער וועלט-ליטעראַטור און דאָס האָט אים געדינט אויף טריט און שריט אין זיין טעאַטעראַרבעט.

יעקב גארדין אין פארשידענע יארן פון זיין לעבן און פאָראַרבעיט אין פרייז און אין טרויער (פון רעכטס צו
 לינקס): אין א רוסישן פוסטער, אין ניריאַרק, אין 1908; אין 1894, א קורצע צייט נאָך זיין אַנקומען אין אַמערי-
 קע; אין 1902; און א סקולפּטור, א ביזסט, אין 1907; און זיין מאַנדי.

אין 1889 איז די געזעלשאפט פון די „ביבלייצעס“ העפיניטיוו פארווערט געווארן דורך דער רעגירונג. ג. האט נאך א צייט געזוכט צו ארגאניזירן א קאלאניע, אבער אזוי די לאגע איז געווארן אלץ ערגער, האט ער עמיי גרייט. דעם 31סטן יולי 1891 אָנגעקור מען אין ניו-יאָרק, האט ער לכתחילה אויך דאָ געוואלט גרינדן אַ קאלאָניע אויף דער באַזע פון פּרײַען סאַציאַליזם, אָבער אַז דאָס איז אים נישט געלונגען, און די שטוב האט געליטן נויט, האט ער זיך אַ וועג געטאָן צו שרייבן אין דער אַרבעטער-פרעסע, וועלכע איז געווען אַרעם, אָבער דער-פאַר מיט אַ גרויסער סביבה, מיט שרייבערס און אַמביציעזע פירערס. צווישן זיי איז אים באַשערט געווען צו שאַפן זיך גיך אַ נאַמען ווי אַ שרייבער, רעדנער און אַרגאַניזאַטאָר מיט פּערזענלעכקייט. ווי שוואַך ער האט באַהערשט ייִדיש, האט ער שוין דעם 11טן סעפטעמבער 1891, קוים 6 וואָכן נאָך זײַן אַנקומען אין לאַנד, אַפּ געדורקט אין „דיא אַרביטער-ציני“ טונג אַ מאַגאַזאַן, וואָס איז געשפּילט געוואָרן אויף אַ בענעפיט פאַר דעם בלאַט און מיט דעם איז געצויגן גע-וואָרן די אויפּמערקזאַמקייט אויף זײַן חוש פאַר טעאַטער. אויף דעם קוקנ-דיק האט פּיליפּ קראַנץ אים געעצהט צו נעמען שרייבן פאַרן ייִדישן טעאַטער און ער האט אים צוליב דעם צו-נויפּגעפירט מיט די שוין דעמאָלט פאַ-פּולערע שוישפּילערס יעקב פּ. אַדלער און זיגמונט מאַגולעסקאַ. און

ווען באַקעמפט צו ווערן אונטער דער באַשולדיקונג, אַז ער האט געפּריי-דיקט... שמו. ספּעציעל האט ער דער-פון געליטן, ווען ער האט זיך אַרייַנגעלאָזט אין אַמעריקע — צוליב זײַן טעאַטער-אַרבעט — אין פּאַלעמיק מיט זײַנע קריטיקערס, קעגנערס און... קאַנקורענטן.

ג. האט פאַר זײַן קעמפּערישער נאַ-טור טײַער באַצאַלט.

*

גאַרדינס ברודערשאַפט האט נאָך די פאַרגאַמען פון 1881 אַרויסגערופן אַ שאַרפּע קעגנערשאַפט. נישט די רע-גירונג דערלויבט צו קויפּן ערד, צו שאַפן אַ קאלאָניע, נישט דער מעצע-נאַט פּאַליאַקאָוו וויל שטיצן די איי-ציאַטיוו. ג. גייט דעמאָלט אַליין אַוועק אין אַ דאַרף און גיט זיך אַפּ צו ערד-אַרבעט 3 יאָר. אַז ער קומט אין 1884 אין יעקאַטערינאַסלאַוו, באַנזיט ער די אַרגאַניזאַציע. זי ווערט לעגאַליזירט. ער קומט אין אַדעס און שאַפט אויך דאַרטן אַ קרייז שטונדיסטן. דאָס דער-צערנט דעם העברעישן שרייבער מ. ליליענבלום אַזוי שטאַרק, אַז אַפּילו נאָך גאַרדינס טויט איז ער אַרויסגע-קומען מיט אַן אַרטיקל קעגן גאַרדי-נען, וועמען ער האט פאַרגעשטעלט ממש פאַר אַ... משומד. דער דאָזיקער אַרויסטריט האט אויפּגעבראַכט נח פּרילוצקי, וועלכער האט אים שאַרף אַפּגעענטפּערט, פאַרטיידיקנדיק גאַרדי-נען פון די זיִלרייד.

9

דעם 13טן נאוועמבער 1891 האט יעקב גארדין דעבוטירט מיט זיין ערשטער דראמע, טיביריא.

*

שווער איז אנגעקומען גארדינען צו פארנעמען דאס פלאץ, וואס ער האט נאך א לאנגן קאמף אינגענומען און לסוף געהערשט מאמענטנווייז גלייך ווי ער וואלט געווען דער אינציקער. דאס טעאטער איז פאר גארדינען שוין געווען „א גרויס געשעפט“, נאר עס האבן דארטן געוועלטיקט שונדשריי-בערס, וואס האבן גאלדפאדענען ארויס-געטריבן און קיין אנדערע, פון בער-סערן מין, נישט צוגעלאזט, און זיי האבן געהאט צו זיך צו הילף די שוישפילערס, וועלכע האבן געמיינט, אז אנדערש קאן שוין גאר נישט זיין...

ער האט דערפאר באדארפט אויס-שטיין א שפאר ביסל בזיונות און הארצווייטיק, ביי ער האט פאר זיך אויסגעקעמפט דעם גרויסן דרין-ארץ, פון וועלכן ער האט שפעטער גענאסן. אקטיארן האבן אן זיין וויסן געפרו-בירט אריינצושטעלן אין זינע פיעסן לידלעך און טענץ, וועלכע האבן זיך גאר נישט געקלעפט צו דער האנדלונג און וועלכע זינען נישט זעלטן געווען שמוץ פאר דער פיעסע... די אקטיארן זינען אויך געווען געוויינט אריינצו-געבן אין יעדער פיעסע זייערע אייגע-נע רייד, וועלכע זינען געווען א שאנ-דע פארן מחבר, אויב דער מחבר איז געווען פון בעסערן מין. ג. האט זיך אנטקעגנגעשטעלט די אלע ווילדקייטן

און געפאדערט זיין רעכט. ער האט טאקע נאכגעגעבן די ארטיסטן, אז עס זאלן אויך אין זינע פיעסן אריינקו-מען לידלעך און עס זאלן זיין קאמ-קערס, אבער ער האט געזאגט, אז אויב שוין יא לידלעך, זאלן זיי נישט זיין קיין אבסורד אין דער האנדלונג, און אויב יא קאמיקערס, זאלן זיי זיין ווירקלעך טיפן פון דער סביבה, וועלכע רופן ארויס געלעכטער. אזוי איז גלייך די ערשטע דראמע, טיביריא, הגם זי איז נישט אלעמען געפעלן, דאך געווען גאר א ניס אין טעאטער: די האנדלונג איז געווען פון אקטועלן אינטערעס, געשטאלטן האבן גערעדט א מענטשלעכן לשון און די שפאנונג האט אלעמען איבערגעראשט מיט איר פרישקייט.

*

18 יאר האט ג. געשאפן פארן טע-אטער און 70-80 פיעסעס געשאפן; א ריי פון זיי זינען געדרוקט נישט בלויז אין יידיש, אין אמעריקע ווי אין רוסלאנד (פוילן, ליטע), נאר אויך אין איבערוועצונגען אויף פארשיידע-נע שפראכן, אויף וועלכע זיי זינען אויך געשפילט געווארן. איבער הויפט זינען זיי איבערגעזעצט אויף העב-רעיש און געשפילט געווארן אפילו אין די בעסטע טעאטערס, אויך אין „הבי-מה“. צווישן זינען אייגענע איבערזע-צונגען אדער באארבעטונגען פון וועלט-בארימטע שרייבערס געפינען זיך: גרילפארצערס „מעדעא“ און סטעפניאק - קראוטשינסקיס „פאר-ווערטס“ (1896), לעסינגס „נתן הח-

כ"ם" (1897), אַקטאָוו מירבאַס "די שלעכטע פאַסטעכער" (1899), וויקטאָר הוגאָס "דער ממזר" (1901), זאַנג ווילס "קינדער פון געטאָ" (1902), גאַרקיס "מיעשטשאַניע" (1903), הויפט מאַנס "זונען אויפגאַנג" (1904), טאַל-סטאַיס "די פינצטערניש אין רוסלאַנד", "די מאַכט פון פינצטערניש" (1905), איבסענס "פאַלקספּינג", סטרינד-בערגס "פאַטער", שעקספּירס "קעניג ליר" און געטהעס "פאַוסט" האָבן אים גאַנץ באַזונדער פאַרכאַפט און ער האָט זייערע קלאַסישע געשטאַלטן טראַנספּאָרמירט אין יודישע טיפּן אין אַ יודישער סביבה, מיט יודישע פּראַב-לעמען פון סוף 19טן און סוף 20טן יאָרהונדערט. ("קעניג ליר" — דער יודישער קעניג ליר, 1892, די יודישע קעניג'ן ליר אַדער מירעלע אפרת,

1898, און גאַט, מענטש און טיפּול, 1903).

*

אויסערגעוויינלעך דערפּאָלגרייך, אַ בער גלייכצייטיק באַקעמפט פון קרי-טיקערס, וועלכע האָבן נישט געקאַנט דולדן זיין פּירער־כות, שטאַלן, אויפ־ריכטיקייט און אַגרעסיווקייט, איז יעקב גאַרדין, אַ צעפרעסענער פון קאַנסער, אַוועק פאַר דער צייט פון דער וועלט דעם 10טן יוני 1909, אין עלטער פון 56 יאָר. זיין טויט האָט אַרויסגערופּן טיפּן צער און באַדויער אַפילו צווישן זינע קעגנערס, וויל אַלע האָבן אַנער-קענט זיין קאַלאַסאַלע ראַלע פאַר דער אַנטוויקלונג פונעם יודישן טעאַטער: ער האָט געעפנט אַ וועג פאַר דער לי-טעראַרישער דראַמע אויף דער יודישער בינע אין אַמעריקע ווי אין אייראָפּע.

עזרא ליהד

יעקב גארדינס געדרוקטע דראַמעס *

- 1 איינאַקטערט, ניריאַרק 1917, מיט אַ פּירוואָרט פון אַלעקסאַנדער גאַרדין; 17 איינאַקטערט, געדרוקט אין דער טעגלעכער צייטונג "דער טאַג", נ"י; זיי זיינען געשפּילט געוואָרן כמעט אויסשליסלעך פון אַמאַטאָרן.
- 2 אויף די בערג, דראַמע אין 4 אַקטן מיט אַ פּראָלאָג, נ"י, פ' פון יעקב גאַר-דינס פּריינד; יעקב גאַרדינס דראַמע, ב' 1, 1911, זוי 87; דער פּראָלאָג אין "די צוקונפּט", נ"י 1909, נ"י 10, זוי 26—29.
- 3 אַ אַ היים, דראַמע אין 4 אַקטן, נ"י, פ' פון י. גאַרדינס פּריינד, דראַ-מע, ב' 2, 1911, זוי 97.

* פון זאַמלבוך יודישער טעאַטער אין אייראָפּע, אַר' אַלועלטלעכער יודישער קולטור-קאָנגרעס, נ"י 1971.

- 4 אלישע בן אבריה, דראמע אין 4 אַקטן, נ"י פ' אינטערנאַציאָנאַלע ביב' ליאָטעק, ז' 88, 1907.
- א4 וואַרשע, פ' צענטראַל, תרס"ח — 1908, ז' 71.
- ב4 נ"י, פ' אינטערנאַציאָנאַלע ביב' ליאָטעק, 1910, ז' 88.
- ג4 נ"י, פ' סוירקל פון י. גאַרדינס פריינד, 1911, ז' 74; יעקב גאַרדינס דראַמען, ב' 1.
- ד4 וואַרשע, דרוק י. עדעלשטיין (אַן יאַר), 1922, ז' 71.
- 5 דער אמת (דיא וואַרהייט), דראַמע 77. אין 4 אַקטן, פשעמישל, פ' אַמקרויט עט פריינד, 1908, ז' 63.
- א5 פשעמישל, פ' שמחה פריינד, 1927, ז' 63.
- 6 די אמתע קראַפט, דראַמע אין 4 אַקטן, נ"י, פ' א. מ. יעוואַלענקאַ, אַן יאַר, 1904, ז' 105.
- א6 נ"י, פ' אינטערנאַציאָנאַלע ביב' ליאָטעק, 1910, ז' 105, און נ"י, פ' סוירקעל, 1911, י. גאַרדינס דראַמען, ב' 2, ז' 81.
- 7 דער אונבעקאַנטער, דראַמע אין 4 אַקטן מיט אַ פּראָלאָג, נ"י, ז' 147—150, „פּראָלאָג פון יעקב גאַרדינס נצ" ער דראַמאַ", אין „די צוקונפּט", מאַרץ, 1905.
- א7 נ"י, פ' די אינטערנאַציאָנאַלע ביב' ליאָטעק, 1907, עמ' 104.
- זב וואַרשע, פ' יבנה, תרס"ח—1908, ז' 80.
- זג נ"י, פ' אינטערנאַציאָנאַלע ביב' ליאָטעק, 1910, ז' 104.
- ד7 נ"י, פ' סוירקעל 1911, יעקב גאַרדינס דראַמען, ב' 2, ז' 83.
- 8 גאַט מענש און טייפּעל, דראַמע אין 4 אַקטן מיט אַ פּראָלאָג, נ"י, פ' א. מ. יעוואַלענקאַ, 1903, ז' 102.
- א8 וואַרשע, פּאַרלאָג-ביוראָ, תרס"ז—1907, ז' 77.
- ב8 נ"י, פ' אינטערנאַציאָנאַלע ביב' ליאָטעק, 1910, ז' 102.
- ג8 נ"י, פ' סוירקעל 1911, יעקב גאַרדינס דראַמען, ב' 1, ז' 82.
- ד8 וואַרשע, פ' צענטראַל, 1922, ז' 77.
- ה8 נ"י, פ' „איקוּף", אין „אונדזער דראַמאַטורגיע", 1961, ז' 123—138.
- 9 די געברידער לוריא, לעבנסבילד אין 4 אַקטן, וואַרשע, פ' יבנה, תרס"ד 1907, ז' 51, „יודישע טהעאַטער-ביב' בליאָטעק" ז' 1.
- 10 דבורה'לע מיוחסת, לעבנסבילד אין 4 אַקטן, וואַרשע, פ' „די יודישע ביהנע", 1907, ז' 70.
- 10א וואַרשע, פ' צענטראַל, 1912, ז' 70.
- 10ב וואַרשע פ' צענטראַל (אַן יאַר), 1922, ז' 70.
- 11 דוד'על משורר, דראַמע אין 4 אַקטן, פשעמישל, פ' אַמקרויט עט פריינד, 1908, ז' 68.
- 11א פשעמישל, פ' אַמקרויט עט פריינד, 1911, ז' 68.
- 12 די ווילדע פרינצעסין אַדער מע-דעאַס יונגענד, היסטאָרישע דראַמע אין 4 אַקטן, מיט אַ הקדמה פון מ. בור-קאַנסקי, נ"י, 1898, ז' 55.

- 13 דער ווילדער מענש, לעבנסבילד אין 5 אַקטן, 7 בילדער. וואַרשע, פֿי יבנה, „יודישע טהעאַטער־ביבליאָטעק“ נ' 8.
- 14 חאַשע די יתומה, דראַמע אין 4 אַקטן, נ"י, פֿי אַ. מ. יעוואַלענקאַ, 1903, ז' 47.
- 14 וואַרשע, פֿי די יודישע ביהנע, תרס"ז—1907, ז' 92.
- 14 וואַרשע, פֿי צענטראַל, 1912, ז' 92.
- 14 וואַרשע, פֿי צענטראַל, אָן יאָר, ז' 92.
- 15 דער יודישער קעניג ליר, דראַמע אין 4 אַקטן, וואַרשע, פֿי פ. קאַנטאַראַ וויטש, דרוק הצפירה, תרס"ח—1907, ז' 50; „יודישע טהעאַטער־ביבליאָטעק“ נ' 5.
- 16 מירעלע אפרת, דראַמע אין 4 אַקטן, נ"י 1898, ז' 48.
- 16 וואַרשע, פֿי היברו פאַב קאַמפֿ, 1911, ז' 85, פּראָלאָג צו „מירעלע אפרת“ פון מאָריס ווינטשעווסקי, בילד פון מחבר און בילד פון קעני ליפצין.
- 16 נ"י, פֿי סוירקעל, 1911, י. גאַר־דינס דראַמע, ב' 2, ז' 73.
- 16 וואַרשע, פֿי יבנה 1913, ז' 64; אויפן שער: אַ לעבנסבילד אין 4 אַקטן.
- 16 וואַרשע, פֿי צענטראַל (אָן יאָר); ז' 64.
- 17 מעדעא, היסטאָרישע טראַגעדיע אין 4 אַקטן, באַאַרבעט פאַר דער ייִדי־שער בינע פון ק. ליפצין, נ"י 1897, ז' 47, מיט אַ הקדמה פון מ. בוקאַניסקי.
- 17 וואַרשע, פֿי יבנה, תרע"ג — 1913, ז' 45.
- 18 דער מטורף, דראַמע אין 4 אַקטן, נ"י, פֿי אינטערנאַציאָנאַלע ביבליאָטעק, 1907, ז' 102.
- 18 פשעמישל, פֿי אַמקרויט עט פּרינוד, 1908, ז' 62.
- 18 נ"י, פֿי סוירקעל, 1911, י. גאַר־דינס דראַמע, ב' 1, ז' 80.
- 18 גווייאָרק, ליטעראַרישער פאַר־לאַג, 1914, ז' 104.
- 19 דער נבער דור, טעאַטער־שטיק, מקור: קאַטאַלאַג, פון ר. מאַזין, לאַנג־דאָן 1914, נ' 223.
- 20 סאַפּפּהאַ, לעבנסבילד אין 4 אַקטן, נ"י, פֿי יעקב גאַרדין ליטעראַרי סוירקעל, 1907, ז' 68.
- 20 וואַרשע, פאַרלאַנג־ביוראַ, תרס"ח — 1908, ז' 68.
- 20 וואַרשע, פֿי יבנה, 1912—תרע"ב, ז' 68; אויפן שער: נאָמען פון מחבר י. גאַרדאַן (?).
- 20 נ"י, פֿי סוירקעל, 1911, י. גאַר־דינס דראַמע, ב' 1, ז' 72.
- 20 וואַרשע, פֿי צענטראַל (אָן יאָר), ז' 68.
- 21 עגל הזהב, דאָס גאַלדענע קאַלב, וואַרשע, פֿי ל. מאַרגענשטערן, 1898, ז' 120, אַרויסגעגעבן אַנאָנים. מחבר אידענטיפיצירט (זע: להד / „אומבאַ־קאַנטע פּיעסעס און זייערע מחברים“, חיפה, ב' 5.
- 22 דער פרעמדער, דראַמע אין 4 אַקטן, וואַרשע, פֿי פ. קאַנטאַראַוויטש (אָן יאָר), 1912 (?), ז' 48.

- א 22 וואַרשע, פ' פ. קאַנטאַראַוויטש, 1922, זוי' 48.
- א 23 קרייצער טאַנאַטא, דראַמע אין 4 אַקטן, נ"י, פ' מ. מ. מיזעל, 1907, זוי' 92.
- א 23 וואַרשע, פ' יבנה, 1908, זוי' 74.
- ב 23 נ"י, פ' סוירקעל, 1911, י. גאַר-דינס דראַמען, ב' 2, זוי' 75.
- ג 23 וואַרשע, פ' צענטראַל (אַן יאַר), זוי' 74.
- א 24 דער שאַרלאַטאַן, אַ לעבנסבילד אין 4 אַקטן, פשעמישל, פ' אַמקרויט עט פריינד, 1912, זוי' 44.
- א 24 פשעמישל, פ' שמחה פריינד, 1927, זוי' 44; די פיעסע הייסט: „שלי-מהלע שאַרלאַטאַן“.
- א 25 די שבועה, דראַמע אין 4 אַקטן, וואַרשע, פ' יבנה, תרע"א — 1911, זוי' 90.
- א 25 כאַרקאָוו, פ' אידיש, 1918, זוי' 90.
- א 26 דיא שחיטה, דראַמע אין 4 אַקטן, נ"י 1899, זוי' 81; אויף דער הילע: בילד פון קעני ליפציין; אויף דער לעצטער זייט הילע: קעני ליפציין אין דער ראַלע פון אַסתרקע; אויפן שער: בילד פון מחבר, „ספעציעל געשריבען פיר מאַדאַם קעני ליפציין“.
- א 26 וואַרשע, פ' יבנה, 1908, זוי' 64; „יודישע טהעאַטער ביבליאָטעק“ נ' 14.
- ב 26 וואַרשע, פ' פ. קאַנטאַראַוויטש, תרע"ב—1912, זוי' 64; אויף דער הילע: בילד פון אַקטיאָר ש. לאַנדאַוו.
- א 27 די שעהנע מרים, „היסטאָרישע אַ פערעטע אין 4 אַקטען מיט פראַלאַן אוינד עפילאַג. מוזיק פאַן מאַגולעסקאַ“, פשעמישל, פ' אַמקרויט עט פריינד, תרס"ח—1908, זוי' 56.

יעקב גארדין און זיין אויסשטראלונג דורכן יידישן טעאטער

דער טריומף פֿון אַ דור פֿאַר אַ דור

אין יעקב גארדינס שאַפֿן שפּיגלט זיך אָפּ די דראַמע פֿון דעם ייִדישן לעבן און דער עיקר פֿון דעם ייִדישן קולטור־שאַפֿן אין אַמעריקע.

גארדין טריומפֿירט אין דעם ייִדישן טעאטער ביים אָנהייב פֿון דעם 20סטן יאָרהונדערט, ווען ייִדיש טעאטער, אומגעהייער דער־פֿאַלגרייך אַפֿילו אין די ערגסטע באַדינגונגען, קאָנקורירט צו מאַל מיט רעליגיע. עס גייט אָבער קוים אַריבער אַ פֿערטל יאָרהונדערט, און דער זעלביקער גארדין גייט אַזוי „אַרויס פֿון דער מאַדע“, אַז ער ווערט כּמעט ווי פֿאַרגעסן, און זײַן נאָמען קלינגט פֿאַר דעם אונטעררוואַקסנדיקן דור, אַן גוזמא, ווי אַן עכאַ פֿון אַ גאָר ווייניג קול... איז עס יענער גארדין, וועלכער „האַט פֿאַרשטאַרקט, פֿאַרטיפֿט און אַנטוויקלט די נאַציאָנאַלישע יסודות פֿון דער ייִדישער דראַמאַ־טישער קונסט“¹? איז עס דער גארדין, וועמענס דראַמעס „טאַלאַנט־פֿולע אַרטיסטן האָבן אויסגענוצט און באַשאַפֿן אַ פֿאַלקס־טעאטער, וואָס איז געוואָרן אַ גרויסע קולטורקראַפֿט אין ייִדישן אַמעריקע“²? איז עס יענער גארדין, וועמענס דראַמעס זײַנען במשך פֿון אַ פֿערטל יאָרהונדערט געשפּילט געוואָרן אין אַלע ייִדישע טעאטערס און הונדערטער ליבהאַבער־קרייזן האָבן זיך צו אים צוגעכאַפט מיט התלה־

¹ נח פּרילוצקי — „יעקב גארדין“, ייִדישער טעאטער, ב' 1, ביאָליסטאָק 1921, ז' 81.

² שמעון דובנאָוו — וועלט־געשיכטע פֿון ייִדישן פֿאַלק, ב' 10, ב"א 1956,

בֹּת, און פֿאַרלאַנגן האָבן זיך געיאָגט זיי צו דרוקן און איבערדרוקן, און זיי זינען אויך געשפּילט געוואָרן אין נישט־ייִדישע טעאַטערס? ממש אומגלייבלעך.

דאָס איז אַבער כאַראַקטעריסטיש פֿאַר דעם גאַנג פֿון ייִדישן לעבן אינעם 20סטן יאָרהונדערט.

דאָס איז אין סטיל און ריטעם פֿון די סטיכישע פּראָצעסן אין אַט דעם שטורמישסטן יאָרהונדערט פֿון אונדזער געשיכטע.

דאָס, וואָס איז געשען מיט גאַרדינען, איז געשען אויך מיט אַנ־דערע.

נישט איין גרויסע פֿיגור און באַוועגונג איז ווי אַ בליץ אויפֿ־געגאַנגען אין דעם לעצטן יאָרהונדערט, נאָר זי איז מיט דער זעל־ביקער בליצשנעלקייט אַראָפּ פֿון דער אַרענע צעדריוולט און צע־שטויבט. פּרץ האָט דעם דאָזיקן פּראָצעס אַט אַזוי דיכטעריש גע־שילדערט: „דאָרט ברעכן די פֿליגל די אַדלערס די גרעסטע, דאָרט ווערן פֿאַרשטיינערט די הערצער די בעסטע“³.

אַ מאָל טרעפֿט אַ נס און די צעדריוולטע פֿיגור אַדער צעשטויב־טע באַוועגונג טויכט ווידער אויף, ווי הערצל, למשל, אַדער די „עסע־סאָוצעס“ (סאָציאַליסטן־טעריטאָריאַליסטן, פֿון וועלכע עס זינען אַרויס די פּועלי־ציון). אין די מערסטע פֿאַלן איז דאָס פֿאַלן — פֿאַר־פֿאַלן. גאַרדין געהערט צום פֿאַל פֿון פֿאַלן און ווערן פֿאַרפֿאַלן.

אַברהם גאַלדפֿאַדען האָט געהאַט מזל. ווען גאַרדין איז צוגעקו־מען צום טעאַטער, איז גאַלדפֿאַדען געווען אין ירידה. עס האָבן אים פֿאַרקאַנקורירט די אַמעריקאַנער פֿאַבריקאַנטן פֿון „היסטאָרישע“ טראַגאָדיעס און אַפּערעטקעס — די שונדיסטן לאַטיינער, זייפֿערט און „פּראָפֿעסאָר“ הורוויץ. נאָך פֿאַר דעם פֿערטל יאָרהונדערט פֿון גרינדן דאָס טעאַטער (אין 1876, אין יאַס) איז גאַלדפֿאַדען שוין געווען אַ

³ „דאָס געבעט“, 1894, אין יוט־טוב־בלעטער.

„פֿאַרעלטערטער“ און די גרויסע טריומפֿן פֿון זינע אפערעטעס האָבן פֿאַר אַ סך געקלונגען ווי מעשיות פֿון פֿאַרציניטנס. און אויב גאַרדין האָט פֿאַרטריבן זינע קאַנקורענטן, האָט ער אָבער געעפֿנט אַ וועג פֿאַר זיין דראַמע און נישט פֿאַר דער רעהאַביליטירונג פֿון פֿאַלד־פֿאַדענס אפערעטע. עס איז אָבער אַוועק גישט מער ווי אַ פֿערטל יאָרהונדערט, און דאָס מזל האָט זיך אין גאַנצן איבערגעדרייט: גאַרדין האָט גענומען אַראָפּגיין פֿון די אַפֿישן און דווקא גאַלדפֿאַדענס קאַסטריכע אפערעטע איז אַרויף אויף די פּרעטענציעזסטע בינעס.

מיט גאַלדפֿאַדענס אפערעטעס זינען צענדלינגער יאָרן נאָך דעם געמאַכט געוואָרן די געוואַגטסטע עקספּערִמענטן, אַזוי פֿון מלוכה־שע טעאַטערס, ווי פֿון פּריוואַטע טעאַטערס, אַזוי פֿון דער קאַמוניס־טישער געזעלשאַפֿט, ווי פֿון באַלעבאַטישע קרייזן. גאַלדפֿאַדען, דער הייסטער באַזינגער פֿון ציון, איז זוכה, אַז פֿון עטלעכע זינע אפּער־רעטעס זאָלן געשאַפֿן ווערן די גרעסטע ייִדישע ספּעקטאַקלען אינעם סאָוועטישן טעאַטער. גאַרדין, להיפּוך, ווערט אין ראַטן־פֿאַרבאַנד אינגאַרייט, כאַטש ער איז ביז עטלעכע יאָר פֿאַר זיין טויט געווען קאַסמאָפּאָליטיש געשטימט, שאַרף ראַדיקאַל. „קייַן פֿאַלק אין דער וועלט — זאָגט ער אין 1905 אין זיין דעבאַטע מיט ד״ר חיים זשיט־לאַוסקי — האָט נישט געשפּילט און וועט נישט שפּילן אַזאַ גרויסע אינטערנאַציאָנאַלע ראַלע“, ווי עס שפּילן ייִדן, וואָרן „פֿינצטערע און ביטערע היסטאָרישע אומשטענדן האָבן געמוזט פֿירן דעם ייִדן אַלץ ווייטער און ווייטער צום קאַסמאָפּאָליטיזם“.⁴

ווי זשע דערקלערט מען עס, וואָס באַלד נאָך גאַרדינס טויט „פֿלעגן ייִדישע אַקטיאָרן זיך צעוויינען ווי קליינע קינדער, וואָס האָבן פֿאַרלוירן דעם טאַטן, דעם שפּיזער“, ווייל „זיי האָבן נישט געגלויבט און פשוט נישט דערלאָזט דעם געדאַנק, אַז אַן אַנדערער

⁴ אַלע שריפטן 119 יעקב גאַרדין, ב' 4, נ"י 1910, „נאַציאָנאַליזמוס און אַסימילאַציע“, ז' 276.

קען פֿארנעמען זיין אַרט, וואָרן „ליטעראַטור האָט ביי זיי געהייסן גאַרדין, אַלץ גאַרדין“?⁵
 ניט שוין זשע האָט יעקב גאַרדין אַזוי אָפּגענאַרט?

צווישן אידעאליזם און... פֿרנסה

יעקב גאַרדין האָט נישט אָפּגענאַרט. אַדרבה, ווי ער איז געקו-
 מען צום טעאַטער מיט דער האַפֿענונג צו „מאַכן אַ לעבן“, איז ער
 געווען אַפֿילו אין די שווערסטע סיטואַציעס אינספּירירט פֿון הויכע
 פּונוות. ער „איז געשטאַרבן אין דער פֿולער קראַפֿט פֿון זיין שאַפֿן
 און האָט זיין לעצט וואָרט דער בינע ניט געזאָגט“.⁶ ער האָט קיין
 מאַל נישט אויסגעהאַלטן, אַז ער האָט אָנגעהויבן שרייבן דראַמעס
 פֿאַרן טעאַטער, ווייל ער האָט נישט געזען קיין אַנדערן וועג, ווי צו
 קענען ברענגען די קינדער ברויט אין שטוב אַריין. דעמאָלט איז
 טאַקע געווען אַ בזיון פֿאַר אַן אינטעליגענט אַריינצוגיין אין אַ ייִדישן
 טעאַטער. נאָר ער פֿאַרגיט זיך צו זאָגן, ווי „די היסטאָריע דערציילט,
 אַז אַלע גרויסע דערפֿינדונגען זינען געקומען דורך אַ צופֿאַל. די פֿי-
 ניקאַנער האָבן דערפֿונדן אַ גרויסע זאַך, ווען זיי האָבן געקאַכט אין
 פֿעלד קאַשע“... און „מיין טאַלאַנט צו שרייבן דראַמעס — גיט ער
 צו — האָב איך אַינגעפֿונען, ווען איך האָב אָנגעהויבן צו טראַכטן
 פֿון קאַשע... פּשוט, ווען איך האָב אָנגעהויבן טראַכטן: ר' יענקל,
 וואָס קייעט מען — האָז“?⁷

יעקב גאַרדין, וועלכער האָט פֿאַרלאָזט רוסלאַנד נאָך יאָרן אַיני-
 שטעלן זיך פֿאַר אידעאָלן, וואָס האָבן אים פֿאַרשאַפֿט אַ סך צרות,

⁵ ד"ר א. מוקדוני — מינע באַגעגענישן, ב' 2, „אין וואַרשע און אין
 לאָדזש“, ב"א 1955, ז' 167.

⁶ ב. גאַרין — די געשיכטע פֿון ייִדישן טעאַטער, 2טער באַנד, ג"י 1923,
 ז' 185.

⁷ יעקב גאַרדין — „ווי אַזוי איך בין געוואָרן אַ דראַמאַטורג“, אין זאַמל-
 בוך הינטערן פֿאַרהאַנג פֿון זלמן זילבערצווייג, ווילנע 1928, ז' 5.

איז אפילו אין זינע שווערסטע ציטן נישט גרייט געווען זיך צו בייגן. זיין יידישער נוסח פון שטונדן, צו האלטן זיך נאָר ביי די עטישע פרינציפן פֿון דער ביבל, אָבער אַפּוואַרפֿן די ריטואַלן פֿון דער רעליגיע, איז געווען באַגלייט פֿון אַ הייסן באַגער צו לעבן פֿון פיזישער אַרבעט, איבער הויפט פֿון ערדאַרבעט. נאָר דאָס האָט זיך אים נישט אינגעגעבן. ער האָט טאַקע עטלעכע יאָר זיך פֿאַרנומען מיט ערדאַרבעט, נאָר לסוף געמוזט זי אויפֿגעבן. פּונקט ווי די „עם-עולמניקעס“ זינען פֿריער דורכגעפֿאַלן, אַזוי זינען די „ביבלישע ברידער“ שפעטער דורכגעפֿאַלן. נאָר בעת יענע „האַבן איבערגע-לאָזט אַ קענטיקן סאַציאַלן שפור אין ייִדישן סאַציאַלן לעבן, איז פֿון די ביבלישע אַפֿילו קיין זכר נישט פֿאַרבליבן, און זייער פֿירער, יעקב גאַרדין, האָט געפֿונען אין אַמעריקע זיין תּיקון גאַר אויף אַן אַנדער פֿעלד“.⁸ מיט דעם דאָזיקן אידעאָליום האָט גאַרדין זיך אַרומ-געטראָגן אַפֿילו ווען ער איז אַריין אין דער מדינה פֿון טעאַטער-שונד און — „ער האָט געדאַרפֿט אַ סך קעמפֿן מיטן דעמאָלטיקן ייִדישן אַקטיאָר ביז ער האָט אים אינגעבראַכן“.⁹

גאַרדין, אַ זעלטן שטאַלצער און אויפֿריכטיקער מענטש, האָט קיין מאָל נישט אויסבאַהאַלטן, פֿון וועמען ער האָט געלערנט, פֿון וועמען ער איז אינספּירירט געוואָרן און אין וועמענס שאַטן ער האָט זיך געוואָלט געפֿינען און נאָכטאָן. „גאַרדין זאָגט מיר באַלד — דער-ציילט איינער פֿון זינע מקורבֿים — אַז די סוזשעטן פֿון זינע פּיעסן זינען ניט אַלע מאָל גענומען דירעקט פֿון לעבן; אָפֿט מאָל האָט ער זיי געפֿונען פֿאַרטיקע אין דער וועלט־ליטעראַטור, ביי די אַלטע מיסטערס פֿון גריכנלאַנד און ביי זייערע נאָכפֿאַלגערס אין שפּאַניע,

⁸ געשיכטע פון דער ייִדישער אַרבעטער־באַוועגונג אין די פּאַראַייניקטע שטאַטן, ב' 2, ג' 1945, א. טשעריקאָוער — „רעוואָלוציאָנערע און נאַציאָנאַלע אידעאָלאָגיעס פון דער רוסיש־ייִדישער אינטעליגענץ אין די 70ער און 80ער יאָרן, ז' 192.

⁹ יעקב מעסטל — 70 יאָר ייִדישער טעאַטער־רעפּערטואַר, ג' 1954, ז' 15.

איטאליע, פראנקרײך, ענגלאַנד, דײַטשלאַנד, רוסלאַנד און אַזוי ווייַטער; די ייִדישע פּערזאָנען און זײער סבֿיבֿה האָט ער אָבער אַלע מאָל גענומען דירעקט פֿון דעם ייִדישן לעבן, דורך זײן אייגענעם באַאַכטן, אויספֿאַרשן און שטודירן¹⁰...

ווי נאָרוו גארדין איז געווען פֿאַר דער אַקטיאַרן־וועלט פֿון ייִדישן שונד־טעאַטער, איז ער שוין בײַם אַנקומען אין ניו־יאָרק געווען גענוג דערפֿאַרן, אַז ער זאָל פֿאַרשטיין, ווי נאַריש עס איז צו קומען צו אַט דער חבֿרה מיט דער שפּראַך פֿון „אויספֿאַרשן און שטודירן“... אַזוי נאַריש איז ער נישט געווען, ער זאָל נישט פֿאַרשטיין גלײַך נאָך די ערשטע באַגעגענישן, אַז ער מוז עפּעס נאַכגעבן דער דאָזיקער סבֿיבֿה, אויב ער וויל אין איר אַרײַנדרינגען און זי באַהערשן. אַזוי ווי די ערנסטע דראַמע האָט אָפּגעשראַקן די טעאַטער־אונטערנעמערס פֿון ליכטער פֿאַרוויילונג, האָט ער געזוכט (אויך) אַרײַנצוברענגען אַ געזאַנג און נישט טרײַבן צו פֿיל צו טרויער... ס'איז גוט באַקאַנט עד־היום, ווי מ'זאָגט, אַז „יעדער אײַנער האָט זיך אין שטוב גענוג דראַמע, און ער דאַרף נישט קומען צום טעאַטער אויף צע־ברעכן דאָס האַרץ“... און אַזוי ווי דער ווייץ און דער קאַמיקער איז געוואָרן אַ וויכטיקע פּאַזיציע אין יעדן טעאַטער־דערפֿאַלג, האָט גאַר־דין אויך אין דעם אַ פּרט סוף־פּל־סוף זיך געלאָזט צורײַדן, אַז ער זאָל אויך אין זײנע פּיעסן אַרײַנברענגען דעם ווייץ און דעם קאַמיום. אָבער „נישט דערפֿאַר, ווײַל יעקבֿ גארדין האָט געשריבן וואָס דער עולם וויל“¹¹, נאָר פּדי אַרײַנציען דעם עולם, ער זאָל וועלן זען און הערן, וואָס ער איז נישט געווען געוויינט צו זען און הערן... ערנסטע רײד. וויכטיקע געדאַנקען. שאַרפֿע קאָנפּליקטן מיט אַ זין און ציל. און אַזוי האָט גארדין דערצויגן אַן עולם פֿאַר ערנסטער דראַמע, נישט בלויז פֿאַר זײַן דראַמע, נאָר אויך פֿאַר די נאָך אים געקומענע, און געוואָלט געוויינען דעם עולם פֿאַר העכערער ליטעראַטור. און יעקבֿ

¹⁰ קלמן מרמר — מיין לעבנס־געשיכטע, ב' 2, ג' 1959, ז' 761.

¹¹ יעקב מעסטל — ד"ז.

גארדין איז געווען „דער ערשטער יידישער דראמאטורג, וועלכער האָט פֿאַקטיש געלייגט די ערשטע שטיינער פֿאַרן פֿונדאַמענט פֿון קינסט־ לערישן טעאַטער בני ייִדן; ער איז געקומען צו דער ייִדישער בינע מיטן באַוווּסטזיניקן ווילן אַרױפֿצױנגען אויף איר די אײראָפּע־ שע קולטור, װאָס ער אַליין האָט מיט זיך מיטגעבראַכט פֿון דרום־רוסלאַנד“¹². און אַזוי װי „ער איז געווען אַ געבוירענער פֿירער און אַ געבוירענער לערער“ און „מיט זײַן פּערזענלעכקײט האָט ער מענטשן היפּנאָטיזירט און מיט זײַן װאַרט איז ער תּמיד אויסן געווען זיי צו לערנען און דערצױען“¹³, האָט יעקבֿ גאַרדין אויסגעפּוועלט, װאָס אַנדערע האָבן שפּעטער נישט באַװוּזן אויסצופּוועלן... און עס איז פֿאַר אַ סך קײן ספֿק נישטאַ, אַז „װען ער װאָלט געהאַט אַ סך מאָל מער טאַלאַנט אַלס דראַמאַטורג, נאָר ער װאָלט ניט געווען אַט די פּערזענלעכקײט, אַט דער געבוירענער פֿירער און לערער, װאָלט ער ניט געקאַנט אויפֿטאַן דאָס, װאָס ער האָט אויפֿגעטאַן“¹⁴.

דער זעלביקער יעקבֿ גאַרדין, וועלכער האָט גענומען שרייבן פֿאַרן טעאַטער נאָר װײַל ער האָט באַדאַרפֿט האָבן אויף „קאַשע“ פֿאַר זײַן גרויסן הויזגעזינד, האָט בײַם לײענען זײַן פּיעסע פֿאַר די אַק־טיאַרן געהאַט דעם כּוח צו פֿאַרמאַכן זײַן ביכל און אָן אַ „זײַגעזונט!“ זיך געלאָזט צו דער טיר, װען ער האָט געזען, אַז אַקטיאַרן װילן מאַכן פֿוילע שטיק, װילן אַרײַנשטעלן זײערע לידלעך און נעמען אים נישט אויף ערנסט. דער זעלביקער גאַרדין, וועלכער האָט אָן איבער־קלערן אָנגענומען אַ פֿאַרשלאַג צו שפּילן אַ ראַלע אין זײַנער אַ פּיע־סע, נאָר דערפֿאַר װײַל מיט דעם װאָלט ער געקאַנט פֿאַרדינען נאָך עטלעכע דאָלער „אויף קאַשע“, האָט געהאַט אַ כּוח בײַ דער פּרע־

¹² שלום פערלמוטער — יידישע דראמאטורגן און טעאטער־קאמפאזיטאָרס, נײַ 1952.

¹³ לעאָן קאַברין — עראינערונגען פון אַ יידישן דראמאטורג, בײַ 1, נײַ 1925, זײַ 137.

¹⁴ דײַ, זײַ 138.

מיערע פֿון זיין אייגענער פיעסע אויפשטיין אין דער לאַזשע און אַ געשריי טאָן (אויף רוסיש) „אַ ליגן! דאָס שטייט נישט געשריבן אין דער פיעסע!“ אָדער ער האָט גאָר נאָך אַ פּרעמיערע פֿון זינער אַ פיעסע געהאַט דעם קוראָזש זיך אויסצודריקן פֿאַרן פּובליקום („פּוב-ליקווי“), ווי אַ באַרימטער אַקטיאָר פֿון יענער צייט האָט אָנגערופֿן דעם עולם), אַז אים אַליין געפֿעלט נישט די פיעסע און ער פֿאַרשטייט נישט, פֿון וואָס דער עולם ווערט פֿון איר אַזוי נתפּעל... נו, איז ווי באַלד ער האָט געהאַט אַזאַ געפֿיל און אַחריות פֿאַר אַליין-ווערדע, איז שוין קיין חידוש נישט, וואָס גאַרדין האָט פּסדר רעאַגירט אויף מיי-נונגען פֿון קריטיקערס, שאַרף רעאַגירט, אויפֿגעטראַטן אין טעאַ-טערס נאָך דער פֿאַרשטעלונג און אַפּגעענטפֿערט אויף רעצענזיעס און אַרטיקלען אין די צייטונגען און גאַנץ באַזונדער געזען ניט שולדיק בליבן די שטאַרקסטע פֿון דער ייִדישער פּרעסע און איבער הויפט דעם רעדאַקטאָר פֿון דער מעכטיקער צייטונג, מיט וועמען ער איז נישט איין מאָל געזעסן אין איין צימער פֿון דער רעדאַקציע בנים שרייבטיש... אַט דער זעלביקער האָר פֿון דער ניר-יאַרקער ייִדישער אַרבעטער-פּרעסע, וועלכער האָט אים נישט איין מאָל שטאַרק גע-לויבט פֿאַר זינע דראַמעס, האָט לסוף זיך אויסגעשריבן מיט אַלע צען פּינגער, פּדי אויפֿצוווינן, אַז „גאַרדינס טעאַטער-ראַלן זינען גאַנץ ווייט פֿון דער ווירקלעכקייט“. און ווי ער אָנערקענט, אַפּילו בנים אַרונטעררייסן גאַרדינען, אַז „דורך אים זינען די וויכטיקסטע ייִדישע שוישפּילער געוואָרן קינסטלער“, און אַז „פֿאַר אונדזער בינע האָט ער געהאַט אַן אומגעזעהערע באַדייטונג“, גיט ער צו, אַז „פֿון ליטעראַרישן שטאַנדפּונקט, ווי מען פֿאַרשטייט דעם אויסדרוק אין דער ברייטער ליטעראַרישער וועלט, האָבן זינע זאַכן קיין ווערט ניט געהאַט“¹⁵. ל. פּרץ אָבער, וועלכער שטעלט די גרעסטע קונסט-פֿאַדערונגען צו דער ליטעראַטור און זאַגט דעריבער, אַז „גאַרדין

¹⁵ אַב קאַהאַן — בלעטער פֿון מיין לעבן, 4טער באַנד, ווילנע 1929, „יעקב גאַרדין און זיין ראַלע אין ייִדישן קוואַרטאַל“, זײ 346—347.

שטייט אויף דער גרענעץ צווישן „שונד“ און קונסט, פֿאַרגינט זיך אויך צו זאָגן, אַז די ערשטע צוויי אַקטן פֿון גאַרדינס „מירעלע אַפֿרת“ זינגען „שטאַרקע שעקספּירישע אַקטן“ — און טאַמער דאָס איז וויי-ניק, גיט נאָך פּרץ צו — „גאַרדין האָט טאַלענט“¹⁶. און אינטערעסאַנט: בײַ זײַן גאַנצער קריטישער באַצײונג פֿאַרגינט ער זיך אַזוי הויך צו ריידן וועגן גאַרדינען: „ער האָט אַ מאָל אַ ריח פֿון שעקספּיר (די ערש-טע 2 אַקטן פֿון מירעלע אַפֿרת); ער שמעקט אויך אַ מאָל מיט העכע-רער ראַמאַנטישער ליריק (דער ליבע-אַקט אין כאַטע די יתומה“¹⁷). נו, קען זײַן אַ גרעסער לויבגעזאַנג פֿאַר אַ דראַמאַטיקער, וועלכער איז געקומען צום טעאַטער בעיקר, ווייל ער האָט זיך גענייטיקט אין פּרנסה?

יעקבֿ גאַרדין „איז נישט יוצא געווען מיט שרייבן פּיעסעס; ער האָט גענומען שטודירן די נשמה פֿון ייִדישן טעאַטער, פֿון ייִדישן אַקטיאָר און פֿון ייִדישן טעאַטער-עולם. ער האָט זיך אַרײַנגעטראַכט אין די פֿראַגעס וועגן דער עקסיסטענץ פֿון ייִדישן טעאַטער ווי אַן אינסטיטוציע, און וואָס דאַרף מען טאָן, פֿדי די דאָזיקע אינסטיטור ציע צו באַפֿעסטיקן; און ער איז געקומען צום באַשלוס, אַז עס איז נישט גענוג אַנצושרייבן אַ פּיעסע פֿון אַ געשעעניש, וועלכע מען האָט פּערזענלעך איבערגעלעבט אָדער וועגן איר אינפֿאַרמירט גע-וואָרן... און גאַרדין האָט מיט זײַן חוש דערפֿילט, אַז דער ייִדישער פּרימיטיווער טעאַטער קאָן נישט אַזוי לײַכט פֿאַרדינען דעם נישט-ייִדישן טיפּ אַזוי ווי ער שטייט און גייט, ער קאָן נישט איבערגענומען ווערן מיט די ליידין פֿון דעם העלד, אויב דער העלד טראַגט נישט כאַטש אויסערלעך דעם מלבּוש פֿון אַ ייִדן“¹⁸...

ווי גאַרדין איז געקומען צום טעאַטער, ווען ער האָט געזוכט

¹⁶ „כאַסיע די יתומה“, די ווערק פֿון י. ל. פּרץ, ב' 10, נ"י 1920, ז' 147.

¹⁷ ד"ת.

¹⁸ זלמן זילבערצווינג — „דער „פּרעמדער“ יעקבֿ גאַרדין“ אין טעאַטער-מאָזאיק, נ"י 1941, ז' 241.

פרנסה מיט ליכט, האָט ער זיך באַצויגן צו דער בינע און צו די ייִדישע אַקטיאָרן און צום עולם — ווי אַ טאַטע, אַ שטרענגער טאַטע, אַ פֿאַראַנטוואַרטלעכער טאַטע.

יעקב גארדין, דער קרבן פֿון איבערגאַנג

יעקב גארדין, די קעמפֿערישסטע פּערזענלעכקייט אין דער גע- שיכטע פֿון ייִדישן טעאַטער, פֿאַרטונקלט אַלע זינע אַנדערע בייִטראַגן פֿאַרן ייִדישן וואַרט. ער האָט געשריבן דערציילונגען, אַרטיקלען וועגן ליטעראַטור און טעאַטער, ווי וועגן געזעלשאַפֿטלעכע, פֿילאָסאָפֿישע און קולטור־פּראָבלעמען. זיי ווערן אָבער געשטעלט אין שאַטן פֿון זינע דראַמעס און זיין שאַפֿן פֿאַרן טעאַטער האָט אַנגעוויירן זיין גרויסע ראַלע צוזאַמען מיטן איבערגאַנג צו נייע באַגריפֿן פֿון דער וועלט און אירע פּראָבלעמען.

גארדין האָט אינעם צענטער פֿון זיין שאַפֿן פֿאַרן טעאַטער אַוועקגעשטעלט פּרינציפֿן פֿון הויכער מאַראַל און די פֿרוי — די מאַ- מע, ווי די יונגפֿרוי, און דאָס עלנטע, פֿאַריתומטע מיידל — פֿאַרנעמט אין זינע דראַמעס דעם אויבנאָן. ער האָט געוויזן, ווי דאָס געיעג נאָך געלט רוינירט דעם מענטש, דעם מאַן, דעם חבֿר, דעם יידן (גאַט, מענטש און טייןזל). ער ווייזט דעם צוזאַמענבראָך פֿון דער משפּחה־ אייניקייט, אַלץ איבער דעם ווילדן רייך פֿון געלט (מירעלע אפֿרת). די לייכטע פֿאַרגעניגנס האַבן אַרויסגעטריבן די העכערע אינטערעסן אין לעבן און הפֿקות האָט זיך צעלייגט אין ייִדישן לעבן. מ'זעט דאָס אַפֿילו אין דער באַציונג צו די נאַענטסטע (כאַשע די יתומה), מ'טרעט די הייליקסטע פּרינציפֿן פֿון טהרת המשפּחה און דר־אראָן פֿאַר טאַטע־מאַמע איז אויסגעשטעלט אויף חוזק ווי אַלטפֿרענקישע זאַכענישן. אַפֿילו אין דער אַרבעטער־געזעלשאַפֿט שפּרינגט דער הויך אין פנים אַרײַן! גארדין האָט דאָס געוויזן און מיט דעם זיך אויסגע- שטעלט אויף די פֿיילן פֿון כלערליי קעגנערס. ער האָט קריטיקירט נישט בלויז פֿרעמדע, נאָר אויך די אייגענע. איז דאָס געווען אַ גרוי-

סע חריפות — ליטעראריש, טעאטראליש, סאציאל און אויך פֿון ייִדישן קוקוינקל. הַזַּנֵּט זינגען די אַלע פֿאַקטאָרן און אידייען „נאַז־ווע“ און „פֿאַרעלטערטע“ שטימונגען און מאַמענטן. הַזַּנֵּט באַניצט נישט קיין פֿרוי „די שחיטה“, ווי באַלד דער מאַן איז אַ גראַבער נפֿש און פֿאַרשטייט זי נישט — הַזַּנֵּט איז קיין חריפות נישט, אַז אַ פֿרוי זאָל דעם מאַן איבער נאַכט פֿאַרלאָזן און פֿטור אַן עסקי! גאַרדין האָט געהאַלטן, אַז „די דראַמע, די ליטעראַטור, יעדע קונסט דאַרף נאָר דערציילן דעם ריכטיקן אמת“¹⁹. דאָס קלינגט הַזַּנֵּט ווי אַן אַנאַכראַז־ניזם. אַז דער אמת ווערט הַזַּנֵּט שנעלער פֿאַרשמוצט ווי וועט!... הַזַּנֵּט איז אַ נייס צו בלייבן אַן אַ היים, צו זען „אַ סך הַזַּנֵּט און (נישט) קיין היים“²⁰?

יעקבֿ גאַרדין האָט חוץ אוניווערסאַלע פֿראַבלעמען, וועלכע ער האָט בלויז „אַנגעטאָן ייִדישע בגדים“, אויך אַנגעשלאָגן פֿונדאַמענטאַלע פֿראַבלעמען פֿון דעם אַמעריקאַנער ייִדישן לעבן. ער איז נישט אַרײַן טיף און נאָך ווייניקער זיך אויסגעצייכנט מיט שפּראַכשיינקייט, וואָס איז איינע פֿון די וויכטיקסטע פֿאַדערונגען אין דער ייִדישער ליטעראַטור. גאַרדין געהערט נישט צו די ייִדישע שפּראַכמאַסטערס און דאָס איז אַפֿשר איינע פֿון די וויכטיקסטע סיבות, וואָס ער איז פֿאַרבליבן אַ בריק, איבער וועלכער עס איז אַריבער די ייִדישע ליטעראַטור און אים, ווי אַ שרייבער, נישט אַפּגעגעבן און גיט נישט אַפּ דאָס פּלאַץ, וואָס געהערט אים, ווי אַ פּערזענלעכקייט אינעם צענטער פֿון דעם ייִדישן טעאַטער בנים איבערגאַנג פֿון המון־טעאַטער צו פֿאַלקס־טעאַטער און צו דער דראַמע פֿון דער איידעלער ייִדישער משפּחה און דער עיקר פֿון מענטשן מיט איידעלע חלומות.

שמואל ראזשאנסקי

¹⁹ „נאָך וואָס דאַרף מען טעאַטער?“, 4טער ב' פֿון גאַרדינס אַלע שריפטן.

²⁰ „אַן אַ היים“, דראַמע אין 4 אַקטן, נ"י 1911, ד' 17.

יעקב גארדין

כאסיע די יתומה

דראמע אין 4 אקטן

פערזאנען

יואל טראכטענבערג — יולי מאיראָוויטש, אַ ריכער סוחר, האָט באַקנבערד. טראַגט אויף אַ רוי־טער לענטע אַ גאַלדענעם מעדאַל. 50 יאָר.

פריידע	— זיין פֿרוי, זייער קורצזיכטיק.
וולאַדימיר	— (וועלוול), זיין זון, 25 יאָר.
קאַראַלינע	— זייער טאַכטער, 20 יאָר.
מאַרק קאַרנוויץ	— פּריסיאָזשני פּאַווערעני ¹ , טראַגט אַ בוי־לאַזשערקע ² , 30 יאָר.
מאַטיע שטרייכל	— פֿריידעס שוואַגער, 45 יאָר.
כאַסיע	— זיין טאַכטער, 15 יאָר אַלט.

אַ קאַמערמיידל ביי די טראַכטענבערגס, יונגע־לייט און מאַמזעלן³

די האַנדלונג קומט־פאַר אין יעקאַטערינאָסלאַוו

¹ אַדוואַקאַט. — ² קורצראַק. — ³ (שפּעט־לשון) מאַדמואַזעלן (אין סטיל פון פּראַנציפּיזשע פּרזילינט).

ערשטער אקט

אַ זאל בײַ טראַכטענבערגן. רײכע מעבל. אַ פּיאַנאָ. אַ מײדל
שטעלט טישלעך צו שפּילן אין קאַרטן. טראַכטענבערג
קומט לאַנגזאַם, רײכערט אַ ציגאַר, גײט אין זײַן קאַבינעט,
באַטראַכטנדיק דאָס דינסטמײדל. קומט באלד צוריק מיט עט
לעכע פעשלעך קאַרטן.

טראַכטענבערג — פּאַשאַ! דאַכט זיך, פּאַשאַ איז דײַן נאַמען?
בײַ אונדז זײַנען אַלע דינסטיק און פֿרײטיק נײַע דינסטמעדכענס און
איך האָב אַפּילו קײן צײַט נישט צו זײ צוגעווינען זיך. קוקט זיך
אַרום. ביסט אַ היפש מעדכען... מײַן פּרײנציפּ איז: זײַן מיט דינער־
שאַפּט זײער ליבעראַל... נעמט איר האַנט. האָם! ביסט אַ שעמענדיקע.
דאָס איז גוט. בײדע שוויגן. קאַראַלינע עפֿנט עטל די טיר.

**קאַראַלינע — עטל. אַ דער פּאַפּאַ איז דאָ — מען דאַרף
אומיסטן אַרײַנשיקן די מאַמאַשאַ. מאַכט־צו די טיר.**

**טראַכטענבערג — ליבעראַל זײַן מיט אַ דינער זאַגאַר⁴, דאָס
איז מײַן פּרײנציפּ. װלאַדײַמיר קומט פֿון דרויסן שײַן געקליידט. ער
הערט די לעצטע ווערטער.**

**װלאַדײַמיר — יאַ, פּאַשאַ, דער פּאַפּאַ איז זײער אַ ליבעראַלער
מענטש. ער הערט שטימען. אַ מיר האָבן געסט!**

**טראַכטענבערג — בײַז. געסט, אַ! מוסיו⁵ װלאַדײַמיר טראַכ־
טענבערג, װוּ גײסטו אום גאַנצע טעג און גאַנצע נעכט? אַ קאַמער־
טשעסקי⁶ מענטש זאל נישט האָבן קײן באַשעפֿטיקונג.**

⁴ אפילו. — ⁵ פארדרייט מעסיע. — ⁶ (רוסיש) קאמערץ.

וולאָדימיר — פּאַפּאַ זאָג בעסער, ביסטו געווען אין גאַראַד־
סקאַי⁷ גאַרטן? דאַרט זינגט אַ נייע אַרפּיאַנקע⁸, עלמירע... אָ!
טראַכטענבערג — לעבט זיך אַ מענטש אָן אַ פּרינציפּ. גאַר
נישט! אָ, צו זיך אין קאַבינעט.

וולאָדימיר — פּאַפּאַ, דער אַלטער וויל ווערן מיט דיר אַ
מחותן? נעמט איר האַנט. ער איז זייער אַ ליבעראַלער מענטש.
פּרײַדע עפּנט שטיל די טיר און קוקט זיך צו מיט אירע קורצזיכ־
טיקע אויגן.

פּרײַדע — דו, אַלטער בעל־עבירהניק, פּאַרשפּעט זאַלסטו
ווערן.

וולאָדימיר — מאַמאַ, דו מיינסט עס דעם פּאַפּאַן?

פּרײַדע — אַרײַן, דו ביסט עס? מנין געראַטענער תּכשיט. פּאַ־
שאַ, מאַרגן קריגסטו דיין פּאַספּאַרט און דיין געלט, און דו האַסט דאָ
מער קיין פּלאַץ נישט... אין קיך אַרײַן! דאָס מײַדל אָפּ.

טראַכטענבערג — קומט־צוריק. פּרײַדע לעבן, באַלד עסטו
זיך אָפּ דאָס האַרץ. זייער פּדאי איבער אַ דינסט. אַ נאַרישקייט! האַס־
טו גענומען הננט די פּיליולן? פּאַרגעסטו, נאָך דעם ביסטו שוואַך.

פּרײַדע — מען קען איבער אַניך קיינעם אין שטוב נישט
האַלטן. דער תּכשיט אונדזערער... וואָס ליגט אים אין זינען? נישט
לערנען, נישט האַנדלען... אוי, אַזער גליק, וואָס דאַרט זיצן פּרעמ־
דע מענטשן.

וולאָדימיר — מאַמאַ, דו ווילסט שוין ווידער מוסר זאָגן? ווייסט
דאָך, איך אַנטלויף פֿון מוסר ווי אַ טייוול פֿון ווערויך...

פּרײַדע — איך פּאַרשטיי נישט, דער קבצן דאַרט... ער האַט
מיר געשריבן, ער ברענגט מיר זיין מיידל פֿון דאַרף... אַזאַ וואַלט
נישט געהאַט קיין שכל אויף אַזעלכע זאַכן...

⁷ שטאַטישן. — ⁸ זינגערין.

טראכטענבערג — איך וויל דיר נישט ווידערשפרעכן⁹. דו
עסט זיך באלד אפ דאס הארץ. אבער מײן פרינציפ פֿון א קאמער-
טשעסקי מענטשן איז: נישט האבן צו טאן מיט אייגענע...
וולאדימיר — אין דאָרף זײנען זיי דאָך ווי די ווילדע...
פֿריידע — נישקשה, בני מיר וואָלט זי זיך גיך אויסגעלערנט
פרעסן, סערווירן צום טיש, רוימען, און איך וואָלט נישט געהאַלטן
קיין פֿרעמדע אין שטוב... אָן אייגענע דינסט איז דאָך נישט קיין
פֿרעמדע... ווער רעדט נאָך אין אונדזער שטוב, ווען מען האָט אַזאַ
תבשׂיט... און אַזאַ הער.
וולאדימיר — אוי, איך ווייס נישט, אויב אויף דער וועלט איז
דאָ נאָך אַזאַ לאַנגווייליקע זאַך ווי מוסר...
פֿריידע — דו האָסט פֿינט מוסר, איך ווייס וואָס דו האָסט
ליב... אַ גערויש. שאַ! נו, זיי גייען אַהער...

קאַראַלינע, מאַרק, יונגע-לייט, מאַמזעלן

קאַראַלינע — קאַרטן, טישלעך... מאַמזעלן, זעט בעסער, אונ-
דזער וולאָדעמאַר... זיי האַלטן אין איין פֿרעגן אויף דיר... אַ שיינער
יונג, האָ?
פֿריידע — מיט אַ גוטן שמייכל, דער טיפּוול נעמט אים נישט...
ער איז נישט נאָר שייך... קיין נאָר אויך נישט... אַ ביסל נישט סאַליד.
ע, זיי זײנען אַלע אַזוי... וועט חתונה האָבן, ווערט ער אַ סטאַטעק...
טראכטענבערג — אַלזאַ, יונגע-לייט, אין וועלכן פאַראַלעל
וועט עס בני אונדז הננט גיין: אַקע אַדער פֿרעפֿעראַנס?
וולאדימיר — אַ ייִדישע אַקע און ייִדישע געפֿילטע פֿיש זײ-
נען די צוויי בעסטע ייִדישע פאַראַלעלן. איך האָב נאָר פֿינט, אַז מען
זאָגט מוסר... פֿע, אַ מיאוסער פֿרינציפ...
מאַרק — ער איז אַ מענטש, וואָס האָט ליב פֿרינציפֿן אָן מוסר.
אַלזאַ, מיר מאַכן אַן אַקע. אַלע: יאַ! יאַ! אַקע! אַקע! זענן זיך צום טיש.

⁹ ריידן אַנטקעגן.

שראכטענבערג טאשט קארטן

טראכטענבערג — שפילסט אויך, פריידע? פילסטו זיך נישט קאלט? ... גייט שנעל און ברענגט אַ ראַטאַנדע¹⁰, וועלכע ער וואַרפֿט אויף אירע אַקסלען.

פֿריידע — יא, איך שפיל אויך. זוכט. איך וואָלט געוואָלט וויסן, וווּ איז זיין בריוו, וואָס ער האָט מיר געשיקט פֿון דאַרף. אַ פֿאַ-פֿיר פֿאַלט-אַרויס פֿון איר קעטענע.

וולאָדימיר — מאַמע, דאָס זוכסטו?

טראַכטענבערג — וואָלדעמאַר, לייען אומיסטן איבער דעם בריוו פֿאַר אַלע... כאַ, כאַ! איך האָב קיין פֿאַראַלעל צו דעם בריוו אין מיין לעבן נישט געלייענט.

קאַראַלינע — מאַמאַ, זען דו דאָך שפּילן. מען דאַרף נישט לייע-נען! אַ גרויסע ערע — שנאַרערס פֿון דאַרף... פֿרעמדע מענטשן דאַרפֿן וויסן... קאַמפּרעמעטירן זיך.

אַלע — פֿון וועמען איז דאָס בריוו?

פֿריידע — וואָס איז דער בזיון? זי וועט דאָך קומען, טאָ נאָך וואָס זאָל מען דאָס האַלטן בסוד? איך האָב געהאַט אַן אַרעמע שוועס-טער אין דאַרף. זי איז געשטאַרבן. געבליבן אַ יתומה. נעם איך זי צו זיך. מען דאַרף נישט פֿאַרלאָזן אַרעמע פֿריינד. **וולאָדימיר** — אַך, יא, מאַמאַ, גיב, איך וועל עס דעקלאַמירן, ווי פֿאַעזיע...

טראַכטענבערג — לייען, וואָלדעמאַר. מאַטיע שטרענגלס בריוו איז אַן אַנטיקל.

מאַרק — נו, לאַמיר זען, ווי ער וועט אַרויסקריכן פֿון דער עבֿרי. דערוויילע, חבֿרה, שטעלט צו פּיטאַקלעך. איך גיב קאַרטן. אַלע שפּילן.

וולאָדימיר — קוקט אין בריוו. אויב עס איז נישטאָ קיין סך לשון-קודש, וועל איך זיך אַרויסדראַפען. שאַ! מאַמאַ זעלן לאַכן. איר

¹⁰ פרויען-פעלעריגע (מיט פוטער אויסגעבעט).

זעט, זיי לאַכן שוין. לייַענט: „להחכם השוואגער הנגיד קאמערעהער יואל“... ע... פאַפּאָ, ער מיינט דו ביסט אַ קאמערעהער...
טראַכטענבערג — טוט־אַן פענסנע. כע, כע! וווּ זעסטו „קאַ-
 מערהער“? עס מאַכט „כמוהרר“, אַ שיינער פאַראַלעל; „קאמערעהער“
 און „כמוהרר“!...

וולאַדימיר — אַ, כמוהרר? יואל נײַ! וואָס מיינט עס „ניי־ניי־ניי“?
טראַכטענבערג — „נון יוד“? דאָס מאַכט: „נרו יאיר“, למדן
 מיינער!

וולאַדימיר — אַ, „נרו יאיר“? וואָס איז דאָס? אַ קאמפלימענט?
 אַ, ווייטער „ולאשתו מרז“.

טראַכטענבערג — נישט „מרז“ — „מרת“, כאַ, כאַ!

וולאַדימיר — מרת פֿריידע „תחאיה“.

טראַכטענבערג — „תחיה“, גוי! אַלע לאַכן.

פֿריידע — אַ מושלם אין ייִדיש, אין אַלין!

קאַראַלינע — שטיל. מאַמאַ, פֿאַרגעס נאָר נישט; פֿרעמדע
 מענטשן...

טראַכטענבערג — שפּילט. אַ, צוויי ניינטעלעך אויפֿן טיש,
 נישט קיין שלעכטער פּרינציפּ...

וולאַדימיר — הערט זשע! לייַענט: „ראשית, קום איך צו
 מעלדן, דאַנקען השם יתברך פֿון אַיך אויך אין נחת און אין פֿריידן,
 אַמין סלה נצח“...

מאַרק — „אַמין סלה נצח“! איך גיב צוויי פּיטאַקלעך ¹¹ בלאַ
 ראיה...

וולאַדימיר — לייַענט. „שנית, קום איך צו מעלדן, אַז איך און
 מיין זוגתי טאַלצע מיט אַלעמען לאַזן גריסן אַיך מיט אַלעמען, אויך
 צו גריסן הבחור החכם וועלוול“... דער בחור החכם דאָס בין איך...
 לייַענט. „און צו גריסן הבתולה הצנועה קעליע הנקראת קרינאַלין
 תחיה“.

¹¹ פינג פּאַפּיקעדיקע מטבעות.

קאַראַלינע — די בתולה, די צנועה קרינאַלין, דאָס בין איך.
אַלע לאַכן.
וולאַדימיר — „בבקשה ממך, עליה השלום... זינט דיין שוועס-
 טער עטל איז געשטאַרבן“...
מאַרק — די בקשה עליה השלום... דריי פיטאַקלעך אויף דריי
 קאַרטן...

וולאַדימיר — לייענט. „...איז געשטאַרבן, גייט מיר שלים שלי-
 מזל, נישט פֿאַר קיין יידן געדאַכט. איך האָב געמוזט חתונה האָבן.
 דו ווייסט דאָך... געלעכטער. קיין עין הרע, כאָסיע, די עלטערע, איז
 שוין אַ מויד פֿופֿצן יאָר, און יענטעלע, פּערעלע און געצעלע, דאָס
 זינגען יתומימלעך. און אַחוץ דאָס האָב איך שוין פֿון טאַלצען, צו
 לענגערע יאָר איר, זעליקן און סאַסיעלע, געבוירן פונקט אין שושן
 פורים, און וואָס קען זיין דער תכלית פֿון כאָסיען? שוין אַ מויד, און
 וואָס? פֿאַרקאַטשעט די פּאַלעס און לויפֿט-אום אין דאָרף מיט די
 שיקסלעך... און מיט דער שטיפֿמאַמען, אַלע טאַג, אין דר'ערד אַרנין,
 אַז פֿאַרשרפֿעט זאָלסטו ווערן, ביז עס קומט אַ כאַליערע אויף דיר!
 אַ כאַליערע זאָל אַנך אַלע דערווערגן... און אין שטוב פֿינפט דער
 דלות. דאָך געווען אַ ליבלעכע שוועסטער. בכּן בעט איך דיר רחמים,
 למען השם, איך וועל זי שיקן צו דיר אַדער אַליין ברענגען. הלוואַי
 פֿון אַנך אויך הערן גוטע בשורות. ממני מרדכי שטרייכל“.
 געלעכטער.

טראַכטענבערג — כאַ, כאַ! זיי וואַקסן דאָרט אין דאָרף ווי
 חיות אָן אַ פּיצל ציוויליזאַציע. געלעכטער. דאָ אין שטאַט קען זאָגאַר
 דער פּראַסטער מענטש זיך בילדן... דער בולוואַר בילדעט, די גאַ-
 זעטע בילדעט, די קאַמערציע בילדעט, און נאָך אַנדערע פּאַראַלעלן...
 וולאַדימיר, זעץ זיך שפּילן...

וולאַדימיר — איך האָב נישט ליב צו שפּילן מיט דער מאַמאַ.
 זי זאָגט באַלד מוסר, זעצט זיך צו דער פּיאַנאָ און מוזיצירט.
מאַמוזעלן — אַך! וולאַדימיר, זינגט עטוואָס, זינגט עטוואָס!
וולאַדימיר - פּאַפּאַ, איין מינוט. טראַכטענבערג גייט צו צו

אײס. באַרג מיר עטלעכע רובל, די מאַמאָ זאָל נישט וויסן... איך האָב נישט קיין גראַשן בני דער נשמה.

טראַכטענבערג — אַ קאַמערטשעסקער מענטש... גיט אײס געלט און זעצט זיך שפּילן.

פֿריידע — קוקט זיך צו צו די קאַרטן. וואָס איז דאָס, קאַראַ-ליבע, אָן אונטער צי אַ קעניג?...

קאַראַלינע — מאַמאָ, דאָס איז דאָך גאַר אַ דאַמע... גנבֿעט בני איר געלט.

פֿריידע — דער קאַן איז דאָך טאַקע מײנער... איך האָב דרײַ-סיק און צלם...

טראַכטענבערג — פֿריידע לעבן, נעם זיך נאָר נישט צום האַרצן... דו האָסט נישט קיין דרײַסיק און צלם... איינע איז דאָך גאַר די פּיקאַווע דאַמע. נישט אַלץ, וואָס איז שוואַרץ, איז צלם... עס זײנען דאָ נאָך אנדערע שוואַרצע זאַכן.

פֿריידע — קוקט זיך צו. דאָס איז נישט צלם? זע נאָר. דאָ זײנען דאָך געלעגן דרײַ צוואַנציקער... זוכט איר געלט.

קאַראַלינע — זינג, וולאַדימיר!... די מאַמוזעלן בעטן. ווילאַד-די-מיר-די-מיר זינגט: „נאַטשי בעזלומנאַ“.

סאַלאַ און כאַר. אַ שטאַרק גלעקל.

טראַכטענבערג — אַזוי שפּעט, ווער קען דאָס זײן? טאַשט גוט די קאַרטן.

וולאַדימיר — פּאַשאַ עפֿנט... ווער איז דאָס? לויפֿט-אַרויס.
טראַכטענבערג — איז דאָס נישט פֿון קאַמערטשעסקי קלוב נאָך מיר?

וולאַדימיר — צוריק מיט אַ פֿריילעכן געשײ. געקומען? ווי איך בין אַ ייד, געקומען?

אַלע — נײַגעריק. ווער? ווער? שטייען-אויף.

מרדכי — פֿון קאַרדאַר. קום גלײַך, כאַסיעו! פֿאַר וואָס האָב איך נישט מורא...

וולאדימיר — כאסיע איז אויך דאָ. כאסיע איז דאָ! קומט אַרײַן!

פֿריידע — וואָס דאַרפֿסטו זיי אַהער? אַ צירונג? גייט צו דער טיר.

מרדכי — קומט אַנטקעגן. טראַגט אין אַ זאַק כאַסיעס זאַכן. ער איז זייער אַרעם, געקליידט. נאָך אים כאַסיע. טראַגט גרויסע שטיינע, מאַלאַרוסישע קליידער, פֿיל קאַרעלן. אויף די קליידער טראַגט זי אַ פֿידזשאַק פֿון אַ ייִנגל. האַלט אין איין האַנט אַ סך פֿעלדבלומען. אירע צעפֿ זײַנען פֿאַרפֿלאַכטן מיט לענטעס. זי קוקט זיך אַרום דערשטוינט. טוט־אויס לאַנגזאַם דעם פֿידזשאַק און לייגט עס אויפֿן זאַק מיט די זאַכן.

מרדכי — די שיקסע לאַזט נישט און איך גיי... כאַסיע זאַגט. אפֿשר האַבן מיר נישט געטראַפֿן... נאָר איך טרעף שוין גוט... וואָס מאַכט איר? וועדליק איך זע, דאַנקען גאָט... אי, דלות, דלות.

אַלע שוויגן.

טראַכטענבערג — צו מאַרקן. מיר שפּילן ביידע... מײַן ער־שטע זאַנט.

כאַסיע — טאַטע, און וווּ זײַנען אונדזערע?

מרדכי — שוטה, דאָס זײַנען זיי דאָך אַלע...

כאַסיע — וואָס זשע שוויגן זיי אַזוי ווי פֿרעמדע? קוקט זיך אַרום. ליכטיק דאָ און פֿריילעך... מען זינגט, מע שפּילט און בײַ אונדז, דאַרט, אַזוי שפּעט בײַ נאַכט, איז שטיל און פֿינצטער... אַדער מען שלאַפֿט שוין לאַנג, אַדער מען קריגט זיך, אַדער די קינדער וויינען... פֿריילעך. דאָס זײַנען אונדזערע? און איך האָב זיך פֿאַר זיי דער־שראַקן, ווי אַ נאָר... איך האָב געמיינט, געבילדעטע מענטשן זיצן מיט גרויסע ביכער, אַזוי ווי גמרות, און מען לערנט... און זיי שפּילן גאָר אין קאַרטן... כאַ, כאַ! אין מיטן מיטוואַך אין קאַרטן שפּילן! וואָס זשע, אין קאַטערינסלאַוו פֿאַלט־אויס חנופה זומער גאָר? גע־לעכטער.

טראכטענבערג — אזוי? ווען מען שפילט אין קארטן איז חנוכה? וואלט מען דאך גאר קיין מאל נישט געדארפט קוקן אין לוח ארנין? ווען מען שפילט אין קארטן, איז חנוכה; ווען מען עסט קנייד-לעך, איז פסח; ווען מען עסט קרעפלעך, איז הושענא רבה; ווען מען עסט המן-טאשן, איז פורים...

מרדכי — מאלט איך, כאסיע, דו זאלסט ריידן ווייניקער, וואלט געווען געזינטער.

וואלדימיר — זי ווייס מער דינים פון מיר... ווען קרעפלעך, ווען המן-טאשן...

פריידע — גייט צו זיי. נו, מאטיע, וואס מאכסטו? דאס איז דיין כאסיע? א געזונטע מויד מיט רויטע באקן... יולי, דו וועסט זען, אין א פאר וואכן ארום, וועט מען זי ביי מיר נישט דערקענען... האבן צו טאן מיט פֿרעמדע איז גוט? מען גיט זי א ריר, זאגט זי שוין, זי וועט גיין צום ריכטער אדער זי ווארפט-אוועק... אן אייגענע וועט נישט ווארפן און נישט גיין לאדן...

טראכטענבערג — שפילט. ווי דו פֿארשטייסט. מנין פרינציפ איז נישט האבן צו טאן מיט אייגענע. איך בין א קאמערטשעסקי מענטש און פֿארשטיי די דאזיקע פֿאראלעלע... אהא, צוויי טען אויפן טיש...

כאסיע — דאס איז די מומע פֿריידע? אז דו ביסט אן אייגע-נע מומע, וואס האסטו מורא מיט מיר זיך צונויפֿכאפן אזוי... גוט! ארעמט זי ארום און קושט שטארק. אי, מומע פֿריידע, וואס מאכסטו פֿארט? די מאמע עליה השלום פֿלעגט מיר פֿון דיר און פֿון אייך אלע זייער א סך דערציילן. און יולי, דאס איז אוודאי דער פֿעטער יואל? פֿארגינט זיך צו טראגן צוויי בערדלעך, ווי א פרייז. ווייזט אויף זיינע באקנבערד.

א שטארק מעלעכטער.

פריידע — און דאס איז מנין זון, וואלדימיר. **וואלדימיר** — נייגט זיך קאמיש. איך בין הבחור החכם וועל-וועלע. יא, איך בין דער בחור...

כאסיע — באטראכט אים. דאָס איז ער? איך האָב געמיינט ער איז עפעס נישט אזוי... טאָקע! איך בין רויט געוואָרן? אַ געלעכטער. אַז מען קומט פֿון דרויסן, גייט־אַרויס דער ווינט... ביי טאָג איז גע׳ווען הייס און ביי נאַכט קיל... ווי מען איז נאָר צוגעפֿאַרן צום דניע־פער... אַ קאַלטער טומאַן ליגט איבערן טייך...

פֿריידע — און דאָס איז מײַן טאַכטער קאַראַלינע.

כאסיע — קעליע? איך געדענק, די מאַמע ע״ה האָט מיר דערציילט, אַז זי איז געווען אַ קליינע, איז זי געווען אַ זאַלאַטושנע¹² און עס האָט ביי איר שטענדיק גערונען פֿון אַן אויער.

פֿריידע — פֿע, דו רעדסט וואָס מען דאַרף נישט. איך האָב דאָס פֿינט...

כאסיע — אַ ליגן דאַרף מען פֿינט האָבן און דעם אמת מעג מען שטענדיק זאָגן, אַיאַ, פֿעטער יואל?

מאַרק — אַיאַ, יולי דאָוידאָוויטש. ווען זי וועט אָנהייבן נאַשן און שלעפֿן צוקער פֿון פּושקע, וועט זי האָבן אַן אַנדער פּרינציפּ?

כאסיע — און ווער איז דער מיט דעם ציגענעם בערדל? אונ־דזער אַ קרובֿ עפעס?

קאַראַלינע — יאַ, אונדזער אַ קרובֿ... מײַן חתן... אַ פּריסאַזש־נע פּאַווערניע... אַדוואַקאַט...

כאסיע — שאַקלײַז מיטן קאַפּ. טשודנע¹⁸ מענטשן ביי אײַך דאָ אין שטאַט. קוקט, ווי וואַלד־מיר שטיפֿט מיט די מאַמזעלן. ער גע־פֿעלט אַלעמען.

וואַלד־מיר — אויף מײַן וואַרט, איך האָב מורא פֿאַר איר. מיר וויינט זיך אויס, אַט וועט זי מיר באַלד אָנהייבן זאָגן מוסר.

מַרדכי — וואַרט־אויס, זי וועט זיך נאָך צעטענהן... דער קאַפּ, שונא־ישראל, איז איר נישט אויסגעדאַרט... גיי שרייַ חי וקים, אַז דאָגות פּרנסה איז פֿאַרט שווער ווי קריעת ים סוף! אַבער קינדער?

¹² אַ קראַנקע (מיט אַן אויסשיט אויפֿן קערפּער). — ¹⁸ מאַדנע (פירן זיך אַנדערש).

נעמט פערעלען אדער אפילו געצלען. געראטענע קינדער, זאל איך האבן אזא מזל! הינט זעליקל מיט סאסעלען? דימענטן מיט בריי-ליאנטן...

וולאדימיר — איר זעט דעם יידן? ער איז באשאטן מיט די מענטן און בריליאנטן...

מרדכי — וועדליק אין ארעמקייט... ווייס איך, מען זאגט, טאלצע איז א שטיפמאמע. אוי, דלות, דלות! אבער קינדער אלע גע-ראטענע, אזא יאר אויף מיר.

כאסיע — נו, טאטע, דער מומע טאלצעס זעליק מיט סא-סיע זינען שוין נישט אזוי איי, איי, איי; מען זעט, עס איז פון אן אנדער זאואד¹⁴... כא, כא, כא, אין דער היים וואלט איך שוין גע-כאפט פון דער שטיפמאמען דערפאר א פליאסק אין באק, אז פונקען וואלטן געפלייגן. אוי, וויפל זיי בעכען¹⁵ דארט ארזן אין מיר קלעפן!... מומע פריידע, זאג דעם אמת, דו געדענקסט כאטש, אז מנין מאמע ע"ה איז געווען דנין לנבלעכע שוועסטער? קיינער וועט נישט גלייבן, וויפל איך האב געוויינט און וויפל טרערן איך האב פארגאסן זינט זי איז געשטארבן... עס איז אזוי שווער צו לעבן אן א מאמע, מומע! בין איך געקומען צו דיר, דו זאלסט מנין צווייטע מאמע זיין, ווישט-אָ אַ טרער. כא, כא, דער שטיפמאמע אויף צו להכעיס פלעג איך דווקא זינגען כאכלאצקע¹⁶ לידער... זי קלאפט און איך זינג... טאלצע טאלטשעט¹⁷ און כאסיע זינגט. נו, גיי, טו מיר עפעס!

מרדכי — כאסיע, וועדליק איך זע, האסטו פארגעסן, וואס מען האט דיר אנגעזאגט. כאסיע! איי, דלות, דלות!

וולאדימיר — כאסיע, ווי אזוי רופן דיך די מוזשיקעס אין דארף? דיווטשינא¹⁸ כאסיא?

כאסיע — קרימט אים נאך. זיי רופן מיך נישט „כאסיא“, זיי רופן מיך „אסיא“.

¹⁴ פאבריק. — ¹⁵ שלאגן מיט די פויסטן. — ¹⁶ אוקראיניש-פוייעריש. — ¹⁷ קלאפט. — ¹⁸ מויד.

וולאָדימיר — אַסיאַ? מיר דאַכט זיך דער... דאַבראַליובאַוו
האַט אַ ראַמאַן מיטן נאַמען „אַסיאַ“ אַיאָ?

מאַרק — כאָ, כאָ, דאַבראַליובאַוו, דער קריטיקער, האָט גע-
שריבן ראַמאַנען? ברודער, האָסט געטראָפֿן מיטן פֿינגער אין הימל.

וולאָדימיר — נישט דאַבראַליובאַוו... איך מיין דער... ווי רופֿט
מען אים?... פּאַפּאַ, דו געדענקסט נישט? שטענדיק, אַז איך וויל ווײַזן,
וואָס פֿאַר אַ קענער איך בין, פֿאַר איך אַרײַן...

קאַראָלינע — דו מיינסט טורגעניעוו...

טראַכטענבערג — וואָס שעמסטו זיך אַזוי, באַלואַן?¹⁹ מײַן

פּרינציפּ איז: ביסטו אַ געלערנטער מענטש, זײַ אַ געלערנטער מענטש;
ביסטו אַ קאַמערטשעסקי מענטש, זײַ אַ קאַמערטשעסקי מענטש —
ביידע גלײַכע פּאַראַלעלן... אַט האָב איך אויך נישט פֿיל געלערנט,
פֿון דעסט וועגן בין איך אין קאַטערינאַסלאַוו איינער פֿון די ערשטע...
בין דירעקטאָר אין קאַמערטשעסקי קלוב. האָב אַ מעדאַל דערפֿאַר,
וואָס איך האָב צען יאָר זיך געסטאַרעט פֿאַר בילדונג, ווי אַ גבאי פֿון
תּלמוד-תּורה... שפּילט. פּאַס! גיט קאַרטן!

מַרדכי — הערסט, ווי מען רעדט דאָ? איך האָב דיר געזאָגט,
זײַ זײַנען אַלע געבילדעטע מענטשן. און דיר וועט זײַן גוט. פֿריידע
לעבן, די מוזשיקעס²⁰ וואַרטן אויף מיר. איך זיך ווי אויף דער פֿור.
איך מוז שוין לויפֿן. זאַלסט אויף איר נישט קוקן, זי איז פֿייער. די
הויט ברענט אויף איר. מאַך זי פֿאַר אַ מענטש. לערן זי! ווי זאָגט
מען: אַ פּאַטש פֿאַרגייט, אַ וואַרט באַשטייט... און אַז זי וועט זיך שאַ-
נעווען, איך דאָך, מאַלט אַנך, וועדליק וואָס... איך וואַלט געוואַלט
אַ ביסל צובײַסן און פֿאַרן צוריק מיט די זעלביקע טשומאַקעס²¹,
מען קען נישט גרינג קריגן אַ פֿור קיין קאַראַטשיקראַק...

וולאָדימיר — איר הערט, ווי זייער הויפטשאַט רופֿט זיך?
קאַראַטשיקראַק! כאָ, כאָ, כמעט אַזוי ווי פּאַריז, אַיאָ? אַלע לאַכן.

מַרדכי — הלוואי פּרנסה, איז קאַראַטשיקראַק אויך אַ מדינה.

¹⁹ פּאַרשטאַפּטער קאַפּ. — ²⁰ פּויערים. — ²¹ פּורמאַנעס

כאַסיע — מען קען לאַכן פֿון יעדן נאַמען. יולי? כאַ, כאַ, כאַ!
 קאַראַלינאַ, כאַ, כאַ, כאַ!
פֿריידע — אַן חוצפּה, דו! מיין נישט ביסט בני דנינע ישׁובֿני-
 קעס אין דאַרף, אוי, אַזאַ ווילדע... איידער מען לערנט־אויס אַ ביסל
 דרך־ארץ...

כאַסיע — וואָס דאַרף מען לאַכן פֿון קאַראַטשיקראַק? עס איז
 אַ קליין דערפֿל, אויף הויכע שטייגער, נעבן אַ גרויסן טינג... פֿון ביידע
 זייטן וואַקסן אַלטע ווערבעס און ביימער, וועלכע מען רופֿט וויי-
 נענדיקע איזעס²², ווייל זיי שטייען מיט אַראַפּגעלאַזטע צווינגן, אַזוי
 ווי זיי וואַלטן וויינען... פֿאַרטראַכט זיך.

מרדכי — מאַלט אַיך, איר מעגט זי הערן, אַז זי הייבט־אָן
 עפעס דערציילן... נישקשה, דער מוח איז איר נישט אויסגעדאַרט,
 שונא־ישראל, די ביימער איז וועדליק ערבות²³, פֿון וועלכע יידן
 רייסן הושענות... זי ווייס יעדעס פּיצעלע.

כאַסיע — ווינט זעט מען די פּלאַווינעס²⁴. אַזעלכע טיפּע,
 גרויסע טאַלן, באַדעקט מיט קאַמיש²⁵, און פּסח־צייט גיסט זיך צו-
 נוף אונדזער טינג מיטן דניעפּער און עס ווערט אַזוי גרויס ווי אַ ים.
 מען זעט נאָר הימל און וואַסער... און ווען עס קומען די שיינע זומער-
 נעכט און די לבנה שיינט, זאַגט מען, קומען צו שווימען פֿון דניעפּער
 וואַסער־מיידן, וועלכע רופֿן זיך „רוסאַלקעס“... זיי וויינען אינעם וואַ-
 סער, אין אַ פּאַלאַץ פֿון קרישטאַל...

וולאַדימיר — דו הערסט, מאַרק, וווּ די וואַסער־מיידן זיינען?
 מען האָט געדאַרפֿט פֿאַרשרייבן דעם אַדרעס.

כאַסיע — זיפּצט, אוי, הלוואי וואַלט איך בעסער דאַרט גע-
 בליבן און די מומע טאַלצע וואַלט זי אַהער גענומען אַנשטאַט מיך.
 כאַ, כאַ, דעם טאַטן וועט אַזאַ פּלאַן נישט געפֿעלן... איך ווייס, ער
 דאַרף די מומע טאַלצע גייטיקער ווי מיך...

²³ שטעקעלעך מיט בלעטלעך. — ²⁴ גידעריקע ערדן. — ²⁵ געוויקס ביים
 טינג.

מאָרק — ווי ציניש זיי זענען אין דאָרף! אַ מיידל פֿון פֿופֿצן יאָר און ווייסט שוין אַלץ...
קאַראָלינע — שטיל. וואָס ווייסט זי. מאָרק? וואָס מיינט זי דען, האָ?

טראַכטענבערג — זיי וואַקסן דאָרט ווי חיות. די ציוויליזאַציע איז זייער וועלט פֿון זיי. שפּילט. זיבן אין קרייץ!...

מורדכי — נו, יא, דער עיקר איז, זי זאל פֿאַלגן... זי ווייסט: נישטאָ קיין אַנדער ברירה... מנינע עשירות, האָ אַמאָל געווען מיט יואלן גליכע מענטשן. זאָגט גאָט: יואליק טראַכטענבערג, קרייך-אַרויף! מאַטיע שטרעכל, קרייך-אַראָפּ! אַזי, דלות! פֿריידע לעבן, איך מוז פֿאַרבייסן און לויפֿן.

פֿריידע — קום, איך וועל דיר הייסן געבן עפעס עסן. נעם דעם זאַק מיט אירע זאַכן אַהין. מרדכי וויל נעמען דעם זאַק. שיינע זאַכן. מיט פֿאַראַכטונג.

כאַסיע — רייסטן אַרויס. די זאַכן זענען מנינע און זיי וועלן זען דאָרט וווּ איך וועל זען!

פֿריידע — ביז, וואָס מיינסטו, דער זאַק מיט דנינע זאַכן איז אַ צירונג דאָ אין זאַל?

כאַסיע — בני מיר זענען מנינע זאַכן אין זאַק אַזוי טייער ווי בני אַן אַנדערן זענע זאַכן אין קאַסטן!...

פֿריידע — ביז, ע, זי איז מיט אַ כאַראַקטער בני דיר. נישט קשה, איך וועל זי מאַכן פֿאַר אַ מענטש.

מורדכי — גייט. יא, מאַך זי פֿאַר אַ מענטש. נישט איך, נישט טאַלצע. אַז זי שפּאַרט זיך אַינ, כאַטש גיב איר אַ קרענק... וויפֿל מיר האָבן זי געהרגעט, געשלאָגן, האָט עס אַזוי געהאַלפֿן, אַקוראַט, וועד-ליק דו זאַלסט שלאָגן אין דעם זאַק אַרײַן. אוי, דלות, דלות! עך און פֿריידע אָפּ אין אַן אינערער טיר.

קאַראָלינע — צו די מאַמזעלן. איר זעט, זי לאָזט די אויגן נישט אַראָפּ פֿון וואַלדימירן!...

אייך מאַמזעל — זי איז נישט קיין נאַר...

קארעלינע — מיר וועלן זי רופֿן אַסיע, ווי בני טורגעניעווען...
 איא, א שיינער נאָמען? אַסיע, וואָס איז דאָס בני דיר, אַ בוקעט?
כאַסיע — האָ, וואָס מיינסטו, די קווייטן? פֿאַרנדיק מיטן וועג,
 ווי איך פֿלעג דערזען אויפֿן פֿעלד קווייטן, פֿלעג איך אַראָפּשפּרינגען
 פֿון וואָגן און לויפֿן אויסרייסן... די גוים האָבן דערפֿאַר נישט געד
 לאָזט דעם טאַטן מיך שלאָגן. בני אים איז דאָך אַלץ אַ חטא! אַז אַ
 ייִדיש מיידל רינסט-אויס אַ קווייטל, איז זי שוין אַ שיקסע בני אים...
 און איך האָב ליב קווייטן... איר זעט, דאָס איז ליוביסטאַק, דאָס איז
 טשעפטשיק, באַרוויזאַק, ראַמאַשקעס, שטשעברעץ, וואַסילקי, קאַשקאַ,
 סוויריפּקאַ און דאָס איז איוואָן דאָ מאַריאַ... איך קען אַלע קווייטן
 און אַלע גראָזן אין פֿעלד.

קארעלינע — זי קען בעסער באַטאַניקע פֿון אונדז אַלע.
כאַסיע — נאָ, קעלי, דאָס איז דיר און דאָס איז אַיך, מיידל
 לעך. טיילט אַלעמען בלומען.

וולאַדימיר — ע, דו, כאַכלושקע²⁶, מיר קומט גאַר נישט?
כאַסיע — אַ מאַנסביל דאַרף נישט אַזעלכע זאַכן. איך זאַל
 וויסן, אַז דו האַסט ליב גראָז, וואַלט איך דיר אַנגערעיסן קראַפּיווע.
 דו וויסט? עס בייסט, אַז מען שמייסט. לאַכט. נאָ דיר דאָס קווייטל.
 דו וויסט, פֿאַר וואָס דאָס רופֿט זיך „איוואָן דאָ מאַריע“?
וולאַדימיר — איך בין זייער אַ וויסנשאַפֿטלעכער מענטש,
 אַבער פּונקט דאָס ווייס איך נישט... איך בין קיין מאַל נישט געווען
 אין קאַראַטשיקראַק...

כאַסיע — זיי דערציילן, עס זיינען געווען צוויי אומגליקלעכע
 יתומים: איוואָן און מאַריע. זיי האָבן געהאַט גרויסע צרות און זיינען
 ביידע געשטאַרבן, און מען האָט זיי ביידע באַגראָבן אין איין קבר.
 פֿון זייערע טרערן איז אויף זייער קבר אויסגעוואַקסן איין בלימעלע
 מיט צוויי צווייגעלעך. פֿאַרטראַכט זיך, זיפֿצט. אַי, איך ווייס נישט,
 פֿאַר וואָס מיר האָט עפעס פּלוצלינג אַזוי אַנגעהויבן וויי טאָן דאָס

²⁶ אוקראַינערין.

הארץ, און מיר ווילט זיך אזוי אהיים. פריידן קומט צוריק. כא, כא, וואס פאר א הויכע סטעליע דא אין שטוב! קוקט זיך ארום. א היל-צערנער פאל פארשפרייט מיט טייערע רעדנעס²⁷ און פלאכטעס... און איך פלעג אלע ערב שבת שמירן דעם פאל מיט ליים און מיט קיזיקעס²⁸. געלעכטער.

פריידע — פֿע, גענוג ריידן! נו, רייד שוין אפ הינט פאר אלע מאָל, ביסט אַ גאָסט הינט!

טראַכטענבערג — פֿריידע לעבן, האָסט גענומען אַ פֿיליולע? דו עסט זיך אַפּ דאָס האַרץ, אַז מען זאָגט דיר. געדענק, דעם פֿרינציפּ פֿון אַ קאָמערטשעסקי מענטשן: נישט האָבן וואָס צו טאָן מיט אייגענע. **פֿריידע** — נישקשה, זי וועט בני מיר זיין אַ זנדענע. איך וועל זי אויסלערנען.

קאַראָלינע — יא, מאַמא, איך וועל זי לערנען ליינען און שרעבן...

פֿריידע — נו, יא, זי דאַרף עס נייטיק, איך זאָג דיר.

וולאַדימיר — פּאַפּא, אַיא, אַז מיר וועלן זיך אלע נעמען פֿאַר

איר, וועלן מיר מאַכן פֿון איר אַ מענטש?

כאַסיע — גייט אַום און באַטראַכט יעדע זאַך. דאַכט זיך, אַז

מען לעבט אין אַזאַ ווילטאַג, האָט מען נישט וואָס צו זיין בייז און שלעכט. און דאָך... מומע, קום נאַר אַהער. נעמט זי פֿאַר דער האַנט און קוקט איר אין די אויגן. זאָג מיר אַקאַרשט דעם אמת: ביסט אַ גוטע?

וולאַדימיר — דו היט זיך בעסער. דאָס איז אַ פּושקע: עס

שיסט! גיט אַ באַראַבאַנעווע איבערן פֿאַרטאַפּיאַן.

כאַסיע — רוֹק, ווילסט מיך איבערשרעקן? איך האָב געזען

אַזאַ פּושקע בני אונדזער גלח אין דאַרף — וועלוול. האַלטסט מיך אַ פנים פֿאַר אַ נאַר, האָ? עס קען זיין, אין דער פֿרעמד ווײַז איך טאַקע

²⁷ פּויערישע האַנט־געוועבן, פּילפאַרביקע, צו באַפּוצן. — ²⁸ געמיש פֿון

בהמות־אָפּפּאל.

אויס אַ ביסל נאַריש. דו זאַלסט קומען צו אונדז אין קאַראַטשיקראַק, וואַלטסטו אויך אויסגעוויזן ווי אַ נאַר. איטלעכער איז אַ חכם בײַ זיך אין דער היים. ווי זאַגט מען: יעדער איז אַ גאַנצער מענטש בײַ זיך אויפֿן סמיטניק.

וואַרדימיר — איז דאָס נישט מוסר? איך האָב מורא, מיר קריגן אין שטוב אַריין נאָך אַ מוסר־זאַגער אויף מיין קאַפּ! קוקט אויף איר אַפּאַרט. אָבער זי איז אַפּעטיטלעך.

כאַסיע — וועלוול, אַז דו קוקסט אויף מיר, איז אַקוראַט ווי דו רירסט מיך אָן מיט דער האַנט. קוקן איינער אויפֿן אַנדערן.
קאַראַלינע — נאַזיל צו אַ מאַמעל. עס איז נאָך נישט געווען בײַ אונדז אַ מיידל אין שטוב. זי זאַל ניט שטאַרבן נאָך אים. אַזי, אַמאָל האָב איך געזען... זאַגט עפעס אויפֿן אויער.

מרדכי קומט

מרדכי — דאַנקען גאָט, אַנגעשטאַפט אַ ביסל די קישקע און מען דאַרף לויפֿן צו די פֿורן. נו, כאַסיע, זע זשע, למען השם, וועדליק ווי אַ מענטש פֿאַלג דעם פֿעטער, פֿאַלג דער מומען, פֿאַלג גוטע, פֿרו־מע לייט, ווי די ווייבערשע מודה אָני זאַגט: זיי וועלן, מאַלט אַיך, דיך נישט פֿאַרלאָזן... נגידיים, עשירים...

פֿריידע — יא, וועסט זיין אַ פֿאַר יאָר אין שטוב... עס וועט זיך מאַכן אַן אַרנטלעכער בעל־מלאכה, וועלן מיר דיך חתונה מאַכן... און... מיר וועלן זען...

מרדכי — דאָס זאַג איך דאָך. וועדליק עס איז דאָ אַן אַנדעם ברירה? נו, כאַסיע, זיי געזונט און זאַרג זיך נישט. דאַרפֿסט זיך לגמרי נישט זאַרגן.

כאַסיע — טאַטע, פֿאַרגעס נישט יענקעלעס שפינדזשאַק, דער־לאַנגט דעם פֿידזשאַק. און נאָ, וועסט געבן זעליקן. איך האָב געפֿונען אין פֿעלד צוויי בלויזע גלעזלעך. אַז מען קוקט דורך זיי, איז די גאַנצע וועלט אַ בלויזע...

מרדכי — נו, מאַלט אַיך אַ טייערע מתנה...

טראַכטענבערג — בלויז גלעזלעך! מען קען זיך פֿאַרלאָזן אויף אַזאַ מענטשן אין שטוב. פֿאַס!

כאַסיע — טאַטע, איך האָב דערווייניג נישט קיין בעסערע מתנות... איך וועל דאָ רינג ווערן בני דער מומען, וועל איך דיר קויפֿן אַ זילבערנע עטרה צום טלית און פֿאַרגעס נישט גריסן פֿון מיר אַקסאַנען יאַכרימענקעס. זיפֿצז.

טראַכטענבערג — אַקסאַנע יאַכרימענקע... אַ שיינער פֿאַראַ- לעל! כאַ, כאַ, כאַ!

פֿריידע — נישקשה, בני מיר אין שטוב וועט זי זיך גיך פֿאַר- געסן די אַלע דאַרפֿישע זאַכן.

מרדכי — נו, כאַסיע, זיי געזונט. דערלעבן זיך זען אין נחת.

כאַסיע — אוי, טאַטע, הייסט עס, דו פֿאַרסט טאַקע באַלד אַוועק אַהין צוריק און איך בלייב דאָ אַליין? אוי, מיר האָט ווידער אַזוי אַנגעהויבן וויי טאַן דאָס האַרץ...

מרדכי — פֿון אַנפֿאַנג איז וועדליק פֿריקע, וועסט זיך צו- געוויינען. דאָך אַן אייגענע מומע, אַ שטיקל תכלית. אַ מענטש... אוי, דלות, דלות! זיי געזונט. האָט אַ גוטע נאַכט. זייט אַלע געזונט! גייט.

פֿריידע — האַר-אויס, מרדכי! קינדער, טאַמער וואָלט איר גע- גאַנגען אַ ביסל אין גאַסטינע ²⁹ אַרנין. אַלע יונגע-לייט גייען.

וולאַדימיר — איך בין אַסיען נישט מקנא. די מאַמאָ וויל איר געבן די ערשטע פֿאַרציע מוסר. צו אַ מאַמאָל. פֿעניטשקע, איך וועל שפּילן מיט אַיך אין לאַפקעס. אַפּגייענדיק.

כאַסיע — פֿאַלגט נאָך זיי מיט אירע בליקן. ער שפּילט זיך מיט איר... אַ פנים זי וועט זיין זיין כלה... פֿאַרטראַכט זיך.

פֿריידע — מאַטע, איך וויל, מיר זאָלן פֿריער וויסן יעדעס פּיצעלע. נישט נאָרן זיך, כאַסיע! איך נעם דיך נישט אין שטוב פֿאַר אַ בת-מלכה... דו וועסט מוזן אַרבעטן בני מיר...

²⁹ גאַסטצימער, אויפנעם-צימער.

כאַסיע — גלייב מיר, מומע, איך וועל נישט אַרבעטן ווייניג-קער פֿון אַנד אַלע... דו וועסט זען, נישט ווייניקער פֿון קאַראַלינען...
פֿריידע — דאַרפֿסט זיך נישט גלייכן צו מנינע קינדער, זיי דאַרפֿן קיין זאַך נישט טאָן. זיי זנינען באַלעבאַטישע קינדער און דו דאַרפֿסט טאָן אַליץ, וואָס מען וועט דיר הייסן.

כאַסיע — נו, דו וועסט דאָך מיר נישט הייסן טאָן דער רוח ווייס וואָס!

פֿריידע — שטיל! דו הער, וואָס איך זאָג! עס איז אַ שטוב פֿול מיט אַלעם גוטן. יעדע זאַך דאַרף זיין גאַנץ. טאַרסט קיין זאַך נישט נעמען איידער דו פֿרעגסט...

כאַסיע — איך דאַרף נישט פֿרעגן און דאַרף נישט נעמען. וואָס מיינסטו, איך בין אַ גנבֿ?

פֿריידע — שאַ, דו רעדסט צו פֿיל! דו דאַרפֿסט גאָר נישט ריידן. דאַרפֿסט נאָר ענטפֿערן, אַז מען פֿרעגט דיך. פֿאַר אַלעמען דרך-אַרץ האָבן. מיט קיינעם אין שטוב נישט זיין קיין מחותן. נישט מיר, נישט דעם פֿעטער, נישט קאַראַלינען, נישט וולאַדימירן דאַרפֿסטו זאָגן „דו“. אַלעמען מוזסטו אירצן³⁰. באַטראַכט זי דער-שטוינט. הערסט? אויס דאַרף. עס איז אַ שטאַט!

מרדכי — אַ כרד, קאַטערינאַסלאַוו! זאַלסט נישט אַנטאָן דער מומען קיין יסורים, כאַסיע, מעגסט מיר גלייבן, וועדליק אַ פֿאַטער, אַבער אַז דער טאַטע דינער איז פֿאַרט אַ דלפֿון. איך וואַלט, מאַלט אַנך, אַוודאי... אוי, דלות... דלות! זיי געזונט, כאַסיע, הלוואי אין נחת און אין פֿריידן... אַ גוטע נאַכט. אַפֿ.

פֿריידע — שטרענג, נו, איצט נעם די זאַכן און קום אין קיך אַרזיין!

כאַסיע — שפּרינגט פּלוצלינג אויף. טאַטע, קום אַהער! טאַטע, האָב אַקערשט צייט אַ ביסל! טאַטע, האַר-אויס... טאַטע! טאַטע!

³⁰ זאָגן איר.

פריידע — בית. טס! ווילדע! דארטן זינגען פֿרעמדע מענטשן...

מרדכי קומט-צוריק.

כאסיע — טאטע, איך בעט דיר, קום אהער. איך וויל דאָ נישט בלייבן. מיר געפֿעלט דאָ נישט. איך האָב געמיינט אַנדערש... קרובֿים... דער מאַמעס אַ ליבליכע שוועסטער... איך וויל נישט... איך האָב מורא פֿאַר איר. אין דער היים איז דאָך בעסער. כאַפּט איר זאָק מיט זאָכן. לאָז מיך נישט איבער דאָ, טאטע! איך וויל פֿאַרן מיט דיר אַהיים.

מרדכי — זי ניט משוגע, כאַסיע! ווהיין קען איך דיר נעמען? האַסט זיך שוין פֿאַרגעסן? וועדליק נאָך דזינגען יאָרן האַסטו געדאַרפֿט מער שכל האָבן.

פריידע — גיי, גיי, מאַטיע. זי וועט בני מיר לאַנג נישט טענהן. שלעפּט כאַסיען צוריק.

טראַכטענבערג — אַ שיינער פֿאַראַלעל... דאַרפֿסט עס ניין טיק...

מאַרק — יולי דאָוידאָוויטש, פֿאַרגעסט נישט, דאָך אַן איי גענע טאַנטע.

פריידע — שלעפּט כאַסיען. נישקשה, זי וועט בני מיר ווערן אַ זינדענע... און עס איז טאַקע אַ מצווה אויך... אַן אַרעמע יתומה, אַ פֿריינדל. אַהער גיי, דו!

כאַסיע — ראַנגלט זיך בית. לאָז מיך! טאטע, נעם מיך בע-סער אַהיים. איך וועל דאָ נישט זיין! אַז איך זאָג, איך וויל דאָ נישט בלייבן, וועל איך דאָ נישט בלייבן! אַוועק פֿון מיר! לאָז מיך אַהיים! ווילאָדימיר, קאַראַלינע, אַלע יונגע-לייט, צוריק, דערשראָ-קענע.

מרדכי — טרויעריק. איך ווייס דזיין עקשנות, כאַסיע, אַבער אַדרבה, באַרעכנ אַליין, וואָס וועט טאַלצע אונדז בידן זאָגן, אַז איך וועל דיר ברענגען צוריק? נאַרעלע, דו ווילסט אַהיין? אוי, הלוואי וואַלט איך געקענט פֿון דאַרט אַנטלויפֿן... עס איז, מאַלט אַיך, אַ בי-

טערער ווייטיק צו זאגן, אבער דו ווייסט דען נישט, אז דו האסט ביי מיר נישט קיין היים? דאָ מוז זיך דין היים. דאָ, מנין קינד... גלעט זי איבערן קאָפּ.

כאַסיע — רוק און טרויעריק. יאָ, איך האָב נישט קיין היים, דאָס איז אמת. איך האָב עס שיר פאַרגעסן. אלע קינדער האָבן אַ היים און איך האָב קיין היים נישט. פֿאַלט אויפֿן זאַק מיט זאַכן און וויינט שזיל. אוי, ווי! אַז מען האָט נישט קיין מאַמע האָט מען קיין היים נישט... נישטאָ, נישטאָ קיין היים אָן אַ מאַמע...

מרדכי שאַקלט טרויעריק מיטן קאָפּ. אלע בלייבן שטיל.

פאַרהאַנג פֿאַלט

צווייטער אַקט

אַ גרויסע קיך ביי טראַכטענבערגן. אַן אויוון מיט אַ פליטע, אויף וועלכער עס שטייען פיל פרעסן, אַ פּרעסערטיש פאַר-וואַרפן מיט וועש. ביי דער וואַנט — אַן אַנזערנע בעט און אַן אַלטער קאַסטן. אַ אַלע, געקליידט ווי אַ קאַמערי-מיידל, אין אַ שוואַרצן קלייד מיט אַ ווייסן פאַרטעך, זיצט ביי-טיש און גייט זייער אַמלנדיק אַ קליידעלע פון אַ קליין קינד. מרדכי קוקט-איבער אַ גאַנצן פאַק אַלטע זאַכן. עס איז טונקל.

אַ אַינדיג אַן אַ לאַמפּ און גייט.

מרדכי — נאָ, נישט געטראַפֿן! מנין אומגליק, וואָס איך טרעף נישט. ווייטער וואַלט איך שוין אויך לאַנג געווען אַן עושר. איך האָב גערעכנט, זיי וועלן מיר געבן געלט, קויף איך אַ פֿערדל און ווער אַ גלעזער... קומען אַהיים אָן אַ פֿערדל און אָן אַ שווערדל, וועל איך שוין האָבן פֿון טאַלצען... די פּלודערן זענען צו שמאַל און צו פֿראַג-צייזיש, פֿע! נישט פֿאַר מיר... אַט די ספּאַדניצע זאַל כאַטש זיך

אָבער־קאַפּער שרשפּילערס אין גרויסע ראָלן פון גאַרדינגס רעפּערטואַר (פון העכסט צו ליניקס): ראָזע נאַדבערן
און דושעני גאַלדשטיין אין טירענע אפרות; זייער יאַבלאַקאַוו אין זיס, "דער ווילדער מענש"; בערסע נוסטאָג
ווי כאַסיע די יתומה; פיטער גראַף ווי קלמ'משה אין "דער פּרעמדער"; יעקב זילבערס אין סלמחקע שאַרלאַטאַן;
און אַיזדער העלענער אין "טאַט'ס מענשט און טעביל".

גוט פֿאַר טאַלצען... רבונגו של עולם, זאָל כאַטש די ספּאַדניצע פֿאַר
מיר זיין אַ מליך־יושר, אומגעדולדיק, אוי, כאַסיע, גיכער!

כאַסיע — באַלד! קוקט זיך אום, זעסט וויפֿל איך האָב צו
פרעסן? אַז מען וועט מיך טרעפֿן ביי פֿרעמדער אַרבעט, האָב איך
דעם פּסק... אָבער זע, וואָס פֿאַר אַ פּליאַטקעלע סאַסעלע וועט האָבן...
נעמט דאָס קליידעלע פֿאַר די אַרבל און באַטראַכט עס אַנטציקט.

מרדכי — וועדליק איך זע, גריזשעט זי דיך, ווי טאַלצע, איך
מוז גיין צו פֿוס קיין מאַנדרייִוקאַווקע, דאָרט שטייען די פֿורן... אוי,
דלות, דלות!

כאַסיע — כאַפט זיך אויף דערשראָקן און שטעלט זיך פרעסן.
שש! זי גייט אַהער! פֿריידע עפֿנט די טיר און בלייבט שטיין.

פֿריידע — אַזוי פֿרי ברענט שוין אַ לאַמפּ ביי דיר? וואָס טוס־
טו? פרעס! פרעס! אַפּ.

כאַסיע — זעצט זיך ווידער נייען, יעדע מינוט אַ רעוויזיע אין
קיך, שאַ! באַהאַלט דאָס קליידעלע, קאַראַגלינע עפֿנט די טיר.

קאַראַלינע — אַ, דיין גאַסט זיצט נאָך? אַ לאַנגער וויזט...
כע, כע! מאַכט־צו די טיר.

מרדכי — וואָס טאַנצן זיי אַרום אַהין און אַהער? דלות מיי־
נער...

כאַסיע — זיי האָבן נישט וואָס צו טאָן, ווילן זיי עפעס אויס־
שמעקן...

מרדכי — פּאַוואַלינקע ביסטו שוין דאָ אַ פֿופֿצן חדשים, דו
האַלטסט זיך, האָ?

כאַסיע — נייט, יא, טאַטע, עס האַלט מיך...

מרדכי — מיינן טאַלצע זאָגט מיר אָפֿט: דו וועסט זען, די
משוגענע כאַסיע דינע וועט נאָך אַ מאָל קומען צו לויפֿן צו פֿוס אין
קאַראַטשעקראַק, איך ווייס, אַ קשיה אויף כאַסיען! אַ, איך וועל דאָס
האַבן פֿון טאַלצען אַ ברוך הבא.

כאַסיע — נאָך אַ מאָל לויפֿן צו פֿוס פֿון דאַנען? נייט, טאַטע,

איין מאָל איז אַ חכמה. וואָס העלפֿט דאָס אַנטלויפֿן, אַז דער שלימזל לויפֿט דיר נאָך?

מרדכי — אַ געוואַגטקייט פֿון אַ מיידל! אַזאַ מהלך לויפֿן צו פֿוס... בנים אַלטן כעראַסימענקאַ איז געווען אַ הונט, פֿלעגט ער אַנ-שמעקן מיט דער נאָז אַ מהלך פֿון דרנ-פֿיר הונדערט וויאַרסט... רבש"ע, די ספּאַדניצע זאָל כאַטש געפֿעלן טאַלצען.

כאסיע — לאַכט. כעראַסימענקעס הונט פֿלעגט אַנשמעקן אַ מהלך מיטן נאָז? הערט-אויף נייען. ערנסט. טאַטע, איך האָב נישט געשמעקט מיט דער נאָז — איך האָב געהאַט סימנים אין וועג: הויכע ווינסע טאַפּאַלן. דאָרט אַ קרענעצע מיט אַ צלם... אַ בערגעלע... ווינט-מילן... כל-זמן די זון האָט געשיינט, בין איך געגאַנגען און געזונ-גען... פֿאַרטראַכט. נאָך דעם איז געקומען די נאַכט. די פֿינצטערניש איז מיר געגאַנגען אַנטקעגן; ווי אַ שוואַרצער גלח מיט אַ ברייטן, שוואַרצן מאַנטל, און האָט אַלץ אַננגעוויקלט, אַלץ אַננגעוויקלט... און עס איז געוואָרן אזוי שטיל. דאָ האָב איך זיך אַנגעהויבן שרעקן; פֿון וואַסער, האָב איך געמיינט, קריכן צו מיר רוסאַלקעס מיט גרינע הענט... פֿון וואַלד האָט געשעפטשעט דער אַלטער וואַלדגיסט... פֿור-נעם גראַז האָבן געבלישטעש פֿייערדיקע אויגן... איך בין געגאַנגען אזוי שטיל, אַז איך האָב געהערט, ווי די זאַנגען פֿונעם קאַרן זאַגן עפעס צום פֿעלד, ווי דער הימל דערציילט אַ סוד צו דער ערד און די שטערן ווינקען און שעפטשען; יאָ, יאָ! מײַן שאַטן איז געווען אזוי גרויס, אַז איך האָב מורא געהאַט צו אומקוקן זיך... איך האָב אַפֿילו מורא געהאַט הויך צו וויינען... מײַנע טרערן האָבן זיך געגאַסן אין דער שטיל... קיינער דאַרף נישט הערן ווי אַ יתומה וויינט... די נאַכט האָט געשוויגן און די פֿינצטערניש האָט פֿאַרדעקט מײַנע טרערן. פֿאַרטראַכט זיך. כאַ, כאַ, כאַ! ניין, צום צווייטן מאָל וועל איך נישט מאַכן אַזאַ נסיעה. איך בין שוין איצט אַ היגע אויף אַן אמת. ניין. דערצייל מיר בעסער נאָך אַ מאָל, וואָס מאַכט זעליקל? ער איז שוין אַ גרויסער בחור, האָ? ניין אינלנדיק.

מרדכי — וועסט אים נישט דערקענען. אַ כלאַפּאַק ³¹ ווי אַ קניידל, קיין עין הרע. לויפֿט־אַרום באַרוועס און גייט נישט אין חדר. אוי, דלות מַנְנֶער!

כאַסיע — און די מומע טאַלצע איז געזונט?

מרדכי — יא, דאַנקען גאָט, געזונט. איך ווייס נאָר נישט פֿון וואָנען עס נעמט זיך. ביידע פֿיס, נישט אין דזין מאַס געדאַכט, זינען איר געשוואָלן ווי קלעצער. וועדליק מען זאָגט, איז דאָס ווייל זי איז שוין ווידער...

כאַסיע — שוין ווידער? אַרעמע מומע טאַלצע... אוי, טאַטע, וואָס טראַכטסטו זיך?

מרדכי — מאַלט אַנד, נאַרעלע, וואָס קען איך טאָן? עס איז דאָך אַ גאַטזאַך... אַ גרויסע עוולה פֿון דזינע גבירים. איך קום אַהיים אָן געלט, אָן אַ פֿערד... טאַלצע וועט מיר אַפּשפּילן אַ קבלת־פּנים...

כאַסיע — אַט דאָס איז דאָך, אוי, אַ דינסט בין איך! אוי, זיי האָבן אַ מצווה! אוי, קיין געלט צאָלן זיי נישט.

מרדכי — נו, מאַלט אַנד, זיי ווילן דיך חתונה מאַכן.

כאַסיע — יא, איך קען זיך נישט באַקלאַגן. אין שטאַט איז דאָ גענוג בעלנים דיך חתונה צו מאַכן. נאָ, פֿאַרטיק... יא, האַר־אויס. עפֿנט דעם קאַסטן. דאָס האָט מען מיר געשענקט אַ קאַסינקע ³², וועסטו דאָס אַפּגעבן דער מומען טאַלצע; פֿאַר זעליקן אַ פֿערדעלע. אַ בייטשל מיט אַ פֿיפֿעלע פֿאַר געצלען. אַ קוקלע ³³ פֿאַר פֿערעלען. זע, פֿאַרליר נישט. נו, גיי געזונטערהייט און גריס דאָרט אַלעמען, אַלעמען.

מרדכי — מאַלט אַנד, כאַסיע, גאָט וועט דיר נישט פֿאַרגעסן, וואָס דו פֿאַרגעסט אונדז נישט. זיי געזונט, זאָלסט זיין אַ זון, וואַלט איך זיך כאַטש צעקושט מיט דיר.

כאַסיע — מאַך־צו די אויגן, וועסטו נישט זען דעם חילוק.

³¹ אַ יונג. — ³² אַ דרייעקיק קאַפּטיכל. — ³³ ליאַלקע.

קונט אים. גיי געזונטערהייט! איך זאל נישט זיין פֿארוואָרפֿן מיט אַרבעט, וואָלט איך געבעטן, זיי זאלן מיר לאָזן גיין מיט דיר ביזן דניעפער. קום, איך וועל דיר באַגלייטן ביזן טויער. זע, טאַטע, פֿאַר- ליר קיין זאך נישט און לאָז דאָרט גריסן אַלעמען, אַלעמען... זיי גייען. זאַלסט זאָגן אַקסאַנען יאַכרימענקעס, אַז איך וועל האָבן געלט, וועל איך איר קויפֿן צוויי שנירלעך קאַרעלן... אוי, מיר האָט אַזוי אַנגעהויבן ווי טאָן דאָס האַרץ... כּווייס, איך האָב דאָרט נישט קיין פּלאַץ... איך וואָלט שוין אַליין נישט געקענט זיין אין אַזאַ מדינה ווי קאַראַטשיקראַק, אַבער דאָס האַרץ ציט דאָך אַזוי... דאַכט זיך, כאַטש איין מאָל אַ קוק טאָן פֿון דער ווינטן... לאַכט. כע, כע, כע! אוי, דלות, דלות!... ביידע אָפּ.

פֿריידע — עפֿנט די טיר. כאַסיע, וואָס טוסטו? כאַסיע? זי איז גאַר נישטאָ! אַזוי פֿיל אַרבעט, פֿאַרשרפֿעט זאל זי ווערן! קוקט-איבער די וועט. מען וועט דאָרפֿן איבערקוקן די וועש... אַ קשיה אויף אַזאַ שלעפֿער; זי האָט אים געקענט מיטגעבן אַ פֿאַר גוטע העמדער פֿון וועבל.

וולאַדימיר אַרין.

וולאַדימיר — דאָ אין קיך איז דאָס בעסטע פּלאַץ, טאַמער וואָס... אַ די מאַמאָ איז דאָ... דאַרפֿסט נישט זאָגן קיין מוסר... איך וויל נאָר זאָגן כאַסיען, זי זאל מיר אויספּוצן די שטייוול... וווּ איז זי? **פֿריידע** — דער רוח ווייסט זי, וווּ זי איז פֿאַרפֿאַלן געוואָרן. ביז אָפּ.

וולאַדימיר — מיר גייען הינט אין טעאַטער. קוקט זיך אום. יא, אַבער אַן דער בראַשקע... די בראַשקע וועט שוין ניט גיין... ביז עס וועט זיך איבערקאַכן, אַהער אין אַש אַרזין. באַהאַלט אַ בראַשקע אין אויוון. כאַטש קומט און זעט עס. אַזוי, ברודער, גנבֿע, וועסטו האָבן. קרענק וועסטו עסן.

כאַסיע — וואָס איז?

וולאַדימיר — האַ, זאָג דו, וואָס איז?

כאַסיע — איר דאַרפֿט עפעס?

וולאָדימיר — וואָס אַרט דיך, אויב איך דאַרף עפעס? לייגט די הענט אין די קעשטענעס. זינגט „נאַטשי בעזומניאַ“ און גייט שטאַלץ אָפּ.

כאַסיע — שלעפּז־אַרויס די בראַשקע פֿון אויוון. וואָס איז דאָס, אַ קאַטאַוועס? כאַסיע, מיש זיך נישט אין באַלעבאַטישע גע־שעפֿטן. באַהאַלט צוריק. אוי, דער טאַטע איז אַוועק און איך בין ווי־דער געבליבן צווישן פֿרעמדע... זיפֿצט. שטעלט זיך פֿרעסן. דאַרט, אין קאַראַטשיקראַק, זינגען איצט קלאַרע, קאַלטע פֿרימאַרגנס. מען זעט ווייט איבערן טייך אַ דאַרף אין אַן אַנדער גובערניע... אַ וואַסער־קלויסטער... סטאַלבעס³⁴ רויך גייען פֿון די קוימענס צו די הימלען... פֿרעסט און זינגט שטיל „אוי, מאַמאַ, מאַמאַ, נייע ווידאַי מענע זאַ מחשׂ“³⁵. אַ גערויש. ווישט אויף גיך אָפּ די טרערן. קאַראַלינע קומט. כאַסיע שרייט פֿריילעך. אַ, אַ גאַסט! די באַרישע³⁶ קאַראַ־ליבע...

קאַראַלינע — כאַסיע, נאַ, וועסט מיר אויספֿרעסן די קרוזשי־וועס³⁷. גיט איר שפּיצן. מאַרק האָט גענומען אַ לאַזשע און מיר גייען אַלע אין טעאַטער. אַיאַ, מאַרק איז זייער אַ פֿינער?

כאַסיע — פֿרעסט. יאַ, אַזוי זאַגט מען. וואָס, בין איך פֿאַר אַ מבין אויף אַזעלכע זאַכן?

קאַראַלינע — אוי, כאַסיע, דו ווייסט, איך וועל אַנטאָן מיין קלייד שטאַרק דעקאַלטע... איך בייג זיך אָן אין טעאַטער איבער דער לאַזשע, כלומרשט עפעס זען, און די מענער... אוי, עס איז אַזוי אַזני־גענעם, ווען דו פֿילסט, ווי מענער קוקן... פֿאַר וואָס איז דאָס?

כאַסיע — הייסט עס, איר גייט נישט קוקן. איר גייט ווייזן. פֿע! אַז אַנך ליגן די מענער אַזוי פֿיל אין זינען, פֿאַר וואָס האָט איר נישט חתונה? איר האָט דאָך אַ חתן...

³⁴ קאַלומנעס. — אוי, מאַמע, מאַמע, מאַך מיך נישט חתונה. — ³⁶ פֿרי־לין. — ³⁷ געהאַטענע שפּיצן.

קארעלינע — נאר, חתונה איז אן אנדער זאך און דאס איז אן אנדער זאך... דער פאפא ווארט מיטן נדן ביז מארק וועט קריגן פראקטיקע און מארק ווארט מיט דער חתונה ביז ער וועט קריגן דעם נדן...
כאסיע — וואס דארפט איר די פראקטיקע צו דער חתונה? מען האט זיך ליב און מען וויל חתונה האבן, נעמט מען און מען האט חתונה.

קארעלינע — ביסט א פערד! וואס היסט, מען נעמט און מען האט חתונה? עס איז כדאי צו ווארטן, ווען מען ווייס, אז דאס איז א סומע פון צען טויזנט רובל. מיינסט אפשר, מיר וועלן חתונה האבן ווי בני אבך אין קארעטישעקראק?

כאסיע — אזוי? און איך האב געמיינט, אז אין קארעטישעקראק האט מען חתונה פונקט אזוי ווי אין קאטערינאסלאוו. אוי, מיר דאכט זיך, עמעצער זאל מיך ליב האבן, וואלט איך משוגע געווארן. איך, איך, אוי! אבער ווי קומען מיר? ווי זאגט דער טאטע: אוי, דלות, דלות!

קארעלינע — ליגעריין! און אונדזער וולאדימיר? מיינסט, איך פארשטיי נישט, כאסיע, דו ווייסט נישט, ווי מארק איז פארליבט אין מיר. טס! דו ווייסט, איך האב ליב איינעם א קריסט. איך האב מיט זיין שוועסטער צוזאמען געלערנט אין פענסיאן. ער דינט אין אקציו³⁸. אוי, דו זאלסט זען א מאך, א בלאנדיין! זיין נאמען איז קאלבאסין.

כאסיע — קאלבאסין? דאס קומט פון קאלבאס. כא, כא, אפילו דער נאמען איז אויך א טריפענער... צו וואס דארפט איר איינעם ליבן און מיטן צווייטן חתונה האבן?

קארעלינע — אייזל, דו הערסט דאך: ער איז א קריסט! מיר זעען זיך אפט אין פאטיאמקינס גארטן. שטייל, כאסיע, איך האב אים געמוזט שווערן, אז נאך מײן חתונה... זעסט, איך דערצייל דיר אלץ... און דו דערצייל מיר, ווי אזוי איז בני אבך מיט וולאדימיר... אוי, וויפל מיידלעך האבן שוין פאר אים איינגענומען די כפרה... איך האב

³⁸ מלוכה-אמט פון שטעערן אויף אלקאהאל.

אזוי ליב, אז מען דערציילט מיר אזעלכע זאכן. אויפגערעגט. ווי אזוי ביסטו געווארן זינע, האָ?
כאַסיע — ווי אזוי זאל איך וויסן, אז איך בין דערבני נישט געווען?

קאַראַלינע — זאָג דעם אמת... ביסט זינע, האָ?
כאַסיע — דעם גאַנצן אמת? יאָ! איך בין זינע... יאָ, איך בין זינע, איך בין אנערע, איך בין דער מומעס, איך בין דעם פֿעטערס, איך בין דאָך אנערע אלעמענס אייגענע דינסט... וואָס דאַרפֿט איר נאָך פֿרעגן?

קאַראַלינע — אוי, ניין. איך מיינ נישט דאָס...
כאַסיע — אָ, איר מיינט נישט דאָס? שפּיט אויפֿן פרעס. נו, האָט איר אַ גרויסן טעות. פרעסט.

קאַראַלינע — ביז, אזא פֿאַרביסן, אזא פֿאַלש, אזא פֿאַר-שטעלט מיידל ווי דו האָב איך נאָך נישט געזען... זאָג מיר בעסער, דו, האָסט אויסגעלערנט דיין אוראַק?³⁹ וווּ איז אַקאַרשט דיין ביכל? זוכט.

כאַסיע — אוי, קאַראַלינע, האָט קיין פֿאַראיבל נישט, איך האָב נישט געהאַט קיין צייט...

קאַראַלינע — נעמט אַ בוך פֿון טישקעסטל. אַבו, לייען! נאָמיך אומיסטן הערן...

כאַסיע — ווישט דאָס מויל מיטן פֿאַרטעך. אוי! לייענט שווער. פּ. פּ...טיטשקאַ... באָ... זשיאַ ניֶע זנאַ...יעט⁴⁰...

קאַראַלינע — געדענקסטו, איך האָב דיר געזאָגט פֿון גראַמאַ-טיקע, אז יעדע סענטעניק, יעדע פֿראַזע רופֿט זיך „פֿרעדלאַזשעניע“. פֿאַרשטייט? די זאָך, פֿון וואָס מען רעדט אין די סענטעניק, רופֿט זיך „פֿאַדלעזשאַטשעניע“. דאָס, וואָס מען דערציילט פֿון דער זאָך, רופֿט זיך „סקאַזויעמאַיע“. צום בנישפּיל, דו זאָגסט: „פּטיטשקאַ ניֶע זנאַ-יעט“, דאָס פֿייגעלע ווייסט נישט, איז דאָס פֿייגעלע „פֿאַדלעזשאַטש-יעט“.

³⁹ (רוסיש) לעקציע. — ⁴⁰ גאָטס פּויגל ווייס נישט.

טשעיע" און "וויסט נישט" — "סקאזויעמאיע". פֿאַרשטאַנען? נו, צום בנישפּיל, איך זאָג: "כאסיע פרעסט", ווער איז "פֿאַדליעזשאַטשעיע"? **כאסיע** — אין פֿאַרלעגנהילף. הם... "פֿאַדליעזשאַטשעיע"? ע... האָט אַ פנים דאָס פֿייגעלע.

קאַראַלינע — אַ, גיי ק'טשאַרטו, באַלואַן! וואַרפֿט איר דאָס ביכל אין קאַפּ. אזאָ פֿאַרשטאַפֿטן קאַפּ האָב איך נאָך נישט געזען! פרעס מיר אויס די קרוזשעווע, קאַראַטשעקראַק! אַפּ. **כאסיע** — די זאָך פֿון דער סענטענץ, וואָס מען זאָגט, און די זאָך פֿון דער סענטענץ, פֿון וואָס מען זאָגט... גיי, טרעף, וואָס זי מיינט... פרעסט די קרוזשעוועס.

טראַכטענבערג — פֿון זיין צימער, היי, כאַסיע, פּוץ מיר אויס די שטיוול!

וולאַדימיר — אויך פֿון דאָרט, יאָ, דעם פּאַפּאַס שטיוול און מבינע שטיוולעטן אויך. וואַרפֿט אַריין אַ פּאַר שטיוול, נאָך דעם אַ פּאַר שטיוולעטן. מען הערט, ווי ער זינגט: "נאַטשי בעזומניאַ".

כאסיע — נעמט די שטיוול, דאָס איז די זאָך, וואָס מען זאָגט דאָ און פֿון וואָס מען זאָגט. נעמט וואַקס און בערשטלעך און פּוצאַ. **פֿריידע** — פֿון איר צימער, כאַסיע, ווהיזן האָסטו פֿאַרוואַרפֿן דאָס קליידער-בערשטל?

כאסיע — אַלע צעוואַרפֿן און מנין קאַפּ איז שולדיק, אַלץ שפּאַרט זיי אָן מיט אַ מאַל און אַ קער טאַן זיך פֿון דאַנען אַהער וויל קיינער נישט... שש! ווינקט מיט אַן אויג, אומיסטן מאַכן זיך נישט הערנדיק, אין אַ מינוט אַרום ווען מען שוין שרייען פֿאַר אַן אַנדער זאָך... כאַסיע פּוצט די שטיוול, מאַרן קומט אויסגעפּוצט מיט אַ בערשטל אין האַנט, באַלד נאָך אים עפֿנט קאַראַלינע שטיל די טיר.

מאַרק — היי, דו רייניק מיר אָפּ די קליידער, עס זאָל אַפֿילו קיין שטויבעלע נישט זיין. זי נעמט די באַרשט און רייניקט אים די קליידער, אַז דו שטייסט אַזוי באַענט, ווילט זיך דיך אַרומנעמען. נעמט זי אַרום, כאַסיע רייסט זיך אַרויס. **כאסיע** — אויב איך ווילט זיך מיך אַרומנעמען, דאָס איז

נאך ווייניק. אפשר ווילט זיך מיר נישט פֿון אונד אַרומגענומען צו ווערן? פֿרעגט מיך אומיסטן.

מאַרק — פֿרעגן? וואָס ביסטו, אַ באַרישניאַ? ביסט נישט מער ווי אַ דינסט און אַ דינסט דאַרף נישט האָבן קיין גרויס מויל. ווילסט אייביק בלייבן אַ דאַרפֿיש אייזל?

קאַראָלינע — וואָס איז דאַ? דו, שפּיליע מיר צו די שטיוור־לעטן. כאַטיע שטעלט זיך אויף די קני און שפּיליעט. וואָס איז?

כאַסיע — גאַר נישט. זיי זאָגן, אַז איך בין אַ דאַרפֿיש אייזל. **מאַרק** — זיי זינען צו ליבעראַל מיט איר, דערפֿאַר איז זי אַזוי פֿרעך. האָב איך ליב דעם ליבעראַליזמוס... אָפּ.

קאַראָלינע — וואָס איז דאַ געווען? זע, ווי זי קוועטשט מיר דעם שוך. דער רוח זאָל דיך נעמען! גיט זי אַ שטאַרקן קניפּ אין האַנט.

כאַסיע — אוי! רייבט מיט דער האַנט, וווּ קאַראָלינע האַט איר אַ קניפּ געטאַן. אונד קוועטשט? קיינער ווייס נישט, וועמען דער שוך קוועטשט. אוי, עס ביסט. אַט זינען די קרוזשעוועס! גוט אויס־געפּרעסט?

קאַראָלינע — ווי אומפֿאַרשעמט די דאָזיקע פֿרויען זינען? דאַס לערנען זיי אויס די מענער אַזוי צו זיין... פֿאַרגעס נישט אויס־צופּרעסן נאַזטיכלעך, דו! אָפּ.

כאַסיע — דאַס הייסט געגעבן אַ קניפּ פֿון גאַנצן האַרצן... כע, כע, אַ דאָגה, אייגענע מענטשן. נו, פֿאַר וואָס כאַפט מען זיך פֿריער? יא, נאַזטיכלעך. פּרעסט. אַ מכה וואָלט די מומע טאַלצע געקענט געבן אַזאַ קניפּ... נייך, אַזוי קנניפּן קען מען נאָר, ווען מען לערנט גראַמאַטיקע... די זאַך „וואָס מען זאָגט“ און די זאַך „פֿון וואָס מען זאָגט“... שאַ, אַ גאַסט! טראַכטענבערג קומט אין שיינע טופֿליעט, אויסגעפּוצט, דער מעדאַל אויפֿן האַלדז.

טראַכטענבערג — נאָך נישט אויסגעפּוצט מינע שטיוול? ע, איך זע, האַסט אַ סך אַרבעט... איך האָב ליב צו זיין ליבעראַל מיט דער דינערשאַפֿט... מנין פּרינציפּ איז: אַלע מענטשן זינען מענטשן... נעמט זיינע שטיוול, די באַרשט און פּוצט.

כאסיע — וואס ווילט איר טאן? די מאדאם...

טראכטענבערג — די דאמען טוען זיך אן. איצט איז נישטאָ קיין סכנה. פּוצט. הע, הע, מען זאָל וויסן אין קאָמערטשעסקי קלוב, אַז יולי דאָוידאָוויטש טראַכטענבערג טוט אַזאַ נידעריקע אַרבעט... אַבער דאָס מאַכט נישט... מענטשלעכקייט פֿרײַער פֿון אַלץ... פֿילאַנ-טראַפֿיע מיט קאָמערציע איז אַזוי ווי פֿינגער בפֿינגער. פּוצט. אין פֿאַראַלעל.

כאסיע — יא, „מענטשלעכקייט“... פֿון דעסט וועגן האָט איר דעם טאַטן, נעבעך, נישט געגעבן קיין געלט.

טראַכטענבערג — פּוצט די שטיוול. אַ קאָמערטשעסקער מענטש גיט נישט קיין געלט אָן אַ פּראַקטישן חשבון... צום ביישפּיל, איך האָב געגעבן געלט אויף בילדונג, האָב איך אַ מעדאַל... די וועלט ווייס... די גאַזעטן שרעקן...

כאסיע — וויזט מיטן פֿינגער אויפֿן הימל. נו, און אַז ער... דאַרטן ווייס... איז ווייניק פֿאַר אַנדן?

טראַכטענבערג — ווער? גאַט? כאַ, כאַ! גאַט איז נאָר פֿאַר נישט-ציוויליזירטע מענטשן.

כאסיע — אַז איר גלייבט נישט אין גאַט, טאָ פֿאַר וואָס זײַט איר יום־כיפור געגאַנגען אין שול אַרײַן?

טראַכטענבערג — ביסט אַ נאַר. ערשטנס, יום־כיפור איז קיין קלייניקייט נישט. איך גלייב טאַקע נישט אין גאַט, אַבער אין מאָל אין יאָר — יא. צווייטנס, אין וואָס פֿאַר אַ שול בין איך דען גע-גאַנגען, אין אַ בית־המדרש? אין כאַרשול!... און עס איז נישט נאָר פֿאַר גאַט. אַ קאָמערטשעסקער מענטש דאַרף רעכענען מענטשלעכ-קייט אויך... דו ביסט אַ פּראַסט מיידל און קענסט ניט פֿאַרשטיין אַזאַ גרויסן פּרינציפּ... דו זאָגסט, געלט... גלאַט אַזוי געלט גיט מען נישט. אַט, דו זאָלסט בני מיר בעטן געלט, וואָלט איך דיר געגעבן... פֿרײַדן קומט שטיל אַרײַן. זיי באַמערקן זי נישט.

כאסיע — איר זאָגט דאָך: גלאַט אַזוי געלט גיט מען נישט...

טראכטענבערג — זײַט נארעלע, דיר יא... אויפֿגערעגט. כאָר־
סיע, דיר יאָ — קיינער זאל נישט וויסן.
כאַסיע — איר זאָגט דאָך, אַז ס'קאַסט שוין יאָ, זאל די וועלט
וויסן...

פֿריידע — פֿאַר וואָס ווילסטו דאָס איר געלט געבן, האָ? עך
דערשרעקט זיך. דו, אַלטער בעל־עֵבִיר־הַנִּיק! הייבסט שוין ווידער אָן?
וואָס האַלטסטו עפעס די קאַץ אין האַנט? זי קוקט זיך צו.
טראכטענבערג — וואָסער קאַץ? דאָס איז דאָס בערשטל...

פֿריידע — דאָס בערשטל? רײַס־אַרויס די שטיוול און דאָס
בערשטל און וואָרפֿט צו כאַסיע. דו ביסט קראַנק אויסצופּוצן די
שטיוול? דו שמועסט דאָ, מערזאַווקע!⁴¹ גיט איר אַ שטאַרקן פּאַטש.
כאַסיע פֿאַרדעקט איר געזיכט מיטן פֿאַרטעך און וויינט.

טראכטענבערג — אין די דאָזיקע זאַכן איז נישטאַ אַזאַ פּאַ־
ראַלעל ווי אַ יידענע.

פֿריידע — יואל, עס איז דיר ניט דאַשקע און ניט מאַשקע. זי
איז אַ ייִדיש קינד, אַ יתומה, נעבעך, און פֿאַר איר וועל איך אַיך
ביידן די אויגן אויסרייסן!

טראכטענבערג — איך ווייס. דו עסט זיך אָפּ דאָס האַרץ
באַלד. אָבער איך שווער דיר בײַ מײַן ערנוואָרט. עס איז אַקוראַט ווי
דיר וויזנט זיך אויס דאָס בערשטל פֿאַר אַ קאַץ... זאָג בעסער, האַסטו
גענומען הײַנט דײַנע פּיליולן?.. אַקוראַט ווי אַ קינד איז זי מיט איר
מעדיצין. נאָך דעם פֿילט זי זיך אַזוי שוואַך. איר וועט זיך קלייבן
מסתמא נאָך דרײַ שעה. וויבֿערשע פּאַראַלעלן. איך וועל גיין דער־
וויילע ענדיקן מײַן גאַזעטע. אָפּ.

פֿריידע — אַזוי פֿיל צו פרעסן און זי שלאָגט זיך דאָ קאַפּ אין
וואַנט. דו, מויד! וואָס חניקעסטו⁴² דאָרט? כאַסיע ווישט־אויס מיטן
פֿאַרטעך אירע אויגן און הערט־אויף צו וויינען. זע נאָר, ווי זי פּיעש־

⁴¹ מרשעת. — ⁴² העשעסט, קלאַגסט.

טשעט זיך! א בת-יחידה בני מיר. איך זאל דיך נישט לערנען און נישט אכטונג געבן, וואס וואלט פון דיר געווארן?

כאסיע — יא, מומע, גיט אכטונג אויף מיר! איך זאג אביך דען עפעס? שטעלט זיך פרעסן.

פריידע — וואלטסט געקענט אזוי גוט ארבעטן און טאן יעדעס פיצעלע, ווען נישט איך? אפ.

כאסיע — ניין, עס טוט נישט וויי שטארק, אבער עס פאר-דריסט אזוי. אוי! פאלט-צו צום טיש און וויינט. פלוצלינג הייבט זי אויף דעם קאפ מיט אַ כוטרען קוק און צעלאַכט זיך. כא, כא! איך האב זיך דערמאנט, וואס פאר אַ נאריש פנים דער אלטער האט גע-האט... און די אויגן זינען אַקוראט ווי בני אַ בהמה, אז מען מעלקט זי. כא, כא! פרעסט.

קארפאלינע — שרייט פון איר צימער. מאמא, ווהין האסטו אהינגעטאן מנין דימענטענעם בראש? איך דריי זיך דעם קאפ זוכנדיק.

מען הערט אַ געקלאַפערין און אַ געשריי.

כאסיע — דערשראקן. אוי! איך ווייס נישט פאר וואס, בני מיר האט זיך אזוי ווי אַפגעריסן אין הארצן. זי הערט זיך צו. וואָ-דימיר שפילן בני דער פיאנא און זינגט „נאטשי באזומניא“, קאַ-ראַלינע לויפֿט-אַרײַן אין אַ קלייד, דעקאלטע, אַטעמט שווער.

קארפאלינע — זאג נאר, דו, האסט נישט געזען מנין בראש? זוכט. זע, זי שטייט זיך רויק. די הענט און די פיס האט דיר אַפגע-נומען? קענסט נישט העלפן זוכן?

כאסיע — זאג מיר, ווו זאל איך זוכן, וועל איך זוכן. פרעסט פלייסיק.

קארפאלינע — זי איז קאלטבלוטיק. עס איז איר גרינג אַנגע-קומען... זוכט אין אלע ווינקעלעך. אפ. וואָ-דימיר זינגט.

כאסיע — איר איז שווער אַנגעקומען! הם, און ער זינגט, ער מאכט זיך הארץ.

פריידע — פון אַנדער צימער, וואס הייסט עפעס נישטא? וואס איז דאס, אַ שפילעכל?

כאַסיע — אוי, מײַן מלאך המוות גייט ווידער אהער. פרעסט.
 פריידע קומט און קוקט אויף כאַסיען דורכפאַרשנדיק.
פֿריידע — רויק, זאָג מיר נאָר, כאַסיע, האַסטו נישט געזען
 קאַראַלינעס בראַש? עס איז אַ דיאַמאַנטענער בראַש, קאַסט צוויי הונד-
 דערט פֿינף און צוואַנציק רובל. עס איז קיין קלייניקייט נישט... הוי?
 האַסטו געהערט אַ ביסל? אַזוי ווי אין וואַסער אַרײַן. קאַראַלינע
 קומט. נו?
קאַראַלינע — די שטוב איבערגעקערט — נישטאָ! דאָס איז
 עפעס אַ נײַס...
פֿריידע — כאַסיע, וואָס שווינגסטו? איך פֿרעג דאָך דיר. קוק
 זי נאָר אָן... איר פנים געפֿעלט מיר נישט. האַסטו נישט געזען די
 בראַש?
כאַסיע — מומע, וואָס פֿרעגט איר מיר? איך האָב דען וואָס
 צו טאָן מיט דער צירונג?
פֿריידע — עפעס זעסטו מיר אויס אַזוי טשודנע...
קאַראַלינע — איך זאָג איר „נישטאָ די בראַש“, און זי זאָל
 זיך כאַטש אַ ריר טאָן פֿונעם אָרט.
פֿריידע — שטרענג. איך האָב ערשט מיט אַ האַלבער שעה
 צוריק געהאַלטן די בראַש אין מײַנע הענט... איך האָב אַליין אַרויס-
 גענומען די גאַנצע צירונג, ווען מאַרק האָט געזאָגט, אַז מיר גייען
 אין טעאַטער. האָ? איך פֿאַרשטיי ניט דײַן שווינגן.
טראַכטענבערג — קומט אַרײַן. בײַך. נו, נישטאָ? ווי איך בין
 אַ ייד, אַ שיינער פֿאַראַלעל! צוויי הונדערט פֿינף און צוואַנציק רובל
 באַצאַלט. סקאַנדאַל!
פֿריידע — כאַסיע, דאָ איז נישט געווען קיין פֿרעמדער!
טראַכטענבערג — יעדער קאַמערטשעסקער מענטש וועט
 באַלד פֿאַרשטיין, עס איז אַן אַרבעט פֿון אַן אייגענעם.
פֿריידע — עס איז דאָך נישט אַרײַנגעפֿאַלן אין דר'ערד! דו
 ווייסט נישט, דו? זי שווינגט, ווי געפֿעלט אײַך איר שווינגן?
טראַכטענבערג — ווירקלעך, וואָס הייסט שווינגן? ביסט טאָ-

קע אַ דינסטמיידל, אַבער אַפילו אַ דינסטמיידל דאַרף אויך האָבן פרינציפן... איך האָב שטענדיק געזאָגט: „אַ פֿרעמדע איז בעסער פֿון אַן אייגענער“... אז זי איז דאָ אין שטוב מיט יעדן אַ מחותן?
פֿריידע — אַנו, גיט אַקאַרשט אַ קוק ביי איר אין קאַסטן! וווּ איז דער שליסל?

כאַסיע — עס איז נישט פֿאַרשלאָסן. טראַכטענבערג און קאַראַלינע עפֿענען דעם קאַסטן און טרייסלען-איבער פֿיל מאַלאַ-רוסישע קליידער.

פֿריידע — אליין פֿון זיך ווערט אַ זאָך נישט פֿאַרפֿאַלן. דאָ איז נישט געווען קיין אַנדערער, נאָר דו ביסט געווען דאַרט! זאָג בעסער דעם אמת, וואָרעם איך שווער דיר, איך וועל דיך נישט אַרויסלאָזן קיין לעבעדיקע פֿון מיינע הענט... דו ביסט מיר נישט קיין פֿרעמדע. אַ גנב? איך וועל דערלאָזן מיינן שוועסטערס אַ קינד זאָל ווערן אַ גנב? איך וועל דיר בעסער דערהרגענען!

טראַכטענבערג — פֿריידע, מיט גוטן קען מען שטענדיק בע-סער אויספֿירן... איך בין שטענדיק אַ גוטער... איאַ, כאַסיע, איך בין אַ גוטער?

כאַסיע — יאַ, איר זינט אַ גוטער.

טראַכטענבערג — נו, גיב זשע אָפּ די בראַש.

כאַסיע — איך האָב נישט גענומען און איך וועל נישט אָפּ-געבן.

פֿריידע — ווער דען האָט גענומען, מערזאָוקע דו! ווער דען? דאָ זינען נישט געווען קיין פֿרעמדע. שטויסט זי און זוכט אין אירע קעשענעס.

קאַראַלינע — אוי, מאַמאַ, הער, אפֿשר האָט זי דאָס אָפּגעגעבן דעם טאַטן אירן, דעם שוואַרער? איך האָב זיך דערמאַנט, ווען איך האָב פֿריער געעפֿנט די טיר, האָט זי זיך דערשראַקן און האָט עט-וואָס באַהאַלטן... נישט אמת אפֿשר?

טראַכטענבערג — די שלעפּערס זינען שטענדיק אַזוי. קע-

נען זיי נישט אויסבעטלעך, נעמען זיי אליין... אָט דאָס איז אַן אייגענע, אַ גאַנצער מחותן אין שטוב...

פֿריידע — מאָטיע דער קבצן? אויף אַן איזוואַשטיק⁴³ וואָלט מען אים נאָך געקענט אַניאַגן, נאָר גיי, טרעף ווהין ער איז געגאַנגען, אין נאָווע קאַדיאַן, פּולוויצע אָדער מאַנדריקאָווקאַ?
כאַסיע — מאָטיע דער קבצן איז געגאַנגען קיין מאַנדריקאָווקאַ.

פֿריידע — אין טיר, מאַרק, זינט אַזוי גוט, נעמט באַלד אַ דראַזשקע⁴⁴, איר וועט נאָך כאַפֿן מאָטיען אין מאַנדריקאָווקע. די בראַש איז געוויס ביי אים, נעמט מיט וולאַדימירן.
וולאַדימיר — פֿון אַנדערן צימער, אַ נייטיקע זאַך! איך וועל נישט פֿאַרן, זינגט „נאַטטי בעזומניאַ“.

פֿריידע — מאַכט צו די טיר, דו זעסט דאָך, מען וועט דעם טאַטן דינעם באַלד כאַפֿן, זיי זיך בעסער מודה, דערצייל דעם אמת!
כאַסיע — מומע, איך זאָג אַיך דעם אמת: איך האָב נישט וואָס זיך מודה צו זיין.

פֿריידע — דו דאַנקסט אַפּ שיין, נישטאַ וואָס צו ריידן! מען האָט דיך אַרויסגעשלעפט פֿון דער בלאַטע, געמאַכט פֿאַר אַ מענטשן, און דו גנבֿעסט אַ בראַש...

כאַסיע — מומע, איך האָב נישט געגנבֿעט, נאָר אַז איר ווילט מיר נישט גלייבן, קען איך זיך נישט העלפֿן...

פֿריידע — שאַ, ווייסטו וואָס? איך וועל דיך ניט שלאָגן, וועל דיך ניט שעלטן... איך פֿאַרלאָז מיך אויף דיר... שווער און זאָל דיין אומגליקלעכע מוטער דאַרט זיין און עדות, אַז דו ווייסט נישט, וווּ די בראַש איז, וועל איך דיר גלייבן...

כאַסיע — גיין, איך וועל גיט שווערן, אַז איך ווייס נישט.
פֿריידע — דו וועסט ניט שווערן, אַז דו ווייסט נישט, ווייסטו דאָך יאָ!

⁴³ קוטשער פון אַ קאַרעטע. — ⁴⁴ קאַטש (מיט פּערד).

קארעלינע — זי ווייס! איך זאל אזוי געזונט זיין, זי ווייס!
טראכטענבערג — דו ווייסט נישט, ווער טראכטענבערג איז...
 איך שרעק צוויי ווערטער צום פאליצי-מיסטער, וועסטו פארפילט
 ווערן אין אסטראג⁴⁵... ווי אויסגעלאסן, ווי פארדארבן! סקאנדאל!!!
פריידע — ע, ווי באלד אזוי, וועט זי בני מיר באלד ריידן! זי
 וועט שוין קריגן לשון! מוסיי, נעם אקארשט דעם וועג! שטויסט
 טראכטענבערגן. זי וועט שוין דא ריידן בני מיר!
טראכטענבערג — שטייג, כאפ נאר נישט אריבער די מאס.
 פארגעס נישט, סאנקעס געשיכטע האט געקאסט א שיינע פאר הונ-
 דערטער... מען מעג זיך דערלויבן, אבער מיט א געוויסן פרינציפ.
פריידע — וואס האב איך מורא? זי איז מיר נישט קיין פֿרעמ-
 דע... איך בין איר אנשטאט א מוטער... איך דארף זי לערנען, פֿאר-
 שפארט די טיר, א גנב? נישט דערלעבן זאל זי!

קארעלינע — כאסיע, זאג בעסער באלד דעם גאנצן אמת!
פריידע — א, זי וועט מיר באלד זאגן דעם גאנצן אמת! צוויי
 הונדערט פינף און צוואנציק רובל א בראש! קום אהער! וועסט
 באלד ריידן בני מיר! שלעפט זי, צובינדן זי פאר אירע אייגענע פאט-
 לעס⁴⁶ צום בעט, וועט זי ריידן! קארעלינע, העלף מיר, א, א, וועסט
 קריגן לשון באלד! פריידע און קארעלינע שלעפן זי צום בעט
 און בינדן אירע האר צו די אייזערנע שטאכען פֿון בעט.
כאסיע — ראנגלט זיך, וואס ווילט איר טאן? אוי, עס טוט
 וויי!

פריידע — קארעלינע, האלט זי פֿאר ביידע הענט און לאז
 נישט אפ, אהא, עס טוט וויי! ווו איז די בראש?
כאסיע — אוי, מומע, עס ריכטט מיר אויף דעם מוח! איך
 האב נישט געגנבעט! איך האב אין מנין לעבן נישט געגנבעט! איך
 בעט איך... פלוצלינג מיט צאָרן, בינדט מיך אָפּ באלד! מיר ריכטט
 דער גאנצער קאָפּ! בינדט-אָפּ!

⁴⁵ תפיסה. — ⁴⁶ לאַנגע האַר.

פֿריידע — איך וועל דיך אָפּבינדן, טאָ זאָג וווּ די בראַש איז!
כאַסיע — איך וועל נישט זאָגן דאָס, וואָס איך דאַרף נישט
 זאָגן...
פֿריידע — דו הערסט? נו, וועסטו שוין יאָ זאָגן! וועסט באַלד
 זאָגן!
כאַסיע — ניין, איך וועל נישט זאָגן!
פֿריידע — נו, וועלן מיר זען!
כאַסיע — יאָ, איר וועט זען; אַז איך זאָג ניין, וועל איך נישט
 זאָגן.
פֿריידע — טאַפּטשעט מיטן פֿוס און שרייט. זאָג, וווּ איז די
 בראַש? כאַסיע שוויגט. וווּ איז די בראַש? וווּ איז די בראַש, פֿרעג
 איך דיך!
כאַסיע — זי שוויגט לאַנג, פּלוצלינג הייבט זי אָן שרייען אין
 פֿאַרצווייפֿלונג. מאַמע, מאַמע, גוואַלד! מנין קאַפּ! מענטשן! קאַראַול!⁴⁷
 פֿריידע און קאַראַלינע דערשרעקן זיך.
וולאַדימיר — קלאַפט אין טיר, וואָס טוט איר דאַרט? עפֿנט
 באַלד! מאַמע, עפֿן, אַדער איך ברעך־אויף די טיר! עפֿנט! קלאַפט
 שטאַרק. איר זיט דאַרט משוגע געוואָרן!
טראַכטענבערג — ביי דער טיר, נו, גענוג דאַרטן! ווילסט אַ
 סקאַנדאַל אויף גאַנץ קאַטערינאַסלאַוו?
וולאַדימיר — קלאַפט. מאַמע, דו וועסט גיין דערפֿאַר אין סי-
 ביר, אין אַרעסטאַנטסקע ראַטעס⁴⁸.
פֿריידע — עפֿן די טיר, קאַראַלינע. קאַראַלינע עפֿנט די
 טיר, זי בינדט־אַפּ כאַסיען. אומעטום מישט ער זיך, דער תכּשיט
 מיינער! קוים זי אַטעמט, כאַסיע וויינט שטיל. שאַלאַטאַן!
וולאַדימיר — דו ווייסט, וואָס דיר קומט פֿאַר אַזאַ מוסר זאָגן?
פֿריידע — אוי, איך אליין דאַרף אַלץ אַריבערטראַגן... עס איז

⁴⁷ קומט צו הילף! — ⁴⁸ שטראַפקרייז.

א שטוב! איך וועל דאס נישט אויסהאלטן. אוי, אוי! פאלט אויף א בענקל און שרייט היסטעריש.

טראכטענבערג — פריידע, גאט איז מיט דיר. כדאי איבער אזא אומווירדיק מעדכען... ווו זינען דינע פיליולן? פירט זי. באלד נעמט זי זיך צום הארצן...

קארעלינע — איבער אזא... דארף די מאמא נעבעך, לינדן. זי און טראכטענבערג פירן ארויס פריידען.

וולאדימיר — גייט-אום און רייסט זיך די האר פון קאפ. אוי, דער רוה זאל מיך נעמען! נו, גיי, זי א חכם און טרעף פרייער, וואס שפעטער וועט זיין. באטראכט כאטיען מיט מיטלייד. כאסיע, זיי האבן דיר זייער וויי געטאן? נעמט אירע לאנגע צעפ אין די הענט, צאָרט. כאסיע, מיך פארדריסט אזוי, איך קען עס נישט אויסדריקן... כאסיע, אוי! טראַגט אירע האַר צו זינע ליפן און וויינט.

כאסיע — אז איך פארדריסט, איז מיר אזוי גוט. ווישט אירע טרערן.

וולאדימיר — זיי מעגן זאָגן, וואָס זיי ווילן. איך וועל אויף דיר קיין מאָל נישט גלייבן קיין שלעכטס.

כאסיע — לאַכט. ניין? כאַ, כאַ, זינט איר אַ גוטער... אוי, האָבן זיי מיר אַנגעריסן דעם קאַפּ... ע, אייגענע מענטשן... זיי מיינען דאָך מיין טובה, איאַ?

וולאדימיר — איך קען שווערן, דו זאלסט וויסן, ווו די בראַש-קע איז, וואַלטסטו באלד געזאָגט...

כאסיע — אזוי? איך זאל וויסן, וואַלט איך באלד גענומען און אויסגעזאָגט? זעט איר, דאָס האָט איר דווקא אַ טעות... אַט איז די בראַש אינעם אַש. שלעפט אַרויס די בראַש. נאָט, נעמט עס בעסער צו! קראַצט דעם קאַפּ. אוי, הינט איז מיר דער קאַפּ צו נוץ געקומען... אזוי האָב איך נישט געוווּסט, נאָך וואָס איך דאַרף אַ קאַפּ... אוי, אוי...

וולאדימיר — בלייבט איבערגעראַשט. זיי גיבן מיר קיין מאָל נישט קיין געלט, וויפל איך דאַרף... קיין גראַשן בני דער נשמה. נו,

האָב איך... אױ, כאַסיע, דו האַסט געװוסט, האַסט געליטן און גע-
שוויגן! כאַסיע, כאַסיע! פּױזע.

כאַסיע — כאַ, כאַ! אױ, נאַר, װעלוועלע, הלוואי גנבֿעסטו
אַ בראַש אַלע טעג! אַ גערויש. מרדכי, נאָך אים מאַרק מיט זײַן
פּאַק זאַכן.

מרדכי — מאַלט אַנך, איך זאַל האָבן מײַן פּאַספּאַרט, װאַלט
איך אַנך געלערנט בלק דערפֿאַר... מיך נעמט מען נישט, װעדליק
װאַס...

מאַרק — איר זעט, איך האָב אים געפּאַקט און געבראַכט. איך
האָב אים געטאַסקעט װי דער רוח דעם מלמד. װוּ זײַנען זײ?
װלאַדימיר — איך שיק זײ שװין אַרײַן. אַפּ.

מרדכי — איך װעל דאַרטן אַנווערן די פֿורן. װאַס איז דאָס
פֿאַר אַ צוטשעפעניש, כאַסיע, דו װײסט נישט? אױ, דלות, דלות!
כאַסיע -- װײסט נישט װאַס דאָס איז? רײכע מענטשן טראַגן
דאָס און די קבצנים קרענקען דאָס אױס. עס רופֿט זיך צירונג...
פּרײַדע קומט. איר קאַפּ פֿאַרבונדן מיט אַ װײסן האַנטעך. נאָך איר
קאַראַלינע און װלאַדימיר.

מאַרק — ער איז דאָ מיט די זאַכן... קאַרפּוס דעליקטי⁴⁹...
דאָס װעט זײַן מײַן ערשטע קרימינעלע פּראַקטיק.

פֿרײדע — אַהאַ, מאַטיע, ביסט דאָ? זאַג מיר נאַר, האַט דיר
דײַן כאַסיע קײן זאַכן נישט געגעבן? דעם אמת, נאַר דעם אמת!

מרדכי — דערשראָקן. זאַכן? הם... מאַלט אַנך, אױסער די
פֿאַר פּלודערן מיט דער ספּאַדניצע, װאַס דו האַסט מיר געגעבן. כאַ-
סיע, איך מוז זאָגן דעם אמת... איך װיל נישט לייקענען... דאָ װעט
איר עס געפֿינען... בײַ מיר איז דאַרטן אַלץ אין גאַנצן. װײַזט אױפֿן
פּאַק זאַכן.

אַלע טרױמפֿירן.

⁴⁹ (לאַטײן) דער באַװײַז פון פּאַרברעכן.

פֿריידע — זעסט? איך האָב פֿריער געוואוסט, מאָטיע וועט זיך
באַלד מודה זיין. זי זוכט אין די זאַכן.
קאַראַלינע — אַז איך האָב אַליין מיט מײַנע אויגן געזען...
מאַרק — אַז איך האָב אים געבראַכט מיט אַלע זאַכן צוריק,
אַ ברירה האָט ער...

מרדכי — אמת, איך וועל חלילה נישט אַפלייקענען... עס איז
דאָ! עס איז דאָ! סאַסקעלעס פּלאַטקעלע ⁵⁰ איז דאָ, יאָ דאָ...
פֿריידע — ביידן פּלאַטקעלע, שמאַטקעלע! וווּ איז די בראַש?
מרדכי — האָ! וועדליק וואָס איז דאָס? טראַכטענבערג
שרייט פֿון זײַן צימער: „די בראַש! די בראַש! די בראַש!“ לויפֿט־
אַרײַן.

טראַכטענבערג — וואָס זאָגט איר אויף אַזאַ אַקאַזיע ⁵¹? די
בראַש בײַ מיר אויפֿן טיש אונטער אַ צײַטונג... עס איז פּונקט ווי
מען לייענט אַ קאַרעספּאַנדענציע אין גאַזעטן.
קאַראַלינע — דאָס האָט מען ערשט אונטערגעוואַרפֿן. אַזאַ
געמיינקייט!

מאַרק — אַז זי איז דאָ, האָט זי דאָך נישט געקענט אונטער־
וואַרפֿן דאָרטן. דאָס איז איר אַליבי ⁵². הײַנט, אַז נישט זי, איז אַן
אַנדערער. ווער איז דער אַנדערער?

פֿריידע — גיט אַ קוק ביידן אויף וויליאַדמירן. אַ, איך ווייס
שוין! איך האָב עס אַליין אוועקגעלייגט און האָב פֿאַרגעסן. שטייל צו
וויליאַדמירן. האַר־אויס, שאַרלאַטאַן! פּאַמעלעך, אַ קאַפּ! האָב פֿאַר־
געסן און האָב חושד געווען, אַז מען האָט עס געגנבֿעט...
מאַרק — אויב אַזוי, איז אויס מיט מײַן פּראַקטיק.

מרדכי — וואָס? וועדליק איך זע, האָט מען מיך חושד געווען
אין גנבֿה? אוי, פֿע! איך האָב יסורים דערפֿון...

⁵⁰ (וואַרטשפּיל) אַ פּישעלע. ⁵¹ געלעגנהייט. ⁵² באַזויזן, אַז מען איז
גאַר נישט געווען אויפֿן אַרט פֿון פֿאַרבּרעכן.

טראַכטענבערג — עס מאַכט זיך... אָבער, מרדכי פֿאַרגעס
נישט, דער ערשטער פּרינציפּ דאַרף זיך מענטשלעכקייט...
פֿריידע — און מיר האָט אויסגעוויזן... נו, כאַסיע, דו וועסט
שוין האָבן ביי מיר אַ שיינעם פּרעזענט... דו וועסט זען.

כאַסיע — פֿריידע, אַ פּרעזענט אויך? הננט וואָס פֿעלט מיר?
אוי, צי זינען דערוואַלע מניע פּרעסלעך נישט פֿאַרקילט געוואָרן?
לויפֿט צום אויוון, כאַפט אַ פּרעסל און זינגט גטיִפֿונדיק: „אַ זאַ טאַהאַ
פּעטרוסיאַ, בילאַ מענע מאַטוסיאַ, אַי ליבאַ ני פּעטרוסי, בעלאַ ליצי,
טאַגני אוסי.“ זי ווינקט צו וואַלדימיר, אַלע לאַכן.
פֿריידע — עס איז אַ טיפּוול, נישט קיין מיידל.

וואַלדימיר קוקט אויף איר אַנטציקט.

כאַסיע — - כאַ, כאַ, כאַ! איך האָב זיך דערמאַנט, ווען דער
טאַטע האָט מיך אַהער געבראַכט, ווי אזוי איך בין געלאָפֿן נאָך אים
און געשרייען: „טאַטע, נעם מיך אַהיים, איך וויל דאָ נישט בלייבן!
זיי געפֿעלן מיר נישט. איך האָב מורא פֿאַר זיי.“ איך בין דעמאָלט
געווען נישט קיין שטודירטע, איצט לויף איך נישט נאָכן טאַטן. איך
האָב נישט קיין מורא דאָ צו בלייבן און אַלע געפֿעלן מיר. די מומע
לערנט מיך, איך זאָל זיך אַ מענטש... קאַראַלינע לערנט מיך די
זאָך „וואָס מען זאָגט“ און „פֿון וואָס מען זאָגט“... דער פֿעטער האָט
אַ פּרינציפּ. איך ווייס נישט, וואָס דאָס איז, אָבער עס איז מסתּמא
נישט קיין שלעכטע זאָך, חלילה... אייגענע מענטשן! אוי, נאָר אַ מאָל
טוט פֿון זיי וויי דער קאַפּ אַ ביסל... צום פּאַטער, דו פֿעלד־גולן
פֿון קאַראַטשעקראַק, וואָס שטייסטו אזוי? קרימט אים נאָך. מאָלט
אַנך... וועדליק איך זע... איז מען מיך חושד אין אַ גנבֿה... אוי, פֿע!
איך האָב יסורים דערפֿון... איך וועל נישט לייקענען, סאַסקעלע,
פּלאַטקעלע... אַלע לאַכן. קרימט־נאָך פֿריידע: פּלאַטקעלע, שמאַט־
קעלע, וווּ איז די בראַש? אַלע לאַכן. קרימט־נאָך טראַכטענבערג.
די בראַש איז מיט אַ פּאַראַלעל אויף מיין טיש אונטער אַ גאַזעטע...
כאַ, כאַ, כאַ! אוי, דלות, דלות!

אַלע לאַכן פֿריילעך, אַפֿילו מרדכי צוקט מיט די פלייצעס, וויזט אויף איר מיט דער האַנט און לאַכט.

פאַרהאַנג פאַלט

דריטער אַקט

טראַכטענבערגט זאל ווי אין ערשטן אַקט. צוגעקומען פיל בלומען אין טעפּ. אויפן טיש ברענט אַ לאַמפּ. וויליאַדיר-מיר ליגט אויף אַ סאַפּע און זינגט „נאַטשי בעזומגיאַ“, שפּע-טער קומט כאַטיע געקליידט אין אַ שיינעם מאַלאַרוסישן קאַס-טיום. אין די האַר פאַרפלאַכטן לענטעס. זי בלייבט שטיין פאַר-שעמט; וויליאַדיר-מיר באַמערקט זי נישט.

וויליאַדירמיר — היי, אַסיאַ, וווּ ביסטו? קוקו! קוקו!

כאַסיע — אַט בין איך דאָ. אוי, איך שעם זיך דיר צו קוקן אין די אויגן.

וויליאַדירמיר — זע נאָר, זי האַט זיך איבערגעטאַן ווי אַ כאַכ-לושיצקע. אוי, שייין! קום נאָר אַהער צו מיר.

כאַסיע — שטיל און פֿאַרשעמט. גיי, גיי, גענוג. זעצט זיך צו דער פּיאַנאָ. אוי, איך זאַל איצט קענען שפּילן... קלאַפּט לאַנגזאַם אויף אַ באַסקלאַוויש. באַם! באַם! אַזוי ווי דער קלאַנג פֿון אַ גלאַק אין דאָרף אויף דער פֿרענער לופֿט, אַז אַ גלאַק קלינגט, איז אַ מאַל וויזט זיך אויס, דער גלאַק רופֿט ערגעץ ווייט, ווייט; אַ מאַל, ווי ער דערציילט, וואָס האַט זיך געטראָפֿן שוין זייער לאַנג... אַ מאַל זינגט ער מיט פֿרייד, אַ מאַל ווי ער באַוויינט, וואָס עמעצער איז געשטאַרבן... באַם! באַם! וואָס דערציילט עס איצט?

וויליאַדירמיר — אַ מאַל, ווי עס רופֿט, אַ מאַל ווי עס דערציילט...

ווי אזוי קומט דיר דאס אין זינען? איך קען נישט אויסטראכטן אזעל-
 כע זאכן, כאטש צעפלעט מיר דעם קאפ...
כאָסיע — פֿאַרשעמט. דערפֿאַר קענסטו אויסטראַכטן אַנדערע
 זאַכן.

וולאָדימיר — זעצט זיך נעבן איר. אוי, ביסטו אַ טייערע...
 אַן אַנדערע אויף דיין אַרט וואָלט איצט געטענהט אַדער געוויינט, און
 דו — גאַרנישט.

כאָסיע — די וואָס האָבן מורא פֿאַר צרות — טענהן, אזעלכע
 ווי איך — שווינגן... דערצייל מיר בעסער, ווי אזוי איז דיר אַזעלכע-
 פֿאַלן אומצוקערן זיך פֿון טעאַטער...

וולאָדימיר — ערשטנס, זינען אַלע געווען זייער זייערע און
 די מאַמע האָט מיר געזאָגט מוסר. זי וועט מיך איצט עסן ביזן טויט.
 אוי, כאָסיע, אויף דער וועלט איז נישטאָ קיין ערגערע זאך פֿון מוסר.
 דער עיקר, אָבער, עס האָט מיך צו שטאַרק געצויגן אַהער צו דיר.
 איך האָב אָפּגעשטעלט די קאַרעטע און געזאָגט: איך וויל נישט אין
 טעאַטער, איך בין ברוגז. איך בין אזוי געלאָפֿן אַהיים, אַז איך האָב
 שיר ניט אַראָפּגעוואָרפֿן פֿון טראַטואַר אַ פֿרוי מיט אַ קינד.

כאָסיע — פּלוצלינג בין איך דיר אזוי געפֿעלן געוואָרן. און
 פֿריער האָסטו מיך נישט געוואָלט באַמערקן אַפֿילו. וואָס זשע, איך
 בין נישט גענוג שיין פֿאַר דיר?

וולאָדימיר — נאַר, ביסטו שענער און אַפּעטיטלעכער פֿון אַלע
 אונדזערע איידל געפּאַטשקעטע באַרישניעס. איך האָב דיך נישט גע-
 קענט פֿאַרגלייכן צו אַנדערע דינסטן. גלאַט אזוי, געווען אַ רחמנות...
 און פֿאַרליבן זיך, האָב איך גערעכנט, איז נישט פּדאָי... און דו ווייסט,
 איך האָב אַ ביסל מורא געהאַט פֿאַר דיר... האָסטו זיך מיר אויסגע-
 וויזן פֿאַר אַ צו קלוגן גנב. האָב איך מורא געהאַט, וועסט מיר זאָגן
 מוסר. אָבער שיינקייט? הע, איך בין שוין אַמאָל געווען פֿאַרליבט
 אין אַ געשטופּלטער כאַריסטקע פֿון דער אַפּערעטע... כאַ, כאַ, דו
 ווייסט, זי איז געווען אזוי פֿאַרליבט אין מיר, אַז זי האָט זיך גע-
 סמט, ווען איך האָב זי אוועקגעוואָרפֿן... זי האָט גענומען פֿון אַ סך

סירניקלעך⁵³ דעם פֿאָספֿאַר מיט דער סירקע, האָט צעפֿירט אין וואָ-
סער און אויסגעזופּט.

כאָסיע — שטאַרק דערשראַקן. זי איז געשטאַרבן?

וולאַדימיר — שאַ, שרעק זיך נישט! זי איז ניט געשטאַרבן.
זי האָט גענומען צו ווייניק סירניקלעך...

כאָסיע — פֿון סירניקלעך קען מען שטאַרבן? און איך האָב
דאָס גאַר נישט געוויסט. פֿאַרטראַכט זיך.

וולאַדימיר — אוי, ווען דו האָסט היינט אַ קוק געטאָן אויף
מיר מיט דינע פֿאַרוויינטע אויגן און האָסט געזאָגט, „אַז אייך פֿאַר-
דריסט, איז מיר גוט“... אוי, אוי, אוי! נעמט זי אַרום ליידנשאַפֿטלעך
און דריקט זי צו זיך.

כאָסיע — אוי, עס איז אַזוי גוט, אַז עמעצער האָט דיך ליב.
איך וואָלט נאָר געוואָלט וויסן, ווי לאַנג קען מען אַזוי גוט פֿילן, און
אויב עס זינען דאָ אַזעלכע גליקלעכע, וואָס פֿילן שטענדיק, אַ גאַנץ
לעבן אַזוי...

וולאַדימיר — כאָסיע, זאָג דעם אמת, פֿון ווען אָן געפֿעל איך
דיר?

כאָסיע — נאָך אין דאָרף פֿלעג איך טראַכטן פֿון דיר. און אַז
איך בין געפֿאַרן אַהער, איך ווייס נישט פֿאַר וואָס, פֿלעג איך פֿאַר-
ציטערט ווערן, אַז מען פֿלעגט דערמאָנען דיין נאָמען. איך האָב אַבער
באַלד פֿאַרשטאַנען, וואָס פֿאַר אַ צרה דו ביסט און האָב זיך געגעבן
אַ וואָרט, היטן זיך פֿאַר דיר ווי פֿאַרן מלאַך-המוות... איך האָב אַלץ
דערוואָרט, וועסט צו מיר זיך שדכנען, ווי די אַנדערע חזירים קריכן,
און דו גאַר נישט... האָב איך אָנגעהויבן וואָרטן. נאָך דעם האָט עס
מיך פֿאַרדראָסן. נאָך דעם האָב איך עטלעכע מאָל אין דער שטיל
געוויינט. יאָ, געוויינט, וואָס איך בין אַזאַ אומגליקלעכע, אַז דעמאָלט
ווען איך וויל שוין יאָ, דאָס אומגליק זאָל צו מיר קריכן, איז דווקא

⁵³ שוועבעלעך.

נישט... נו... פֿאַרשעמט. ענדלעך איז דאָס אומגליק געקומען צו קריכן און איך בין אַ גליקלעכע. איאַ? כאַ, כאַ, כאַ!
וולאָדימיר — איך האָב געהאַט אַ גרויסע פּראַקטיק אין די זאַכן און איך פֿאַרשטיי דאָס... כאַסיע, דו ווייסט, וואָס איך וועל דיר זאָגן? נו, מיר נעמען אויף מײַן וואָרט און טאַקע אויף אַן אמת חתונה האָבן. די מאַמע וויל מיר זאָגן מוסר, וועל איך איר זאָגן מזל-טובֿ. זיי מיינען, איך בין אַ גאַרנישט, וועל איך דווקא זיי אויף צו להכעיס נעמען אַן אַרעמע יתומה. כאַסיע, נאַמיר פּרוּוון אומיסטן, וואָס אַרט דיך?

כאַסיע — אומיסטן? נו, וואָס קען עס מיך אַרן! כאַ, כאַ! דו פֿילסט זיך איצט יום־טובֿדיק, זאָגסטו „גוט יום־טובֿ“... איך אָבער דאַרף נישט פֿאַרגעסן, אַז באַלד קומט דער „אינדערוואַכן“... זעסט, ווען נישט איך, וואַלט בײַ אַנך אין שטוב געווען אַזוי פֿיל בלומען? זי גייט צו די בלומען. ער זעצט זיך צו דער פּיאַנאָ און מוזיצירט שטיל. כאַסיע צעשטעלט אַלע בלומען אין צוויי רייען אין מיטן שטוב. נעמט פֿון קאַפּ אַ ווייסע לענטע און לייגט צווישן די טעפּ. דערנאָך נעמט זי אַ קרעסלע און קערט־אוס נעבן די בלומען.

וולאָדימיר — קערט זיך אום. אוי, כאַסיע, וואָס וועט דאָס זײַן?
כאַסיע — מיר איז איצט אַזוי גוט. און איך וויל זײַן אַ ביסל אין דאַרף. זעסט, דאָס איז דער טײַך. ווייזט אויף דער לענטע. און דאָס זענען די ביימער פֿון ביידע זײַטן. ווייזט אויף די בלומען. און דאָס איז אַ הויכער שטיין נעבן טײַך. ווייזט אויף דער קרעסלע. און מיר ביידע וועלן זיצן בײַם טײַך אונטער אַ בוים און מיר וועלן שטיל ריידן. האַר־אויס, איך וועל קלענער מאַכן דעם לאַמפּ און אונדז וועט שײַנען די לַבֿנה. לאַזט־אַראָפּ דעם לאַמפּ און עפֿנט אַ פֿענצטער. קום צו מיר. ער זעצט זיך נעבן איר. זיך און שוויג! זיצן ביידע שטיל. פּויע. די לַבֿנה שײַנט־אַרײַן אין פֿענצטער. פֿון דער ווייט הערט זיך גאַנץ ווייט, ווי אַ כאַך זינגט: „ניע ליודימאַ נאַשע מאַריע“. זיי בלייבן שטיל ביז דער כאַר ענדיקט.

כאַסיע — אוי, עס איז שײַן. ווער איז דאָס?

וולאָדִימיר — אַ קאַמפּאַניע, געוויס בנים דניעפּער, אפּשר אין אַ שיפּל. פּויזע.

כאַסיע — אַז איך וויל, מאַך איך צו די אויגן און זע אַ גרויס וואַסער און אויפֿן וואַסער אַ שיף. ווען איך זע, ווי אַ שיף שווימט ווייט־ווייט און גייט־אָוועק, הייבט מיר אַן וויי טאָן דאָס האַרץ און איך טראַכט: וווּהין גייט זי און וועמען פֿירט זי?

וולאָדִימיר — און אַז איך זע אַ שיף, טראַכט איך, עס זאָל זיין געלט, וואַלט איך גענומען אַ בילעט ערשטן קלאַס און וואַלט אין בופֿעט געהייסן...

כאַסיע — אוי, ווי שעמסטו זיך נישט איצט טראַכטן פֿון אַזעלכע זאַכן?

וולאָדִימיר — און דו וואַלטסט אויך געווען מיט מיר אויף דער שיף. נאָך דעם וואַלטן מיר אַראָפּגעגאַנגען אין קאַיווטע...

כאַסיע — פֿע, מיר טוט זייער וויי דאָס האַרץ, וואָס דו קענסט איצט נישט פֿילן אַזוי ווי איך. שאַ, מיר וועלן זיצן אַט אַזוי ביים טיך און שווינגן ביז עס וועט ווערן טאָג. גאַנץ פֿרי וועלן די פֿייגע־לעך אָנהייבן זינגען צווישן די ביימער. עס זינגען נאָך דאָ אַ סך פֿיי־געלעך. דער ווינטער איז נאָך ווייט. אַיאַ, די פֿייגעלעך איז גוט? זיי האָבן נישט קיין דינסטן און קיין מומעס... און אַז זיי האָבן זיך ליב, שרעקן זיי זיך נישט, וואָס שפּעטער וועט זיין. שש! רייך נישט! נעם מיך אַרום, זיך און שווינג. כאַ, כאַ, איך האָב זיך דערמאַנט: דאָס פֿייגעלע ווייסט נישט — די זאך „וואָס מען זאָגט“ און די זאך „פֿון וואָס מען זאָגט“... דו קענסט עפעס גראַמאַטיק?

וולאָדִימיר — אַזוי פֿיל וויפֿל דו האַסט געקענט איידער דו האַסט נאָך אָנגעהויבן צו שטודירן.

כאַסיע — נישט מער? נישט קיין סך. נישט אומזיסט רופֿט דיך די מומע: למדן און תּכשיט. ווי באַלד עס איז שוין יאָ אַזוי, נעם מיך אַרום און זיך שטיל.

וולאָדִימיר — אַ, די דאָזיקע גראַמאַטיקע קען איך גוט. נעמט זי אַרום.

כאַסיע — ווידער ערנסט. אוי, ווען איצט זאל זיך אפשטעלן דער זייגער און הינט כאטש, נאר הינט, זאל די ציט נישט לויפן... נאך דעם, אז עס וועט זיך צוריק אנהייבן מין לאנג לעבן מיט צרות, זאל איך כאטש האבן וואס צו דערמאנען... שש! רייד נישט! ווידער דער כאך נאך ווייטער. פלוצלינג א שוואכער קלותג בין דער פאראד-נער טיר, ביידע כאפן זיך אויף דערשארקענע. זעסט? שוין... העלף מיר אויפרימען. טראגט צוריק די בלומען. עס איז עפעס געווען א מאגערער קלונג... לויפט אום און רוימט.

וולאדימיר — העלפט איר. עפעס אזוי פרי הינט. עס איז ערשט עלף. א שטארקער קלונג. זיי!

כאַסיע — גיי עפן די טיר! וולאדימיר אפ. די ביימער צוריק אהער. שטעלט די בלומען. דער שטיין אויף זיין ארט. צונעמען דעם טיך! שלעפט די קרעסלע. איצט גרעסער מאכן דאס פניער! וויל גרעסער מאכן און פארלעסט דעם לאמפ. עס ווערט גאנץ טונקל. אט האסטו דיר... פארלאזן אין גאנצן... דא זינען ערגעץ געווען סירניק לעך. זוכט. הם, איך האב נישט געוואסט, אז מיט סירניקלעך קען מען זיך סמען. זוכט. וויי איז מיר! וולאדימיר קומט נאך אים. מרדכי מיטן פאק, כאטיע זעט נישט.

וולאדימיר — צו מרדכי. שש! וואס איז דא פינצטער גאר? געקומען!

כאַסיע — וואס זאגט איר פארט? אומגערן האט זיך דער לאמפ פארלאזן... אפשר האט איר א סירניקל, וולאדימיר? ציילנדיק די ווערטער. איך קען נישט געפינען די סירניקלעך. אלץ פאלט פון די הענט פון שרעק. וולאדימיר ריבט אים א סירניקל און צינדט אן דעם לאמפ. כאטיע דערזעט דעם פאטער. דו גאר? אוי, דלות, דלות! האסט מיר דערשראקן אויף טויט. מאלט אפ, ווי קומסטו צוריק? כא, כא, כא!

מרדכי — לאכסט, הא? און בני מיר זינען די פיס געשוואלן און געדראלן. אז וועדליק זיי האבן מיר גערעכנט פאר א גנב, האבן זיי מיר געפירט אויף א דראזשקע; אויס גנב — גיי צו פוס... א שיינער

מהלך מאַנדרויען⁵⁴ ביז מאַנדריקאָוקע... איך קום צו גיין — די פּאַדוואַדעס⁵⁵ שוין נישטאָ... נו, נו, איז וועדליק יעקבֿ אַבינו, ויצא, די פֿיס אויף דער פלייצע, און צוריק... און דאָ נאָך אַ שטיוול אויס-געקרימט און עס רייבט פונקט אין קנעכל. אַט האַסטו דיר, ווי דין טאַטע זאָגט: אַ מענטש דאַרף האָבן אַ פּרישטיק... אוי, אוי! כאַפט זיך ביים פֿוס.

וולאַדימיר — דאַרף האָבן אַ פּרינציפּ, מיינט איר? ער און כאַסיע לאַכן.

מרדכי — נו, יא, וועדליק איך זע, איז די „פאַרמעליע“⁵⁶ של מעלה נישט אין דער היים. אוי, מַזנע פֿיס! אַט האַסטו דיר אַ פֿערד, אַ גלעזער, די פֿורן אַנגעווירן. טאַלצע וועט משוגע ווערן און וועט זיך גערעכט... אוי, דלות, דלות!

כאַסיע — קום, טאַטע, אין קיך אַרײַן. וועסטו זיך דאַרטן אָפֿ-רוען.

וולאַדימיר — אין קיך גאַר? ניין, ברודער, מיר זינען הַנַּנט געסט אין זאַל. ר' מרדכי, אַיך טוען וויי די פֿיס — אַראָפּ די שטיוול! גלעפּט פֿון אים די שטיוול אַזוי האַסטיק, אַז ער קערט אים שיר ניט איבער. וווּ זינען מוסיו טראַכטענבערגס שטעקשיך מיט דעם פאַראַלעל? ברענגט דעם פֿאַטערס טופֿליעס. איר טוט-אַן! איך וויל דאָ הַנַּנט אַלץ איבערקערן מיט די פֿיס קאַפּויער. ר' מרדכי, עס איז באַשלאָסן — איך האָב חתונה. מרדכי טוט-אַן די טופֿליעס.

כאַסיע — טאַטע, ער וועט נישט חתונה האָבן, און דיר גיב איך אויך די זעלביקע עצה: קריך נישט מיט אַ קבצנישן פֿו סאין אַ נגידישן פּאַנטאַפֿל.

מרדכי — מאַלט אַיך, וועלוול, דיר זאַל אַזוי אַנרײַבן אַ שטיוול, וואַלטסטו נישט געטראַכט פֿון חתונה האָבן. אוי, גוואַלד, וואָס אַ נגיד פֿאַרגינט זיך! די פֿיס, וועדליק אין קאַלטער סמעטענע,

⁵⁴ אַרומשלעפּן זיך. — ⁵⁵ פּורן. — ⁵⁶ (איבערגעדרייט) פּמליא.

ווי אזוי רופט ער די פאנטאָל, "שטיק שעך"? און וואָס רופט ער דעם פאראַלעל?

כאַסיע — אַ פאַפּאַ. זי ווינטשן שוין אויך צו שטודירן? כאַ, כאַ! רעדט דייטש און שטיפּט.

וולאַדימיר — די שיד רופֿן זיך ניט "שטיק שעך", נאָר שטעקשיך. און פאראַלעל איז... ע... איך מייך, דער פאַפּאַ אַליין ווייס אויך נישט, וואָס דאָס איז. האַרט־אויס, איך מאַך דאָ באַלד אַן אילור־מינאַציע... אַנצינדן אַלע קאַנדיליאַברען. צו להכעיס איז צו להכעיס. בינדט־אָן אַלע ליכט.

כאַסיע — דו ווילסט זיי טאָן אויף צו להכעיס, וויל דו פֿילסט זיך קעגן זיי שולדיק... אַבער וולאַדימיר, פֿאַרגעס נישט, דו וועסט זיך שפּילן אין צו להכעיס און צו מנין קאַפּ וועלן אויסגיין אַלע צרות. **וולאַדימיר** — זאָל איך קראַפּירן? ר' מרדכי, אַלעמען אויף צו להכעיס... האָב איך חתונה.

מרדכי — וואָס דען, דער יצר־הרע האָט דיר אזוי פֿיל געטאָן אויף צו להכעיס, האָב זשע חתונה און טו דעם יצר־הרע אויף צו להכעיס... אזוי גרינג אויף די פֿיס... עס ווילט זיך בריקעווען...

וולאַדימיר — וואָס מיינט איר, כאַסיע וועט אַפּשר זיין אַ שלעכט ווימבל?

מרדכי — יא, טאַקע, כאַסיע, איך האָב נאָך פֿון פֿריער אָן אין מנין מויל נישט געהאַט... וואָס מיינסטו מכוח אַ קני? זיי האָבן דאָך מסתמא אַ וועטשערע, האַ?

כאַסיע — עס איז דאָ קאַלטע עוף, עס איז אַבער פֿאַרשלאָסן אין בופֿעט. קום אין קיך אַרנין, איך וועל זען.

וולאַדימיר — פֿעטער מאַטיע, איר ווילט קניען? איך ברעך־אויף דעם בופֿעט. דאָרט זינען דאָ גוטע זאַכן מיט משקאות. היינט קומט אונדז — איך האָב חתונה... מאַמאַ, גיסט מיר מוסר, נאָ דיר אַ חתונה. אַפּ.

כאַסיע — טאַטע, מען דאַרף נישט... לאַז אים נישט... עס האָט

זיך שוין אזוי אויך גענוג הינט דא אין שטוב אפגעטאן... פארדעקט
איר פנים. גענוג! גענוג...

מרדכי — וואס איז דאס געווען? זאל איך קרענקען אויב איך
פארשטיי די גאנצע מעשה. אנגעוויירן די פון... וועל איך שוין האבן
פון טאלצען, דלות מיינער!...

כאסיע — אוי, וויי איז מיר, ער ברעכט טאקע דעם בופעט!
מען הערט ווי וולאדימיר ברעכט דעם בופעט.

מרדכי — וואס ארט דיך? וועדליק דעם נגידס בן-יחיד, זאל
ער זיך ברעכן דעם קאפ אפילו. ער מאכט שפאס.

כאסיע — אוי, זיין שפאס האט זיך אנגעהויבן מיט טרערן
און וועט זיך ענדיקן מיט טרערן. איך ווייס שוין. א.

מרדכי — א גנב גאר? מאלט אנט, איך זאל זיין ביי זיך א
ביסל מער תקיף, וואלט איך פאר אזא זאך... אוי, מיר קלעמט זייער
דאס הארץ. אנגעריבן דעם פוס פונקט אויף דער שטיקאלקע⁵⁷, און
טאלצע וועט מיך לייגן אין דר'ערד אריין...

וולאדימיר קומט מיט פארשיידענע פלעשער, א גרא-
פינקע, קיכלעך, א הון, גלעזלעך.

וולאדימיר — איר זעט? פאפאווקע, ווישניעווקע, טאפל קימל.

חתונה איז חתונה!

מרדכי — נו, יא, חתונה, טאקע... גוטע משקה, הא? אוי, די
פאדוואדעס אוועקגעגאנגען, אזעלכע יסורים... עס חלשט דאס הארץ...

וולאדימיר — גיסטאן די גלעזלעך. נו, ר' מאטיע, לחיים!
ביידע טרינקען. איר נעמט פשוט א פולקע⁵⁸ און עסט אן צערעמא-
ניע, נאר מיט א קיכל... פאר פרעמדע מענטשן בין איך כלומרשט א
גאנצער טראכטענבערג, ווייל זיי ווילן, איך זאל נעמען א ריכטע כלה
און ווערן א באלעבאס. נעם איך אויף צו להכעיס און האב חתונה
מיט איינער כאסיען. מרדכי הערט נישט, עסט. כאסיע, זי וויינט

⁵⁷ הינעראויגן. — ⁵⁸ דער אונטערשטער טייל פון א הון.

דארטן, דער נאר... איך גיי און ווארף איר ארצן א טוץ קושן... זי איז א טייערע. אָ.

מרדכי — שמעקט אַ פֿלעשל. עס שמעקט מיט ייִש. איז דאָס וועדליק געוויס נישט קיין יין נסך. גיסט זיך אַן שנעל אַ גרויסע גלאַז און שלינגט־אַראָפּ. עס פֿאַרכאַפט אים דער אָטעם. ווילאַד־מיר קומט־צוריק.

ווילאַדימיר — פֿעטער מרדכי, רופֿט איר זי...

מרדכי — טרערן פֿון די אויגן. קען נישט אויסריידן אַ וואָרט.

ע...

ווילאַדימיר — וואָס איז? אונטערגעשפּאַרט אונטערן האַרצן?

מרדכי — פֿו! מאַלט אַיך, דאָס איז אַ משקה... איך האָב נאָר

אַ שמעק געטאָן, האָט מיר פֿאַרכאַפט דער אָטעם...

ווילאַדימיר — מען דאַרף ניט שמעקן, מען דאַרף טרינקען.

גיסט־אַן. ביידע טרינקען. רופֿט זי אַרצן און זאָגט איר: אַז מען גייט

שוין יאָ אין וואַלד, דאַרף מען נישט מורא האָבן פֿאַרן וואַלף.

מרדכי — כאַסיע, טאַכטער! דו, נאַרעלע, קום אַהער... איך

בין טאַקע מאַטיע שטרייכל, אַבער אַ גנבֿ — נאָך נישט. כאַסיע, זי

אַ גוטע, כאַסיע! כאַסיע קומט. כאַסיעניו, פֿאַלג אַ טאַטן, פֿאַלג אַ

מאַמען, פֿאַלגט גוטע, פֿרומע לינט, ווי די וויבערשע מודה אַני זאָגט:

אַמן סלה נצח... איז זי נישט אַ מויד, קיין עין־הרע, ווי אַ קוילעטש.

אוי, דלות, דלות! עסט און טרינקט.

ווילאַדימיר — דעם אמת געזאָגט, כאַסיע איז אַקוראַט פֿאַר

מיר. איך דאַרף האָבן אַ פּראָסט ווייב, אָן צערעמאַניעס. אַנדערע

דאַרפֿן האָבן אַ געבילדעטן. פֿאַר כאַסיען בין איך גוט אַט אַזוי ווי

איך שטיי און גיי. זי איז נישט ווי די צעקראַכענע באַרישניעס און

איך, איך קען נאָר שפּילן אין ביליאַרד... אַבער כאַסיע, אַז מען וועט

דאַרפֿן, וועל איך זיין אַפּילו אָן איזוואַשטשיק און וועל פֿאַרדינען צום

לעבן... ביסט אַ לעבעדיקע, אַ פֿריילעכע, אַ לאַך, אַ זינג, אַ שטיף...

דאָס האָב איך ליב. נאַר, דו האַסט מורא פֿאַר זיי? הער זיי ווי די קאַץ!

כאסיע — נישט פֿאַר זיי האָב איך מורא. איך האָב מורא פֿאַר

דיר!

וולאָדימיר — כאַסיע, האַסט מיר דען נישט ליב?

כאַסיע — דיר ליב האָבן האָב איך נישט קיין מורא און חתונה

האַבן... האָב איך מורא... כאַ, כאַ, כאַ! אזוי גיך בין איך אויך אַ גע-
שטודירטע באַרישניע געוואָרן און זאָג שוין אויך: חתונה איז אַן אַנ-
דערע זאַך און דאָס איז אַן אַנדערע זאַך... כאַ, כאַ, כאַ!

וולאָדימיר — פֿעטער מאַטיע, שידוך איז שידוך. לחיים. טריי-
קען ביידע. שלאָגט-איבער מיט אַ פֿאַלע.⁵⁹

מרדכי — שידוך גאָר? אוי, כאַסיע. אַ קאַלט שטיקל עוף איז

טאַקע געשמאַק. אין מיטן וואָך אַן עוף! מײַן טאַלצע וואַלט עס גאָר
נישט געגלייבט...

וולאָדימיר — מיינט נישט, עס איז אַ שפּאַס. איך נעם אַינער

כאַסיען!

מרדכי — וואָס הייסט, דו נעמסט? מען גיט איבער די הענט,

אַז מען נעמט. טאַקע גבירים, טאַקע קצינים⁶⁰, אַבער מאַלט אַיך,
וואָס דאַרף איך אַן אַידעם אַ גוי? ביסט פֿינף און צוואַנציק יאָר אַלט
און נאָך נישט בר-מצווה געוואָרן...

וולאָדימיר — איך ווער בר-מצווה אַפֿילו באַלד צוליב כאַ-

סיען...

כאַסיע — טאַטע, וולאָדימיר, פֿאַלגט מיר און גייט ביידע פֿאַר

דער חתונה אויסשלאָפֿן זיך, ווי גוטע מחותנים... און איך וועל דאָ
אויף גיך אויפֿרוימען, וואָרעם אויב זיי וועלן קומען און אונדז דאָ
טרעפֿן, וועלן זיי אונדז אַלעמען אַפּשפּילן אַ חתונה אַן פּלי-זמר...
ביידע גוט פֿאַרקנאַקט⁶¹... כאַ, כאַ, זע, ווי ער טופּעט מיט די פֿיס...
לאַכט.

וולאָדימיר — מאַמע, זאָג איך, אויס מוסר. איך האָב די ערע

אַיך אַינצולאָדן אויף מײַן חתונה, אַהאַ!

⁵⁹ (פּאַלקסגלויבן) ס'איז מזלדיק. — פּירערס. ⁶¹ אַנגעשיכורט.

מרדכי — מאלט אנך, מנין כאסיע, אזא יאר מעג איך שוין האבן... אוי, עס האט מיך צעווארעמט פונקט ווי שמחת־תורה... די פיס אזוי גרינג, עס ווילט זיך פאבריקעווען⁶². וויל גיין. איז שיכור. קינדער, איך האב הנאה, וואס די גאנצע „פאלאמיע“ של מעלה איז נישטאָזינגט „אָ חסיד“ טע, דע דע דעם... כּי, כּי, כּי!
וולאָדימיר — כאַפּט־אונטער. דאָ, דאָ דאָם. זיי נעמען זיך אַרום ביידע. אַט אזא ווייב דאַרף איך, נישט אַ סאַראַקע אויף שפּרוי־זשינעס. זינגען. דיי, דע, דע, דעם...

כאַסיע — כאַ, כאַ, כאַ! אַיאַ, עס איז שיינ? איך האָב ליב צו זען, אַז מען איז פֿריילעך. זינגט פֿריילעך: „האַפּ, קומאַ, געזשוריס, טודאַ, סידאַ פּאַווערניס, אַט טאַקעטשקי סקאַקאַס באַקאַס. פּערעד מאַנס קראַגס אַקאַס.“ וולאָדימיר טאַנצט, ווי זי זינגט. מרדכי טאַנצט זיך באַזונדער און זינגט. אַ געטאַרק גלעקל. אוי, אַ שלאַג האָט מיך געטראַפֿן! זיי גייען.
וולאָדימיר — שאַ, נאַר, וואָס האַסטו זיך דערשראַקן? גיסט זיך אָן אַ גלעזל בראַנפֿן.

כאַסיע — איך לויף עפֿענען. נאָך אַ גלעקל. טאַטע, נעם דינע שטיוול. וולאָדימיר, רויס כאַטש אויף די פֿלעשער. לויפֿט. וועמען, וועמען, די כלה וועט מען באַלד פֿאַרשלייערן. אַפּ. מרדכי זינגט זיך גוטמוטיק: דיי דע דעם. וולאָדימיר טרינקט.

פֿריידע — ביים אין קאַרידאַר. וואָס איז דאָ פֿאַר אַן אילומי־נאַציע ביי דיר? האַ? פֿריידע און טראַכטענבערג, נאָך זיי קאַ־ראַלינע מיט מאַרקן, נאָך זיי כאַסיע. איך האָב געזאַגט פֿריער נישט אַנדערש, ביי אונדז זיצן געסט. קוקט זיך צו. ווער איז דאָס? האַ? מאַטיע גאַר? וואָס עס האָט זיך מיר געחלומט די נאַכט און יענע נאַכט... מרדכי דערשרעקט זיך, נעמט די שטיוול אין ביידע הענט, ציט זיך אויס און בלייבט שטיין.
קאַראַלינע — מאַמאַ, זע, וואָס דאָ טוט זיך אין זאַל! אזא

⁶² ראַב, קראַ.

עזות! אזא חוצפה! זע, ווי זי איז אויסגעפוצט! אוי, איך פֿאַרשטיי פֿאַר וואָס ער האָט זיך אזוי געאַנילט אַהיים...
פֿריידע — פֿלעשער פֿון בופֿעט! אָן עוף אויפֿגעגעסן! נו, הער טראַכטענבערג, וואָס זאָגסטו דערצו? איך פֿרעג דאָך דיך: וואָס זאָגסטו דערצו?
טראַכטענבערג — דער שלעפּער אין מנינע טופֿליעס... זיי האָבן דאָ געמאַכט אַ פֿאַגראָם. סקאַנדאַל!
מרדכי — שטויסט פֿון זיך כאַסיען, וועלכע וויל אים אַרויס-פֿירן. אוועק! אוועק פֿון מיר! איך בין אליין מאַטיע דער תקיף!
פֿריידע — וויינענדיק, דערהרגעט מיך. איך קען ניט פֿאַרשטיין, וואָס דאָ טוט זיך ביי מיר אין שטוב! שניידט מיר אָפּ דעם קאַפּ — איך קען ניט פֿאַרשטיין!
וולפֿאַדימיר — וואָס איז דאָ שווער צו פֿאַרשטיין? גאַנץ איינפֿאַך. איך האָב אַ שידוך געטאַן...
מאַרק — ער איז גאַנץ איינפֿאַך באַזויפֿן... אַ יונגער-מאַן אין אַן אַנשטענדיקן הויז, זאל זיך זאָוואָס⁶⁸ דערלויבן? פֿוי!
וולפֿאַדימיר — דו זויפֿסט נישט מיט מיר, ווען מיר זינען ביידע דאָרטן? דו ווייסט וווּ...
קאַראַלינע — וווּ מיינט ער, מאַרק? וווּ איז דאָס „דאָרטן“? מאַרק באַרוקט זי.
וולפֿאַדימיר — מאַמא, אויס מוסר, איך גיי חתונה האָבן!
פֿריידע — איך וועל דאָס נישט אויסהאַלטן! נעמט אים צו פֿון דאַנען! אוי, ער פֿאַרבעסערט זיך מיט יעדן טאַג...
טראַכטענבערג — פֿריידע, באַרוק זיך. קאַראַלינע, וווּ זינען אירע פֿיליולן? דאָ דאַרף מען האַנדלען ווי אַ קאַמערטשעסקי מענטש...
וולפֿאַדימיר — נו, יא, איך האָב געהאַנדלט ווי אַ קאַמערטשעס-קי מענטש...
מרדכי — דו זאָג מיר בעסער, ווער איז אַ גנב? שרײַט. ווער

⁶⁸ אזא זאך, אזוינס.

איז א גנב, הא? מאַלט אַנך, דיר האָט גאָט געהאַלפֿן, אָבער ווער איז אַ גנב? אַמאָל ביסטו געווען יואליק לאַקש און איצט ביסטו וועדליק אַ גאַנצער יאָ טעבע דאָם⁶⁴ מיט אַ פּרישטשיק! איך דאַרף נישט קיין עדות, וואָס ווייסט נישט, ווי מען מאַכט מזונות אויף אַ רעגן-בויגן... אַן איוואַן ווי דער טאַטע זינער, נאָר גאַרנישט, ווי זאָגט מען? פּספּ מטהר אַפֿילו ממזרים⁶⁵. הינט אַ פּשיטה שוין... דלות מצינער!

פֿריידע — וואָס טוט זיך דאָ הינט? בין איך בני זיך אין דער היים? פֿאַר וואָס וואַרפֿט מען נישט אַרויס דעם שלעפּער? מאַרק, רופֿט-אַרין דעם קוטשער...

טראַכטענבערג — ניין, ניין! אַ סקאַנדאַל! גאַנץ יעקאַטערי-נאַסלאָוו...

וולאַדימיר — איר האָט מורא פֿאַר אַ סקאַנדאַל? איך נעם מאַרגן אַ דראַזשקע און פֿאַר-אום מיט מײַן פּלה אַ גאַנצן טאָג איבער דער שטאַט...

פֿריידע — צום צווייטן מאָל צייכנסטו זיך הינט אויס. גנב! קאַטאַרושניק! האַר-אויס, איך וועל דיך חתונה מאַכן...

וולאַדימיר — כאַסיע, וואָס האַסטו אַראַפּגעלאָזט דעם קאַפּ? מײַן פּלה מעג יעדן קוקן גלײַך אין די אויגן.

קאַראַלינע — וויינט, ער וועט אונדז קאַמפּראַמעטירן... אונ-דזער הויז... אונדזער נאַמען...

מאַרק — דאָס איז זי שולדיק, זי איז שטענדיק אומפֿאַרשעמט און פֿרעך.

פֿריידע — מילא, פֿון איר איז שוין נישטאָ וואָס צו ריידן, צו כאַסיען, וואָס שטייסטו? רויס דאָס אַלץ אויף און וואָן, אַרויס פֿון דאַנען! כאַסיע וויל רוימען, וולאַדימיר לאָזט נישט.

וולאַדימיר — רוימען מעגט איר אַליין, זי איז נישט מער אַני-ער דינסט, איך זאָג אַנך אַן חכמות: זי איז מײַן פּלה! ווערט מער און מער שיכור.

⁶⁴ קנאַקער («איך וועל דיר געבן»). — ⁶⁵ געלט מאַכט כּשר ממזרים.

מרדכי — וועדליק כאסיע איז אַ מיידל, מעגט איר זיך נישט שעמען מיט איר... נעבעך אין קבצנות, אָבער ווינטער, דלות מנינער... ער ווערט ביסלעכווייז נישטער. נישקשה, פֿריידע, מעגסט האָבן אַזאַ מזל, וואָס פֿאַר אַ מויד דאָס איז.

פֿריידע — אַזוי? הייסט עס, דו ביסט זיין פֿלה? נישט מער און נישט וויניקער, האָ?

כאָסיע — מומע, שרעקט אַנך נישט אומזיסט. ער ווייס הננט נישט וואָס ער רעדט. מאַרגן וועט דער טשאַד אַרויס פֿון זיין קאַפּ, וועט ער זיין אַן אַנדערער. שמיכלט. עס איז גאַרנישט, ער איז גאַר הננט אַ ביסל פֿאַרטשאַדעט... אין יעדן פֿאַל... טרערן שטיקן זי. לאַזט מיך מאַרגן מיטן טאַטן, וועט געוויס זיין אויס...

זולאַדימיר — עס וועט נישט זיין אויס! איך האָב זי אומגליק־ לעך געמאַכט. איר זינט אַלע עדות. און זי קען מיך אַרבינוצען אין אַסטראַג אַפֿילו.

מרדכי — וועדליק וואָס מיינט ער דאָס, כאָסיע? כאַטייַן פֿאַרדעקט איר פֿנים.

קאַראַלינע — פֿון וואָסערע זאַכן איך דאַרף הערן! איך ווער פֿאַרברענט פֿון שאַנדע..

פֿריידע — וויק, אַ אַזוי ווינט האַלט עס שוין! הם, זי איז אַ גוטע שטוקע⁶⁶ צו זיך אַרטימירן. וואָס זשע האַסטו זיך דערשראַקן, באַלזואַן? דאָס קען זיך טרעפֿן אין יעדן רייכן הויז מיט יעדער דינסט. דערויף זינען זיי דינסטן! אַז זיי ווילן נישט זיין פֿאַרויכטיק, דאַרפֿן די באַלעבאַטישע קינדער מיט זיי חתונה האָבן גאַר? יאָ, כאָסיע, דו וועסט שוין מער נישט רוימען דאָ. נעם באַלד צונויף זינע זאַכן און וואַן פֿון מיין שטוב! צוריק אין דאַרף! און איך האָב געמיינט, אַזאַ יונגער גולם פֿון דאַרף וועט כאַטש זיין אַן ערלעכע...

כאָסיע — מומע, עס איז אַן אמת, איך בין אַ דאַרפֿישער גולם.

⁶⁶ די אמת, "סחורה".

איך בין דא נישט מער ווי א דינסט... אבער פֿון ערלעכקייט רעדט
בעסער נישט, מיר זינגען דא אַלע זייער ערלעכע...

פֿריידע — אויסער זיך. וואָן! איך וויל נישט הערן, וואָס אַזאָ
סטערוואָ⁶⁷ רעדט!

כאַסיע — איראַניש. מומע, וואָס דאַרפֿט איר זיך אָפּעסן דאָס
האַרץ? איבער מיר וועט איר דאַרפֿן געמען איבעריקע פּיליולן. איז
דען כּדאַי? איר ווילט, איך זאָל גיין צוריק אין דאַרף? נו, גיי איך...
עס איז אַפֿילו אַ ביסל צו שפּעט, אָבער דאָס איז קיינעמס עסק נישט...
נישקשה, איך וועל אַיך נישט האָבן, אָבער די מומע טאַלצע וועט
קענען פֿאַרנעמען אנער פּלאַץ. איך בעט אַיך נאָר, באַצאַלט מיר,
וואָס מיר קומט. איך האָב ביי אַיך געדינט פֿלפֿצן חדשים.

מרדכי — טוט־אָן די שטיין. אַ קבלת פנים פֿון טאַלצען
וועלן מיר ביידע האָבן... דלות!

פֿריידע — וואָס איר קומט? איך זאָג דיר, אַ מצווה וועל איך
פֿאַרדיגען... גענומען אין שטוב אַ גאַרנישט, אַזוי פֿיל געמוטשעט זיך
מיט איר, געלערנט זי, געמאַכט פֿאַר אַ מענטש און באַצאַל נאָך
דערפֿאַר!

ווּלאַדימיר — מאַמע, וועסט באַצאַלן ווי אַ טאַטע!

פֿריידע — יא, איך דאַרף איר באַצאַלן דערפֿאַר, וואָס זי האָט
דיך פֿאַרפֿירט אין אַ זומפ און האָט דיך נאָך אויסגעלערנט צו גנבֿענען
אויך... עס איז איר מלאכה, מיינסט איך ווייס נישט?!

ווּלאַדימיר — זיין אַ גנבֿ האָט איר מיך אויסגעלערנט! און
חתונה האָבן מיט כאַסיען וועל איך — איר זאָלט אַפֿילו אַלע שפּרינג-
גען ביז דער סטעליע...

טראַכטענבערג — איך האָב שטענדיק געמיינט, אַז אין די
דאָזיקע זאַכן האַנדלסטו מיטן פּרינציפֿ פֿון אַ קאַמערטשעסקן מענטש...
וואָס מיינסטו, האַנדלסט אַ מציאה? וואָס געפֿעלט דיר דאָ?...

⁶⁷ אויסוואָרף.

וולאדימיר — פאפא, ווי לאנג האט זי דיר אויפגעהערט צו געפֿעלן?

כאסיע — איך געפֿעל דעם פֿעטער נאָר אין קיך, אָבער נישט אין זאָל...

קארָלינע — מאַמא, זאָלן זיי גיין! וואָס צווינגט איר מיך צו הערן אַזעלכע זאַכן?

מרדכי — וועדליק ידן, איך ווייס, ווי טאַקע אָן אַ פרוטה געלט...

פֿריידע — אַ שיינע משפּחה! צו ווילאָדימירן. אידיאָט, באַ-טראַכט זיי מיט מַזנע אויגן!

וולאדימיר — מאַמא, אָן מוסר!

פֿריידע — אַ שיינער יחוס!

כאסיע — אַנך געפֿעלט נישט די משפּחה? איר שטאַמט פֿון אַ גרויסן יחוס, האָ? נו, וואָס זאָל איך טאָן, אַז מײַן מאַמע ע"ה האָט געהאַט די חוצפּה צו זײַן אַינער שוועסטער? זי זאָל מיך פֿרעגן, וואָלט איך איר נישט געראַטן צו קריכן אין אַזאַ יחוס און אין אַזאַ משפּחה...
פֿריידע — איר הערט אָן עזות? דאָס באַצאָלט זי אונדז פֿאַר אַלע טובות!

כאסיע — שטאַלץ, איר האָט מיר געטאָן טובות? מומע, איך האָב גענוג פֿון אַנך אַריבערגעטראָגן און גענוג געליטן. איך וויל נישט שווינגן מער. איך וויל אַנך זאָגן דעם אמת: אַזעלכע בעלי-טובות ווי איר, מומע פֿריידע, זײַנען דאָ אַ סך, אַזוי ווי מיסט! יא, עס איז דאָ גענוג בעלנים אויף אומזיסטע קנעכט און אומזיסטע דינסטן. אַ דאַנק אַנך פֿאַר דער טובה! וולאדימיר, דו זאָגסט, האָסט מיט מיר אַ שידוך געטאָן... טרערן שטיקן זי. ווייס איך? וואָס דאַרפֿסטו מורא האָבן? ווער בין איך? אַ דינסט, אַ קבצנס אַ טאַכטער, אָן אַרעמע יתומה... אַז מיר זײַנען נישט פֿאַרזיכטיק, דאַרפֿן די באַלעבאַטים איבער אונדז האָבן יסורים? שטאַלץ, אָבער דאָך, דײַן שידוך לאָז איך אָפּ. מיר געפֿעלט נישט אַזאַ יחוס, אַזאַ משפּחה, אַזאַ שוויגער! ר'

מרדכי שטרנבל, אהיים, אהיים, קיין קאראַטשיקראַק! גלעפּט אים, גייען ביידע ראַנט. אַלע דערשטוינט.

פאַרהאַנג פאַלט

פערטער אַקט

אַן אַרעמער צימער. אויף אַ טיש בהענט אַ לאַמפּ. עטלעכע ביי ליקע שטולן. אַן אַלטע סאַפקע. אַ וואַנטזייגער. אַ זאַקן-מאַשין, צוגעדעקט מיט אַ ווינטן טישטעך. **כאַטיע** זיצט בשם טיש, אויף וועלכן עס ליגן אַ צען פאַר נייע זאַקן און זי ענדיקט-אויס מיט אַ נאָדל די פאַרטיקע זאַקן. קעגן טיש איז אַ פענצטער, דורך וועלכן מיזעט, ווי עס הייבט-אַן ביטלעכווייז טאַגן. נעבן אַסיען שטייט אַן אַרעמע וויג, אין וועלכער עס ליגט אַ קינד. אין אַ ווינקל שטייען **מַרדכי** שטייול. פּויזע. עס איז אַזוי שטיל, אַז מ'הערט, ווי אויף דער קאַמאָדע שלאַגט דער „בודילניק“⁶⁸.

כאַטיע — אַרבעט זאַקן ביי דער וויג און זינגט. „אַ-אַ, ליולי, אַ קאַטאַזוי דולי, עטעלע קאַלאַטשי, שטשאַב ספּאַלאַ, אוב דיען אי וו נאַטשי“... די זומערנאַכט איז אַוועק... און ער איז נאָך נישטאַ. האַ? ווייט הערט זיך, ווי ווּלְאַדִּימִיר זינגט „נאַטשי בעזומניאַ“. ער! ער... לויפּט פֿריילעך עפּענען די טיר.

ווּלְאַדִּימִיר — שיפּורלעך, פֿון אַנפֿאַנג זייער פֿריילעך. אַ, באַ- בעטשקע⁶⁹, וואָס מאַכסטו? אַרעמט זי אום. וואָס איז? ביסט אַנגעטאַן גאַר? האַסט ווידער געוואַרט אויף מיר אַ גאַנצע נאַכט?

כאַטיע — יאָ וולאַדימיר, איך האָב געוואַרט. שש, שרני ניט, וועסט אויפֿוועקן.

⁶⁸ וועקוייגער. — ⁶⁹ פּלאַטערל.

וולאָדימיר — שרייַט. פֿע, איך האָב דיר אָנגעזאָגט, זאָלסט נישט וואַרטן אויף מיר מיטן עסן, דו עסט נישט אָן מיר. איך האָב דיר אָנגעזאָגט, זאָלסט בײַ נאַכט נישט וואַרטן אויף מיר מיטן שלאָפֿן, און דו זיצסט גאַנצע נעכט, וועמען טוסטו מיט דעם אַ טוֹבֿה?

כאַסיע — איך קען ניט שלאָפֿן. איך האָב מורא, גייסט אַזוי שפעט. אפשר האָט וואָס פּאַסירט מיט דיר. אָדער מיך שרעקן נאָר רישע געדאַנקען, חלילה, דו זאָלסט אַליין... גייסט-אום שטענדיק אַזאַ אומעטיקער... אוי, איך קען דיר גאַר נישט דערציילן, וועלכע שרעק-לעכע געדאַנקען מיר קומען...

וולאָדימיר — אַן אומעטיקער... מיט וואָס קען איך זיך פֿריי-ען? שלעפּ מיר אַראָפּ די שיד!

כאַסיע — שלעפּט פֿון אים לאַקירטע שיד, אַ בײַ דיר האָט גערעשעט אַ שוך... די לאַקירטע שטיווילעטן קאַסטן טבער און זינגען ניט שטאַרק... אוי, וואַלאַדיע, דו זאָלסט וויסן וויפֿל איך טראַכט-איבער פֿאַר אַ נאַכט דאַ אַליין מיטן קינד...

וולאָדימיר — ווער הייסט דיך טראַכטן? טראַג-אַרויס די וויג פֿון דאָרטן, דינן „נאַסליעדניצע“⁷⁰ וועט מיך נישט לאָזן שלאָפֿן... זי טראַגט צוריק אַרויס די וויג מיטן קינד.

כאַסיע — אוי, וואַלאַדיע, דו זאָלסט מיך ליב האָבן מיטן קינד, וואַלטסטו נישט געלאָפֿן פֿון דער היים... זיפֿצט. זאָג דעם אמת, האָסטו מיך שוין מער נישט ליב, האָ?

וולאָדימיר — וואָס איז? ווילסט מיר זאָגן מוסר? ווייסט דאָך ווי איך האָב ליב מוסר. קען ניט אָפּשפּילען דעם קראַגן, שפּיליע מיר אָפּ דעם קראַגן! צום טשוול, אַלץ איז ענג, שמוציק און ביליק. זיצן אין דער היים! אין אַזאַ היים בין איך געווינט צו זיצן!?

כאַסיע — שפּיליעט אים אָפּ דעם קראַגן און העלפֿט אים אויסטאַן דעם זשילעט. וואָס בין איך שולדיק, וואַלאַדיע?

וולאָדימיר — אַמאַל ביסטו געווען אַ פֿריילעכע, לעבעדיקע

⁷⁰ יורשטע.

כאכליושקע, מיט שיינע לידער, א פריילעכן געלעכטער. און איצט, איך וועל דיר זאגן דעם אמת, ביסטו געוואָרן אַ צעקראַכענע ייִדישע כאַסיע... זינט דאָס איז געבוירן געוואָרן, האַסטו פֿאַרלוירן די לע- בעדיקייט... טוסט זיך קיין מאָל נישט אָן ווי מיר געפֿעלט. אַלץ הענגט אויף דיר. אין שטוב שמעקט קינדלעך מיט ווינדלעך. ביסט שטענדיק פֿאַרזאָרגט, פֿאַרסאָפּעט, און האַסט קיין צייט אַפֿילו נישט אַ שפּיל טאָן זיך, אַ שטיף טאָן... לאַזט-אַראָפּ זײַן טויכורן קאַפּ. זאָג אַליין, נאָך וואָס דאַרף איך דאָס גאָר אין גאַנצן?

כאַסיע — איך ווייס, מיר זינען דיר איבעריק, אָבער וואָס קען איך טאָן? איך זאָל נישט האָבן דאָס קינד, וואָלט איך געגאַנגען דינען. טרערן אין דער שטיס.

וולאַדימיר — דינען? וולאַדימיר טראַכטענבערגס ווייב דינען? זאָל איך קראַפּירן פֿריער! נאַר, נישט דאָס מיינ איך.

כאַסיע — גלייב מיר, איך וואָלט אַליין געוואָלט זיין לוסטיק און פֿריילעך און געפֿעלן דיר ווי פֿריער... אָבער אַז דאָס האַרץ איז שטענדיק אַזוי פֿאַרביטערט... נאַר, איך זאָל דיר נישט געפֿעלן, וואָס דאַרף איך לעבן גאָר אויף דער וועלט?

וולאַדימיר — הירזשעט פֿון פֿרייד. אַהאַ! דערזעט מן־דכיט שטיוול. שאַ, וועמענס שטיוול זינען דאָס?

כאַסיע — פּלוצלינג פֿריילעך. אַהאַ, שטיוול! דאָ נעכטיקט עמעצער.

וולאַדימיר — ווילסט מיר דערשרעקן? נאַר, וואָלטסטו מיט מיר אַזוי געווען באַוואָרנט, ווי איך בין באַוואָרנט מיט דיר... האַסט אַ גאַסט? ר' מאַטי שטרניכל איז שוין ווידער דאָ, האַ?

כאַסיע — יאָ, דער טאַטע איז געקומען נעכטן בני נאָכט. ער שלאָפּט אין קיך, ווייזט אויף דער צווייטער טיר. ער איז זייער שפּעט געזעסן און געוואָרט אויף דיר. ער האַט מיך געבעטן, ווען דו וועסט קומען, זאָל איך אים אויפֿוועקן.

וולאַדימיר — איך וועל האָבן צייט מאַרגן אים אָפּגעבן זיין קבלת-פנים... איך וויל שלאָפֿן... גיב מיר אַ קוש...

כאסיע — קושט אים. אוי, וואלאַדיע, האָסט ווידער געטרונ-
קען בראַנפֿן... ליידנשאַפֿטלעך.

וואַלאַדימיר — וואָס דען ווילסטו, איך זאָל טרינקען וואָסער?

כאסיע — אוי, וואָס וועט זיין פֿון דיר? וואָס וועט פֿון דיר זיין?

וואַלאַדימיר — ווילסט מיר זאָגן מוסר? איך האָב פֿון וויכטי-
קערע פּערזאָנען ווי דו נישט געוואָלט הערן קיין מוסר. איך זאָל וועלן
הערן מוסר, וואָלט איך זיך נישט געוואָלגערט איצט דאָ צווישן שלע-
פּערס. פֿאַרשטאַנען? האַלט דאָס מויל! גייט-אַפּ, באַלד צוריק. זאָלסט
מיך מאַרגן פֿרי אויפֿוועקן. זיי וועלן מאַרגן דאָ אַלע זיין. זיי וועלן
מאַרגן אַלע משוגע ווערן! איך האָב צו די טראַכטענבערגס געשריבן
אַזא בריוו! עס וועט זיי אַנטרענבן אַ פֿולן בויד מיט ווינט... דו הערסט,
דו? פֿאַרגעס נישט מיך אויפֿצוועקן! באַלד צוריק. איך וויל אויפֿן
בעט פֿרישע וועש, אַז נישט וועל איך נישט קענען אַנטשלאָפֿן ווערן.
אַפּ.

כאסיע — באַלד. זיפֿצט. נעמט פֿון קאַמאָדע אַ לייטעך און
ראַט אַפּ. מרדכי שטעקט אַרויס פֿון אַנדערן צימער זיין קאַפּ, דער-
נאָך שטרעקט ער אַרויס אַ האַנט און כאַפּט זיינע שטייוול, ווערט צו-
ריק פֿאַרשוונדן.

וואַלאַדימיר — פֿון אַנדערן צימער. יאָ, יאָ. גיי, איך וויל פֿאַר-
שפּאַרן די טיר, מען זאָל זיך דאָ נישט רוקן און ניט שטערן מיר
דעם שלאָף. כאַסיע קומט צוריק. מען הערט, ווי ער פֿאַרשפּאַרט
די טיר.

כאסיע — פֿאַרלעשט דעם לאַמפּ, בלייבט שטיין אין מיטן
צימער, מרדכי עפֿנט שטיל די טיר און קומט אַרײַן שוין אין די
שטייוול. באַמערקט כאַסיען.

מרדכי — ביסט שוין אויפֿגעשטאַנען, כאַסיע? וואָס איז עפּעס
אַזוי פֿרי? ביסט געראַטן אין מיר. איך וואָלט געווען אַ גרויסער
בריה, ווען איך וואָלט געטראַפֿן מײַן גליק. כאַסיע, האָסט אַ פּנים
שלעכט געשלאָפֿן, זעסט-אויס נאָך אַ סך ערגער ווי נעכטן. אוי,
מאָלט אַנזך, אַז מען גיט אויף דיר אַ קוק, מעג מען יאָ מאַכן די ברכה:

„ברוך אתה ד' שלא עשני אישה“... האסט שלעכט געשלאָפֿן, האָ?
כאַסיע — יאָ, טאַטע, עס שלאָפֿט זיך עפעס נישט... וואָס
 ביסטו אויפֿגעשטאַנען אזוי פֿרי?

מרדכי — מיינסט, איך בין ערשט אויפֿגעשטאַנען? די דאגות,
 מיט די צרות, מיטן דלות לייגן זיך שטענדיק שלאָפֿן מיט מיר און
 יעדע מינוט צעבורקען?⁷¹ זיי מיר, איך האָב שטילערהייט אָפּגעגאַסן
 נעגל-וואַסער, האָב אויף גיך אָפּגעדאַוונט. אַפֿילו „מעמדות“ שוין
 אויך אָפּגעזונגען. באַטראַכט װױלדײַמירס שײַך. זעסט, ער דאַרף
 טראָגן טײַערע שטשיגלעטן מיט אַ גלאַנץ און דו גייסט פּמעט באַר-
 וועס... איך האָב שוין נעכטן געזען דיין הולך, אוי, דלות!

כאַסיע — אַ דאגה איז מיר, הלוואַי וואָלט איך קיין אַנדערע
 צרות נישט געהאַט. עס איז דאָך זומער. איך וועל נישט קריגן דעם
 קאַטער... כאַסיע גייט צו דער טיר, פֿון וואָנען ער איז געקומען.
 איך וועל צושטעלן קאַפֿע...

מרדכי — מאַלט אַניך, דו אַרבעטסט זאָקן און ער גייט-אום
 „אויף פּראַכאַדקע“⁷², האָ? קוקט אויפֿן קינד. זעסט אַ קורנאַסע
 נעזל... פּונקט אזאָ קוואַסאַלקע⁷³ וועדליק בײַ פּערעלען... כאַסיע,
 דו הערסט? כײַ, כײַ, אַ קוואַסאַלקע... כאַסיע קומט צוריק.

כאַסיע — אַיאָ, אַ שײַן קינד? און איך ווייס נישט, צי ער האָט
 דאָס ליב, צי נײַן. איך האָב זי אַ נאַמען געגעבן עטעלע, נאָך דער
 מאַמע ע"ה.

מרדכי — נאָך אַליין וועדליק אַ קינד און האָט שוין אַ קינד...
 ביסט דאָך, מאַלט אַניך, נאָך קיין אַכצן יאָר נישט אַלט... האָסט קיין
 צײַט נישט געהאַט, האָ? דאַרפֿסט עס נײַטיק? דלות, דלות...

כאַסיע — אַמאָל פֿלעג איך דיך פֿרעגן די קשיה. איצט
 פֿרעגסטו מיר די זעלביקע קשיה... אַ וועלט פֿול מיט קשיות... נעמט-
 אַרויס פֿון קאַמאַדע אַ װײַסן, פּאַרוסינענעם⁷⁴ קאַסטיוום. איך נײַ אַ

⁷¹ צעקלאָפֿן. — ⁷² שפּאַצירט-אַרום. — ⁷³ פּאַסאַלקע, בעבל. — ⁷⁴ דינער
 זומערשטאַף.

פארוסיגענעם קאסטיום... נאָר צווייען קנעפלעך, וועט ער שוין הינט
 עס קענען אַנטאָן. עס וועט זיין אַ הייסער טאָג. זעצט זיך נייען. דער-
 צייל מיר בעסער, וואָס טוט זיך אין קאַראַטשיקראַק... אַקסאַנאַ יאַכ-
 רימענקעס האָט נאָך נישט חתונה געהאַט? דאָרטן בליט איצט יעדע
 זאך און עס וואַקסט... און דאָ ווערט יעדע זאך פֿאַרטריקנט און פֿאַר-
 וויאַנעט. אוי, אַז איך דערמאָן זיך, בענק איך זייער נאָך מײַנע יונגע
 יאָרן...

מרדכי — דו הערסט דיבורים פֿון אַן אַלטער יידענע? אוי,
 דלות!

כאסיע — אוי, טייל מאָל בענק איך זייער נאָך אונדזער דאָרף.
 טאַטע, די ווינשל-ביימער בליען נאָך? פֿאַרטראַכט זיך. יא, טאַטע,
 בײַ אונדז אין גאַרטן איז דאָך אויך געווען אַ ווינשל-ביימעלע...

מרדכי — ווייס איך, די ציג האָט זי שוין לאַנג צעגריזשעט.
 נישט געבליבן קיין זכר. נו, און וועדליק די ריכע קרובֿים, גאָר
 נישט, האָ?

כאסיע — אַ רחמנות אויפֿן ביימעלע. עס וואַלט געוואַקסן און
 געבליט, ווען מען זאָל עס ניט צעגריזשען. אוי, אַ סך ביימעלעך
 ווערן צעגריזשעט... פּוּזֶנ. דו פֿרעגסט אויף די קרובֿים? אַפּגעזאָגט
 זיך אין גאַנצן. ווילן נישט הערן, נישט זען. מײַנער האָט מיך גע-
 נייט, איך זאָל זיי גיין בעטן. ע, האָט מען געהייסן דעם קוטשער מיך
 אַרויסטרענבן... טאַטעניו, ביסט זייער אַ גוטער, וואָס דו ביסט געקו-
 מען... איך האָב קיינעם נישט, צו וועמען אַפֿילו אַ וואָרט אויסצוריידן,
 אַחוץ מײַן עטעלע... אַבער איך רייד צו איר און זי פֿאַרשטייט ניט...
 מײַכט זיך פֿריילעך. מיר וואַלט זיך זייער געוואַלט מאַכן צוליב אַזא
 גאַסט ווי דו אַן אַנבאַסטן מיט פֿאַראַד... ער, מײַנער, פֿילט זיך אויך
 גוט און ווערט אויפֿגעלייגט, ווען ער עסט אַ גוטינקע זאָך... איך
 וואַלט געגאַנגען אַנצוקויפֿן וואָס מען דאָרף, נאָר... ע... די זאַקן איז
 נאָך פֿרי אַפּצוטראַגן און עס איז זייער ווייט... ער, קען זיין, האָט
 אין קעשענע געלט, נאָר איך וויל אים נישט וועקן... טאַטע, אפֿשר

האסטו געלט, ליי מיר אויס דערוויילע, איך וועל דיר שפעטער אפֿ-געבן...

מרדכי — מאַלט אַנד, אַ שאלה! וואָס הייסט, איך וועל זיך לאַזן אין אַזאַ וועג אָן געלט? שייט־אויס פֿון אַ לעדערנעם בייטל קליינגעלט אויף דער האַנט. זעסט? צוויי צוואַנציקערס, אַ גריווענקע, אַ קאַפּיקע, צוויי אַלטע פּיטאַקעס נאָך פֿון קאַטערינעס צייטן... מחשבותן, איך האָב לאַנג געוואַלט פֿרעגן; ווער איז געווען פֿריער, די קייסערטע קאַטערינאַ די צווייטע, צי דער מלך אַלפּסנדר מוקדון? מאַלט אַנד, כאַסיע, וויפֿל ווילסטו?

כאַסיע — איך וועל נעמען ביי דיר צוויי צוואַנציקערס. איך וועל דיר שפעטער אָפּגעבן...

מרדכי — מאַלט אַנד, נישקשה, ביסט אַ בטוח ביי מיר...
כאַסיע — נעמט אַ קאַטירק, דער בעקער באַרגט מיר, נאָר אין יאַטקע קען איך נישט קריגן קיין קרעדיט. מיינער ביזערט זיך, אַז ער גייט, האַבן זיי מורא אָפּצוזאָגן. אַז איך דאַרף בעטן אָן געלט, דערשרעק איך זיך. טאַטע, טאַמער וועט זיך דאָס קינד אויפֿכאַפּן, וועסטו מוחל זיין דאָס צווייגן, און, יאָ, אפֿשר וועט ער אויפֿשטיין, וועסטו אים זאָגן; קאַפּע שטייט אויף דער קעראַסינקע. פֿריילעך. זייט געזונט, ר' מאַטיע!

מרדכי — לאַכט, גיי געזונטערהייט. כאַסיע אַפּ, נו, יאָ, זי אַרבעט, נעבעך, שווער און ער שלאַפֿט. אַזוי שפעט שלאַפֿן! דער למד־וואַוויק מיינער איז, מסתמא, דריי מאַל אין וואָך עובר זמן קריאת־שמע... שטעלט זיך אַפּ נעבן דער מאַטין, און דאָס איז די מאַשין, וואָס מאַכט זאַקן. איך האָב נעכטן געזען ווי כאַסיע אַרבעט. די מאַשין מאַכט „טשיק“, „טשאַק“, און פֿון הינטן קריכט אַ זאַק...
וילאַדימיר — פֿון שלאַפֿציימער, כאַסיע, וויפֿל איז דער זיי-גער? קיינער האָט נישט געפֿרעגט אויף מיר?

מרדכי — אַזוי פֿיל געשעפֿטן, מאַלט אַנד, נאָר מען פֿרעגט אויף אים.

וילאַדימיר — היי, כאַסיע! ווער דברט עס דאַרטן?

מרדכי — דאָס בין איך בכבודי ובעצמי. כאסיע איז נישטאָ אין שטוב.

וולאָדימיר — האָ? מרדכי שווינגט און ווינקט כּיטרע. וואָס איז דאָרט פֿאַר אַ רוח?

מרדכי — אַ שיינער שלום עליכם... אוי, ער האָט אויפֿגע-וועקט דאָס קינד! וויגט דאָס קינד און זינגט: אַ-אַ, ליולי. די מאַמע איז געגאַנגען האַנדלען. אַ ציגעלע מיט אַ וויגעלע, שלאָף זשע קליין יינגעלע... מיידעלע, מיין איך. וולאָדימיר קומט אין אַ רוטישן העמד, אַן אַ פּיידזשאַק, ער טוט-אַן באַלד די שטייוולעטן.

וולאָדימיר — אוי, אַ גאַסט אַראָפּגעפֿאַלן פֿון הימל! וואָס מאַכט אַ יוד? גיט אים די האַנט.

מרדכי — פֿרײַער גיס-אַפּ נעגל-וואַסער, נאָך דעם וועסטו מיר געבן „שלום“.

וולאָדימיר — נעגל-וואַסער? יאַלד, איך האָב קורצע נעגל, דאָרף איך זיי נישט אָפּגיסן. זוכט אין אַלע קעשענעסעס. וואָס איז דאָס פֿאַר אַ שוואַרץ-יאַר! מיר דאַכט זיך, איך האָב נאָך געהאַט עט-לעכע פּאַפּיראַסן. וווּ איז כאַסיע?

מרדכי — געגאַנגען אין מאַרק.

וולאָדימיר — אין מויל פּאַסקודנע... איך וויל רייכערן איך שטאַרב... אין מאַרק? איך וויל טייַ טפֿו, נישט אַ פּאַפּיראַסן.

מרדכי — וועדליק כאַסיע זאַגט, שטייט קאַפּע...
וולאָדימיר — נו, יאַ, איך וויל טייַ שטייט קאַפּע! זוכט. ע.

ר' הערט-זשע! ר' זינט-זשע-מוחל! איר האָט נישט קיין קליינגעלט בײַ זיך? איך דאָרף האָבן פּאַפּיראַסן און כאַסיע איז אוועק אין מאַרק מיטן גאַנצן פּאַרטמענע⁷⁵ מיט געלט. זי וועט קומען, וועל איך איך אָפּגעבן.

מרדכי — זי האָט נישט גענומען דעם פּאַרטמענע דינעם. גיב נאָר אַ קוק דאָרטן...

⁷⁵ געלט-בײַטעלע.

וולאָדזימיר — בייז. נו, גיכער, גיט זיך אַ קראַץ דאַרטן.
מרדכי — נעמט אַרויס דאָס געלט. וועדליק איך האָב אין
 גאַנצן אַ גריווענקע, צוויי פיטאַקעס, מיט אַ קאַפּיקע.
וולאָדזימיר — פֿערצן קאַפּיקעס הייסט עס. איך דאַרף פֿופֿצן.
 נו, זאל שוין זיין! גייט אַרבעטן אַט דאָ אַנטקעגן אין אַ קלייטל און
 נעמט אַ צענדלינג פּאַפּיראַסן „סולטאַן“.
מרדכי — אַט האַסטו דיר די קאַזנאַטשייסטווע... אוי, אַן
 עבירה די פיטאַקעס. אַפּ.

וולאָדזימיר — אַז מײַן בריוו האַט ניט משוגע געמאַכט דעם
 פּאַפּאַ מיט דער מאַמאַ מיט דער גאַנצער משפּחה, ווייס איך שוין
 ניט וואָס מען טוט. קוקט אויפֿן זייגער. אפֿשר איז נאָך פֿרי. און
 וואָס וויל מאַטיע שטרענג? געקומען אויף קבר־אַבֿות? אוי, שאַ!
 אפֿשר וואַלט געווען אַ פּלאַן? פֿאַר וואָס נישט?... זאל זי זיך דורכ־
 פֿאַרן אַ ביסל אין קאַראַטשיקראַק צו איר פּאַפּאַשאַ און איך וועל דאָ
 מיט מײַן פּאַפּאַשאַ קומען צו אַ פּאַראַלעל... און טאַקע אַ ביסל זײַן
 פֿריי... אַפרוען זיך... יאַ, וואַלאַדקע, האַסט אַ גוטן קאַפּ... גיט זיך אַ
 פּאַטש איבערן שטערן. וואָס? מען וועט מאַכן שטיק? הייס איך פֿאַרן,
 און שטיל! אַהאַ, אַט קומט ער...

מרדכי — קומט מיט די פּאַפּיראַסן. האַ, אַכלסט ⁷⁶ שוין?
 תּכשיט, ווען האַסטו געדאַוונט?

וולאָדזימיר — איך שטיי־אויף אַ געדאַוונטער...
מרדכי — וועדליק מעשה גוי גאַר, האַ?
וולאָדזימיר — פֿע, איך האָב פֿינט מוסר.
מרדכי — וועדליק דער גרויסער גביר וואָס דו ביסט, ביסטו
 נישט קראַנק צו דאַוונען.

וולאָדזימיר — איך האָב פֿינט רעליגיאַן מיט פֿאַנאַטיזמוס...
 איך האָב זייער פֿיל שמאַרץ, וואָס אַניער כאַסיע האַלט פֿון די זאַכן.
 אַז איך בין אין דער היים, דערלויב איך נישט ליכט בענטשן מיט

⁷⁶ (פון העברעיִש: אכז) עסט.

די אלע כאשמענדרענגעס?? ! וואָס האַלט איר די פּאַפּיראַסן? רײַסט-
אַרויס די פּאַפּיראַסן.

מרדכי — וועדליק איך זע, זינט איר דאָ גוט אויף צרות, האָ?
וולאָדימיר — יא, די טראַכטענבערגס זינען ברוגז. קיין
געלט נישטאָ, וואָס צו פאַרמשפּונען איז שוין נישטאָ. זיי דערקענען
מיך נישט. אויף קאַראַלינעס חתונה האָט מען מיך נישט אַנזגעלאַדן.
איז דאָס נישט אַ שווינערע?? אַלץ דערפֿאַר, וואָס איך האָב חתונה
געהאַט מיט אַנער טאַכטער. אַ שיינער שידוך! כאַסיע קומט מיטן
קאַשיק און הערט די לעצטע ווערטער.

כאסיע — טאַטע, ער זאָגט, אים געפֿעלט שוין אויך נישט
דער שידוך? דאָס מאַכט ער שפּאַס. וולאָדימיר, וואָס ביסטו אַזוי
פֿרי אויפֿגעשטאַנען? מען האָט דיך נישט געלאָזט שלאָפֿן?
וולאָדימיר — איך דערוואַרט הננט עפעס אַ געשעפֿט. דער-
וויילע זיך איך שוין אַ שעה אָן טיי...

כאסיע — ווילסט גאָר טיי? שטענדיק טרינקסטו דאָך אין
דער פֿרי קאַפֿע.

וולאָדימיר — קאַפֿע גאָר! שיינע קאַפֿע בני דיר! ציקאַריע
מיט לאַקריצע! נו, זאָל זיך קאַפֿע.

כאסיע — איך האָב געזאָגט דעם טאַטן: קאַפֿע איז דאָ.
וולאָדימיר — אַז עס איז דאָ, דאַרף דאָך עמעצער מיר דער-
לאַנגען צי גיין?

כאסיע — איך דערלאַנג שוין. גייט מיטן קאַשיק אין קיך
אַרײַן. מיר וועלן הננט האָבן אַ וואַרעמעס. פּס, דרײַ געריכטן... אַלץ
וואָס דו האַסט ליב. אַפּ.

מרדכי — איך האָב שוין חרטה אויף דער גאַנצער נסיעה...
אוי, דלות, דלות!

וולאָדימיר — האָט צייט אַקאַרשט! עס קען נאָך אַרויס אַ
פּלאַן.

?? (שפּעט־לשון) אַלטפּרענקישע מעשיות.

מרדכי — אוי, טאקע? מאַלט אַנד, דו קענסט פֿאַרדינען אַ גרויסע מצווה... מײַן טאַלצע, דו ווייסט דאָך... און טאקע דער דלות, עס איז נישט אויסצוהאַלטן, וואָס זשע, האָ? כאַטײַע קומט מיט אַ פֿאַדנאַט.

כאַסיע — קאַפֿע... אַ ריינע סאַלפֿעטקע⁷⁸... פֿרישע בייגל... סליווקעס⁷⁹, פֿון דײַנעט וועגן אַראָפּגענומען פֿונעם מילך... דאָס איז דיר, טאַטע, קאַפֿע...

מרדכי זופט זשענדענע.

וולאַדימיר — וואָס דאַרף דאָ שטיין די וויג? צוליב אַן אַרע-מאַט⁸⁰? אַ וויג דאַרף שטיין אין שלאָפֿצײַמער, נישט דאַרט וווּ מען עסט און מענטשן זיצן. כאַטײַע טראַגט־אַרויס די וויג, ר' מרדכי שטרײַכלס דערציאָונג! כאַטײַע קומט־צוריק, ער טרינקט און עסט.

כאַסיע — וולאַדימיר, איך האָב געענדיקט דײַן פֿאַרוסיגענעם קאַסטיום.

וולאַדימיר — אַ שיינער קאַסטיום! אַ פֿאַרטאַטש אַ שניידער האָט צוגעשניטן און זי האָט צונויפֿגעשטשאַבעט... אַ זאַק!

כאַסיע — נאַרעלע, זומער גייען אַלע וואָלוועלע פֿאַרוסיגענע קליידער.

וולאַדימיר — אַמאַל געהאַט ריכע, שיינע קליידער. געווען דער ערשטער פֿראַנט אין יעקאַטערינאַסלאָוו און מען האָט מיר טאקע אָפּגעגעבן כבוד. איצט דערקענט מײַך קיינער נישט, נאָר דערפֿאַר ווייל איך האָב מיט דיר חתונה געהאַט.

כאַסיע — וואָס זאָל איך טאָן, וולאַדימיר? גאַט זאָל מיר שיקן דעם טויט, וואָלטסטו פֿון מיר פֿטור געוואָרן. אוי, איך וואָלט נאָר נישט געוואָלט, מײַן קינד זאָל בלייבן אַ יתומה.

וולאַדימיר — באַלד איז בײַ איר שטאַרבן, פֿטור ווערן, איך מײַן נאָר אַזוי אויף אַ צײַט... איבערוואַרטן... אונדזערע וועלן גיך

⁷⁸ סערוועטקע. — ⁷⁹ סמעטענע. — ⁸⁰ אַ שמעקעדיקער ריח.

בעסער ווערן... איך האָב זיי געשריבן אַ שרעקלעכן בריוו... כאַסיע, בײַ מיר איז געבליבן, דו זאָלסט דערווײַלע נעמען זײַנע זאַכן, דאָס קינד און פֿאַרן מיטן טאַטן אַהין, דאָס הייסט, אין דאָרף אין קאַראַ-טשיקראַק, מרדכי און כאַסיע דערשטוינט.

כאַסיע — האָ צום טאַטן גאָר? וואָס מיינסטו דאָס?

וולאַדימיר — איך מײַן נאָר איבער זומער. דאָרט איז איצט ווי אויף אַ דאַטשע. פֿרישע לופֿט... געזונט פֿאַר דיר און פֿאַרן קינד... וועסט זיך אָפרוען... דאָ אַרבעטסטו טאַג-און-נאַכט בײַ די זאַקן, און אַז דו פֿאַרדינסט דרײַ קערבלעך אַ וואָך, איז דאָס אַ גליק. מיט איין זעץ אויפֿן ביליאָרד פֿאַרשפּיל איך מער... דיר געפֿעלט דאָך קאַראַ-טשיקראַק. כאַסיע שווייגט.

מרדכי — וועדליק איך זע, פֿאַרשטייסטו לגמרי נישט וואָס דו האָסט אָנגעבאַלבעט⁸¹. אַ גרינגע הלכה, מאָל אײַך, צום טאַטן... אונדזער גאַנצע דירה איז איין גרויסער חדר מיט אַן אויוון אין מיטן שטוב... פֿול מיט הוילע פּופּקעלעך. און נאָך אַ שטיפּמאַמע טאַלצע דערצו. וואָס מיינסטו, בײַ מיר איז דאָרט פּצפּיחית בדבֿש, האָ? און וואָס וועט מען קײַנען?

וולאַדימיר — ווייס איך, בײַ כאַסיען שפּילט אַ גרויסע ראַלע עסן? מיר מאַכט זי קאַטלעטן, אַ ביפּשטעקס, און אַליין עסט זי טיי מיט אַ שטיקל ברויט, און ווידער, ווי באַלד נאָר עפעס, וועל איך צושיקן געלט...

כאַסיע — זאָל זײַן, דאָרט וועט מיר זײַן גוט, ווי אין גן-עדן... אָבער וולאַדימיר, איך וועל דאָרט נישט קענען לעבן אַן דיר... דאָ וואָרט איך אויף דיר ביז דרײַ, ביז פֿיר אַ זייגער אין דער פֿרי, אָבער איך ווייס, דו וועסט דאָך קומען. אַהין וועסטו נישט קומען צו מיר. טרערן שטיקן זי.

וולאַדימיר — ע, עס איז נאָר אַן אַננגערעדטע זאַך. עס איז

⁸¹ אָנגעפּלאַפּלט.

נישטאָ וואָס צו ריידן; מוזסט פֿאַרן און גענוג. איך קען מער נישט אַריבערטראָגן.

כאַסיע — רויק. איך מוז? אויב דו ווילסט מאַכן אַ סוף, אַן ענדע, וולאָדימיר, זאָג מיר גאַנץ אָפֿן, וועסטו נישט דאַרפֿן מיט מיר אַ סך טענהן...

וולאָדימיר — ווער זאָגט דען: אַ סוף, אַן ענדע? אפֿשר דאָ ביסטו מיר אַ ביסל נמאס געוואָרן. אָבער אַז דו וועסט זיין דאַרט, קען זיין, וועל איך בענקען נאָך דיר... איך ווייס איצט נישט וואָס שפעטער וועט זיין... יאָ, עס קען זיין, איך וועל בענקען, אַז דער רוח וועט נעמען... וואָרעם ווי איך האָב נאָר אַ טראַכט געטאָן, האָב איך שוין אָנגעהויבן בענקען... כאַסיע, איך בענק שוין, ווי איך בין אַ ייד, נעמט זי צו זיך אויף די קני און קומט מיט ליבט. קיצקע, ווער וועט דאָ מיך נאָך אַזוי ליב האָבן ווי דו? דריקט צו זיך **כאַסיע**.

מרדכי — אין מיטן דריינען קושן זיך גאַר! פֿע, אַלץ וואָס ער טוט איז וועדליק מעשה גוי... אַ חילול השם...

כאַסיע — זאָג דעם אמת: איך מיט עטעלען זינען דיר גוט נמאס געוואָרן?

וולאָדימיר — אַ, דו הער בעסער, וואָס פֿאַר אַ בריוו איך האָב געשריבן צו די טראַכטענבערגס. נעמט אַרויס אַ פּאַפּיר. דאָס איז אַ קאַפּיע. ר' הערט־זשע. ר' זינט־זשע־מוחל! ר' זאָגט־זשע־פֿע־טער, איך מיינ אַנזך... איר מעגט אויך הערן... לייענט. „מאַרגן בני נאָכט וועט מען מיך געפֿינען אַ דערשאַסענעם“...

כאַסיע — טויט דערשראָקן. איך האָב שטענדיק מורא, זאָלסט זיך, חלילה, עטוואָס נישט אָנטאָן... לויפֿט און זוכט אין זײַנע קלייד־דער. ער האָט אַ רעוואָלווער! טאַטע, ער האָט אַ רעוואָלווער!

וולאָדימיר — שאַ, זאָל איך קרענקען, נאָר! וולאָדימיר איז נישט דער מענטש, וואָס גייט זיך שיסן — עס שרייבט זיך נאָר אַזוי... שאַ, הער: ע... „מיך געפֿינען אַ דערשאַסענעם...“

כאַסיע — זיפֿצט. אוי, וויי איז מיר. **וולאָדימיר** — לייענט. „די אַלגעמיינע פֿאַראַכטונג און פֿאַר־

פאלגונג האבן מיך געטריבן צו פארצווייפלונג. מנין בלוט זאל פאלן אויף די קעפ פון מנינע עלטערן. זיי זינען פאראנטווארטלעך פאר מנין פרייצטיק טויט. וולאדימיר טראכטענבערג... „א קאפיע פון דעם בריוו וועט מען בני מיר געפינען נאך מנין טויט“.

כאסיע — אוי, איך קען נישט הערן... פארשטעלט אים דאס מויל. איך קען דאס נישט הערן!

וולאדימיר — נאר, דאס שרייב איך דאך אומיסטן... שטעל זיך פאר, ווי זיי וועלן זיך דערשרעקן. נישט מנין טויט, נאר דער סקאנדאל און די פאראנטווארטלעכקייט.

מרדכי — וועדליק וואס איז דאס? איך, מאלט אנך, פארשטיי נישט די גאנצע מעשה...

מארק — מען קלאפט אין טיר. קען מען אריינגיין? דא וויינט וולאדימיר טראכטענבערג?

וולאדימיר — מיט שמחה. א דעלעגאט פון דארט. מאכט זיך ערנסט. שו! הוסט. הם! כאסיע עפנט די טיר. מארק אריין מיט א פארטפלעל. מען האט געשיקט צו מיר, הא? האסט געלייענט מנין דאקומענט?

מארק — יא, געהאט דאס פארגעניגן. קוקט זיך אום מיט א גרימאסע. אוי, די גאנצע משפחה... זינען זיי דינע קאנספיראטארס אין דעם שאנטאזש? הער מיך אויס! דו מיינסט, פאר אועלכע בריוו וועט מען דיר געבן געלט? דער טאטע דינער איז א מענטש מיט א פרינציפ... און די מאמא האט ליב צו זאגן מוסר, אבער קיין געלט גיט זי נישט... מיט אועלכע בריוו וועסטו נישט אויסנארן קיין געלט.

וולאדימיר — איך בעט דיך, גיי נישט אוועק. דער בריוו איז געווען מנין לעצטע האפענונג. און איצט... כאסיע, גיי אריין אין קיך! כאסיע אפ. מיר איז אזוי נישט גוט. איך בין אזוי אומגליקלעך... וואס זאל איך טאן? איך קען שוין ניט מער... עס איז צו שווער פאר מיר. איך האב נישט פון צרות ווהיין זיך אהינצוטאן. זיך איך אלע נאכט דארט, דו ווייסט, ווו מיר פלעגן אמאל ביידע זיין... איך שפיל און זיג דארט אועלכע אומעטיקע לידער, און די מאמוזעלן וויינען.

איך ווין, דער בופעטשיק וויינט... אלע געסט באדויערן דעם ריזן טאטנס קינד, פאטשן מיר „בראווא“ און איך בארג בני זיי א מאל א פאר רובל... איז דאס א לעבן? מארק, הער, ווי מיינסטו? איך וויל זי אוועקשיקן... זאל זי דער פאטער צונעמען פון דאנען... אפשר דערווילע ווי עס איז... הא?

מארק — דאס רעדסטו ווי א געשעפטסמענטש. א גערויש. אהא! זיי זינגען דאך געקומען! מאַרק לויפט צו דער טיר. אַנגעקור-מען פריידע און טראַכטענבערג. שש, מאַכט אַיך קאַלטבולטיק... אַלץ איז אין אַרדענונג... פאַפּאַ, איך וועל דאָס באַאַרבעטן ווי אַן אַלטער אַדוואַקאַט. און וווּ איז קאַראַלינע?

פריידע — זי וועט באַלד קומען. פונקט איצט איז געקומען קאַלבאַסין מיט אַ ווייזט. און וווּ איז ער? נישט האַבן אויף דער מאַ-מען קיין רחמנות, אוי, איך וועל חלשן...

טראַכטענבערג — איר ווייסט דאָך, ווי זי נעמט זיך באַלד צום האַרצן... אוי, אַ מוטער, דאָס איז דער שווערסטער פאַראַלעל... נו, ער לעבט דאָך... מיר וועלן זען, מיר זינגען דאָך קאַמערטשעסקי מענטשן...

מארק — שש, פאַפּאַ, מען קען זיי איצט צעשיידן. זאָגט אים עפעס שטיל. מאַמאַ, ער שיקט זי אוועק צוריק צום פאַטער. איך האַב געוואָלט, אַזאַ ראַמאַן וועט בני אים לאַנג נישט דויערן.

פריידע — טאַקע? ענדלעך אַרומגעקוקט זיך? אוי, וולאַדימיר, זע ווהין דו ביסט פאַרוואַרפֿן געוואָרן און צו וואָס דו ביסט געקור-מען! האַסט עס געדאַרפֿט, האַ? אַ טאַטנס אַ קינד, טראַכטענבערגס זון? שיסן זיך גאַר? פֿאַר וואָס קומט אונדז אַזאַ סקאַנדאַל?

מארק — וולאַדימיר, גיי-צו צו דער מאַמאַ. וואָס זיצסטו? וולאַדימיר — זי וועט מיר זאָגן מוסר.

טראַכטענבערג — אַבער מרדכי, דו דאַרפֿסט וויסן אין קאַ-מערציע איז אַזאַ פּרינציפּ: וואַרט איז וואַרט.

מרדכי — נו, יא, וועדליק מענטשן, וועדליק יידן... טאַקע קאַמערציע...

טראַכטענבערג — איצט קומט דער צווייטער פאַראַלעל: וואָס וועט זי זאָגן?
וולאַדימיר — אַז איך זאָג: זי פֿאַרט, פֿאַרט זי. קאַראַלינע קומט דערשראָקן.
קאַראַלינע — נו, מאַרק! ער דענציילט איר אין דער שטיל.
טראַכטענבערג — ניין! אַ קאַמערטשעסקי מענטש האַנדלט נישט אַזוי... איך דאַרף הערן ביידע קאַנטראַגענטן... ווי זאָגט איר, מאַרק?
וולאַדימיר — שרייט. כאַסיע, קום-אַהער!
 כאַסיע קומט.

פֿריידע — אוי, עס האָט מיר אַ שטאַך געטאַן אין האַרצן, ווען איך האָב זי דערזען... אוי, אוי!
טראַכטענבערג — קאַראַלינע, מען האָט פֿאַרגעסן נעמען דער מאַמאַס פּילולן...
פֿריידע — זי האָט שוין אָפּגעדאַנקט. אַרויסגעשלעפט פֿון דער בלאַטע, געמאַכט פֿאַר אַ מענטש... אַזאָ געמיינע פֿרוי! טראַכטענ-בערג און מאַרק באַרויקן זי.
כאַסיע — יאָ, איך לייקן נישט, איר האָט מיך געמאַכט פֿאַר אַ מענטש...
פֿריידע — נו, יאָ! דערפֿאַר האָסטו מיר באַצאַלט...
כאַסיע — איך האָב באַצאַלט, אַינ? זעט איר, מומע, און איך האָב בני אַנך געדינט פֿופֿצן חדשים און איר האָט מיר מנין בלוטיק פֿאַרהאַרעוועט געלט נאָך נישט באַצאַלט.
פֿריידע — דו הערסט? איך האָב געוואָסט פֿרייער, אַזאָ ווי זי קען מאַנען צוויי מאָל... מיר האָבן אַבער די קוויטאַנציע פֿון דער פֿאַסט... דו האָסט אים אָנגעלערנט, ער זאָל מאַנען דאָס געלט אַדער פֿאַרקלאַנג דערפֿאַר, וואָס איך צאָל נישט מנין שוור און מנין דינסט? דאָס וואָלט געווען זייער שוין! האָב איך אים באַצאַלט, ווי דו האָסט געפֿאַדערט, פֿיר רובל אַ מאַנאַט, געשיקט אים פֿאַר פֿופֿצן חדשים

זיבן און פֿופֿציק רובל... דרײַ רובל אָפּגערעכנט פֿאַר דער וואָזע, וואָס
דו האָסט צעבראַכן...

כאַסיע — זעסטו, וולאַדימיר, דאָס פֿאַרדריסט מיך... אַזאַ
געלט... און... איך האָב נישט געוויסט... אָבער וואָס איז איצט דער
חילוק?

וולאַדימיר — איך האָב דיר געוואָלט זאָגן, אָבער איידער איך
האָב זיך אומגעקוקט, האָט זיך געטראָפֿן אַ סיבה און עס איז געוואָרן
אויס געלט...

טראַכטענבערג — וואָס דאַרף מען זיך איצט קריגן און
ריידן פֿון פֿאַרגאַנגענע זאַכן? נאָמיר ריידן פֿון געשעפֿט, ווי קאַמער-
טשעסקי מענטשן... ווילסטו פֿאַרן מיט דיין טאַטן אַהיים? זי שווייגט.
איך ווייס, דער גרעסטער פֿרינציפּ איז מענטשלעכקייט. אַ יונגע פֿרוי,
אַ קינד, נו, איז נאָך אַ פֿאַרלאָזסטו זיך אויף מיר און
אויף מרדכי? זי שווייגט.

מרדכי — כאַסיע, דעם אמת געזאָגט, וועדליק וואָס, האָט ער
איז מיר שטענדיק ניט געווען געפֿעלן... פֿרעג אים, צי האָט ער
הינט געדאַונט, צי האָט ער אָפּגעגאַסן נעגל-וואַסער? נו, מאַלט אַיך,
וואָס דאַרפֿסטו אים? ר' יואל איז מרוצה איצט געבן פֿופֿציק אָדער
זעכציק רובל... און שפעטער ביים גט צוויי הונדערט רובל דיר און
הונדערט קערבלעך פֿאַרן קינד. נאָר, קומסט מיט אַזאַ אוצר געלט,
וועסט דאָך ביי טאַלצען זיין דער בעסטער גאַסט, מאַלט אַיך, די
צוויי הונדערט און די הונדערט וועט מען דיר געבן ביים גט.
וולאַדימיר — וואָסער גט? וואָסער קאַץ? כאַסיע, איך וויל
זאָלסט פֿאַרן נאָר דערוויילע, אויף אַ צייט.

כאַסיע — וולאַדימיר, אַז איך וועל דאָ נישט זיין, וועסטו
פֿאַרגעסן אויף מיר און אויפֿן קינד. איך וועל נישט קענען לעבן אַן
דיר. איך וועל נישט קענען לעבן אַן דיר!

וולאַדימיר — נאַרישקייטן! איך הייס פֿאַרן. נו? זי שווייגט.
דערוויילע פֿאַר!

מאַרק — געוויס, נאָר דערוויילע אַרומקוקן זיך... דורכפֿאַרן

זיך אַ ביסל. שטייל צו פֿריידען. זאל זי נאָר אַוועקפֿאַרן. מיר וועלן עס מאַכן ווי מען דאַרף.

וולאַדימיר — כאַסיע, וואָס שווינגסטו?

כאַסיע — וואָס קען איך זאָגן? ווי דו פֿאַרשטייסט, וולאַדימיר...

וולאַדימיר — כאַסיע, דו פֿאַר, וועסט זען, איך וועל גיך אַליין

קומען נאָך דיר. אַז דו ביסט דאָ, שטייסטו מיר אין וועג.

כאַסיע — וולאַדימיר, איך וועל דיר ניט שטיין אין וועג.

וולאַדימיר — וועסטו פֿאַרן?

כאַסיע — דו ווילסט נישט, איך זאל זיין דאָ. וועל איך דאָ

נישט זיין.

קאַראָלינע — בראַוואָ! וולאַדימיר איז ווידער אונדזערער. צו

כאַסיע. מאַדאָם, איר האַנדלט זייער פּראַקטיש. פּאַפּאָ, גיט געלט

ר' מרדכיין און שליסט געשעפט.

טראַכטענבערג — מען דאַרף זיך ניט צעשרינגן פֿאַרמאַלנע.

מאַרקן שאַקלט מיטן קאַפּ. נו, מרדכי, זע זשע... איך גיב דיר געלט.

אַבער... גיט אים געלט.

מרדכי — אַנטציקט. מאַלט אַיך, און וווּ איז עפעס גאַט?

וועדליק ייִדן, מענטשן...

וולאַדימיר — ר' מרדכי, איך וויל, איר זאלט דינגען אַ בויד...

אויב עס איז מעגלעך, אויף רעסאָרן.

מרדכי — מאַלט אַיך, אַ בויד גאַר? וואָס דאַרפֿסטו איבער-

קע הוצאות.

וולאַדימיר — נישקשה, דער פּאַפּאָ וועט באַצאָלן עקסטראַ.

איז און איך מיט קאַראָלינע וועל באלד פֿאַרן און קויפֿן פֿאַר כאַ-

סיען און פֿאַרן קינד פֿאַרשיידענע זאַכן. טוט-אַן אַ פּיִדזשאַק. קאַראַ-

לינע, האַסט עפעס ממתקים? מען דאַרף איר קויפֿן אַ ריזעטאַש און

אַזעלכע בלויע וועגברילן פֿונעם שטויב... כאַסיע, דערפֿאַר וואָס דו

ווינסט נישט, וועסטו קריגן בנעם געזעגענען זיך אַזעלכע קושן, אַז

דו וועסט מיך געדענקען...

כאַסיע — וויינען גאַר? אַז מען פֿאַרט צו אַ טאַטן צו גאַסט, וויינט מען?

וולאַדימיר — מאַמאַ, דו ביסט אַ גוטע, וואָס דו זאָגסט מיר נישט קיין מוסר. אַרעמט-אום די מוּטער, פּאַפּאַ, גיב זשע ר' מרדכיין אַ פֿינפֿערל אויף אַ בויד. זיי דאַרפֿן נישט פֿאַרן ווי שלעפּערס. קאַ-ראַלינע, דו גייסט? איך בין שוין ווידער וולאַדימיר טראַכטענבערג! כאַסיע, איך קום באַלד, איך וועל דיר קויפֿן פֿיל גוטע זאַכן... מאַרק, ווי מיינסטו, ביים גרעק סטאַפעלטאַקי קען מען איצט קריגן וויינ-טרויבן?

מרדכי — וועדליק עס וואַלט אַ סך גלעזכער געווען, זאָלסט איר קויפֿן אַ פּאַר שיד.

קאַראַלינע — נעמט וולאַדימירן געאַרעמט. פֿאַרבלאַנדזשע-טער זון, ביטע... מאַמאַ, מאַרק, קומט, איר גייט? איר האָט זיך שוין גענוג דערנידעריקט, וואָס נאָך?

וולאַדימיר זינגט שטיל „נאַטשי בעזומניאַ“. ביי-
דע אַפּ.

פֿריידע — יא, איך גיי...

כאַסיע — ווילט איר אפֿשר פֿרייער זען אנער אייניקל? עס קען זיין, איר וועט זי שוין קיין מאָל נישט זען.

פֿריידע — אַן אומגליק, איך זאָג דיר!... דיין גוט זאָל מיך אַפֿילו קאַסטן טויזנטער... ביז מײַן טויט וועל איך דיר דאָס נישט פֿאַר-געסן!

כאַסיע — ביז מײַן טויט? מומע, איר וועט נישט דאַרפֿן קיין לאַנגן זכרון...

מאַרק — שטיל. מאַמאַ, זינט דאָך פּראַקטישער. פּאַמעלעך. מיט וועמען שטעלט איר אַנז קריגן? אַ גליקלעכע ריזע. מאַדאַם! פֿירט פֿריידען. מײַן ראַט, מיר זאָלן אַלע דאָ זיין, זי אַרויסבאַגלייטן און אים באַלד צוגעמען. מיט זיין שוואַכן כאַראַקטער, קען מען נישט זיין זיכער. בייַדע אַפּ. פּאַפּאַ, נו?

טראַכטענבערג — מרדכי, דאָ האַסטו עקסטערע פֿינף רובל... קוקט אויף כאַסיען מיט פֿאַראַכטונג. טראַכטענבערג האַט גענוג געלט צו דערלויבן זיך צו האַבן אַ ביסל אַ פֿינענערע שנוור... חוצפה פֿון שלעפּערס! אַפּ ביז.

מרדכי — כאַסיע, מיט אַזאַ אוצר געלט אין קאַראַטשיקראַק וועסטו לעבן ווי אַ גראַפֿינע. מיר וועלן קויפֿן נאָך אַ ציג. וועסט נישט דאַרפֿן בענטשן ליכט בגנבֿה. טאַלצע קוקט, וועלכע פּאַמייעש-טשיקעס⁸² פֿאַרן דאָס פֿון באַרג אין אַ בויד? מאַטיע מיט כאַסיען... כּי, כּי! אַזוי וועדליק גבֿירים אין אַ בויד... כּי, כּי, דלות, דלות! **כאַסיע** — טרויעריק. יאָ, אין אַ בויד, ווי גבֿירים. טאַטע, האַסט נאָך עפעס קליינגעלט?

מרדכי — צוויי פיטאַקעס מיט אַ קאַפּיקע. **כאַסיע** — איך וויל אַפּקאַכן דעם וואַרעמעס און האַב פֿאַר-געסן, אַז מיר האַבן נישט קיין סירניקלעך. זיי זיך מטריח, טאַטע, דאָ איז אַנטקעגן אַ קלייטל. נעם די פּראַסטע, די וואַלוועלע. פֿאַר אַ קאַפּיקע גיבן זיי צוויי פעקלעך און פֿאַר ביידע פיטאַקעס וועלן זיי דיר געבן גאַנצע צען פעקלעך.

מרדכי — מאַלט אייך, פֿאַרסט-אוועק, נאָך וואָס דאַרפֿסטו אַזוי פֿיל סירניקלעך...

כאַסיע — נאָך וואָס זאָל מען זיי איבערצאָלן? גיי, טאַטע, זיי זשע מוחל. גייט און ברענגט דאָס קינד.

מרדכי — נישט באַשערט צו האַבן נחת פֿון די אַלטע פיטאַ-קעס. תּיכף ומיד, חלילה נישט פֿאַרלירן דאָס געלט. האַלט מיט דער האַנט די קעשטענט. אַפּ.

כאַסיע — באַטראַכט לאַנג דאָס קינד. נו, עטעלע, דיין הער-צעלע פֿילט גאַרנישט? אוי, קינד, די מאַמע דינע דאַרף דיר עפעס זאָגן, נאָר דו וועסט נישט קענען פֿאַרשטיין. בעסער פֿאַר דיר... עטי, דיין מאַמע גייט-אוועק פֿון דאַנען ווינט. זי איז פֿאַר יעדן אַ צרה,

⁸² פּריצים.

אן אומגליק. זי איז פֿאַר אַלעמען אַן איבעריקע. יאָ, עס זינגען דאָ אַזעלכע אומגליקלעכע, אָו זיי זינגען קינדער, זינגען זיי איבעריקע אין שטוב, און אָו זיי זינגען גרויסע, זינגען זיי איבעריק אויף דער וועלט... אַ גרויסע וועלט און קיין פּלאַץ פֿאַר זיי איז נישטאָ... יאָ, קינד מיינט, דיין מאַמע איז אַן איבעריקע. זי גייט-אָוועק, אָבער נישט אַליין; זי נעמט דיך אויך מיט... יאָ, דיך אויך... וואָלט דען פֿאַר מיר נישט בעסער געווען, מײַן מאַמע זאָל מיך געווען נעמען מיט זיך? בלייבן אַ יתומה? פֿון וויג אָן שוין מוטשען זיך אויף דער וועלט? ניין, ניין, דו וועסט נישט בלייבן קיין יתומה. איך נעם דיך מיט. דו וועסט גיין מיט מיר, מיט מיר! אַ גערויש. שאַ, דער טאַטע גייט. אָפּ אין שלאָפֿצימער. מײַן קומט מיט סירניקלעך. איצט זיך גיין אַנטאָן ווי ער האָט ליב!

מירכי — כאַסיע, ביסט דאָרט? אַט האַסטו סירניקלעך? לייגט זיי אָוועק אויפֿן טיש. איך גיי שוין מכוּח אַ בויד און נאָך היינט, וועדליק וואָס אַ גוטע שעה. כּי, כּי, דו הערסט חכמים? מאַלט אַיך, איך וואָלט דען נישט געדאַרפֿט באַצאָלן פֿון מײַן קעשענע ש' קערבלעך, ווען איך זאָל האָבן, אַבי פּטור צו ווערן פֿון אַזאַ איוואָן? קומען זיי, די שוטים, און צאָלן מיר נאָך צו... דאַנקען גאָט, כאַטש איין מאָל געטראָפֿן. קומען צו טאַלצען מעשה מענטש... כאַסיע, איך גיי און דו מאַך זיך פֿאַרטיק צום וועג! דו הערסט?

כאַסיע — פֿון שלאָפֿצימער. יאָ, טאַטע, איך הער. איך וועל זיך דאָ פֿאַרטיק מאַכן...

מירכי — אוי, אַזאַ אוצר מיט געלט אַרומגעטראָגן מיט זיך... איך וועל דאָס בעסער האַלטן אין דער אַנדער קעשענע. לייגט דאָס געלט איבער. וווּ האַלט מען, למשל, אַז מען האָט וועדליק אַ צען קערבלעך? אַ מאַראַקע... אָפּ.

כאַסיע קומט. זי איז שוין אין דעם מאַלאַרוסישן העמד און קלייד. ברענגט לענטעס, קאַרעלן, ענדיקט דאָ איר טואַלעט.

כאסיע — דער טאטע איז אוועקגעגאנגען? ... פֿרײַער פֿון אלץ פֿאַרשפּאַרן די טיר. זי פֿאַרשפּאַרט די טיר. איצט וואָס? יאָ, איצט מאַכן דעם געטראַנק... איך בין נישט, ווי די געשטופלטע... איך זשאַלעווע נישט... צען פעקלעך. אָפּ מיט די סירניקלעך. אין קיך אַרײַן. רעדט פֿון דאַרט. פֿע, עס שמעקט אזוי מיאוס, ווי דאָס לעבן פֿון אַן אַרעמער יתומה. קומט צוריק. איצט אַנטאָן זיך, ווי ער האָט ליב... איך וויל הנגט זיין ווידער אַ כאַכלושע... קוקט אין שפּיגל. איך זע טאַקע אויס שענער אין די קליידער... מיך פֿאַרדריסט זייער, וואָס בײַ יידן באַגראַבט מען נישט אין מלבושים... רויטע לענטעס פּאַסן אזוי צו אַ בלייכן פנים. אַבער מען וועט דאָס אַלץ פֿון מיר אַראַפּנעמען און מען וועט אַנטאָן תּכריכים... איך האָב גאָר נישט צוליב וואָס צו לעבן. נאָך וואָס זיך מוטשען און פֿאַרשטערן אַנדערע דאָס לעבן? און דאָס קינד? איך וועל דאָס קינד נישט לאָזן אַליין. עטעלע, איך קען דיך נישט פֿרעגן, אַבער גלייב מיר, איך מײַן דײַן טובֿה... איך ווייס שוין גוט, ווי אַן אַרעמע יתומה מוז לעבן אויף דער וועלט... ניין, קינד, דיר וועט זײַן בעסער, וועסט שטאַרבן צו־זאַמען מיט מיר, מיט דײַן אומגליקלעכער מאַמע... יאָ, עטי, יאָ? פּוּזע. אוי, מען וועט אונדז ביידן באַגראַבן אין איין קבר און אויף אונדזער קבר וועט אַפּשער אויסוואַקסן אַ בלימעלע מיט צוויי צוויי־געלעך, און דאָס בלימעלע וועט מען רופֿן „כאָסיע און עטי“. ווילסטו שטאַרבן מיט מיר? דריקט דאָס קינד צו זיך און וויינט. ווי אזוי?... אויך איר געבן סם? אַזאַ עופֿעלע! ניין, סם נישט, סם נישט! בעסער דערשטיקן זי... אוי, וויי איז מיר, וואָס פֿאַר אַ מאַמע קען האָבן אַ האַרץ דאָס צו טאָן? דאָס קינד קוקט צו מיר מיט ליבע, לאַכט צו מיר, זי גיט מיר איר הענטעלע, איך זאָל עס קושן. קושט איר הענטעלע. פֿאַר וואָס? ווער קען וויסן? אַפּשער וועט זי האָבן מער גליק פֿון איר מאַמע? עטעלע, אויף דיר וועט זיך גאָט דערבאַרע־מען... קינד מײַנס, דו לעב, יאָ, דו לעב! דריקט דאָס קינד צו זיך. אוי, ווי טײַער קינדער זײַנען בײַ אַ מאַמע! אַ יונגע מאַמע, אַ נאַרײַ־שע מאַמע, און דאָך אַ מאַמע... עטעלע, דו ווייסט? דײַן מאַמע האַלט

דיך איצט צום לעצטן מאָל אויף אירע הענט. איך געזעגן זיך מיט דיר אויף אייביק... מאָרגן, אז דו וועסט זיך אויפֿכאַפֿן פֿון שלאָף, וועלן דזנע אייגעלעך מיך שוין נישט געפֿינען... וועסט וויינען און דזין מאַמע וועט דיך שוין נישט וויגן מער. וועסט מיך רופֿן און איך וועל מער נישט קענען קומען צו דיר. קיין מאָל נישט. קיין מאָל נישט! דריקט דאָס קינד, גייט איבערן צימער און זינגט „אוי, מאַ- מאַ, נע ווידיי מענע זאַ מחשׂה. וויינט. זיי געזונט, עטעלע! אוי, ער קען זיך באַלד אומקערן. קושט דאָס קינד און לייגט עס אין ווי געלע. שטעלן זיך זיי אין וועג? ער קען מיאוס ענדיקן. נישט אומ- זיסט האָט ער אַ טראַכט געטאָן פֿון שיסן זיך. קומט נאָר איין מאָל דער געדאַנק, קען מען פֿון אים זיך נישט באַפֿרײַען. זינט ער האָט מיר דערציילט פֿון די סירניקלעך, קען איך דאָס נישט פֿאַרגעסן. קוקט אין פֿענצטער. אַ קאַטערינקע שפּילט. אַ זעסט, אַ קאַטע- רינקע! אַקוראַט... הם, אזוי איז עס, דאָ שטאַרבט מען און דאָרט שפּילט אַ שאַרמאַנקע⁸⁸... מאָרגן וועל איך שוין נישט זיין און די קאַ- טערינקע וועט שפּילן ווי תּמיד. האָ? די צייט שטייט נישט. אַפּ אין קינד. די קאַטערינקע שפּילט פֿון „טראַוויאַטאַ“. ווען זי הערט אויף שפּילן, קומט כּאַסיע צוריק, שטייט שטיל, זייער בלאַס, אוי, מיר דאַכט זיך, איך וועל נישט קענען אויסהאַלטן... איך ברען... איך וועל מוזן שרײַען... לייגט זיך אויף דער קושעטקע, אין קראַמפֿן. אוי, איך זאַל קענען צומאַכן די אויגן און אַנטשלאָפֿן ווערן אויף אייביק... ניין, ניין, איך וויל אים כאַטש נאָך איין מאָל זען... וועט עס אים פֿאַרדריסן? וועט ער וויינען? ער איז נישט קיין שלעכטער... אוי, שלעכט... איך ברען... איך ווער פֿאַרברענט! האָ? הערט זיך צו. עמעצער צוגעפֿאַרן? מיט פֿרייד. ער! דאָס איז ער... בלייבט שטיל. וולאַדימיר — קלאַפט אין טיר. קוקו! קוקו! היי, כאַסיע, וואָס האַסטו זיך פֿאַרשפּאַרט דאָרטן? עפֿן! נו, שוין! כּאַסיע גייט לאַנגזאַם עפֿענען. עפֿן! זע נאָר! וולאַדימיר אַרײַן, מיט אַ רײַזעטאַג, ברילן,

⁸⁸ קאַטערינקע.

אַ סך פּעקלעך, זייער פֿריילעך. זע, וואָס איך האָב אַננגעהאַנדלט!
ווינטרויבן אויך געקראָגן... אונדזערע אויך דאָ... זיי לאָזן מיך נישט
אַפּ אויף איין טריט... וואָס איז דיר, כאַסיע? אוי, וויי איז מיר! וואָס
שמעקט דאָ, סירקע? זייער דערשראָקן.

כאַסיע — שטיל, גאַרנישט, נאַר. שרעק זיך נישט. אַ פּעקל
סירניקלעך אַרננגעפֿאַלן אין וואַסער.

וולאַדימיר — עס איז אַ ליגן! לויפֿט אין קיך. פֿאַרגיפֿטעט!
לויפֿט צו דער דרויסנדיקער טיר. גיכער! מײַן כאַסיע האָט זיך
פֿאַרגיפֿטעט! לויפֿט צו כאַסיען. וויי איז מיר, וואָס האַסטו דאָס גע-
טאָן? וואָס האַסטו געטאָן?

כאַסיע — פֿאַלט אויף דער קושעטקע. דו האַסט געוואַלט, איך
זאָל דאָ נישט זײַן מער, וועל איך נישט זײַן... אוי, וולאַדימיר, איך
ברען... איך ברען...

וולאַדימיר — אין טיר, מאַרק, אין גאַטעס ווילן, גיכער נאָך אַ
דאַקטער! לויפֿט צו כאַסיען. אַ, כאַסיע, וואָס האַסטו געטאָן?
וויינט ביטער.

טראַכטענבערג, פֿריידע און קאַראַלינע, קומען
אַלע זייער דערשראָקן, גאַנץ ווייט — ווידער די זעל-
ביקע שאַרמאַנקע.

כאַסיע — און וווּ איז דער טאַטע? ניין, איך מײַן: מײַן טאַ-
טע... וולאַדימיר, שטעל־אַנידער דאָס וויגעלע מיטן קינד נענטער
צו מיר... וולאַדימיר ברענגט די וויג, פֿאַלט־צו צום קינד און וויינט.
אוי, וולאַדימיר, איך וועל שוין קיין מאָל נישט זען אונדזער דאַרף...
וולאַדימיר, איך האָב נישט געמיינט, דו וועסט אַזוי וויינען... זי
גלעט מיט דער האַנט זײַן קאַפּ. איך בעט דיר, פֿאַרגעס נישט דאָס
קינד... מרדכי לויפֿט־אַרײַן. אוי, אוי!

מורכי — דערשראָקן. וואָס איז אַזוי? אַזוי פֿיל מענטשן
בײַ דער טיר... אוי, וויי איז מיר...

כאַסיע — איך בין קראַנק, טאַטע... אוי, איך שטאַרב... איך וויל, דו זאלסט נעמען דאָס קינד אַהין... די יתומה, נעבעך...
קאַראַלינע — וויינט. איך וועל נעמען דאָס קינד... כאַסיע!
כאַסיע — ניין, דאָרט אין דאָרף... בעסער ביי דער מומע טאַלצע... זי איז דאָך אַ מאַמע... אוי, איך געדענק, אַז איך בין גע-
 ווען אַ קינד, פֿלעג איך זיצן אַליין ביים טיפּ, אַרבינוואַרפֿן אַ שטיין אין וואַסער און פֿלעג וואַרטן... דער שטיין פֿלעגט פֿאַרוואַקען ווערן, ווי איך זינק איצט אין דעם אַפּגרונט פֿון טויט... און אַ ווינטעלע פֿלעגט לויפֿן פֿון די אַלטע ביימער צו דעם טרוקענעם קאַמיש און מיר פֿלעגט זיך אויסווייזן, ווי עמעצער שעפטשעט דאָרטן; אַסיאַ, נישטאַ שוין... שטילער. אַסיאַ נישטאַ שוין... גאַנץ שטיל. אַסיאַ... נישטאַ... שוין... שטאַרבט.

וואַלדֿימיר — כאַסיע! כאַסיע! אומגליקלעכער מענטש וואָס איך בין! פֿאַרלוירענער מענטש וואָס איך בין! איך האָב עס נישט געמיינט! איך האָב עס נישט געמיינט! איך האָב עס נישט געוואַלט! וויינט פֿאַרצווייפֿלט. איך האָב דיך ליב געהאַט, כאַסיע. איך האָב דיך ליב געהאַט...

מַרדכי — ווי אַ ביימעלע איז זי געוואַקסן דאָרט און דאָ איז דאָס ביימעלע איבערגעבראַכן געוואָרן... אוי, מנין אַרעמע יתומהלע... וויינט ביטער.

אַלע וויינען. מאַרק קומט מיט אַ דאַקטער.

שאַרמאַנקע

פֿאַרהאַנג

יעקב גארדין

גאס, מענש און טייל

דראמע אין 4 אקטן מיט א פראלאג

פערזאנען

הערשעלע דובראָוונער, סת"ם — עטלעכע און פֿערציק יאָר
פּעסעניו, זיין ווייב — די זעלביקע יאָרן.
ר' לייזער ברחן, זיין פֿאָטער — ביי די 70 יאָר
פֿריידעניו, ציפּעניו, זיינע פלימעניצעס — 18 און 16 יאָר
כאַצקל דראַכמע, זיין פֿריינד, אַ וועבער — עטלעכע און פֿער-
ציק יאָר.

דאָבע, זיין פֿרוי, אַ קורצזיכטיקע — די זעלביקע יאָרן
מאַמעלע, זייער זון — ביי די צוואַנציק
אוריאל, מזיק — אַ יאָר דרייסיק

עס קומט-פֿאַר אין דובראָוונע, רוסלאַנד, אין אונדזער צייט

פּראָלוג

אין הימל. — דער כסא־הכבוד אין דער הייך. אונטן — הימלען,
האַלקנס, אַ סך שטערן. זייער פיל מלאַכים: יונגע שוועבן אין
דער לופטן; אַלטע מלאַכים ביי די טרעפּ פון כסא־הכבוד; דער
שטן שטייט באַזונדער, פון דער ווייטן.

כאַר, יונגע מלאַכים — שטאַרבן שטאַרבט אַלץ, וואָס איז און
לעבט.

דאָס לעבן אַליין איז אומשטערבלעך.
שטערבלעך איז דאָס נאַר, וואָס וויל און שטרעבט,
דאָס שטרעבן און ווילן — אומשטערבלעך...
כאַר, אַלטע מלאַכים — די וואָרהייט איז אייביק, אייביק
און איין:

גוטס און שיינקייט איז וואָרהייט אַליין.
יונגע מלאַכים — עס שטאַרבן די פֿאַרמען, דער שטאַף אָבער
לעבט.

די אידיי פֿון דער פֿאַרעם איז גיט שטערבלעך.
אידייען און שטאַף צוזאַמענגעוועבט.
דאָס איז גניסס און נאַטור, ס'איז אומשטערבלעך.
אַלטע מלאַכים — די וואָרהייט איז אייביק, אייביק און איין:
גוטס און שיינקייט איז וואָרהייט אַליין.
יונגע מלאַכים — אַן אידייען דער שטאַף איז פֿון כאַאַס אַ
וועלט.

אַלץ איז תּוהו וּבּוהו:
פֿאַרמען פֿון כאַאַס שאַפֿט אינטעלעקט.

וואָס באַלעבט דעם שטאַף מיט אידיי.
אַלטע מלאַכים — די וואָרהייט איז אייביק, אייביק און איין;
 גוטס און שיינקייט איז וואָרהייט אַליין.
יונגע מלאַכים — עס שטרעבן די פֿאַרמען אַלץ העכער אַרויף
 אויף דעם נאַטירלעכן לייטער פֿון לעבן.
 אינטעלעקט, אַדער ווילן, אַדער שאַפֿנדער גניסט?
 דאָס איז צו דער אַנטוויקלונג דאָס שטרעבן.
אַלטע מלאַכים — די וואָרהייט איז אייביק, אייביק און איין;
 גוטס און שיינקייט איז וואָרהייט אַליין.

עס הערט זיך אַ מעכטיקער קול שופּר. אַ באַוועגונג.

אַלטער מלאַך — ער גייט! ער גייט, דער שאַפֿנדיקער גניסט
 פֿון דער אייביקייט, דער אומשטערבלעכער גניסט פֿון דער וואָרהייט!
אַלע מלאַכים — היה, הוה ויהיה!

אַלע קניען, אויסער דער שטן.

גאָט — אומגעזען, מען הערט נאָר זיין שטימע פֿון כסא־הכבוד.
 אייביקייט און האַרמאָניע אין די הימלען און אין אַלע וועלטן, אין
 דעם אומבאַגריפֿלעכן רוים און אין דער אומענדלעכער צניט.
אַלע מלאַכים — היה, הוה ויהיה!

גאָט — וואָס איז דאָ גניסט? איז דער שטן דאָ צווישן די בני
 אלוהים?

שטן — טרעט־צו, נייגט זיך, זאָ בין איך, אַלטער הער.
 אַפֿאַרט, מאַנאַטאָן און לאַנגווייליק ציט זיך דאָ אין די הימלען די
 צניט, און נאָר מניבע גניס פֿון דער מענטשנוועלט מונטערן זיי דאָ אַ
 ביסל אויף. די נאַרישע פֿאַרדאַרבענע מענטשן זינען מקנא די גע-
 טער. נאָרן! נישטאָ קיין גליק דאַרט, וווּ עס איז נישטאָ קיין אומגליק.
 נישטאָ פֿרייד, וווּ עס זינען נישטאָ קיין טרערן. נישטאָ קיין פֿאַר-
 געניגן, וווּ עס איז נישטאָ קיין פֿאַרלאַנג. נישטאָ קיין פֿילן, וווּ עס
 עקסיסטירן נישט קיין לידנשאַפֿטן. נישטאָ קיין צופֿרידנקייט, וווּ

עס איז נישטאָ קיין קאָמף. נישטאָ קיין נַסס, וווּ עס איז נישטאָ קיין אויפֿרעגונג! זיי ווייסן דאָרט נישט, אָז איין אויגנבליק פֿון שוואַכן מענטשנס לעבן האָט מער אינטערעס ווי אַ גאַנצע אייביקייט פֿון אַ מעכטיקן גאַט! און דאָך... כּע, כּע! די געטער קענען זיין מענטשן און ווילן נישט, די מענטשן ווילן זיין געטער און קענען נישט.

גאַט — שטן, פֿון וואָנען קומסטו איצט?

שטן — איך האָב געוואַנדלט איבער דער וועלט און געשפּאַצירט איבער איר.

גאַט — וואָס פֿאַר אַ נַסס איז דאָ צווישן אַדמס קינדער, וועל-כּע מיר האָבן באַשאַפֿן אין אונדזער געטלעכער געשטאַלט?

שטן — קיין נַסס! זיי חזרן שטענדיק איבער איינע און די זעליקע נאַרישקייטן.

גאַט — ווי? קיין שום נַסס צווישן די באַשעפֿענישן, וועלכע שטרעבן צו איר העכער און ווייטער, וועלכע באַרויזן זיך נישט אויף קיין איין אויגנבליק, וועלכע דענקען נאָר פֿון נייַע דערפֿינדונג-גען, פֿון אַנטוויקלונג און פֿאַרבעסערונג?

שטן — זייער גניסט שטרעבט הויך און דאָך זינען זיי זייער טיף פֿאַרזונקען אינעם שמוץ און קויט פֿון זייער מאַטעריעלן לעבן, דערפֿונדן האָבן זיי זייער פֿיל נַסס און וואַלגערן זיך נאָך תּמיד אין זייערע אַלטע, פֿון דער צייט פֿאַרפֿוילטע און פֿאַרשימלטע אַנזיכטיג-טונגען. אויסערלעך האָבן זיי זיך זייער פֿיל פֿאַרבעסערט און פֿאַרשענערט, אָבער אינעווייניק זינען זיי נאָך מער פֿאַרדאַרבן און פֿאַר-קריפּלט. אין דעם נַסס-געבילדעטן מענטשן זיצט דער אַלטער, וויל-דער אַדם.

גאַט — שטן, דער גניסט פֿון פֿאַרניינונג ביסטו. דעריבער פֿאַרניינטו דעם מענטשנס גוטע אייגנשאַפֿטן. טונקל ביסטו און נאָר טונקל זעסטו אַרום זיך. ווי!? טויזנטער יאָרן זינען אַריבער זינט אַדם האָט געגעסן פֿון עץ-הדעת און איך האָב אים פֿאַריאַגט פֿון גן-עדן. טויזנטער יאָרן גייט ער זינט דעמאָלט אַלץ פֿאַרויס און פֿאַרויס.

4 גרויסע שוישפילערס אין טיפישע גארדין־ראָלן: יעקב פ. אַדלער אין שלמה חכם; דוד קעטלער ווי הערשעלע דובראַוו־נער אין „גאַט, מענטש און טיחול“; זיגמונט מאַגולעסקאַ ווי שלמה הויץ אין „די שבועה“; און מאַריס מאַשאַוויטש אין „דער אומבאַקאַנטער“.

און דו געפֿינסט אים נאָך שטענדיק אויף דעם זעלביקן אָרט, נעבן די טויערן פֿון גן־עדן? אומזין!

שמן — אַלטער הער, דער מענטש איז ווירקלעך זייער ווייט פֿון די טויערן פֿון גן־עדן. ער זאָל שטיין אויף זיין אַלטן פּלאַץ, וואָלט ער זיך געוויס אומגעקערט צוריק. וואָרעם דאָס, וואָס ער האָט געזוכט, האָט ער נישט געפֿונען. און זינע וועכטערס, די צוויי פֿרוי־בֿים, זינען פֿון דער צייט געוואָרן אַלט און שוואַך. און דער להט החרבֿ המתהפכת — די שאַרפֿע שווערד, וואָס דו האָסט זיי געגעבן, איז געוואָרן פֿאַרזשאַווערט און שטומפֿיק. ניין, דער מענטש האָט ווירקלעך אוועקגעמאַרשירט ווייט פֿון די טויערן פֿון גן־עדן. אָבער וואָס קומט דערפֿון, אָז ער טראַגט מיט זיך זיין ווילדקייט? ער ציט פֿון איין פּלאַץ אויפֿן אַנדערן און שלעפט מיט זיך מיט זינע אַלטע לומפֿן! ער האָט אָנגעזאַמלט גרויסע רייכטימער און איז געבליבן רויבער און בעטלער! ער האָט דערפֿונדן געניאַלע הילפֿגעצייג, צו פֿאַרגרינגערן זיין לעבן, און דענקט נאָך דערפֿון, ווי אַזוי דעם אַנ־דערנס לעבן שווערער צו מאַכן! ער האָט מעכטיקע מיטלען צו פֿאַר־ניכטן די שטערונגען, וועלכע די נאַטור שטעלט אים, און ער באַ־ניצט זיך צום מייסטן מיט אַט די מיטלען נאָך צו פֿאַרניכטן זינע מיטמענטשן! אַלטער הער, אַדמס קינדער זינען ווי אַמאָל צעטיילט אויף הבלס און קינס; די ערשטע ווערן שטענדיק דערמאַרדעט, די צווייטע בלייבן אייביקע מערדערס! אינעם ניי־געבילדעטן מענטשן זיצט דער אַלטער אַדם!

גאָט — דער ניי־געבילדעטער מענטש, ווי איך זע, געפֿעלט דיר נישט. די וואַרהייט געזאָגט, מיר אַליין איז אויך דער אַלטמאַ־דישער מענטש פֿיל סימפּאַטישער. זאָג מיר נאָך, האָסט געהערט, אַדער אַפֿשר אַליין באַגעגנט דאָרט, אויף דער ערד, מיין טרייען, ליבן קנעכט — הערשעלע דובראַוונער. אַפֿילו פֿאַר דעם גרעסטן גאָט פֿון געטער איז אַ פֿרייד צו האָבן אַזאַ דינער און פֿאַרערער.

שמן — הערשעלע סתֿם? הערשעלע דובראַוונער? איך קען אים. אַ ייד, אַ קינד פֿון זיין אַלטן געליבטן פֿאַלק. כע, כע, כע! ער

שרייבט דינע הייליקע געזעצן אויף פֿעל פֿון קעלבער און פֿאַר־
דינט עטלעכע גראַשנס אין דינן הייליקן נאָמען.
גאָט — איז ער נישט מערקווערדיק פֿרום?
שטן — יאָ, ער איז פֿרום, ווייל ער איז נאַריש און אומ־
וויסנדיק.

גאָט — איז ער נישט אַ זעלטענער, גוטער מענטש?
שטן — יאָ, ער איז גוט, ווייל יעדער קבצן איז אַ בעל־צדקה.
גאָט — האַסטו נאָך געזען, ווער עס זאָל זיין אַזוי ריין אין
זיין פֿאַמיליע־לעבן ווי מײַן ייד?
שטן — עס איז דערפֿאַר, ווייל זיין עלנט לעבן דערווייטערט
פֿון אים יעדן נסיון.

גאָט — איז ער נישט אַ טרייער, אויפֿריכטיקער, איבערגע־
געבענער פֿריינד?
שטן — עס איז דערפֿאַר, ווייל ער האַט נישט מיט וואָס צו
טיילן זיך מיט זיי.

גאָט — שטן, שווייג! ער איז אַן ערלעכער מאַן?
שטן — מענטשן זינען ערלעך נאָר דעמאָלט, ווען די ער־
לעכקייט קאָסט זיי נישט טייער, אָדער ווען די ערלעכקייט ברענגט
זיי פֿראַפֿיט. דערלויב מיר, איך זאָל אים נעמען אויספרוון, וועסטו
אליין זען, ווי מען קען זיך פֿאַרלאָזן אַפֿילו אויף דעם פֿיינסטן און
בעסטן פֿון זיי.
גאָט — איך וויל עס זען.

שטן — גוט, אָפּגעמאַכט, די דאָזיקע אויפֿגאַבע וועט פֿאַר־
מיר נישט זייער שווער זיין.

גאָט — מיט וועלכע מיטלען דענקסטו אויף אים צו ווירקן?
שטן — דינן טרייען קנעכט איז האַסטו דערלויבט פֿרוון
מיט צרות, אַ איצטיקן ייד קען מען מיט צרות ניט אָפּשרעקן. דער
געלערנטער דאָקטער פֿאַוסט האַט מיר זיין זעל פֿאַרקויפֿט פֿאַר
איין אויגנבליק פֿאַרגעניגן. אַזוי האַנדלען קען מען נאָר מיט אַ גוי:
אַ ייד וועט פֿאַר פֿאַרגעניגן טייער נישט באַצאָלן. אַלמעכטיקער הער,

דו דערלויב מיר אים פרווון מיט געלט. יא, מיט געלט, מיט קלינג-
גערס...

גאָט — דו גלייבסט, אָז בײַ דעם דאָזיקן גוטן, פֿרומען, ערנ־
סטן, מיט אַלע געדאַנקען אין מײַן תּוֹרָה פֿאַרטיפֿטן ייִדן, וועט שפּילן
אַ ראַלע אַזאַ אומווערדיקע זאַך ווי געלט?

שׂטן — מענטשן, וועלכע האָבן פֿרײַהייט, רום, מאַכט, לאַנד
— אָפּפֿערן דאָס אַלץ צוליב געלט, אַ פּשיטא שוין דער ייִד, וואָס האָט
אינעם געלט זײַן איינציקע שטיצע, זײַן איינציקע באַפֿרידיקונג פֿון
זײַן ערגניץ? אַ, דו לאָז מיך נאָר צו מיט אַ זעקל גאַלד צו אים,
וועסטו זען, וואָס עס וועט ווערן פֿון זײַן פֿרומקייט, גוטסקייט, ער-
לעכקייט, פֿאַמיליע־לעבן, פֿרײַנדשאַפֿט און אַלע איבעריקע טוגנטן.
מיט וועלכע דו שטאַלצירסט?

גאָט — גיי און פרווון!

שׂטן — אַלטער הער! צווישן פֿיל האַסטו איינעם געהאַט און
דעם האַסטו שוין פֿאַרלוירן. איך ווייס, מען קען בײַ אַ ייִדן קיין
מציאות נישט האַנדלען, און דאָך, וועט עס מיך ביליק קאַסטן. רעכנט
אויף די פֿינגער. פֿרומקייט? דאָס איז אַן אַלטע איינגעוואָרצלטע
געווינהייט. פֿאַר איר וועל איך מוזן גוט באַצאָלן. גוטסקייט? די דאָ-
זיקע טוגנט האָבן זיי נאָר דעמאָלט, ווען זיי האַלטן זיך נישט פֿאַר
קיין חכמים. ווי ער ווערט נאָר אַ חכם, איז אויס גוטסקייט! כע, כע,
פֿע! גוט איז נאָר אַ נאָר! פֿאַמיליע־לעבן? דאָס איז נאָר אַ ליגן, פֿאַר-
דעקט מיטן פֿאַרטעך פֿון פֿרומקייט. דאָס איז אַ פֿאַרעם פֿון שקלאַ-
פֿעריי, געשטיצט אויף געזעצן, זנות אונטער דער מאַסקע פֿון אַנ-
שטענדיקייט. ע, די דאָזיקע טוגנט קען מען בײַ זיי קויפֿן אַן אַ גראַשן
געלט. מען דאַרף נאָר בעטן מײַן שוועסטערקינד, דעם יצר־הרע, ער
זאָל מיר אַ ביסל אונטערהעלפֿן. ערלעכקייט? נו, אויב ער האָט פֿר-
נסה פֿון ערלעכקייט, וועט מען אים מוזן באַצאָלן. אַלטער הער, מיר
וועלן האָבן שפּאַס. איך ווייס, דער שפּאַס פֿון די געטער קאַסט דעם
מענטשן, נעבעך, זייער טייער, עס איז אָבער זײַן אייגענע שולד. וויל

דער מענטש זיין אונטערגעוואָרפֿן (ווינקט אויפֿן טראָן) זאל ער דולדן,
לזנדן און דערטראָגן!

א קול שופּר.

גאָט — אייניקייט און האַרמאָניע אין די הימלען, אין אַלע
וועלטן, אין דעם אומבאַגריפֿלעכן רוים, אין דער אומענדלעכער צייט.
פֿאַרשווינדט.

אַלמע מלאַכים — היה, הוה ויהיה!

כאָר, יונגע מלאַכים — שטאַרבן שטאַרבט אַלץ, וואָס איז
און לעבט.

דאָס לעבן אַליין איז אומשטערבלעך.

שטערבלעך איז דאָס גאָר, וואָס וויל און שטרעבט.

דאָס שטרעבן און ווילן — אומשטערבלעך.

יונגע מלאַכים — די וואָרהייט איז אייביק, אייביק און איין.

גוטס און שיינקייט איז וואָרהייט אַליין.

פֿאַרהאַנג

ערשטער אַקט

א גרויסער, אַרעמער צימער. צוויי פענצטער צו דער גאָס, פֿאַר
פרוירן. איין שויב אויסגעבראַכן און פֿאַרשטאַפט מיט אַ שמאַטע.
אין מיטן שטוב אַ גרויסער, ווייסער טיש, אויף וועלכן עס ליגן
עטלעכע יריעות¹ און אַ חומש, צוגעדעקט מיט אַן אַלטן פּרוכת.
אויפֿן טיש ברענגט אַ לאַמפּ, שטייט אַ גרויסער טינטער מיט
עטלעכע גענדזענע פעדערן. אין אַ זייט — גאָך אַ טיש, באַ-
דעקט מיט אַ ווייסן טישטעך. ביי דער טיר אַן אויוון. ביי דער
וואַנט, נעבן טיר, ברענען פינף חנוכה-ליכטלעך. צווישן אויוון

¹ פֿאַרמעט-פּאַסן, אויף וועלכע דער סופּר שרײַבט ספּרײַתורה, תּפּילין און
מזוזות (סת"ם).

און דער וואַנט שטייט אַ בעט, פאַרהאַנגען מיט אַ רויטן פאַר-
האַנג. אויף דער וואַנט, אין אַ שוואַרצן זעקעלע, הענגט אַ פידל.

פעסעניו — ביַ וועלכער עס איז פאַרבונדן און מיט וואַטע
פאַרוויקלט איין באַק. ערילט קאַרטאַפּליעס ביַם אויוו, אין וועלכן
עס ברענט פֿייער. זי טראַגט אַן אַלטן זואַרעמען בורנס². לייזער
און פֿריידעניו זיצן ביידע נעבן די חנוכה-ליכטלעך. ער רייסט
פֿעדערן פֿון אַ גרויסן גענדזענעם פֿליגל און זי שערט זיי אַרום מיט
אַ שערל און שניצט-אויס דרייעקיקע שפיצן. ציפּעניו האַלט איין
פֿוס אויף אַן אַקליין בענקעלע און בינדט-צו די פּאָדעשווע פֿון שוך
מיט אַ שטיקל אַקרייקע³.

פעסעניו — נו, ציפּעלע, זאַלסטו געזונט זען, וואָס קלעבסטו
זיך אַזוי?

ציפּעניו — שוין, מומעניו! איך בינד-צו די פּאָדמיאַטקע⁴
צום שוך מיט אַ שטיקל אַקרייקע. אַז איך גיי, שלאַגט עס זיך אין
שניי און ביי יעדן טריט שיסט עס אויס: ליאַפּ! ליאַפּ! כאַ, כאַ, כאַ!
דאָס איז, יאַ, אַז גאַט וויל, שיסט אַפֿילו אַ פּאָדמיאַטקע. נו, וואָס
זאַל איך זיי זאָגן?

פעסעניו — וועסט זאָגן, אַז ר' כאַצקל, דאַבע און מאַטעלע,
אלע זאַלן קומען באַלד אַהער. ביי אונדז איז הנינט אַ שמחה. אוי,
מזנע ציין!

ציפּעניו — איך וועל זיי זאָגן; ביי אונדז איז הנינט אַ גרויסער
באַל, כאַ, כאַ, כאַ!

לייזער — נעמט זי און זי לאַכט. איין פֿריילעכער קבצן איז
בעסער פֿון צוויי אומעטיקע גבירים, כע, כע!

פעסעניו — שטיפּערין, פּלאַפּלערין, זאַל זען אַ באַל. זאָג זיי,
ערשטנס, איז הנינט דאָס פֿינפֿטע ליכטל. ביי לניטן עסט מען הנינט

² בגד. — אַן אַפּפּאַל פֿון שטאַף. — ⁴ פּאָדעשווע.

לאַטקעס. מיר, מישטיינס געזאָגט, האָבן נישט קיין גענדזענע שמאַליץ
און קיין רעטשענע מעל, וועלן מיר מאַכן אזוי אַ סעודה... הערינג
צעהאַקן און... אוי, מיינע ציין!

ציפעניו — איך ווייס, ווי דער זיידע זאָגט צום גראַם: אַ סעו-
דה ווי אַ דודע, הערינג געהאַקטע און קאַרטאַפֿליעס געבאַקטע. פֿאַר-
בינדט דעם קאַפּ מיט אַן אַלטן, וואָרעמען טאַגל.

לייזער — און ווייטיק פֿון ציין מיט אַ ביסעלע כריין. אַז, ציפקע סתם, מאַכסט אַ תל פֿון מנין גראַם. שש! קום אַהער, איך
דאַרף דיר עפעס זאָגן בסוד. זאָגט איר אין אויער, זאָג זיי... שש...
עס איז דאָ אַ גאַנצע גראַפֿינקע ראַזשינקע-ווייזן, יין צמוקים!

ציפעניו — ווינקט צו אים און לאַכט. אַ משקה פֿון דער
פֿליאַשקע!

פעפעניו — הער זשע. צווייטנס, דער פֿעטער ענדיקט היינט
אין אַ גוטער שעה די תורה, וועלכע ער שרייבט שוין זעקס חדשים.
מיר האָבן אַ סיום התורה. זאָג זיי, דער פֿעטער האָט געזאָגט, זיי
זאָלן למען השם קומען. נאָ, ציפעלע, טו-אַן מנין בורנוס, עס איז
זייער קאַלט. טוט פֿון זיך אויס און וואַרפֿט אויף איר אַרויף דעם
בורנוס.

ציפעניו — איינער בורנוס איז פונקט אויף מנין מאַס. כאַ, כאַ,
כאַ! איך לויף! אַפּ.

פעפעניו — אוי, מיינע ציין! מיר דאַכט זיך, איך וועל זיך
באַלד אָנהייבן דראַפען אויף די ווענט. פֿריידעניו, וואָס טוסטו דאָס?
דו וויסט נישט, אַז בני חנוכה-ליכט טאַר מען נישט קיין אַרבעט
טאַג? שווער לעבן, עס איז אַ גרויסע עבירה.

לייזער — מיטן ניגון פֿון אַקדמות. האָב נישט מורא, עס איז
נישט קיין עבירה, עס איז פֿעדערן צו שרייבן אַ תורה.

פֿריידעניו — יא, מומעניו, דאָס איז אַ הייליקע אַרבעט, איר
וועט פֿרעגן דעם פֿעטער. עס איז נאָך אַ מצווה. גאָטס תורה און
גאָטס ליכט איז איינע און די זעלביקע זאָך.

פעפעניו — אוי, מיינע ציין. אַזאַ ביטערע קעלט! ציפעניו

זאל זיך, חלילה, נישט פֿאַרקילן. איך ווייס, איך האָב די ציין פֿאַר־
קילט, וויל עס בלאַזט דאָ פֿון פֿענצטער. אוי, רבונג של עולם! עס
זאל זיך כאַטש מאַכן נאָך וועמען צו שרײַבן אַ ספֿר. מען דאַרף אַזוי
נייטיק געלט האָבן. ציפֿעניו איז אָפּגעריסן, אָפּגעשליסן. איר האַט
ביידע נישט קיין מלבושימלעך... דו ביסט שוין אַ מויד, קיין עינ־
הרע... מען וואַלט דיר געדאַרפֿט מאַכן אַ גינע פּלאַטיע⁵ און... און...
איך ווייס, אפֿשר וועסטו גיך, אין אַ גוטער שעה, ווערן אַ פּלה.
לייזער — אוי, איך ווייס. שש! גיב־אַהער דעם אויער. זאָגט
איר אויפֿן אויער. דער גנבֿ מאַטעלע איז אַרויסגעוואַקסן פֿון דעם
קאַפּאַטעלע.

פֿריידעניו — איך וויל זיך נישט מאַכן נישט וויסנדיק. איך
פֿאַרשטיי ר' כאַצקל וויל, אַז בני מיר מיט זיין מאַטעלען זאל זיין
אַ שידוך? אוי, איך וואַלט נישט געוואַלט שוין נעמען אויף מיין קאַפּ
אַזאַ שווערן יאָך. נאָר אויב דער פֿעטער וועט זאָגן, אַז איך דאַרף
אַ פּלה ווערן, וועל איך געוויס פֿאַלגן. אַבער קליידער איז אַ נאַריש־
קייט. איך וויל זאָגן: עס איז זייער אַ גרויסע עוולה, וואָס מען מאַכט
פֿאַר ייִדישע טעכטער אַזוי פֿיל קליידער, ווען זיי ווערן פּלות. איך
מיין, אַז טייערע, שיינע קליידער איז אַן איבעריקע זאַך. פֿאַר קעלט
דאַרף מען וואַרעמע קליידער און פֿאַר מיאוסקייט וועלן שיינע קליי־
דער נישט העלפֿן.

פּעטעניו — ביסט גערעכט: שיינע קליידער האַט אויסגע־
טראַכט דער יצר־הרע.

לייזער — מען זאָגט יאַקבי⁶, אַז דער ערשטער דאַמסקער
שניידער איז געווען דער נישט־דאָ־געדאַכט אַליין.

פּעטעניו — אי, שווער לעבן. נאָך וואָס דאַרפֿט איר אים דער־
מאַנען דאָ אין שטוב און נאָך בני נאַכט? גוואַלד, מיינע ציין. אַן אַל־
טער מאַן זאל נישט וויסן עפּעס אַ תּרוּפֿה צו ציינווייטיק? אוי, אַ פּנים
אַנך אַרט נישט?

⁵ קלייד. — אַזוי ווי.

פריידעניו — מומעניו, מיט גראם קען מען ניט אַפּשפּרעכן קיין ציינווייטיק; איך מיינ, פאַרקערט, מען קען פֿון גראַם ציינווייטיק קריגן. ווער רעדט נאָך פֿונעם זיידנס גראַם...

לייזער — שש... איך קען דיר זאָגן בסוד: איך האָב זייער אַ גוטע תּרופֿה... דו זאָגסט, מיך אַרט נישט? וועסט באַלד זען. גייט און נעמט פֿון ווינקעלע אַ בעזעם. דו, שנור לעבן, נעם דעם בעזעם, לייג אים אַנידער מיט איין עק אויף דער שוועל, נעם זיך מיט דער לינקער האַנט פֿאַר דער געשוואַלענער באַק. וואָס קוקסטו? טו ווי איך הייס דיר. זי טוט אַלץ, וואָס ער זאָגט. איצט טרעט-אַריבער איבערן בעזעם דרנאָ מאַל אַהין און אַהער, און בני יעדן מאַל שפּני אָפּ און זאָג: טפֿוי, מיך אַרט נישט! טפֿוי, מיך אַרט נישט! טפֿוי, מיך אַרט נישט!

פעסעניו — שפּאַנט איבערן בעזעם. טפֿוי, מיך אַרט נישט! טפֿוי, מיך אַרט נישט! טפֿוי, מיך אַרט נישט!

לייזער — נו, שוטה, אַז דיר אַרט נישט, פֿאַר וואָס זאָל דאָס מיך אַרן?

פעסעניו — בייך, נאָ, וואָס דעם שווער קען אַננפֿאַלן! גיט אַ קוק אויפֿן בעזעם און לאַכט שטיל. כאַ, כאַ, כאַ!

פריידעניו — זיידע, אַ פנים דער וואָס איז אַמאָל געווען אַ בדיחן, בלייבט אַ בדיחן ביזן טויט.

לייזער — זינגט. יאָ, פריידעניו, אַ בדיחן בלייבט אייביק אַ בדיחן. אַ גנבֿ בלייבט ביזן טויט אַ לאַטכן און אַפֿילו נאָכן טויט ווינקט אַ מיידל צו אַ שדכן. אַ גערויש. פֿריידע לייגט דאָס שערל אַפֿער-נערהייט אויף דעם טיש.

פעסעניו — שאַ! ווער גייט עס? ציפּענין לויפּט-אַרין אַ פֿאַרפֿירענע.

ציפעניו — זיי גייען שוין, טאַנצט פֿון קעלט. אוי, אַ קעלט! זיידעניו, איך האָב זיי געזאָגט אַנער סוד: גראַם, שטראַם, מאַך מיר

א לעטניק? ... אוי! דער פראַסט האָט מיך געשטשיפעט ביי די אויערן און ביי דער נאָז. פעסע העלפֿט איר אויסטאָן זיך. אוי, וואָס האָב איך געהערט ביי ר' כאַצקלען? מומע, עס איז טאַקע אַן אמת? ע, דאָבע האָט מיר געזאָגט: עס קען זיין, אַז ביי פֿריידעניו מיט מאַטע- לען וועט זיין... אוי, אוי, גנב, גנב! וואָרפֿט זיך קושן פֿריי- דען. אַ קבלת קניין, האָ? קושט. קבלת קניין? קבלת קניין? קושט. פֿריידעניו — אוי, לאַז מיך אָפּ!... זע נאָר, וואָס איז מיט דיר אַזוי די שמחה?

ציפעניו — איך וועל זיין אַ מחותנתטע. איך וועל טאַנצן. איך וועל עסן לעקעך. איך וועל זיך בלאָזן מיט אַלע מחותנים צו גלייך, כאַ, כאַ, כאַ!

לייזער — מױט אַ ניגון. און איך, מן הסתם, וועל זאָגן אַ גראַם: וויין, שיינע פֿלה, וויינט ווייבעלעך אַלע... אַ גערויע. אוי, מען גייט שוין. דערשרעקט זיך. זעצט זיך אַנידער און בלייבט שטיל. **פעמעניו** — דאָס זיינען אונדזערע. עפֿנט די טיר. קומט-אַריין, קומט-אַריין! געסט, ברוך הבא! כאַצקל, דאָבע און מאַטעלע. אַריין, אַלע אין ווינטערדיקע קליידער.

אַלע — גוטן אַוונט! גוטן אַוונט! טוען זיך אויס.

דאָבע — קוקט זיך שטאַרק אום. וואָס מאַכסטו, פֿריידעניו? קושט זי. קיין עין-הרע, קיין ביז אויג! שפּיט-אַפֿ דריי מאָל. שנינסט ווי אַ גוט אויסגעבאַקענער, געראַטענער פֿורים-קוילעטש. קוקט זיך צו. אַז, גאָט איז מיט אַיך! ווער האָט עס געלאָזן אָפֿן דאָס שערל? אַ שערל, חלילה, טאָר מען נישט לאָזן אָפֿן. מאַכט-צו דאָס שערל.

פעמעניו — זיצט, זיצט, ר' כאַצקל, זיצט... דאָבע, לאַזט זיך נישט בעטן. אַלע זעצן זיך.

ציפעניו — זיך, מאַטעלע. גיט אים אַ בענקל. אוי, ער שעמט זיך, דער גנב! מאַטעלע זעצט זיך.

⁷ (פאָלקסווערטל) זומער-מאַנטל.

מאָטעלע — אז איר וועט זאָגן, אז איך שעם זיך, וועל איך זיך נאָך מער שעמען. שווינגט בעסער!
כאַצקל — נו, וואָס מאַכט איר, ר' לייזער? ווי גייען אנערע געשעפֿטן? אנערע שיפֿן אויפֿן ים זענען נישט דערטרונקען געוואָרן? אנערע מויערן נישט פֿאַרברענט געוואָרן? אנערע פֿאַדריאָדן נישט קאַליע געוואָרן?

לייזער — שטייל, חלילה, ר' כאַצקל, ביז מיר איז קיין זאָך נישט דערטרונקען געוואָרן און נישט קאַליע געוואָרן.

כאַצקל — נו, וווּ איז דאָס עפעס אונדזער ר' הערשעלע דובֿ-ראָווער? אונדזער בראָווער פֿרומאַק, אונדזער גרויסער למדן, אונדזער זנדענער ייד? קוקט זיך אַרום. כל-זמן ער איז נישטאָ, נעם איך אויסריכערן אַ ליולקע. ער האָט עס פֿינגט. פֿאַררייכערט. נאָ, ניט רויכערן, ניט שמעקן, ניט טרינקען, כמעט גאָר נישט קיין בשר-ודם, נו, וווּ איז ער?

לייזער — איר ווייסט דאָך, ווען בנימין שרייבן די תורה קומט דאָס וואָרט „אַדשם“, גייט ער פֿריער אין מקווה, נישט פֿאַר אַנדין געדאַכט.

פעטעניו — שווער לעבן, איר קענט דאָך זאָגן „ער גייט אין וואַסער“.

לייזער — דו ווילסט נישט אין מקווה, זאָל זען אין וואַסער, אַבי ער קומט פֿון דאָרט אַ נאַסער. הייבט-אויף ביים טיש, דעם פֿרוי-כת. איר זעט, ער האַלט בנימין לעצטן פֿסוק. ער דאַרף אַנשרייבן דעם לעצטן „אַדשם“, איז ער זיך געגאַנגען טובֿל זען.

כאַצקל — איצט, אין אַזאַ קעלט, זיך טובֿל זען? עס דאַרף זען אַ מאַכל, ר' לייזער, איך מיין, הענטיקע ציטן איז נישטאָ אַ סך אַזעלכע כשרע יידן ווי אנער הערשעלע איז. זיי ריידן שטייל, דאַבע און פֿענסעניו, ריידן שטייל.

ציפֿעניו — מאַטעלע, וואָס שווינגט איר? זאָגט עפעס!

מאָטעלע — איך ווייס נישט וואָס צו זאָגן. איך בין נישט קיין בעל-דרשן.

פֿריידעניו — וואָס מיינסטו, מען מוז ריידן? אַמאָל אַז מען שווינגט איז אַ סך גלייכער. מיר דאַכט זיך, אַז אָפֿט זאָגן מענטשן ליגנס און ריידן נאַרישקייטן, ווייל זיי ווילן ריידן, ווען זיי האָבן נישט וואָס צו זאָגן...

ציפּעניו — אַיאָ, נישט מיך מיינסטו?...

פֿריידעניו — האָט מען וואָס צו זאָגן, דאַרף מען ריידן, און אַז נישט — דאַרף מען שווינגן.

ציפּעניו — מיט מיר, פֿרײַער, האָט ער געהאַט וואָס צו ריידן און פֿאַר דיר האָט ער מורא.

מאַטעלע — וואָס זאַל איך מורא האָבן? פֿריידע איז נישט קיין בער און איך בין נישט קיין שרעקעדיקער.

דאַבע — צו פֿעסײַטן, און איר, נישט אין מנין מאָס גע- דאַכט, האָט ווידער ציינווייטיק? אַט פֿאַלגט מיך, נעמט ביבולע-פֿאַ- פּיר, צעשטעכט מיט אַ גאַפּל ווי אַ מגן-דוד און...

כאַצקל — קוקט אויף דער וואַנט, און דאָס איז אונדזער הער- שעלעס פֿידעלע? שפּילט ער נאָך אַ מאָל?

פֿריידעניו — אַך, זייער זעלטן, ר' כאַצקל, אַ מאָל, שבת-צו- נאַכטס אָדער מוצאי יום-טובֿ.

ציפּעניו — אַי, איר האָט איר דערמאָנט! זי ווערט דאָך פֿאַר- צאַפּלט, ווען דער פֿעטער שפּילט.

פֿריידעניו — יאָ, ווען דער פֿעטער שפּילט, ווייזט זיך מיר אויס, אַז אין שטוב ווערט ליכטיקער און פֿריילעכער. אַלץ אַרום אונדז ווערט גאַר אַנדערש, און דאָס פֿידעלע רעדט און וויינט. מיר ווייזט זיך אויס, זי דערציילט, וואָס די יידן האָבן געליטן אין גלות און וואָס עס וועט זיין אַ מאָל, שפּעטער, אין משיח'ס צייטן...

פּעכעניו — זי שטאַרבט נאָך דער פֿידל. זי וואָלט נישט גע- געסן, נישט געטרונקען, ניט געשלאָפֿן, אַבי שפּיל איר...

ציפּעניו — איר ווייסט, זי זינגט דעם פֿאַטערס "מזמור לדוד" אַקוראַט ווי דאָס פֿידעלע שפּילט.

כאַצקל — יאָ, גאָט האָט אים באַשאַנקען מיט אַלע מעלות.

מיר זינען אויסגעוואקסן אין איינעם. אין חדר געווען חברים — זעט איר דאך! איך בין נישט מער ווי א בעל-מלאכה, א וועבער, און ער איז א למדן, אן איידעלער מענטש... דאכט זיך, פארקערט: מיין טאטע איז געווען דער ערשטער גמרא-מלמד אין דובראווע און זיין טאטע...

לייזער — זיין טאטע איז געווען און געבליבן לייזער בדחן! נו, יא, נו, איך האב געוואלט מאכן פון אים א קלעזמער און ער שרעכט גאר ספר-תורות. מיט א ניגון. עס מאכט זיך, דער טאטע לייגט אויף א שטייול א לאטע און זינע ליבע בנים זינען גוטע יוננים.

פעסעניו — שווער לעבן.

לייזער — דערשראקן. אוי! איך... איך... ר' כאצקל, איך האב איך עפעס צו זאגן... שש! זאגט אין אויער. זי זינגט דעם "מומור לדוד" פונקט ווי ער שפילט.

כאצקל — אפשר, פריידעניו, איידער דער פעטער וועט קומען, וואלטסטו אונדז א ביסל געזונגען? עס איז חנוכה הזינט, און פאר וואס זאלן מיר זיך נישט א ביסל משמח זיין? וואס זאגסטו, מאטל גנב?

מאטעלע — איך זאג, אז מען קען שפילן, נעמט מען און מען שפילט. ניסט.

דאבע — א שנות חיים טובים... מאטעלע, גיב זיך א צי בנים אויער.

פריידעניו — ניין, ר' כאצקל, איך קען נישט. דער פעטער זאגט, א פרוי דארף נישט זינגען, ווען מאנסבילן זינען אין שטוב.

כאצקל — א פרוי? דו ביסט א פרוי, ווייס איך! א מיידל, א קינד, ע, נישקשה. מעגסט זינגען, אזוי פסקן איך דעם דין. איא, ריכטיק געפסקנט?

פעסעניו — זינג, נאר, הערשעלע וועט נאך נישט באלד קומען.

מאָטעלע — איך וואָלט זיך קיין מאָל נישט געלאָזט בעטן.

אַלע — זינג! זינג!

כאַצקל — איך בין אַ פּראָסטער מענטש, אָבער נאָך מנין שכל נאָך איז זינגען קיין מאָל קיין עבירה נישט. הלוואי זאָל זיך נאָר זינגען! אָנו, פֿריידעניו, נאָמיר הערן. זינגט. זאָגט אַ מיידעלע: מזמור לדוד...

פֿריידעניו — פֿאַנגט־אַן, שעמעוודיק. מזמור לדוד... אוי, איך קען נישט.

ציפּעניו — זע נאָר ווי זי ברעקלט זיך.

אַלע — נו, שוין! נו שוין אַ מאָל!

פֿריידעניו — זינגט: מזמור לדוד ה' רועי לאַ אַחסר. אַלע הערן אויפֿמערקזאַם, צום סוף העלפֿן אַלע מאַנסבילן אונטער.

ציפּעניו — אוי, גוואָלד, גולנים! דער פֿעטער גייט! אַ באַ-וועגונג. הערשעלע קומט־אַרײַן אין אַן אַלטן פעלק. כאַצקל גייט אַנטקעגן.

הערשעלע — מאַכט מיט די הענט און מיטן קאָפּ, מען זאָל אים ניט טשעפּטן. וואָשט די הענט, זעצט זיך צום טיש, קושט דעם חומש און שרײַבט.

פעסעניו — שש! ער שרײַבט דעם לעצטן פּסוק. אַלע בלייבן שטיל. הערשעלע שרײַבט.

לייזער — כאַצקלען אויפֿן אויער: איר ווייסט? שש... ער שרײַבט דעם לעצטן פּסוק.

הערשעלע — כאַפּט זיך אויף מיט פֿרייד. נשלמו חמישה חומשי תורה, תהילה לאל גדול וגורא, חזק!

לייזער און כאַצקל — חזק, חזק ונתחזק! אַלע ברומען־מיט.

הערשעלע — גוטן אָונט אַלע! וואָס מאַכסטו, ר' כאַצקל? נאָ דיר מנין ברייטן שלום עליכם. גיט אים און מאַטלען די האַנט. אַז מען זעט זיך געזונטערהייט, דאַרף מען שוין דאַנקען און לויבן גאָט, ברוך השם. קינדערלעך, איך וועל אַיך געבן חנוכה־געלט. כע, כע! עס איז נישטאָ בני אונדז קיין קלענערע קינדער, זינגען זיי די קליינ-

טשיקע. דיר, פריידעניו, פינף איינציקע קאפקעלעך און דיר, צי-פעניו, דרנץ קאפיקעס. און מאטעלע, דו האב קיין פאראיבל נישט, איך... זוכט אין די קענטענעס, אויף מיין ווארט, איך האב מער נישט קיין גראשן...

פעמעניו — הערשעניו לעבן, דו האסט דאך ערשט געהאט א גילדן?

הערשעלע — איך האב גייענדיק פון מרחק באגעגנט... נע-בעך... וואס דארף מען דערציילן?... איך האב נישט מער קיין פרו-טה... מאטעלע וועט מיר מוחל זיין...

כאצקל — וואס מיינסטו, ר' הערשעלע, ביי מאטלען איז א קאפיקע א מטבע? ער וועבט טלית-קטנס ווי א מאלאדיעץ און פאר-דינט שוין פון אכט ביז צוועלף קערבלעך א חודש...

דאבע — קיין עין-הרע. קיין ביין אויג... קיין קליפה, קיין שליטה! שפייט דריי מאל.

מאטעלע — איך האב געוויסט, אז מען האלט דא די מיידלעך פאר קליינע קינדער, האב איך געבראכט א דריידל. איר זעט, א גאנצע מאשין. ווייזט א גרויסן דריידל.

ציפעניו — א, לאמיר טאקע שפילן אין דריידל. טרר! גיט א דריי, "ב", "ג", "ש", "ה"... איך ווייס, דאס מאכט: נס גדול היה שם... נון געווינט ניט, "שין" געווינט נישט. "ה" געווינט, "גימל" געווינט... איא, איך געדענק?

הערשעלע — יא, קידערלעך, א גרויסער נס איז געשען דע-מאלט... און נאך דורך ניסים ונפלאות לעבן מיר אויף דער וועלט. געלויבט איז גאט און געלויבט איז זיין נאמען.

דאבע — מען זאגט, ווען אין די יידישע הינזער ברענען חנו-פה-ליכטלעך, באהאלטן זיך אלע קליפות אין די גויישע שטיבער.

פעמעניו — עס איז א קלייניקייט חנופה? אוי, מיינע ציין...

לייזער — חנופה איז א יום-טוב א שיינער, מען שטאפט-אן מיט לאטקעס די ציינער און מען נעמט זיך שפילן אין דריידל... א

קוק אריפן זון און דערשרעקט זיך. ע, ר' כאצקל, איך האב אונך געוואלט פֿרעגן: שו! וויסט איר נישט, ווען עס איז דער מולד⁸ ? ציפעניו — פֿריידעניו, זעץ זיך נענטער! ר' מאַטל, דו האַסט קאָפּיקעס? מיר וועלן שפּילן...

מאַטעלע — בני מיר איז אַלץ זייער גרויס געלט... צוויי פּי-טאַקלעך און אַ גרווינקע...

פֿריידעניו — איך וועל ניט שפּילן, איך האָב ליב צו הערן פֿון וואָס דער פֿעטער רעדט.

הערשעלע — שפּילט, קינדערלעך, מאַכט אונך לוסטיק, בני אונדז אַלע איז הננט יום-טובֿ און בני אונך, קינדער, אויב עס איז באַשערט פֿון גאָט, ב"ה, וועט אַפֿשר הננט זיין אַ יום-טובֿ שביום-טובֿ...

כאַצקל — דער גנב מאַטל מאַכט זיך נישט הערנדיק... כע, כע, כע!

הערשעלע — איך האָב נאָר יסורים, וואָס פעסעניו קאָן זיך ניט משמח זיין גלייך מיט אונדז אַלע. זי האָט, נעבעך, ציינווייטיק... וואַלטסטו אַפֿשר געפֿרעגט אַ מומחה?

דאָבע — אוי, יהושע-משה דער מלמד איז זייער אַ גרויסער מומחה... פֿאַר צוויי קאָפּיקעס שרייבט ער אַפּ ציינווייטיק אויף אַן איי און קדחת אויף דריי מאַנדלען...

הערשעלע — זיי זשע מוחל, פעסעניו, גיב עפעס פיבוד די געסט און איך וועל מיט ר' כאַצקלען איבערריידן. גייען-אַפּ אין אַ זייט און ריידן. טאַטע, זיי זשע מוחל, זיי זיך מטריח אַהער. ר' כאַצקל, איך מייך, עס איז אַן אומפֿבֿוד, מיר זאָלן זיך דאָ סודען אַן אים... עס פֿאַסט גלאַט נישט, ווען אַן עלטערער מענטש איז אין שטוב. לייזער גייט צו זיך.

כאַצקל — פיבוד-אַב איז טאַקע אַ גרויסע זאַך... אָבער האָב

⁸ „געבורט“ פון דער לבנה, ראשי-חודש.

קיין פֿאַראיבל נישט, איך בין אַ פּראָסטער שלש־סעודות און נאָך
מנן שכל נאָך: אַ מצווה איז גוט, ווען מען זאָלצט זי נישט איבער.

ציפעניו — פֿריידעניו, דו וויסט וואָס זיי ריידן? ע, גנב!...
אַזש בני מיר האָט אָנגעהויבן קלאַפֿן דער דופֿק... מאַטל שטעלט אין
קאָן אַ קאַפּיקע... זיי שפּילן.

מאָמעלע — איך וועל בני אַנך באַלד אַלץ אָפּגעווינען...

פֿריידעניו — יא, איך געווינ קיין מאָל נישט... שטענדיק
פֿאַרשפּיל איך. פֿעט־שטעלט אויפֿן טיש אַ גראַפֿינגע ווין און
גלעזלעך.

פעסעניו — אפֿשר וועלן די מאַנסבילן דערוויילע מאַכן אַ
ברכה?

דאָבע — קוקט זיך צו צו די גלעזלעך. אוי, גאָט איז מיט
אַנך! וואָס הייסט, איר שטעלט אויפֿן טיש אַ שטשערבאַטע גלעזל?
אַז מען טרינקט פֿון אַ גלעזל מיט אַ פּגימה, חלילה, קאָן די קליפה,
נישט דאָ געדאַכט, נישט אין קיין ייִדישער שטוב געדאַכט, האָבן די
שליטה.

פעסעניו — וואָס רעדט איר? און איך האָב נישט געוואָסט.
נעמט־צו דאָס גלעזל. יידן, נו? הערשעניו, אפֿשר צוליב חנוכה?

הערשעלע — יא, יא, זיי וועלן נעמען צו ביסלעך ווינ. דער
טאַטע זאָל געוונט זיין, און דו, ר' כאַצקל... אויף מיר האָב קיין פֿאַר־
איבל נישט... איך בין אַליין אויף זיך מקפּיד... עס איז נישט, חלילה,
ווייל איך וויל זיך אויספֿינען קעגן אַנדערע, עס איז דערפֿאַר, ווייל
איך מיינ: פֿל־זמן דער ייד איז אין גלות, מעג ער טרינקען אַ ביסעלע,
נאָר צו קידוש און הַבְּדֵלָה. ווי זאַגסטו, ר' כאַצקל, איך זאָל אפֿשר
איבער אַ ביסל, אָבער דאָס איז קיין חסרון נישט. זיי זשע מוחל,
טאַטע... פֿירט אים צום טיש.

כאַצקל — איך בין אַ פּראָסטער מענטש, אָבער נאָך מנן שכל;
אַז עס מאַכט זיך שוין יא בני יידן ווען עס איז אַ שמחה, פֿאַר וואָס

זאל ער נישט א זופ טאן און פֿאָרגעסן כאַטש אויף אַ וויילע זינע צרות מיט זיין גלות? פֿאַר וואָס זאל דעם גוי אַנקומען אין גאַנצן? אַ ייד דאַרף, חלילה, נישט זיין קיין שיפור, אָבער אַ מאָל נעמען אַ ביסל און מאַכן פֿריילעך דעם קבצן, פֿאַר וואָס נישט?

לייזער — גיסט זיך אַן אַ גלאַז וויין, ווערט לעבעדיק. איז ער געגאַנגען צו דערלאַנגען אַ ביסל משקה פֿון דער פֿליאַשקע. גיט אַ קוק אויפֿן זון און דערשרעקט זיך. ע, איך מיין, לחיים, זאל גאָט געבן מיט מול. מאַכט אַ ברכה און טרינקט זשעדנע.

כאַצקל — נעמט אַ גלאַז. פֿון אונדזער קינדהייט אָן זינען מיר געווען חברים, גוטע פֿרײַנד, און איצט, אויב גאָט וועט העלפֿן, וועלן מיר נאָך אַפֿשר גיך ווערן קרובים אויך. לחיים! טרינקט. וואָס זשע, ר' הערשעלע, מיר וועלן טרינקען, און דו?

הערשעלע — און איך? פֿריידעניו וועט אַפֿשר היינט, אין אַ גוטער שעה, ווערן אַ... מיוחסת. איך וועל צוליב איר... איך מיין, צוליב אַיך אַלע שפּילן אַ ביסעלע. גייט נעמען דאָס פֿידעלע.

פֿריידעניו — לויפֿט צום פֿידעלע. אוי, דער פֿעטער וועט שפּילן! דער פֿעטער וועט שפּילן! נעמט פֿון וואַנט דאָס פֿידעלע. דער פֿעטער איז אַ גוטיטשקער... מיר ציטערן אַזש די הענט... אַיאָ, מומע־ניו, איך בין אַזש רויט געוואָרן? נעמט־אָרויס דאָס פֿידעלע פֿון זעקל מיט צערטלעכקייט. אַזוי איז דאָ אַלץ וואַכעדיק, פּראַסט. נאָר אַז דער פֿעטער שפּילט, איז גלייך ווי עס קומט עפעס פֿון אַן אַנדער וועלט... איך האָב מורא, דער פֿעטער וועט לאַכן פֿון מיר, אָבער איך מיין, אַן דאָס ערשטע פֿידעלע איז געקומען צו דעם מענטשן דורך דעם, וואָס אַ מלאך האָט זי פֿאַרלוירן און זי איז אַראָפּגעפֿאַלן פֿון די הימלען. גיט הערשעלען דאָס פֿידעלע.

הערשעלע — יאָ, פֿריידעניו, אַלץ קומט פֿונעם הימל. גאָט גיט דעם מענטשן צרות און גיט אים מיט וואָס צו טרייסטן זיך... ער גיט אַ שטימע צום לויבן גאָט און צו זינגען... פֿון זיין פֿאַרגעניגן וועגן. ער גיט קלעזמאַרים צו פֿרייזן דעם גרויסן בורא־העולמים און צו האַבן אַליין אויך הנאה. לייזער טרעפֿט אַ צײַט, ווען דער

זון קוקט נישט און טרינקט-אויס נאך אַ גלאַז. הערשעלע טאַנט דאָס פֿידעלע, שמירט דעם בויגן מיט קאַניפֿאַל און אין דער צייט רעדט ער פֿאַרטראַכט. אַ שיינע תּפֿילה איז „מזמור לדוד ה' רועי לאַ אַחסר". ווען גאָט איז מײַן פּאַסטער, וואָס קען מיר פֿעלן? אויף גרינעם גראָז, אויף שטילע וואַסערן וועט ער מיך לאָזן רוען; ער וועט דערקוויקן מײַן זעל מיט דעם, וואָס ער פֿירט מיך אויף די וועגן פֿון גערעכטי-קייט... „גם כּי אַלך בּגיאַ צלמות", איך זאָל אַפֿילו גיין אין דעם טאָל פֿון דעם שטנס טויט, האָב איך קיין מורא נישט.

דאָבע — אוי, מיר ווייזט זיך אויס, איך הער, אַ הונט וואַיעט. מען וואַלט געדאַרפֿט איבערקערן אַ שקראַב...

ציפּעניו — מײַן שקראַב איז צוגעבונדן מיט אַ קרייזקע. לויפֿט צו דער טיר. ווער איז דאָרט? נאָר עפֿנט די טיר, טראַגט אַ שיינעם פעלק, אייראָפּעיִשע קליידער.

מזיק — האָט קיין פֿאַראיבל נישט, ווינען דאָ יידן?

ציפּעניו — איר זעט דאָך, אַז נישט קיין טערקן. קומט-אַריין און מאַכט-צו די טיר, זײַט מוחל.

מזיק — פֿאַרטשעפּט זיך פֿאַר דער שוועל. פֿוּי! צום שוואַרץ-יאַר, צום טיזול! שיר ניט געפֿאַלן.

דאָבע — אוי, נישט דאָ געדאַכט! נישט אין קיין שטוב גע-דאַכט!

פעסעניו — ר' ייד, בײַ אונדז אין שטוב דערמאַנען מיר נישט זײַן נאַמען. מען הערט דאָ נישט קיין קללה, קיין שעלטן, חלילה.

מזיק — האָט קיין פֿאַראיבל נישט, גוטן אַוונט. קודם-פּל וועל איך אַיך אַן הקדמות דערציילן, ווער איך בין און ווי איך קום אַהער. איך בין אַליין פֿון אַרשע... איך האַנדל מיט לאַטעריי-צעטלעך...

אַלע — וואָס איז דאָס?

מזיק — געווינס-צעטלעך. מען ציט אַ נומער און מען געווינט געלט. דורך אַזאַ צעטל איז זייער גרינג צו ווערן אַ גבֿיר. עס איז

איצט חנוכה-ציט, בין איך אויף אַ פֿאַר טעג געקומען צו אַניך אין דובראָווע. איך ווייס, ביי נאַכט זיצן איצט אין יעדער יידישער שטוב מענטשן, גיי איך אום און לייג-פֿאַר מיינע צעטלעך. איך האָב ברוינ-שווינגער, לייפציגער און וואַרשעווער. נעמט-אַריס פֿון בומאַזאָניק לאַטעריי-צעטלעך. איר הערט? מען קען מיט איין מאָל געווינען פֿופֿציק טויזנט און מען ווערט פֿלוצלינג אַן עושר.

פעסעניו — וויפֿל? אוי, מיינע ציין!

מזיק — פֿופֿציק טויזנט רובל!

פעסעניו — דו הערסט, הערשעלע?

דאַבע — דו הערסט, כאַצקל?

הערשעלע — מיך פֿאַרדריסט זייער, וואָס איר האָט זיך אומ-זיסט מטריח געווען. דאָך, אַז איר זינט שוין דאָ, וואַרעמט זיך אַן. מיר טרעבן נישט, חלילה, קיין מענטשן פֿון שטוב. שלום עליכם! גיט אים די האַנט. זיצט, מה שמיכם?

מזיק — זעצט זיך. מנין נאָמען איז אוריאל מזיק.

דאַבע — מזיק גאָר? נישט דאָ געדאַכט.

ציפעניו — שטיי. מאַטל, דו הערסט אַ נאָמען? ... גיט אים אַ קניפ. מזיק! כאַ, כאַ! זיי שפילן און לאַכן. מזיק! כאַ, כאַ! זיי שפילן און לאַכן.

כאַצקל — מענטשן מאַכן זיך אַ געשעפֿט, האַנדלען מיט דעם, וואָס עס וועט זיך אַ מאָל טרעפֿן. נאָך מנין שכל נאָך, פֿאַרקויפֿסטו עטוואָס? ווען מיר שוין די סחורה אויף דער פֿאַליצע.

מזיק — ווייזט אַ לאַטעריי-צעטל. דאָס איז די סחורה. עס איז אַ פֿאַפֿירל? פֿאַפֿירענע געלט איז אויך נישט קיין סחורה, פֿון דעסט וועגן איז דאָס רייכקייט. אין די גרעסטע באַנק-געשעפֿטן, אויף די בירושעס, זעט מען אויך ניט קיין סחורות און נאָר דורך פֿאַפֿירלעך גיט מען איבער פֿון איין האַנט אין דער אַנדערער מיליאָנען, מיליאָרדן! אמת, דאָס צעטל איז נישט קיין געלט, אָבער שטעלט אַניך פֿאַר,

פֿאַר אַ פֿאַר רובל קויפֿט איר אַ מעגלעכקייט צו געווינען דאָס גרויסע געווינס, און איר קריגט טויזנט מעגלעכקייטן צו געווינען לכל הפחות אַזוי פֿיל, אַז דאָס שפּילן זאָל אַנך גאָר נישט קאָסטן. איך לאָז אַנך איבער אַזאַ צעטל און נעם נישט ביי אַנך איצט קיין גראַשן געלט. איר הערט? פֿאַר גאַרנישט קריגט איר פֿון מיר אַ האַפֿענונג אין קעשענע, אַז אין אַ קורצער צייט אַרום ווערט איר אַן עושר. אַז אַנ־שטאַט צו לעבן אין אַן ענגער, פֿינצטערער, קאַלטער שטוב, מיט אויסגעשלאָגענע פֿענצטער און צעבראַכענע בענקלעך — וועט איר לעבן אין אַ שיינער, וואַרעמער, ליכטיקער דירה מיט גרויסע חדרים, מיט שיינע מעבל, מיט טייערע קאַוויאַרן אויפֿן פּאַל. אַזאַ האַפֿע־נונג נאָר צו האָבן איז דאָך שוין עפעס ווערט... אַן אַזאַ צעטל קענט איר דאָך אַפֿילו נישט האַפֿן ווען עס איז פֿון זיך אַראָפּצוואַרפֿן דעם קבצן...

הערשעלע — ליבער פֿריינד, איך נעם האַפֿענונגען נאָר ביי מײַן פֿאַטער אין הימל, און וואָס איך געווין ביי אים, דאָס איז מײַן געווינס... וואָס ער גיט מיר, מיט דעם בין איך צופֿרידן. ווי? האַפֿן אויף אַ פֿאַפּירענעם צעטל, ווען איך האָב אַ גוטן אַלמעכטיקן פֿאַטער אין הימל!?

מזיק — וואָס הייסט, ער גיט אַנך? פּרוּווט, אַדרבה, טוט גאָר נישט און פֿאַרלאָזט אַנך, ער זאָל אַנך אַראָפּוואַרפֿן פֿון הימל, וועט איר ניט שטאַרבן פֿון הונגער? לײַזען טרינקט בנבֿה. זעט איר דען נישט, אַז אויף דער וועלט האָט נישט דער וואָס וואַרט מען זאָל אים געבן, נאָר דער וואָס האָט שכל און נעמט אַליין? יא, אונדזער גוטער, אַלמעכטיקער פֿאַטער אין הימל גיט אַנך שכל, איר זאָלט לעבן ווי אַ מענטש, און אויב איר ווילט דווקא לעבן ווי אַ בהמה, אַך, מיטן גרעסטן פֿאַרגעניגן. כאַ, כאַ, כאַ! וואָס הייסט, איר קענט נאָר האַפֿן צו אים? וואָס מיינט איר, עס וועט זיך טרעפֿן צוליב אַנך אַ נס? גיט אַ קוק, אַט שפּילן די יונגע־לעזט אין דריידל. נעמט דאָס דריידל. דאָ איז אויפֿגעשריבן: „ב“, „ג“, „ה“, „ש“ — נס גדול היה שם. דער „נון“, דאָס הייסט דער „נס“, געווינט נישט. דער „שין“,

דאָס הייסט „שם“, דאָרט, געווינט אויך נישט. וואָס דען געווינט? „ג“ — גדול, דאָס וואָס איז גרויס, פֿעיק, באַגאַבט. וואָס געווינט נאָך? דער „ה“, דאָס הייסט, היה, דאָס וואָס איז געווען, דער פֿאַקט, די ווירקלעכקייט. אַ נס געווינט נישט, ניין! דאָס וואָס איז דאָרט, ווייס איך וווּ, וואָס מען זעט נישט און מען באַגרייפֿט נישט, דאָס געווינט נישט. ע, זינט נישט קיין יוד...

הערשעלע — גאָט איז מיט אַנך! וואָס הייסט, איך זאָל נישט זיין קיין יוד, חלילה?

מזויק — עס רעדט זיך אַזוי, דאָס הייסט, זינט נישט קיין אַינ-געשפּאַרטער מענטש און נעמט דאָס צעטל, איך פֿאַרזיכער אַנך, איר וועט געווינען פֿופֿציק טויזנט. איר הערט? אָן מי, אָן ליידן, אָן קאַפֿ-דרייעניש — פֿופֿציק טויזנט רובל!

הערשעלע — אוי, וויי איז מיר! לאַזט מיך צו רח, איך בעט אַנך. וואָס הייסט, איך וועל געווינען פֿופֿציק טויזנט? בני וועמען וועל איך זיי געווינען? ווער וועט עס מיר אומזיסט געבן פֿופֿציק טויזנט? אַז איך וועל זיין גליקלעך און וועל געווינען, וועלן דאָך זיין אַזוינע אומגליקלעכע, וואָס וועלן די פֿופֿציק טויזנט פֿאַרשפּילן, חלילה. איך וועל דאָס נישט טאָן! בלייבט פֿאַרטראַכט.

לייזער — אַן עושר לעבט אָן אַ מאַראַקע און ער גיט אַ סך צדקה, די צדקה אין פּושקע, אַ ווילטאַג אין קישקע. דערשרעקט זיך. איד... איך וויל זאָגן, הערשעלע, אַז דאָס געלט, וואָס מען גע-ווינט, צאָלט־אויס די קאַונאַ⁹... וואָס אַרט דיך? זאָל זי צאָלן. גייט צו מוֹרֶק, שש! האָט קיין פֿאַראיבל נישט, איך האָב אַנך געוואַלט פֿרעגן, אויפֿן אויער. וויפֿל איז דער זייגער? זעצט זיך צוריק.

הערשעלע — און, אחוץ אַלע זאַכן, נאָך וואָס דאַרף איך אַזאַ אוצר מיט געלט? איך וועל גאַרנישט וויסן, וואָס מען טוט מיט דעם.

⁹ מלכות, מלוכהשע קאַסע.

כאַצקל — ר' הערשעלע, דאָס רעדסטו שוין, זיי מיר מוחל, ווי אַ צו גרויסער תם. אַז דו וועסט שוין קריגן די אַפּוּתִיקאַ, וועסטו שוין וויסן וואָס אויפֿצוטאָן. אַט, למשל, איך בין אַ וועבער, מנין מאַטל איז אַ וועבער, מיר וועבן פּשרע טליתים און פֿאַרדינען דער־בני אַ טריפֿענע מכה. ווער פֿאַרדינט? דער וואָס וועבט נישט. מיר שלעפּן מיט אונדזערע צעמאַזאַליעטע הענט די הייסע קנישעס פֿון אויבן און ווער שלינגט זיי? אַ דאַרמאַיעדניק¹⁰. פֿאַר וואָס? ווייל מיר זיינען צו גרויסע קבצנים...

דאָבע — כאַצקל, רייד נישט אַזוי קעגן... איך האָב די הענט נישט געוואָשן.

כאַצקל — דו, אָבער, ר' הערשעלע, זאָלט האָבן געלט, וואָלטן מיר אין דער היים געהאַט וועבשטולן און מיר וואָלטן נישט געדאַרפֿט אַרבעטן, דער נישט־גוטער ווייס אויף וועמען...

דאָבע — ניט דאָ געדאַכט, ניט אין קיין ייִדישער שטוב געדאַכט.

פֿעטעניו — הערשעלע, מיט געלט קען מען זיך אָן עצה געבן. וואָס דען, דלות מיט ציינווייטיק איז עפעס אַ גרויסער מאַכל? **ציפֿעניו** — אונדז וואָלט מען באַלד געקויפֿט נייע וואַרעמע מלבושים. מנייע שיד וואָלטן נישט געווען פֿאַרבונדן מיט אַן אַק־רניקע און פֿריידעניון וואָלט מען געגעבן נדן און געמאַכט שיינע חתונה־קליידער.

מאַטעלע — דער ייד זאָל מיר געבן פֿופֿציק טויזנט, וואָלט איך באַלד צוגענומען אָן קשיות...

דאָבע — ר' הערשעלע, אפֿשר האָט דער ייד אַ גרינגע האַנט? מזל ווענדט זיך נאָר אין אַ גרינגער האַנט.

פֿריידעניו — איך דאַרף נישט קיין שיינע מלבושים. דער פֿעטער און מיר אַלע זיינען שטענדיק געווען צופֿרידן אָן געלט און גליקלעך אויך.

¹⁰ אַן אומזיסטער פרעסער.

מזיק — ער איז נישט געווען גליקלעך און צופרידן. ער האט גאר נישט געוואוסט, וואס אים פעלט. די אלע אומגליקלעכע, וואס לעבן אין עלנט, וואלטן נישט געווען אזעלכע שרעקלעכע קבצנים, ווען זיי וואלטן געוואוסט, וואס זיי פעלט! ווען זיי וואלטן געפאדערט בעסערס, וואלטן זיי בעסערס געהאט. זאגט אליין: פאר וואס זאלט איר לנדן הונגער, קעלט, נויט? פאר וואס זאלן אנערע קינדער גיין בארוועס און נאקעט, ווען איר קענט געווינען פופציק טויזנט און לעבן בהרחבה? וואס רייד איר, פופציק טויזנט! איר דארפט פארשטיין, געלט לויפט צו געלט; וועט איר נאר האבן פופציק טויזנט, וועלן זיך שוין די טויזנטער מערן און מערן. ר' הערשעלע, אויב איר ווילט נישט פאר זיך אליין קיין גוטס, האט רחמנות אויף די יונגע קינדער. זיי פאנגען ערשט אן צו לעבן אויף דער וועלט.

פעסעניו — ער איז דען נישט גערעכט?

מזיק — איר האט נאר טעכטער?

דאבע — זי איז אַ בעזדיעטיכע¹¹, נישט פאר מיר געדאכט,

נישט פאר קיין יידישער טאכטער געדאכט.

פעסעניו — פריינדלעך, גוטער פריינד, אונדז האט גאט ב"ה

נישט געגעבן קיין קינדער. דאס זינען פלימעניצעס. ווען ציפעניו איז געבוירן געווארן, איז מײן שוועסטער געשטארבן. פריידעניו איז געווען אלט צוויי יאר. אַט אַזאָ קאַראַפּוּל¹² געווען. האָב איר זיי אויסגעהאָדעוועט און דערצויגן.

מזיק — נעמט, נעמט אַ צעטל. איר בעט ביי אַנך איצט נישט

קיין גראַשן דערפֿאַר און איר טוט קיינעם מיט דעם קיין שלעכטס נישט. זוכן מיטלעך, ווי פטור צו ווערן פֿונעם דלות, איז קיין עוולה נישט. גיט הערשעלען מיט געוואלט אַ צעטל. פֿופציק טויזנט וואַל-גערן זיך נישט אין די גאַסן. פֿופציק טויזנט!

פעסעניו — ווי אזוי וועלן מיר וויסן, אַז מיר האָבן געוואונען

פֿופציק טויזנט?

¹¹ קינדערלאָזע. — ¹² (צערטלואַרט) פּיצל.

מזיק — א זינט רויק, איך וועל איך שוין לאָזן וויסן. איך היט עס אָפּ: איך נעם אַ פּראָצענט דערפֿון.
פעטעניו — אזוי? איר נעמט־אַראָפּ אַ חלק? בלייבט דאָך שוין אונדז נישט קיין פֿופֿציק טויזנט.
מזיק — ניין, חלילה. איך נעם נישט פֿון אנער טייל. איר קריגט פֿופֿציק טויזנט ביז איין גראַשן.
הערשעלע — האָט קיין פֿאַראיבל נישט, ר' יוד. איר האָט מיך גאָר צעטומלט. וואָס הייסט, אוי, גאָטעניו פֿאַטער, וואָס זאָל איך טאָן? האָלט דאָס צעטל און ווייס נישט וואָס צו טאָן.
כאַצקל — ר' הערשעלע, האָב קיין פֿאַראיבל נישט. איך בין אַ פּראָסטער מענטש, אָבער איך מוז דיר זאָגן, דער יוד איז גערעכט. וואָס הייסט, דו פֿרעגסט גאָט, וואָס דו זאָלסט טאָן? דו מיינסט, אים אַרט טאַקע באמת, אויב דו נעמסט אַ צעטל צי ניין? נאָך מנין שכל נאָך: גאָט ב"ה איז טאַקע גאָט און אַ מענטש דאַרף זיין אַ מענטש. וויל מען נעמען אַ צעטל, נעמט מען. ניין? נעמט מען נישט. אָבער אים דאַרף מען ניט מישן אין אַזעלכע זאַכן.
הערשעלע — איך וועל איך זאָגן, אויב איך וועל חלילה געווינען, וועל איך וויסן, אַז גאָט ב"ה האָט מיר באַצאָלט פֿאַרויס פֿאַר אַלע תּורות, וואָס איך וועל אָנשרייבן ביזן טויט. איך וועל קען נען זיצן רויק פל ימי און שרייבן ספֿר־תּורות פֿאַר אַרעמע מנינים, פֿאַר סאָלדאַטסקע שולן, פֿאַר בית־המדרשן און קלויזן.
מזיק — דאָס וועלן מיר שוין זען, ווען איר וועט געווינען דעם געווינס.
הערשעלע — באַטראַכט דאָס צעטל, אוי, ווער קען עס גלייבן, אַז דורך אַ שטיקל פֿאַפּיר קען מען ווערן אַן עושר. אוי, אוי, טאַטע פֿאַטער אין הימל, ווי גרויס זינען דינע וונדער! מי פּמוך באַלים ד', מי פּמוך נאָדר בקודש, נורא תּהילות עושה פּלאַ?
פעטעניו — הערשעלע, אַז מיר וועלן האָבן גענוג געלט, וועל איך קענען פֿאַרן עפעס צו אַ גוטן רופֿא און איך וועל נאָך אַפֿשר אי"ה געבענטשט ווערן מיט אַ זון.

דאָבע — אוי, זאָלט איר געזונט זיין; ווייס איך איצט אַ מיטל צו קינדער! שטייל. מײַן הערט. מען נעמט די אַלטע טרוקענע הוי־שענות, וואָס די מאַנסבילן שמייסן־אַפּ און וואַרפֿן אַרויף אויפֿן אַרונ־קודש, די הושענות פֿאַרקאַכט מען אַזוי ווי טיי און מען טרינקט עס ניין מאָל. מען דאַרף עס געדענקען.

מזיק — עפֿנט דעם בומאַזשניק. ביי אים פֿאַלט־אַרויס אַ גאַל־דענער אימפּעריאַל. ער גייט אין אַ זײַט און טרײַבט עפעס. אין דער זעלביקער צײַט זאָגט ער: ר' הערשעלע, צו קינדער איז דאָ אַ ריכ־טיקערער מיטל.

ציפֿעניו — אַנה, פֿעטער לעבן, וויזנט מיר דאָס שיינע צע־טעלע. וויזנט מאַטלען. זעסט, מאַטעלע.

פֿריידעניו — ווייס איך, וואָס איז דאָרט דאָ צו זען? ציפֿע־נין גיט אַ טעלעפֿון בײַ מאַטלען דאָס צעטל און רײַסט־אײַן.

הערשעלע — אויסער זיך, אוי, איר האָט צעריסן? דער טצוויל זאָל אַנדן! אוי, גאַטעניו, שטראָף מיך נישט פֿאַר די רייד. זע נאָר, וואָס איך האָב געוואָלט זאָגן.

מזיק — נישקשה. עס שאַט ניט, ווען עס איז אַ ביסל צעריסן. איך זאָג, ר' הערש, צו קינדער איז דאָ אַ ריכטיקערער מיטל: אַן ערלעכער ייד טאָר נישט לעבן מיט אַ ווייב אַן עקרה מער פֿון צען יאָר. הע, הע, הע! איר גט־אַפּ אַניער אַלטיטשקע און נעמט אַניער יונגע, שיינע פֿלימעניצע. וויזנט אויף פֿריידענין.

פֿריידעניו — אוי, גאַט איז מיט אַנדן, וואָס רעדט איר דאָס? וויי איז מיר! וואָס רעדט איר? זי פֿאַרדעקט איר געזיכט מיט די הענט.

פעסעניו — וואָס? האָ! הערשעלע גיט אַ קוק אויף איר און קערט זיך אָפּ. פעסענין וויל עפעס זאָגן בײַ, באַמערקט אָבער דעם אימפּעריאַל און טרעט־אַרויף מיטן פֿוס, און בלייבט עשײַן אַ צעמישטע.

מזיק — כאַ, כאַ, כאַ! איך מאַך אַ שפּאַס. אַ גוטע נאַכט. עס איז נישט מער ווי אַ שפּאַס. טוט־אָן דעם פעלקן.

דאָבע — כאַצקל, ער גייט דאָך שוין אוועק. אפֿשר וואָלטסטו אויך גענומען אַ צעטל? פֿאַר וואָס קומט זיי אליין פֿופֿציק טויזנט? אַ, זעסט, מיר בנִסט עפעס דאָס רעכטע אויג, אַ סימן אַז מיר וועלן טאַקע האָבן יסורים. זי קראַצט דאָס לינקע אויג.

כאַצקל — דאָבע, פֿאַרגינסט אים שוין ניט? לאַז ער נאָר גע-ווינען! וואָס בנִי אים, וואָס בנִי מיר, דאָס איז אַלץ איינס. דו וועסט נישט האָבן קיין יסורים, בנִי דיר בנִסט גאָר דאָס לינקע אויג.

דאָבע — דאָס איז דאָס לינקע? איז דאָך דאָס גאָר אַ סימן פֿון אַ שמחה!

לייזער — שיכור, איז ער געגאַנגען צו דערלאַנגען אַ ביסל משקה פֿון דער פֿליאַשקע. דו ביסט, פֿריידעניו, אַ ריכטיק מיטל, זאָגט ער. זעסטו, הערשעלע, דאָס איז שוין אַ גוטער געווינס... ער איז געגאַנגען צו דערלאַנגען...

הערשעלע — טאַטעניו, זנִי זיך מטריח, גיי צו זיך, איך בעט דיר.

לייזער — גיין, גיין! זינגט, איז ער געגאַנגען צו דערלאַנג-גען...

הערשעלע — האָב קיין פֿאַראיבל נישט, טאַטעניו, איך וויל דיר חלילה נישט פוגע בכבוד זיין. פֿאַרקערט, דו זאלסט, חלילה, נישט לנִדן קיין בזיונות. נעמט אים אויף די הענט און טראַגט אים. **לייזער** — דריגעט מיט די פֿיס און שרייט. גיין, גיין, לאַז מיך אָפֿ! איז ער געגאַנגען צו דערלאַנגען...

מוזיק — איך האָב זיי פֿאַרקויפֿט אַ לאַטעריי-צעטל גיכער ווי איך האָב זיך געריכט. געווינען אַ גרויס געווינס און ווערן גרינג אַן עושר איז נישט קיין קלייניקייט. כע, כע, אַ גוטע נאַכט! גיט.

פֿאַרהאַנג

צווייטער אקט

א ריכטער זאל. לייזער זיצט אויף א פאטערשטול און מאכט
א מזועלע פון זיין גרויסן רויטן נאזטיכל. צי"ש שטייט
ביים שפיל און פלעכט אירע צעפ. אויף א טישל אין פוטליאר
ליגט הערשעלעס פידעלע.

לייזער — גנבט זיך צו צו איר. קרע! איא, דו האסט זיך
דערשראקן פאר דעם מזועלע? שש! אז דו וועסט חתונה האבן פאר
מאטלעך, וועל איך פאר דינע שרצימלעך מאכן אזעלכע חיהלעך.
ציפעניו — וואס הייסט, איך וועל חתונה האבן פאר מיין
שוועסטערס חתן?

לייזער — שש! קוקט זיך ארום דערגראקן. נישט גערעדט
און נישט געטענהט. זעצט זיך אין א ווינקעלע.
ציפעניו — זיידע, זאגט דעם אמת: איך געפעלט דאס, וואס
מיר זינען איצט אריין אין די הויכע פענצטער? איך פיל, גלייך
איך זאל טראגן דעם פעטערס קאפאטע. עס איז עפעס ניט צוגע-
שניטן צו דער מאס. כא, כא, כא! אויף מיין ווארט, ווען די שייך
זינען געווען פארבונדן מיט א קריקע, האט עס בעסער געסקריפעט.
לייזער — קעצל, עס איז נאר פון וואגען דינע קבצנישע גע-
ווינהייטן וועלן זיך אויסוועבן. אט, איך פיל זיך בעסער, ווייל איך
בין א געבוירענער גביר. שוטה, איז דען דאס שלעכט, וואס מען
עסט אלע טאג ראסלפלייש מיט וויסער חלה און מען קען אפט א
זופ טאן א קאפיטשקע? איז ער געגאנגען צו דערלאנגען...
ציפעניו — כאפט-אונטער. א ביסל משקה פון דער פליאש-
קע. ע, איר ווייסט, מען לאכט פון אונדז. מען רופט אונדז: די
נייע געבאקטע גבירים.

לייזער — וואס מיינסטו, אן אלט געבאקענער גביר איז
געשמאקער? איך וועל דיר זאגן דעם אמת, איך וואלט געווען גאנץ

צופרידן, ווען... ווען... קום אהער, איך וועל דיר זאגן בסוד. זי לויפט צו אים; ער זאגט איר אין אויער. ציפעניו, בני מיר איז נישט ווי בני אלע מענטשן. ציילנדיק די ווערטער. בני לייטן האט א זון דרך-ארץ פאר א טאטן און איך האב מורא פאר הערשעניו.

ציפעניו — וואס האט איר מורא, ער וועט איך אפשמשנסן? **לייזער** — יא! יא! פשוט מורא. איך מאך זיך הארץ. פלור-מרשט, איך בין א העלד. אבער איך שרעק זיך פאר אים. מיטן מויל בדחן איך זיך, אבער דא פיל איך זיך גאר נישט פסחדיק. איך בין א קליין מענטשעלע און ער צעקוועטשט מיך מיט זיין לומדות. מיט זיין פרומקייט, מיט זיין גוטסקייט. אז ער איז דא. ווערט לייזער בדחן נאך מיט צוויי וויערשקעס¹³ קלענער ווי ער איז, ציפעניו. און איצט, זינט ער איז געווארן א נגיד, ווען ער גיט א קוק אויף מיר מיט זינע קאלטע פארטראכטע אויגן, הייבט מיך אן קיצלען אין דער פאטילניצע¹⁴. א פנים, פון געלט קריגט מען א פראסט אין די אויגן... קינד, איך בין א קליין מענטשעלע און קען זיך קיין ארט נישט געפינען.

ציפעניו — איר זינט א קליין מענטשעלע און איר האט ליב א גרויס גלעזעלע.

לייזער — יא, א קליין מענטשעלע בין איך איצט. אבער עס איז געווען א צינט, אמאל, שוין לאנג, ווען איך בין געווען אין מנין פאך גרויס און בארימט. ווען איך פלעג קומען אויף א חתונה, פלעגט מען ווייזן אויף מיר מיט די פינגער, אלע ווייבער פלעגן אנהייבן ברומען, אלע מיידלעך קוויטשען פון פרייד; דאס איז ער! דאס איז ער! און אז איך פלעג זיך אנדערשטעלן בדחנען, פלעגט ווערן שטיל ווי אין א שול צו שמונה-עשרה. מניע אויגן פלעגן זיך אנצינדן מיט א פייער. מנין הארץ פלעגט אנהייבן פאכען און פלאטערן. אלע קלעזמארים פלעגן פון מיר באגיטטערט ווערן, און דאס ערשטע פידעלע פלעגט נאך מנין באגער וויינען און ריידן...

¹³ (רוסישע מאס). — ¹⁴ נאקן.

ווי צו ונתנה תוקף פֿלעגן וויינען די ווייבער! די פלה האָט געגאָסן ביטערע טרערן. שיפורע מאַנסבילן פֿלעגן ניכטער ווערן. אַ, עס איז געווען אַ גוטע, אַ זיסע, אַ שיינע צייט! בלייבט זיצן טרויעריק.
ציפּעניו — זיידעניו, וואָס האָט איר אַנך פֿאַרזאָרגט? אַז איר ווילט, וועלן מיר באַלד דאָ שפּילן אַ חתונה? שטעלט אַנך פֿאַר, איך בין אַ פּלה. אַט זעץ איך זיך אַנידער און פֿאַרשלייער זיך. דעקט־צו דעם קאַפּ מיט אַ טיכל. אַזוי שפּילן זיך איז ניט שלעכט. לאַכט.

לייזער — דו ווילסט הערן? נו, מהיכא תיתי. מאַכט אַ פֿיי־דעלע, טע דע דע דאַם. זינגט ווי מען באַזעצט אַ פּלה און שטעלט זיך אויף אַ בענקל. אַ, וויין פּלהלע, וויין, עס וועט שוין נישט זיין, וואָס עס איז געווען...

ציפּעניו — מאַכט זיך, זי וויינט. אַני, אַני, אַני! ווישט פּלור־מערשט די טרערן און כליפּעט.

לייזער — דינע פֿרייע טעג זענען שוין אַוועק. דו שווימסט איצט צו צו אַ פֿרעמדן ברעג. דו וועסט נישט לאַכן מער און נישט זינגען, טראָגן קייטן וועסטו זיין איצט געצווונגען. ציפּעניו הערט זיך צו ערנסט. דיין שיינע יוגנט נעמט אַן ענדע. אַנשטאַט טאַטע און מאַמע, וועסטו לעבן צווישן פֿרעמדע. דיין יוג האַרץ וועט זיין פֿול מיט צרות, ווי מיט אַ הינדעלע, נעבעך, וועט מען שלאָגן מיט דיר פּפרות. ציפּעניו וויינט אויף אַן אמת. ווי אַ יונגע קווייטעלע נעמט מען זיך פֿון דאַנען, אַ, וויי, גיך אַבער וועסטו ווערן פֿאַר־וויאַנעט.

ציפּעניו — אוי, אויף מיין וואָרט, עס ווערט טאַקע קאַלע־מוטנע אויפֿן האַרצן. וויינט.

לייזער — פּלה לעבן, עס קומט די ביטערע צייט, ווען פֿון דער היים וועסטו זיין זייער ווייט. פּעסעניו קומט־אַרײַן, באַלעבאַ־טיש געקליידט. און ווען דו וועסט וויינען מיט ביטערע טרערן...

פּעסעניו — אַני, שווער לעבן, וואָס אַנך קען אַינפֿאַלן! לייזער דערשרעקט זיך און זעצט זיך אין ווינקעלע. זע נאָר, דער

שווער מאכט חזק און זי וויינט. ווישט איר אפ די טרערן. נארעלע! שווער, א פנים, אז עס איז גוט, בלייבט קיין אנדער ארבעט נישט: אדער שלאָפֿן אָדער וויינען. אויף מיין וואָרט, זינט מיר האָבן געוווּ- נען דאָס גרויסע געווינס ווייס איך נישט ווהיין איך זאל זיך אַהיבן- טאָן, און הערשעלע איז אויך עפעס אזוי ווי אַ פֿרעמדער געוואָרן: שטענדיק פֿאַרטראַגן, פֿאַרזאָרגט... אין אַרעמקייט איז מען עפעס נענטער איינע צו די אנדערע.

ציפּעניו — וואָס זשע, מומעניו, איר האָט שוין חרטה?

פעטעניו — חרטה? חלילה. דאַנקען גאָט, מען שטעלט אַלע

טאָג דעם סאַמאָואַר, עס איז וואָרעם, עס איז דאָ וואָס אַנצוטאָן... אָבער איך האָב געמיינט, עס וועט זיין בעסער.

ציפּעניו — געווינען דאָס געווינס איז אפשר ניט שלעכט,

אָבער דאָס, וואָס צוזאַמען מיטן געווינס האָבן מיר געווינען אויך מוזיק אין שטוב אַרײַן, דאָס מאַכט קאַליע דעם גאַנצן צימעס. כאַ, כאַ!

פעטעניו — נאר, ער איז דאָך אַ שותף. הערשעלע אַליין

איז דאָך ווי אַ בלינדער אין געשעפֿט.

לייזער — ווען הערשעלע וועט קענען מוזיק אָן מוזיק, וועט

מוזיק מעגן געמוזיקט ווערן. גערויש. שאַ, גולנים! זיי גייען אַהער!

דערשרעקט זיך, זעצט זיך. לייזער, באַהאַלט דעם בדחן. הער-

שעלע און מוזיק אַרײַן. הערשעלע איז אַ שיינער זיידענער קאַפּאַטע.

זיי זעצן-פֿאַר זייער געשפּרעך.

הערשעלע — פֿון וואַנען ווייסט איר דאָס אַזעלכע זאַכן?

זעצן זיך רעכטס.

מוזיק — איך האָב געלייענט אַלע ספֿרי הפּילאָסאָפּיע, וואָס

איז דאָ אין העברעיש.

הערשעלע — וואָס הייסט, עס זאל נישט זיין קיין עונש,

קיין שטראַף? יעדער מענטש זאל טאָן, וואָס ער גלוסט? ווי ווילדע

חיות וועלן דאָך מענטשן זינדיקן, רייסן און טרעטן איינע די אַנ-

דערע מיט די פֿיס! אַ מענטש אָן אַ צוים איז אַ באַשעפֿעניש פֿון

גולה מיט רציחה!

מזיק — און איך זאג, עס וואלט געווען בעסער, מיר זאלן זאגן צו גאט: איך דארף נישט דען שכר און וויל נישט דען עונש. שטראף מיך נישט און באלוינ מיך נישט, און לאמיר זען קוויט!

הערשעלע — אז עס זאל נישט זען קיין שכר ועונש, וואס דארף דער מענטש לעבן אויף דער וועלט? אונדזער פרייד איז צו קעמפן קעגן דעם, וואס מען טאר נישט, און אונדזער גליק איז צו טאן דאס, וואס עס איז גוט און הייליק. אן דעם איז דער מענטש קיין מענטש נישט.

לייזער — אומדערווארט, א מענטש איז ווי א שווען¹⁵; ער ווייס נישט ווו אויס און ווו איין, באגעגנט הערשעלעס ביזן בליק. ר' אוריאל, זינט זשע מוחל. מזיק גייט צו צו אים. שש, איך האב איך געוואלט פֿרעגן וויפל איז דער זיגער?

מזיק — ר' הערשעלע דובראווערס טאטע זאל זיך אזוי נאָר ריש מאַכן.

הערשעלע — מיט פֿאַרדראָס, טאטע, האָב קיין פֿאַראיבל נישט, פֿאַר וואָס זיצסטו נישט בני זיך? דו האָסט איצט אַ באַזונדערן אַלקער. לייזער גיט אַ קוק, גלייך ער וויל עפעס זאָגן, דער-נערעקט זיך און גייט ראַש אָפּ. יא, גאָט ב"ה האָט באַשאַפֿן שלעכטס, כדי דער מענטש זאל קענען גוטס טאָן.

מזיק — ווי באַלד נישט דער מענטש האָט דאָס שלעכטס באַשאַפֿן, פֿאַר וואָס זאל דער מענטש באַשטראַפֿט ווערן דערפֿאַר, וואָס איז נישט דורך אים געקומען אויף דער וועלט? נעמט-אָרויס ציגאַרן, פֿאַררייכערט. רייכערט אַ ציגאַר, ר' הערש, עס איז זייער גוטע ציגאַרן.

הערשעלע — אַ ציגאַר איז אַ ביטערער לוקסוס פֿון רויך. ר' אוריאל, גאָט האָט באַשאַפֿן גוטס און שלעכטס און האָט דעם מענטשן געגעבן אַ פֿרייען ווילן. דעם מענטשנס ווילן איז גאַנץ פֿריי. מזיק קוקט אויף אים לאַנג.

¹⁵ חזיר.

ציפעניו — איר פֿאַרשטייט, וואָס זיי ריידן? זיי ריידן איצט אויף קמיע-לשון. נום ¹⁶ איך בעסער גיין צום זידן. ער איז אַוועק פֿון דאַנען ווי אַן אָפּגעשמיסענער, נעבעך. אַראָפּ.
מזיק — איר זאָגט, דער מענטש האָט אַ פֿרענען ווילן? ע, איר פֿרוווט דעם ציגאַר. עס איז אַן אויסגעצייכנטער ציגאַר, זאָג איך אַיך.

הערשעלע — ווייס איך. אַנו, גיט, לאָם איך פֿרווון. פֿאַר-רייכערט.

מזיק — אַ פֿרענער ווילן, זאָגט איר? נו, יאָ, מען זעט דאָך. נו, קען זיין אַ פֿרענער ווילן, אַז דער ווילן איז פֿאַרצוימט, פֿאַר-שמידט? ווען דאָס, וואָס איר ווילט דאַרפֿט איר זיך נישט דער-לויבן; דאָס, וואָס אַיך געפֿעלט, איז פֿאַרבאַטן; דאָס, וואָס איר פֿאַרלאַנגט איז נישט דערלויבט דורך געזעצן, זיטן, מינהגים, פֿאַל-שע מיינונגען, נאַרישע געווינהייטן... ניין, ווי באַלד עס עקסיס-טירט «מען טאַר» און «מען טאַר נישט», מוז דער ווילן זיין פֿאַר-קריפֿלט. אָבער מיר לאָזן זיך אַרײַן צו טיף אין חקירה. איך דאַרף מיט אַיך ריידן פֿון געשעפֿט.

הערשעלע — פעסע, זיי זשע מוחל, מיר דאַרפֿן דאָ ריידן. ווייזט, זי זאָל אַרויסגיין.

פעסעניו — אַמאָל, ווען דו פֿלעגסט שרייבן ספֿר-תּורות, פֿלעג איך קענען זיצן, אַרבעטן אַ זאַק, קוקן און האָבן פֿאַרגעניגן פֿון דיר. און היינט? נו, זאָל זיין אַזוי. אָפּ.

הערשעלע — אוי, זי האָט מיר דערמאַנט. איך קלייב זיך נאָך אַלץ אַנפֿאַנגען שרייבן אַ תּורה, וועלכע איך האָב צוגעזאָגט מנדבֿ צו זיין, און קען זיך אַלץ קיין צייט נישט געפֿינען.

מזיק — איר וועט מסתמא שפעטער געפֿינען צייט, ר' הערש. איך וויל מיט אַיך ריידן פֿון זייער אַ וויכטיקן געשעפֿט. איך האָב אַ פּלאַן...

¹⁶ זאָל.

הערשעלע — אוי, די געשעפטן! איך האב מורא פאר זיי. נישט אומזיסט האבן די חכמים געזאגט, אז דער האנדל איז א גולנות... קרע! פארהוסט זיך פון דעם ציגאר און ווארפט אים אַוועק. פֿע!

מזיק — אמאל איז אפשר דאס האנדלען געווען א רויבערני; היינט איז דאס א פרייע קאנקורענץ. איר נעמט מיט גוואלד בני קיינעם נישט אַוועק. איר ווילט ריזיקירן מיט אנער געלט און עפעס אונטערנעמען? טוט! דער אנדערער וויל אויך דאס זעלביקע טאן? קיינער פארווערט אים נישט. האסט שכל, וועסטו פארדינען. האסט נישט קיין שכל? וועסטו ברעכן דעם קאפ... הערט, איך מיין, מיר זאלן אויפהערן געבן געלט אויף פראצענט... ערשטנס, איר זינט אן ערלעכער ייד, און איך פאסט עס גאר נישט. אמת, מיר גיבן געלט נאר מיט א שטר עסקא. אין וועלכן מיר שרייבן, אז דער פראצענט, וואס מיר נעמען, איז קיין פראצענט נישט. אבער נאך וואס זאלט איר נארן גאט מיט אזא פארטל? דאס וואלט מיר נאך נישט אזוי געארט. א דאגה, נארט אים, אז ער לאזט זיך...

הערשעלע — אוי, ר' אוריאל, זינט איר אן אנזערנער אפיקורס! הארט-אויס! גאט וועט איך אפגעבן דערפאר מיט פרא-צענט און אן א שטר עסקא, כע, כע!

מזיק — צווייטנס, אין אזא קליינעם שטעטל וועלן אונדזערע פראצענט-אפעראציעס נישט קענען פארוואנדלט ווערן אין א גרויסן באנקגעשעפט, און מיר קענען שטענדיק האבן קבצנישע קליענטן מיט קליינע הלוואות... קבצנים טויגן בעסער צו אן אג-דער זאך, פשוט צו דער ארבעט, אבער נישט צו פראצענט.

הערשעלע — ר' אוריאל, איך ווייס נאר איין זאך: וואס מיר זאלן נישט טאן מיט געלט, איז עס נישט ספרי-תורות שרייבן, ווען איך האב געשריבן א ספר, האב איך געוואוסט, אז איך וועל דערפון קיין עושר ניט ווערן, איך האב זיך אבער מיט דעם געפילט גליק-לעך, וואס איך האב געטאן א הייליקע ארבעט, א מלאכת אלקים. א פנים די באפרידיקונג ליגט נישט אין דער זאך אליין, וואס מיר

טוען, נאָר אין דעם ציל, צוליב וואָס מיר טוען דאָס. וואָס איז דער ציל פֿון ריכטיקייט?

מזיק — אוי, הערט-אויף צו זיין אַ בעל-חלום. זינט אַ פראַקטישער מענטש און האָט פראַקטישע צילן.

הערשעלע — אַז איך ווייס נישט, נאָך וואָס דאַרף איך דאָס?

מזיק — טייערער פֿרײַנד, זאָגט מיר נאָר, איר וואָלט גע- וואָלט ווערן צוריק אַ קבצן, וואָלגערן זיך אין אַ פֿינצטערער, קאַל- טער דירה, גיין באַרוועס און נאַקעט און עסן בולבע מיט ברויט?

הערשעלע — דעם אמת געזאָגט: ניין! אָבער אַז איך בין זאָט און אָנגעטאָן, נאָך וואָס זאָל איך זוכן נאָך מער עשירות? איך וועל דען קענען עסן פֿינף וואַרעמעסן און טראָגן זיבן קאַפּאַטעס?

מזיק — נאָך וואָס? וואָס ריכער איר וועט זיין, וועט איר ווערן אַלץ פֿרייער, שטאַרקער, קליגער. איר וועט האָבן מער פֿבֿוד, מער פֿאַרגעניגן. איר וועט קענען מאַכן גליקלעך זיך און אַנייערע קינדער נאָך אַיך. יאָ, יאָ, איר קענט נאָך האָבן קינדער! איר זינט אַ יונגער מאַן, פֿול מיט לעבן, מיט קראַפֿט.

הערשעלע — קינדער? אוי, רעדט מיר נישט דערפֿון. איך בעט אַיך, דאָס רופֿט ביי מיר אַרויס שרעקלעכע, זינדיקע געדאַנ- קען.

מזיק — דער מענטש, וואָס האָט ענערגיע, שרעקט זיך נישט. ער דערגרייכט שטענדיק אַלץ, צו וואָס ער שטרעבט. אַ שוואַכער מענטש זינדיקט אָבער אין יעדן אויגנבליק מיט זינע געדאַנקען. דער שטאַרקער מענטש טוט אַפּ מיט איין מאַל. איז דאָס אַ זינד, האָט ער איין מאַל געזינדיקט. איז דען בעסער טויזנט מאַל זינדיקן מיט די געדאַנקען איידער איין מאַל מיט אַ טאַטזאָך? אוי, זינט נישט קיין צבֿועיאַק!

הערשעלע — דאָס איז אמת. גאָט ווייס דאָך שוין, אַז איך וויל זינדיקן, און אַז איך זינדיק מיט די געדאַנקען! אָבער וויל מיר האָבן מורא פֿאַר מענטשן, זינען מיר פֿאַלש און פֿאַרבאַרגן...

מזיק — אבער, ר' הערשעלע, הערט־אויס מײן פלאן: עס האַנדלט זיך אויך וועגן אַ הייליקער אַרבעט, אַ מלאכת אלקים. מי־ליאַנען ייִדן דאַרפֿן נאָך דערווײלע האָבן טליתים. דאָ אין שטעטל ווערן די טליתים פֿאַבריצירט פֿון קליינע אונטערנעמערס אָדער פֿון די אַרבעטערס, פֿון די וועבערס אַליין. מיר וועלן דאָ עפֿענען אַ טליתים־פֿאַבריק מיט מאַשינען, דאַמף און אַלע זיבן זאַכן. די קליינע אונטערנעמערס וועלן אונדז מוזן אַפּרוימען דעם וועג און די אַרבעטערס וועלן מיט דאַנקבאַרקייט גיין אַלע צו אונדז אַרבעטן. באַרעכנט נאָר, וואָס איר טוט־אויף: איר באַשעפֿטיקט איך מיט אַ געטלעכער סחורה; איר גיט אַרבעט הונדערטער אַרעמע־לייט; איר וועט דאָס גאַנצע שטעטל אַנפֿילן מיט קאַמערציע און פרנסה; און די ערלעכע ייִדן וועלן קענען האָבן גוטע טליתים און ביליק... וואַרעם אונדז וועט זיך לוינען.

הערשעלע — זעט איר, דאָס געפֿעלט מיר. דאָס איז אַ גור־טער פלאן! אַ זאך, וואָס קען זײַן גוט און ניצלעך פֿאַר אַלע. דאָס געפֿעלט מיר! ר' אוריאל, איר האָט אַ גוטן קאַפּ און איך מיין, אַז קיין בעסערן בעל־עצה האָט מיר גאָט ב״ה נישט געקענט צושיקן. יא, גאָטעניו פֿאַטער, דער פלאן געפֿעלט מיר. זיפֿצט.

מזיק — דער פלאן געפֿעלט איך, דער בעל־עצה, אַ דאַנק גאָט, געפֿעלט איך אויך, און דאָך זײַט איר עפעס אַזוי אַנמוטיק. ר' הערשעלע, איר האָט יסורים. איך פֿיל, איר טראַגט אין האַרצן אַ פֿאַרבאַרגענעם ווייטיק, פּלוצלינג פּרייִדעניו־ס שטימע. זי זינגט „מזמור לדוד“, זיי בלייבן שטיל. מזיק באַטראַכט אים.

הערשעלע — ר' אוריאל, איר זײַט אַ קלוגער מענטש. איר זײַט מיר געוויס נישט קיין שונא. איך האָב שוין לאַנג געוואָלט מיט איך זיך אַן עצה האַלטן... אויף זיך אַליין האָב איך מורא צו פֿאַר־לאַזן זיך אין אַזאַ זאך... עס איז נישט קיין קלייניקייט... און... און... איך וועל איך זאָגן דעם אמת: אויב איך זינדיק אָפֿט מיט מײַנע גע־דאַנקען, אויב איך טראַג אַ ווייטיק אין האַרצן, זײַט איר אין דעם אויך אַ ביסל שולדיק.

מוזיק — איך? גאט איז מיט אַנד?

הערשעלע — נאָך לאַנג... דעם ערשטן אָונט, ווען איר זינט געווען בני אונד... האָט איר געזאָגט, אַז... אַז פֿריידעניו... מנין וויבס פלימעניצע... אַז...

מוזיק — וואָס האָב איך, חלילה, געקענט זאָגן פֿון פֿריידעניו? איר אַניש. האָב איך געזאָגט, אַז זי איז שיין ווי אַ רויז אין מאָנאָט מני, רייצנדיק ווי די שטראַלן פֿון דער זון... אַז אירע צוויי אויגן זינען ווי לייכטדיקע שטערן... איר שטימע ווי די מוזיק פֿון מלאַכים... אירע ציין געטאַקט פֿון פּערל-מוטער... אירע ליפּן ווי צוויי רויטע רובינען... איר האַלדו געשניצט פֿון מאַרמאַר? אַדער... וואָס האָב איך געזאָגט?

הערשעלע — ביידע זינען זיי אויסגעוואַקסן בני מיר אין שטוב. אָבער זי איז מיר שטענדיק געווען ליבער. מיט אַנער איין וואָרט האָט איר אויסגעגראָבן אַ געדאַנק, וואָס איז געווען טיף באַ-האַלט, פֿון וועלכן איך האָב פֿריער קיין צייט און קיין העזה געהאַט צו טראַכטן... איצט וויל איך דעם געדאַנק צוריק באַגראָבן און ער האַלט זיך שטאַרק אין מנין מוח... איך טרייב אים פֿון זיך און ער לאַזט מיך נישט אָפּ. גאַטעניו, איך ווייס נישט, וואָס זאָל איך טאָן?

מוזיק — גאָט האָט געשאַפֿן אינעם מענטשנס לעבן פֿיל פֿרייד און גליק. דער מענטש דאַרף נאָר איינס טאָן: לעבן און געניסן. נאָר איין מאָל לעבט מען אויף דער וועלט. ר' הערשעניו, די צייט שטייט נישט, די יאָרן פֿליען, די לוסט גייט-אַריבער.

הערשעלע — וואָס רעדט איר דאָס? דאָס איז נישט קיין ייִדישע רייד, נישט קיין ייִדישע געדאַנקען! לאַזט מיך! ווילן האַלט אים. לאַזט מיך! איר ווילט מיך פֿאַרגיפֿטן מיט אַנערע אַפיקורסישע גע-דאַנקען! איר ווילט מאַכן אַ תל פֿון מנין לעצטן פֿונק ייִדישקייט! לאַזט!

מוזיק — שאַ! וואָס מאַכט איר אַזא ליאַרעם? טוט, ווי איר פֿאַרשטייט. איך זאָג אַנד נאָר, עס זינען דאָ געפֿילן, וועלכע ריידן

צום יידן, ווי צו יעדן מענטשן. פֿאַרקערט, אויב איר זינט אין דער אמתן אַ פֿרומער, פֿשרער ייד, ווי קענט איר לעבן מיט אַן עקרה העכער צען יאָר? ווייסט איר דען נישט, אַז דאָס ווערט גערעכנט פֿאַר אַזאַ חטאָ ווי אונן בן יהודה האָט געטאָן. און עס קען זיין, איר זינט גאָר חייב מיתה דערפֿאַר? און אַחוץ אַלע זאַכן טאַקע: וואָס איז דעם מענטשנס לעבן אויף דער וועלט אָן קינדער? פֿאַר וואָס זאָלט איר אַליין רויבן בני זיך דעם גרעסטן נחת, די גרעסטע נחמה? איר האָט איצט גענוג מיטלען אַינער ווייב צו פֿאַרזאָרגן ביזן טויט... זי וועט קענען לעבן בעסער ווי איר האָט זיך אַמאָל געחלומט... איר ווילט מיך פֿאַלגן? טראַכט נישט, וואַקלט זיך נישט — גענומען און געטאָן, און שוין... בני אונדז, יידן, טרעפֿן זיך אַלע טאָג אַזעלכע זאַכן... גרויע, גריזע זקנים גטן זיך מיט זייערע אַלטע ווייבער און נעמען יונגע מיידלעך... איר זינט נאָך אַ יונגער מאַן. אָ, איר טראַכט צו פֿיל פֿון יעדער באַרישקייט. דערפֿאַר האָט איר קיין אַנטשלאָסנקייט צו טאָן עטוואָס. פֿריידן זינגט. האָ? זי גייט אַהער... אוי! וואָס זאָגט איר פֿאַרט? איך האָב פֿאַרגעסן צו פֿאַרשליסן די קאַסע. גייט און זינגט נאָך איר: „גם כי אלך בגיא צלמוות, האָב איך נישט קיין מורא פֿאַר שלעכטס“. צום הימל, איראַניש. „כי אתה עמדי...“ דו ביסט מיט מיר. כאַ, כאַ, כאַ! אַפֿ.

הערשעלעך — האַרט־אויס, ר' אוריאל! בלזבט... פונקט איצט.
נאָך די רייד, בלזבן אַליין מיט איר, ווען דער גאַנצער גוף ברענט און דער קאַפּ איז צעמישט? דאַכט זיך, ווי ער רעדט, איז דאָס אַ גע־רעכטע זאַך... על־פי דין בין איך אויך גערעכט... פֿון דעסט וועגן פֿיל איך אָבער דאָך, אַז מיר קומט נישט קיין קניפּ אין בעקעלע דערפֿאַר... מסתמא איז דאָס דאָך נישט זייער פֿשר... נישט לאַנג גע־טראַכט, זאָגט ער, גענומען און געטאָן... זעצט זיך נעבן טישל, וווּ דאָס פֿידעלע ליגט. גאַטעניו, איך האָב מורא, איך האָב מורא, איך האָב מורא! ער קלאַפט־צונויף די הענט און ציטערט אַזוי, אַז צוואַג־מען מיט אים ציטערט דאָס טישל. פֿריידן קומט.

פֿריידעניו — פֿעטער, וואָס איז מיט אַיך? ער פֿאַרדעקט

זײַן געזיכט. איר פֿילט זיך שלעכט, חלילה? וויל נעמען זײַן האַנט;
 נאָך לאַזט נישט. וואָס איז? איר זײַט ביזן אויף מיר?

הערשעלע — יאָ, איך בין ביזן, אָבער נישט אויף דיר, חלילה,
 איך בין ביזן אויף זיך... איך בין ביזן, ווײל איך בין די לעצטע צײַט
 ביסלעכווייז אַלץ געוואָרן אַן אַנדערער... פֿריידעניו, איך האָב מורא,
 איך בין שוין נישט הערשעל דובראַווער מער...

פֿריידעניו — איך זע, איך פֿיל און פֿאַרשטיי, אַז דער מאַן,
 וואָס רעדט איצט צו מיר, איז ר' הערשעלע דובראַווער און נישט
 קיין אַנדערער...

הערשעלע — פֿריידעניו, דו ביסט אַ קלוגישטשקע. ביסט אַ
 גוטע. ביסט אַ כשר קינד. און איך ווייס, דיר מעג מען זאָגן דעם
 גאַנצן אמת. הער: איך לעב שוין מיט דער מומע עטלעכע און צוואַנג־
 ציק יאָר און מיר האָבן נישט קיין קינדער... זייער אויפֿגערעגט. יאָ,
 מיר האָבן נישט קיין קינדער... איך האָב צו איר, חלילה, גאָר נישט.
 זי איז אַ פֿרומע, כשרע יידענע, און האָט מיר, חלילה, קיין מאָל
 נישט אָנגעטאַן קיין עגמת־נפֿש... אָבער... ע... פֿאַרשטייסט... אַן ערלעך־
 כער ייד טאָר נישט לעבן מיט אַ ווייב אַן עקרה. אַ ייד דאַרף חתונה
 האָבן נאָר צוליב קינדער, אַז נישט טאָר מען גאָר נישט חתונה האָבן...
 און אַחוץ אַלע זאַכן וויל איך האָבן אַ קינד... כאַטש איין קינד...
 יאָ, וויי איז מיר. ווען איך זאָל האָבן איין זון! יאָ, פֿריידעניו, אַ פנים
 איך וועל מוזן דער מומען געבן אַ גט.

פֿריידעניו — אַרעמע, אומגליקלעכע מומעניו, וויי איז מיר
 פֿאַר איר האַרץ!

הערשעלע — עס איז טאַקע, נעבעך, זייער אַ גרויס רחמנות
 אויף איר, אָבער זי איז אַן ערלעכע יידענע און וועט געוויס מקבל
 באַהבֿה זײַן דאָס, וואָס דער ייִדישער דין פֿאָדערט... הער, פֿריידעניו,
 איך האָב דיר געוואַלט פֿרעגן... ע... שטעל זיך פֿאַר, איך האָב
 זי שוין אָפּגעגט און... און...

פֿריידעניו — איר דאַרפֿט גאָר נישט זאָגן מער! איך זאָל
 זײַן אַ פֿאַלשע, וואַלט איך זיך געמאַכט, אַז איך פֿאַרשטיי גאָר נישט

און ווייס נישט פֿון וואָס צו זאָגן. איך וויל נישט זאָגן קיין ליגן, פֿע־
טער... נישט אומזיסט האָט עס מיר געגעבן אַ קלאַפּ ווי מיט אַ דור-
נער איבערן קאַפּ, ווען... דעמאָלט... חנוּפּה... צו דעם פֿינפֿטן ליכטל...
איר געדענקט, ווען ר' אוריאל האָט געזאָגט... נישט אומזיסט ווער איך
פֿאַרציטערט יעדעס מאָל, ווען איר גיט אַ קוק אויף מיר... אָבער
פֿאַרגעסט נישט, זי איז מנן צווייטע מוטער... און זאָל מיך גאָט
שטראַפֿן, אויב איך וועל איר, חלילה, עפעס ביז טאָן.

הערשעלע — קינד, ווער קען דאָס האָבן אַ האַרץ איר צו
טאָן שלעכטס? אַז זי וועט נישט וועלן מיט איר גוטן פֿרייזען ווילן
נעמען אַ גט, וועל איך זי נישט נייטן, חלילה... אָבער... אויב יאָ...
און... און... אויב זי אַליין וועט אַננוויליקן, אַז נישט אַן אַנדערע, אַ
פֿרעמדע, זאָל פֿאַרנעמען איר פּלאַץ דאָ... וועסטו... ציטערט מיטן
גאַנצן קערפּער. וועט... מיינסטו... אַז... אוי! פֿריידעניו, ווי שווער
עס איז צו ריידן פֿון אַזעלכע זאַכן! זיי שווייגן ביידע לאַנג, דו
שוויגסט?

פֿריידעניו — פֿעטער, איר פֿילט אַליין און איר ווייסט, וואָס
איך קען ענטפֿערן... עס איז איבעריק צו ריידן.

הערשעלע — אַ, פֿריידעניו! פֿאַרגעס נישט, דו ביסט אַ יונג
קינד, און איך בין צוויי און פֿערציק יאָר אַלט.

פֿריידעניו — אַ, וואָס רעדט איר? אין מניע אויגן זעט־אויס
אַ יונגער־מאַן נעבן אייך ווי אַ נאַרישער קונדס, אַ גאַרנישט. ווען
איר זאָגט עפעס, איז גלייך ווי אַ נביא רעדט, און וואָס איר טוט —
טוט איר ווי אַן איידעלער, אומגעוויינלעכער מענטש. אַ, פֿעטער, ווען
איר נעמט אַזער פֿידעלע און אַזערע אויגן ווערן באַגניסטערט און
דאָס פנים ווערט באַלויכטן מיט אַ הימלישער ליכט, גלייך ווי די
שכינה רוט אויף אַיך... דאָן... דאָן... מייך איך, אַז מנין האַרץ, מנין
זעל, מנין לעבן, אַליץ געהערט נישט מער צו מיר... און איך דענק,
ווי גליקלעך וואָלט איך געווען, ווען איך זאָל קענען ביזן טויט
בלויבן אין דעם הויז, וווּ איר זעט! ווען איך זאָל קענען בליבן ביי
אַזערע פֿיס. לאַזט זיך אַראָפּ מיט אַ געפֿיל פֿון פֿאַרגעטערונג צו

זינע פֿיס. הערשעלע גיט אַ קוק אויף איר, נעמט דאָס פֿידעלע און שפּילט „מזמור לדוד“. די קוקט אויף אים און סופּלירט די ווער-טער. ווען זי זאָגט: „גם כי אלך בגיא צלמות“, קומט שטיל מזיק און בלייבט שטיין אומבאַמערקט. נאָכן שפּילן בלייבן בייַדע לאַנג שטיל.

פֿריידעניו — מיט אַ פֿאַרשטיקטער שטימע. פֿעטער, איך מיין, אַז איך האָב אַיך ליב...

הערשעלע — אַבער... אויב... חלילה... טאַמער, פֿריידעניו, זינדיקן מיר צו גאָט ב'ה'?

פֿריידעניו — איך ווייס נישט... עס קען זיין... אַבער איך מיין, אַז איך האָב אַיך זייער שטאַרק ליב...

הערשעלע — קינד, פֿריידעניו, אפֿשר טאַרן מיר נאָך נישט דענקען דערפֿון... אפֿשר איז דאָס אַן אומגליק?

פֿריידעניו — איך ווייס גאַר נישט... פֿעטער, איך זאָג נאָר דעם אמת: איך האָב אַיך ליב...

הערשעלע — אויסער זיך. אוי, גוואַלד, רבּונו של עולם! אויב עס איז אויף מיר, חלילה, נאָר אַן אַנשיקעניש פֿונעם שטן, העלף מיר! פֿאַרלאָז מיך נישט, גאַטעניו! איך האָב נאָך אין מיין לעבן נישט געפֿילט, ווי איך פֿיל איצט! איך וועל, חלילה, פֿון זינען אַראָפּ! איך וועל, חס ושלום, פֿאַרגעסן, אַז איך בין אַ ייד, אַז איך בין אַ מענטש, אַז עס איז דאָ אַ הייליק געבאַט, אַז עס איז דאָ אַ גאַט, כּביכול! אוי, איך...

מזיק — ר' הערשעלע, איך האָב אַיך געוואַלט פֿרעגן... פֿריידעניו דערוואַכט ווי פֿון שלאָף. שטייט-אויף און גייט לאַנגזאַם אָפּ.

הערשעלע — יא, ר' אוריאל, איר זינט גערעכט. וויל מען עפעס טאָן, דאַרף מען נישט טראַכטן אַ סך. וואָרעם וואָס מער מען טראַכט, זינדיקט מען מער.

ציפּעניו — לויפֿט-אַריין און עפֿנט די טיר פֿון מיטן. נאָר קלעזמאַרים פֿעלן, ווינטער איז דאָס אַ גאַנצע חתונה... אַלע מחותנים

זינגען דאָ! כאָ, כאָ, כאָ! זינט מקבל פנים, חתנס צד גייט! פּעסענין
דערשיינט אין טיר. קומט-אַריין! קומט-אַריין! הערשעלע איז דאָ.

כאַצקל, מאַטל און דאַבע

אַלע — גאַט העלף! גאַט העלף!

מזיק נעמט פּאַפּיר און זעצט זיך שרייבן.

פּעסענין — זיצט! זיצט! עס איז דאָך אַזאַ שמחה, אַז מען
דערזעט איצט אַ מענטשן אין שטוב. איין וויללע... איך ברענג באַלד
אַינגעמאַכטס, לעקעך און פּאַרבייסן. אַפּ.

ציפּענין — זעט נאָר, מאַטעלע האָט עס אַ שיינע, נייע קאַ-
פּאַטע, פּי! גיט אַ פּיפּי.

דאַבע — שטיפּעריין! מען טאָר נישט פּייפּן אין שטוב; מען
רופּט-צונויף די נישט-דאָ-געדאַכטן.

מאַטעלע — זי איז אַליין אַ נישט-דאָ-געדאַכט.

כאַצקל — וואָס מאַכסטו, ר' הערשעלע? דו זעסט-אויס, חלילה,
ווי דיר פּעלט עפעס.

מזיק — זיצט ביים טיש און שרייבט. יעדן מענטש פּעלט
עפעס. דעם וואָס פּעלט גאָר נישט, דער איז קיין מענטש ניט.

כאַצקל — האָב קיין פּאַראיבל נישט. האָסט אפּשר איצט קיין
צייט נישט? איך בין געקומען צו דיר ריידן מכוח צוויי זאַכן, צוויי
ענינים. ר' הערשעלע, מיר זינגען אַלטע גוטע פּריינד און זינט גאַט
האַט דיר געהאַלפּן און דו ביסט אויפגעקומען...

דאַבע — קיין עין-הרע, קיין בייז-אויג... דעם נישט-גוטן אויף
צעפיקעניש, טפּו! טפּיט.

כאַצקל — ... האָב איך שטענדיק גערעכנט, אַז דו האָסט, איז
פונקט אַקוראַט, ווי איך האָב... נאָר אַז איך האָב נישט געדאַרפּט,
האַב איך נישט געבעטן.

הערשעלע — ביסט גערעכט, כאַצקל... פּאַרגעס אַבער נישט,
איך האָב אַ שותף, ער האָט אויך אַ דעה.

מזיק גייט נעמען פאפיר. לייזער קומט-אַרין שטיל.
דערשראָקן און קוקט זיך אַרום.

כאַצקל — איך בין אַ פּראָסטער שלש-סעודות און וועל דיר זאָגן: נאָך מנין שכל איז דאָס, וואָס דער מזיק איז אַ שותף אינעם געלט און האָט אַ דעה בני דיר, נישט זייער יעלה ויבואדיק.

לייזער — עס איז אַ יעלה ויבוא ויגיע ויראה וירצה וישמע ויפקד ויזכר... אַ קוק אויפֿן זין און דערשרעקט זיך. ר' כאַצקל, איין אויגנבליק... כאַצקל גייט צו אים. שש, איך האָב איך גע-וואָלט פֿרעגן: הניטיקן שבת בענטשט מען ראש-חודש? ער זעצט זיך אין אַ ווינקעלע.

כאַצקל — אַני, דולט מיר נישט די פּיאַטע איצט מיט ראש-חודש!

הערשעלע — גייט צום פּאָטער און זאָגט אים עפעס שטיל, מיט כּעס.

דאָבע — אַני, וואָס זאָגסטו פֿאַרט? מיר בייסט עפעס אין גאָז. עס איז אַ סימן, אַז מען וועט זיך, חלילה, קריגן.

מזיק גייט צו מאַטעלען.

מזיק — מאַטעלע, וואָס איז דאָס? איר טראָגט גאָר אַן אוי-רינגל, ווי אַ ידענע?

מאַטעלע — יא, איך טראָג אַן אוירינגל, אָבער נישט ווי אַ ידענע, גאָר ווי אַ בחור.

ציפּענין לאַכט.

דאָבע — אוי, לאַנג לעבן זאָלט איר. איר ווייסט, וואָס פֿאַר אַן אוירינגל דאָס איז? עס איז געקליבן געוואָרן זיבן שטיקלעך זיל-בער פֿון זיבן פּאַרפֿאַלק, וואָס האָבן זיבן שווער-און-שוויגערס און זיבן טאַטעס-און-מאַמעס. ער איז אַ ציטעריקער בני אונדז און דאָס

אורינוגל איז אַ שמירה. פל־זמן ער טראַגט אים, קען דער נישט-דאָ-
געדאַכט נישט שטיין אין זינע ד' אַמות.

מזיק — באַטראַכט דאָס אורינוגל. אַזוי? דאָס איז מערקווער-
דיק, זעצט זיך צוריק.

ציפּעניו — גיט מאַטעלען אַ קניפּ. מאַטעלע, אַז דו ביסט
יאַ אַ ציטעריקער, פֿאַר וואָס ציטערסטו נישט?
דאָבט גיט אַ מאַך אויף איר

הערשעלע — זעצט זיך צוריק אויף זיין אַרט. נו, כאַצקל,
לאַמִיך הערן, וואָס האַסטו געוואַלט זאָגן?

כאַצקל — איך וועל דיר זאָגן אַן הקדמות: מיר מאַכן איצט
טליתים, איך און מיין מאַטעלע... מיר זינען גוטע וועבערס, און אַז
מיר טוען אַ מלאכה, טוען מיר!

דאָבע — אוי, איז ער אַ בעל-מלאכה, קיין ביין-אויג זאָל אים
נישט שאַטן. שטייל, ער ווייס נישט, אַז איך גיב אים טרינקען אַלע
אין דער פֿרי וואַסער, געקאַכט אין קעפלעך פֿון פּאַסטערנאַק מיט
שאַלעכץ פֿון קנאַבל. דאָס איז זייער גוט צום געזונט.

כאַצקל — די באַלעבאַטים, בני וועלכע מיר אַרבעטן, זינען
רוצחים און גזלנים. זיי זאָגן, אַז בני טליתים דאַרפֿן אַרבעטן נאָר
ערלעכע, כשרע יידן, און אַליין זינען זיי טריפֿע הערצער און קע-
שענע-שניידערס. אוי, ער איז אַליין אַ גנבֿ און וויל דער אַרבעטער
זאָל זיין אַ צדיק! האַבן מיר זיך מיישבֿ געווען, עטלעכע וועבערס,
און איך מיט מאַטלען, און מיר ווילן מאַכן אַן אייגענע חבֿרותא...
בערל לאַפטיוך איז אויך מיט אונדז. ער ווייס פֿון אַזאַ מין קראַכמאַל,
וואָס אַפֿילו פּראַסטע טליתים קענען אויסוויזן ווי זינדענע, ווי אַנטיק
מאַרע¹⁷... אַזוי מיט פּאַסן... בין איך געקומען, דו זאָלסט אונדז געבן
געלט... עס וועט הייסן: דו ליכסט מיר...

הערשעלע — יאַ, פֿאַר וואָס נישט? אַ קוק אויף מזיקן און
ער דערשרעקט זיך, ווי לייזער. איך וואַלט דיר געוויס געגעבן...

¹⁷ שטאַף וואָס מיניעט זיך (בניט קאַלירן).

נאָר... דו פֿאַרשטייסט... דו דאַרפֿסט דאָס איצט גאָר אין גאַנצן נישט.
מיר עפֿענען דאָ, אי"ה, אין גיכן אַ גרויסע טליתים-פֿאַבריק און איר
וועט, אי"ה, אַלע זיין פֿאַרזאָרגט, אַלע.

כאַצקל — אַזוי? נו, ווייסטו וואָס? נו, לאַמיר אַלע זיין שות-
פֿות... איין חֲבֵרוֹתא...
הערשעלע — דו וועסט זען, דאָס גאַנצע שטעטל וועט זיין

כמעט אַזוי ווי בשותפֿות מיט אונדז. קיינער, חלילה, וועט זיך נישט
נייטיקן אין אַרבעט און אין פרנסה.

כאַצקל — אַזוי? הייסט עס: נישט געטאַנצט מיטן בער! נו, נו,
מיר וועלן זען. איצט מכוּח דעם צווייטן עסק. איך וואָלט דיך גע-
וואָלט פֿרעגן, ר' הערשעלע: וואָס הערט זיך מיט אונדזער שידוך?
פֿריידעניו איז עפעס, אי יאָ אַ פֿלה, אי נישט אַ פֿלה. עס איז עפעס
אַזאָ שידוך, וואָס איז נישט קיין טומטום און נישט קיין אַנדֿרוגינס...
איך פֿאַרשטיי ניט, וואָס דאַרף מען נאָך אַפּציען און אַפּלייגן? אי
מאָטעלע, אי פֿריידעניו, זיי זיינען שוין ביידע ראוי...

דאָבע — קיין ביי-אויג!

כאַצקל — ראוי לחופה ולקידושין.

לייזער — ברוך אַתָּה ד' מקדש עמו ישראל על ידי חופה
וקידושין.

הערשעלע — ביין, טאַטע!

לייזער — דערשרעקט זיך און באַהאַלט זיך, אין זיין ווינקעלע.

מזיק — גייט צו הערשעלען. איר זעט, דער חשבון איז ריכ-
טיק, שטיל. ר' הערשעלע, האָט איר שוין אַנגעהויבן, שטעלט אַנדיך
נישט אָפּ אין מיטן וועג. געדענקט מײַן עצה: גענומען און געטאַן!
זעצט זיך צוריק.

הערשעלע — יאָ, ר' כאַצקל, דו ביסט גערעכט. ציטערט.
מכוּח דעם איז ווירקלעך צינט צו ריידן. איך וויל אַבער, מען זאָל
פֿרײַער... פֿרײַער זאָל מען הערן, וואָס זי... וואָס פֿריידעניו אליין וועט
זאָגן...

פעטעניו — קומט מיט אַ פּאַדנאַס פֿול מיט פֿאַרבייטן און

סאַלפֿעטקעס. איר זעט? נישט צו פֿאַרזינדיקן... נעמט אַ סאַלפֿעטקע.
 אָבער, אַט די זאַכן ווייס איך נישט. מען דאַרף דאָס פֿאַרן פֿאַרבניסן
 אָדער נאָכן פֿאַרבניסן?... שטעלט אויפֿן טיש.
ציפֿעניו — אַט רוף איך שוין אַרנין פֿריידעניו. אַ סוף! די
 עלטערע שוועסטער אַראָפּ פֿון מאַרק, וועט די יינגערע אויך קענען
 האָבן אַ האָפֿענונג. כאַ, כאַ, כאַ! זיידע, ווען איך וועל ווערן אַ פֿלה,
 וועט איר מיך באַזעצן. אָפּ, רעכטס.

הערשעלע ציטערט.

פֿעסעניו — וואָס איז, הערשעלע? זעט, ווי בני אים ציטערן
 די הענט, גלניך ווי ער וויל, חלילה, עמעצן באַגזלען. דאָבע, פֿאַר-
 בניסט, דאָס איז געבאַקן געוואָרן אויף הוילע וועסלעך פֿון אייער.
דאָבע — קיין עין-הרע, געראַטן בני אַנד. אַט! אַט! מיר ווערן
 דאָך באַלד אמתע מחותנתעס. צעקושט זיך מיט אַיך.

פֿריידע און ציפֿע קומען.

הערשעלע — פֿריידעניו, איך האָב דיך געוואַלט פֿרעגן... דאָס
 הייסט, נישט איך, ר' כאַצקל פֿרעגט... ער וויל וויסן, וואָס הערט זיך
 מכוח דעם שידוך.

כאַצקל — איך וועל דיר זאָגן, ווי אַ פֿראַסטער מענטש: דו
 ביסט עפעס צו קידער-ווידערדיק. איך ווייס, אפֿשר געפֿעלט דיר
 איצט נישט אונדזער גאַנצער משאַומתן? ביסט איצט פֿון די גדולים
 און מאַטל איז אַ זון פֿון כאַצקל דראַכמע.

פֿריידעניו — דער שידוך? ר' כאַצקל, איך וועל אַיך זאָגן
 דעם אמת: קיין תנאים איז דאָך בני אונדו נישט געווען. אויב איך
 האָב פֿריער געשוויגן, איז נישט וויל מאַטעלע איז מיר געווען גע-
 פֿעלן. איך האָב נאָר געמיינט, אַז עס דאַרף אַזוי זיין... אָבער איצט...
 זינט נישט ביז אויף מיר, איך קען נישט...

דאָבע — מאַטל האָט אויך ניט געחלשט נאָך דיר... פֿאַר דיר
 האָט ער מורא און פֿאַר ציפֿעניו נישט... כאַצקל, זעסט? איך האָב

דיר געזאגט, איך האב געזען אין חלום אַ שוואַרצע קאַץ... אַט האַסטו דיר!

פּעסעניו — פֿריידעניו, דו ווילסט נישט דעם שידוך? וואָס הייסט עפעס? פֿאַר וואָס?

לייזער — פֿון זײַן ווײַנקעלע. זי וויל בעסער בלייבן אין דער היים, אין אייגענע הענט...

הערשעלע — בייז, טאַטע, ווילסט זיצן ווי אַ מענטש, זיך דאָ, און אַז נישט, וועל איך דיך בעטן, דו זאָלסט זיך מטריח זײַן...

ציפּעניו — אַזוי? איר שטייט נישט אָן! אַ גאַנצע בת־מלכה געוואָרן? זאָג אַליין, מומעניו, איז נישט אַ רחמנות אויף מאַטעלען?

מאַטעלע — מיינט נישט, אַז איך וועל זיך שטאַרק בעמען צום האַרצן. איך מיין, עס איז נישט גוט צו האַבן אַ ווייב, פֿאַר וועלכן מען מוז זיך שעמען...

ציפּעניו — געוויס דאַרף מען זיך שעמען פֿאַר איר! זי איז נישט פֿון אונדזער משפּחה.

פֿריידעניו — איך בעט אַיך, פֿאַרצאַפּט מיר נישט דאָס בלוט אומזיסט.

ציפּעניו — איך מיין, מען מעג האַבן אַ פֿעטער אַ גבֿיר, און זײַן ר' כאַצקל דראַכמעס שנור איז גאַר קיין בזיון נישט.

פּעסעניו — פֿריידעניו, אויב עס איז דערפֿאַר, ווײַל דעם פֿע־טער האַט גאָט ב"ה געהאַלפֿן און דו האַלטסט זיך גרויס, איז דאָס זייער אַ גרויסע עוולה.

דאָבע — געדענקסט, מאַטעלע, אַז מיר זײַנען געגאַנגען אַהער, האַבן מיר באַגעגנט אַ גויע מיט לידיקע עמערס. זעסט? זי וויל נאָך נישט אַזאָ שידוך...

כאַצקל — מײַן מאַטל איז בײַ מיר חלילה נישט קיין בראַק... נאָר נישט, זי וויל נישט, מסתמא ווייסט זי דאָך פֿאַר וואָס?

הערשעלע — איך וועל אַיך דערקלערן פֿאַר וואָס. הערט־אויס, מיר זײַנען דאָ אייגענע מענטשן, כמעט איין משפּחה. אויב פֿריידעניו וויל נישט דעם שידוך, געפֿעלט אפֿשר דער שידוך צי־

פענין. איר מעגט מיר גלייבן, זי וועט געוויס קריגן נדן און פלה-מתנות ווי אַ באַלעבאַטיש קינד. אַבער איך וויל מיט אַנך איצט ריידן גאַר פֿון אַן אַנדער זאַך. נישט פֿון די קינדער, איך וויל ריידן פֿון זיך אַליין, דאָס הייסט: פֿון מיר און פֿון פעסעניו. ראש-חודש אלול איז געוואָרן 22 יאָר נאָך אונדזער חתונה און, ווי איר ווייסט, גאָט האָט אונדזער זיווג נישט געבענטשט מיט קינדער. און צוליב וואָס לעבט אַ מענטש, אויב נישט צוליב קינדער?

פעסעניו — טרויעריק. יא, אַזוי איז דאָס. די ווייבער פֿלעגן זיך אַפֿט ווונדערן: אַזאַ ערלעכער ייד ווי הערשעלע זאָל לעבן אַזוי פֿיל יאָרן מיט אַן עקרה. איך האָב אַבער זיי שטענדיק געזאָגט: מײַן הערשעלע איז גאַר אַן אַנדער מענטש, און די צוויי יתומות, וואָס זינען בני אונדז אין שטוב, זינען אונדזערע קינדער. פֿריידעניו וויינט. יא, פֿריידעניו, הערשעלע איז גערעכט: צו וואָס לעבט אַ מענטש, אויב נישט צוליב קינדער? איר ביידע זינט אונדזערע קינדער און מיר לעבן גאַר צוליב אַנך... קושט פֿריידעניו.

הערשעלע — דו האָסט מיך ניט פֿאַרשטאַנען, פעסעניו... נישט דאָס מײַן איך... איך מײַן... איך וויל האָבן אייגענע קינדער...

כאַצקל — שטייל. ער וויל האָבן אייגענע קינדער. נאָך מײַן שכל נאָך הייסט עס, ער וויל האָבן אַן אַנדער ווייב...

אַלע — וואָס?!

לייזער — דעם בדחנס אויג האָט דאָס לאַנג געזען.

הערשעלע — יא, פעסעניו, אויב איך באַטייט עפעס בני דיר, זי נישט ביז אויף מיר. אויב דו קענסט, זי מיר דן לכּף זכות. איך וויל, מיר זאָלן זיך גטן.

פעסעניו — גטן?! וואָס הייסט, הערשעלע, דו האָסט דאָך קיין מאָל גאַר נישט גערעדט דערפֿון!

הערשעלע — איך האָב נישט גערעדט, אַבער איך דענק שוין לאַנג דערפֿון.

פעסעניו — גטן! אוי, ווי איז מיר! ווי איז מיר! וויינט.

אַלע ווייבער ווישן די טרערן.

הערשעלעך — דאָס הייסט, חלילה, אויב דו ווילסט נישט, וועל איך דיך נישט גייטן. דו בלייבסט דאָ אין שטוב, ווי דו ביסט געווען, און קיינער וועט נישט וואָגן דיר פּוּגע בכבוד צו זיין, און איך? איך וועל עס אַריבערטראָגן באַהבה. וואָס זאָל מען טאָן? אַ מענטש קען דאָך נישט זיין גליקלעך מיט אַלעמען.

פעסעניו — ניין, הערשעניו, איך ווייס, דו ביסט אַן ערלעך־כער ייד, אַן איידעלער מענטש. אויב דו געפֿינסט, אַז מיר דאַרפֿן זיך גטן, וואָס זאָל מען טאָן? מסתמא איז דאָך אַ גזר מן השמים. לאַמיר זיך גטן... וויי איז מיר! וויינט.

כאַצקל — שטיג. נאָך מנין פּראָסטן שכל: פֿאַר וואָס איז דער גזר מן השמים נישט געקומען פֿאַרן געלט?

דאָבע — אוי, פעסע לעבן, איך האָב אַיך געזאָגט: שטענדיק בני ראש־חודש בענטשן זאָגט די תחינות פֿון מוטער רחל. זי איז אויך געווען אַ בעזדעטיכע¹⁸, נעבעך.

פעסעניו — וואָס העלפֿט איצט ריידן? מסתמא ווייס הערשע־לע, וואָס ער טוט... אוי! דערבאַרעמדיקער פֿאַטער אין הימל, אויף אַזאַ שלאָג האָב איך זיך נישט געריכט. אַבער אַז עס איז נישטאָ קיין ברירה, קען מען זיך דאָ נישט העלפֿן...

פֿריידעניו — פֿאַלט איר אויפֿן האַלדז. ניין, מומעניו, עס איז דאָ אַ ברירה! אויב מאַטעלע האָט נישט קעגן מיר... האָב איך אַפֿילו באַלד חתונה... איך... קען נישט ריידן פֿון געוויין.

מאָטעלע — איך וויל נישט, מען זאָל זיך מיט מיר וואַרפֿן, אַט יאָ, אַט ניין! דעם אמת געזאָגט: איר זינט פֿאַר מיר צו איידל... איר זינט נישט מנין גלייכן... ציפעניו איז אַן אַנדער זאָך...

הערשעלעך — פעסעניו, וואָס וויינסטו אַזוי?

פעסעניו — אַ ביסעלע וויינען... גאָט וועט מיך ניט שטראַפֿן פֿאַר די טרערן...

¹⁸ עקרה.

פריידעניו — מומעניו, טניערע מומעניו, איך בין ניט שולדיק... זי וויינט.

פעסעניו — נארעלע, וואָס קענסטו שולדיק זיין? קינד מיינס, אַז עס איז באַשערט פֿון גאַט, מיר זאָלן זיך גטן, קען מען דאָך מיט גוואַלד נישט לעבן צוזאַמען. גיט אויף איר אַ קוק. וואָס? דו? אַ, דאָס מיינסטו?... דאָס הייסט, דו! איך, אַלטער נאַר, האָב נישט פֿאַר-שטאַנען... נו, פֿריידעניו, אידער אַ פֿרעמדע, זאָל דאָ פֿאַרנעמען מיינ פּלאַץ, איז דאָך שוין בעסער די, וועלכע איך האָב כמעט פֿאַר אַן אייגן קינד גערעכנט... זאָל דיר גאַט געבן גליק... אַזעלכע מענער ווי ר' הערשעלע וואַלגערן זיך נישט אין די גאַסן... צוויי און צוואַנ-ציק יאָר געלעבט צוזאַמען און איך האָב חלילה, קיין שלעכט וואַרט פֿון אים נישט געהערט... וויין נישט, נאַר... איך וועל זיין ביי ציפּע-ניון, אָבער איך וועל דיך אויך נישט פֿאַרגעסן... און... פֿריידעניו, אַז גאַט וועט דיך בענטשן מיט קינדערלעך, וועל איך זיי ניאַנטשען ווי מיינע אייגענע, ווי מיינע אייניקלעך... אַז איך קען נישט זיין אַ מאַמע, וועל איך כאַטש זיין אַ באַבע. וויינטן איינע ביי דער אַנדערער אין די אַרעמס.

הערשעלע — ווי אַזוי קען מען גיין מיט אַן אייגענעם וועג, אַז מען מוז אויף יעדן טריט עמעצן צעטרעטן? ווי קען מען פֿאַר זיך אַליין אָפּטיילן אַ שטיקל גליק, אַז מען דאַרף עס רינסן מיט פֿלייש און בלוט?... ניין, איך האָב מורא. ער זאָגט ליגן מיט זיין גאַנצער פּילאָסאָפֿיע. גליקלעך זיין וועל איך קיין מאָל נישט קענען! וויינט ביטער. פעסעניו, זיי נישט ביז אויף מיר! איך פֿאַרדין נישט דינע כשרע טרערן! איך בין אַ סך ערגער ווי דו האָסט מיך גערעכנט. איך ווייס, איך פֿיל, ווי שווער דיר איז איצט. אוי, פעסעניו, פעסעניו, פעסעניו!

אַלע וויינטן מזיק באַטראַכט הערשעלען איי-ראַניש.

פֿאַרהאַנג

דריטער אקט

נאך א פיל ריכערער זאל בני הערשעלען אין הויז. בלומען, פארטיערן. עס איז נאכט. לאמפן ברענען אויף די טישן. אין א ווינקעלע, צווישן בלומען, א גרויסע אנזערנע קאסע, בני וועל-כער מוזיקן זיצט און ציילט גרויסע פעקלעך מיט געלט... לייזער גייט-אום איבער דער שטוב, אומגעדולדיק.

לייזער — מערקווערדיק, כאטש צערניס זיך, נישטא! נאך א מאל-אכמע, באכמע, גאכמע, דאכמע, האכמע... שרייט אין טיר: נו, גיכער דארט! האסט געהערט, וואס ר' אוריאל האט געזאגט? א יידישער דינער טראגט-אריין א פלאש וויין מיט צוויי גלעזער. ווו האלט איך? האכמע, וואכמע, זאכמע...

מוזיק — גייט צום וויין און גיסט-אן. איר וועט נעמען א ביי סעלע? איך האב אביך ליב, ווען איר זינט שיכור.

לייזער — א שאלה, אויב איך האב די מעלה צו מאכן א יעלה! טרינקט א גאנצע גלאז. ר' אוריאל, שש!... איך מוטשע מיך שוין צוויי טעג צו געפינען א גראם צום נאמען כאצקל דראכמע און כאטש צערניס זיך... איך גיי נאכן „אלף-בית“: „א“ — אכמע, „ב“ — באכמע, „ג“ — גאכמע, „ד“ — דאכמע, „ה“ — האכמע... נישטא! לחיים. טרינקט ווידער.

מוזיק — יא, בני כאצקל דראכמע גראמט זיך נישט... כא, כא, כא! זיצט, ר' לייזער, מיר וועלן טרינקען און שמועסן. זיי זענן זיך. מוזיק זופט לאנגזאם און צו ביסלעך. ווי אלט זינט איר?

לייזער — טרינקט. עס האט זיך בני מיר שוין אריבערגעקא-

¹ א גוואלד.

טשעט איבער די זיבעציקער. ר' אוריאל, איך האב איך געוואלט
פֿרעגן: ווען דארף הערשעלע קומען צו פֿארן?

מזיק — עס קען זיין הננט, עס קען זיין אין א פֿאר טעג
ארום... איר בענקט נאך אים און ער, מסתמא, בענקט נאך זיין יונג
וויבל.

לייזער — זאל מיר גאט געבן א קרענק, אויב איך בענק...
איך פֿיל זיך דא אין דער היים, נאר ווען ער איז אין דער היים נישטאָ.
לחיים! טרינקט. א מערקווערדיקע זאך, איך האב איבערגעטאָפט
דעם גאנצן „אלף־בית“, „פֿ“ — פֿאכמע, „ק“ — קאכמע, „ר“ —
ראכמע...

מזיק — זופט, פֿארטראַכט. אַט האַסטו אַ מענטש, באַשאַפֿן
געוואָרן אין געשטאַלט פֿון גאַט. האַט אַפּגעלעבט העכער 70 יאָר, און
וואָס איז ער? נאָך וואָס האַט ער געלעבט? וואָס האַט ער אויפֿגעטאָן?
וואָס פֿאַרשטייט ער מער פֿון אַ בהמה? כאַ, כאַ, כאַ! גייט־אום און
ברעכט זיך דעם קאַפּ אויפֿן גראַם פֿון אַכמע, דראַכמע, האַכמע... צום
מייסטן, אַט אַזוי, ברעכט מען זיך דאָס גאַנצע לעבן דעם קאַפּ איבערן
גראַם, און פֿלוצלינג קומט דער מלאך־המוות און זאָגט: געטלעכער
בדחן, גענוג גראַמלען² זיך. טרינקט, ר' לייזער! איז ער געגאַנגען צו
דערלאַנגען, כאַ, כאַ!

לייזער — ר' לייזער טרינקט ווי אַ קייסער און ר' זרחי
טרינקט ווי אַ מאַנאַרכע... טרינקט. איר לאַכט פֿון מיין גראַם, האַ?
גיט אַהער אַזער אויער, איך וועל אַיך זאָגן בסוד: שש! איר זינט
במחילה אַ מלמד. למשל, ווען ביי אַ קינד טוט ווי דאָס בייכעלע, גיט
מען אים אַ צאַצקע... וואָס מיינט איר, פֿון אַ צאַצקע גייט־אָוועק דער
בויכוויטיק? אַבער גאַרנישט! וואָס זשע דען? דאָס קינד פֿאַרשפּילט
זיך מיט דעם צאַצקעלע און פֿאַרגעסט אויף אַ וויזלע, וואָס עס טוט
זיך אין בייכעלע. ידידי ר' אַוריאל, בני יעדן מענטשן, נעבעך, טוט

² שפּילן זיך אין גראַמען,

וויי דאָס בנכעלע. איר זינט אַ וויללערנער, זאָבאוועט³ איר זיך מיט אַ וואָזשנער צאצקע, אַן אַנדערער שפּילט זיך מיט עפעס אַנדערש. איך שפּיל זיך מיט גראַם. עס איז אַבער נאָר דערפֿאַר, ווייל דאָס בנכעלע טוט וויי. זינגט. איז ער געגאנגען צו דערלאנגען אַ ביסל משקה פֿון דער פֿליאַשקע. טרינקט.

מזיק — דאָס בנכעלע טוט וויי? כאַ, כאַ, כאַ! דאָס איז ניט שלעכט.

לייזער — זיך פֿרעגט: מיט וואָס איז לייזער בדחן מער פֿון אַ בהמה? הע, לייזער בדחן קען זיין אַ בהמה. אַ בהמה אַבער קען נישט זיין קיין בדחן... מען דאַרף עס קענען... איר ווילט עפעס הערן פֿון מיר? למשל: מנין זון רופֿט מען צבֿי-הערש, צבֿי איז צ-5-י. דאָס מאַכט: צדיק באַמונתו יחיה. אויב איר ווילט פֿאַרקערט, מאַכט עס: צאַרט בערי יעהאָ⁴. און טאַמער ווילט איר, וויזט מנין זונס נאָמען באַשימפערלעך, אַז גאָט האָט באַשאַפֿן צען מאָס רייד. וואָרעם אַ מאָס רופֿט זיך קבֿ, ק-ב איז הונדערט און צוויי ווי „צבֿי“... און הערש, ווען מען פֿאַרדרייט די אותיות, מאַכט „עשרה“... היסט עס: „עשרה קבֿ“... צען מאָס. עהע! אַדער, כדומה, אַנער נאָמען איז אור-ריאל. א- איינס, ו- זעקס, ר- צוויי הונדערט, י- צען, א- איינס, ל- דרייסיק. צוזאַמען איז דאָס 248, דאָס הייסט, רמ"ח. אַנט-קעגן די רמ"ח אַברים, וואָס אַ מענטש האָט... און איר ווילט. מאַכט רמ"ח פֿאַרקערט „חמר“, אַן אייזל, אַדער דאָס איז „מחר“, מאַרגן נאָכן קאַלטן קוגל... און אַז איר ווילט מאַכט עס גאָר „רחם“. נישט טראַכטנדיק מאַך איך פֿון די אותיות פֿון „אוריאל“ די דאָזיקע ווער-טער: „אלי אור“, מנין גאָט איז ליכט; „יאור לי“, ער וועט מיר ליכטן; „לא יראו“, זיי וועלן נישט זען. און אין רוסיש מאַכט מען פֿון אוריאל: או רילאַ! — אין מאַרדע אַרנין, היסט עס. האָ? און טאַמער איז אַנך ווייניק, זאָג איר, אַז די ראשי-תיבות פֿון מזיק מאַכט: „מ“ — מאַ-שעניק, „ז“ — זשוליק, „י“ — יאַבעדניק, „ק“ — קאַטאַרעזשניק!

³ שפּילט, האַלט זיך אונטער. — ⁴ זאַל דער טיחול אים נעמען.

כי, כי! איר פֿרעגט, וואָס איז לייזער בדחן? ער איז אַ מענטש מיט אַ נשמה, ווי אַלע מענטשן. ער איז אַ ייד און אַ ייד האָט אַ גוטן קאַפּ און האָט שכל. איר זינט אַ חכם, ווייל איר לאַכט, ווען עס לאַכט זיך, און וויינט, ווען עס וויינט זיך? איך בין מער בריה פֿון אַיך: איך לאַך און בדחן זיך, ווען מיר ווילט זיך וויינען, ווען מײַן האַרץ ווערט אין מיר צעריסן און קיינער ווייסט נישט פֿאַר וואָס. טאַקע באמת, וואָס איז מיר געבליבן פֿון מײַן גאַנצן לעבן און וואָס האָב איך דאָ אין דער גרויסער רייכער שטוב? ע! איז ער געגאַנגען... שש! בייגט־צו דעם אויער. איך וועל גיין זאַגן, אז איר האָט געהייסן געבן נאָך אַ פֿלאַש משקה... ער איז געגאַנגען צו דערלאַנגען אַ ביסל משקה פֿון דער פֿליאַשקע... און האָט גענומען צו דעם גומען... אָפּ, מיט דער ליידיקער פֿלאַש.

מוזיק — פֿאַרטראַכט. אַט האַסטו דעם מענטש; אַ גראַבער נאַר און רעדט ווי אַ חכם. אַ דענקער און בדחנט זיך. מאַכט גרימאַסן ווי אַ מאַלפּע און פֿילט ווי אַ גאַט. טרוימט ווי אַ קעניג און לעבט ווי אַ שקלאַף! אַ גערויט. אַ מיר דאַכט זיך מײַן שותפֿס שייך, יונג ווייבל גייט אַהער. פֿריידעניו קומט פֿון אַן אינעווייניקסטער טיר. זי איז זייער רייך געקליידט און באַפּוצט מיט צירונג.

פֿריידעניו — איר זינט דאָ אַליין, ר' אוריאל? איז נישטאָ קיין בריוו? גייט צום שפּיגל.

מוזיק — ניין! איך מייך, ווייל ר' הערשעלע האָט ניט געשריבן, וועט ער אַליין הענט קומען. פֿריידעניו, דערלויבט מיר אַיך צו זאַגן: איר דאַרפֿט נישט קוקן אין שפּיגל. אַיזער שיינקייט שנינט זיך אָפּ נישט נאָר אינעם קאַלטן גלאַז.

פֿריידעניו — טרויעריק. איך קוק אין שפּיגל, ווייל די לעצט־טע צייט איז דאָס בני מיר אַ געווינהייט. איך האָב קיין אַנדער זאָך נישט וואָס צו טאָן און בין נאָר פֿאַרנומען מיט זיך אַליין. מיינט איר נישט, ר' אוריאל, אַז עס איז זייער טרויעריק און לאַנגווייליק צו לעבן אויף דער וועלט?

מוזיק — דאָס לעבן איז אַ שיינער גאַרטן פֿול מיט פֿרוכט־

ביימער. פֿאַרשיידענע פירות פֿון פֿרייד און פֿאַרגעניגן וואַקסן איבערן מענטשנס קאָפּ. דער מענטש וויל זיך אָבער נישט אויפֿהייבן אַ ביסל צו דערגרייכן די דאָזיקע פֿרוכטן; ער רינטט נאָר די גרינע ביטערע בלעטלעך פֿון די ביימער, קניט זיי און קלאָגט זיך, אַז דאָס לעבן איז ניט געשמאַק. כע, כע, בלעטלעך קניען איז דערלויבט און פירות עסן איז פֿאַרבאָטן! איין מאָל האָט די פֿרוי געוואָגט צו געניסן פֿון די פֿאַרבאָטענע פֿרוכטן — זי האָט געהאַט דאָס גליק צו עסן און געבן דער גאַנצער מענטשהייט פֿון די פֿרוכטן פֿון עץ־הדעת... דאָס בוים פֿון וויסן!... דורך דער פֿרוי וועלן די מענטשן פֿריער אָדער שפעטער געניסן אויך פֿון דעם עץ־החיים — בוים פֿון לעבן...

פֿריידעניו — איך בין נישט קיין געלערנטע און פֿאַרשטיי ניט, וואָס איר האָט געזאָגט פֿון עץ־החיים און עץ־הדעת. איך ווייס אָבער, אַז נאָך דעם ווי די מוטער חווה האָט געהאַט פֿאַרגעניגן פֿון די פֿאַרבאָטענע פֿרוכטן איז געקומען דער טויט, די שמערצן, טרערן, און ליידן... און וואָס איז יעדער פֿאַרגעניגן? אַ קורצע הקדמה צו לאַנגע ווייטיקן און שמערצן. איך טראָג אַ ניי קלייד, באַפּוֹך זיך מיט צירונג, גיט מיר דאָס פֿאַרגעניגן אויף איין אויגנבליק, נאָך דעם ווערט עס מיר מיאוס און דאָס האַרץ שמאַרצט.

מזיק — דאַרף מען זיך זוכן נניע, אַנדערע, נאָך נישט איבער־געלעבטע פֿאַרגעניגנס.

פֿריידעניו — ניין, פֿאַרגעניגן קען אַ מענטשן ניט גליקלעך מאַכן און קיין פֿרייד גיט דאָס לעבן נישט.

מזיק — ווייניק פֿרייד קענט איר האָבן דאָ אין ר' הערשעלעס

הויז?

פֿריידעניו — דאָ אין הויז האָב איך פֿאַרנומען דאָס פּלאַץ פֿון דער איידעלער פֿרוי, וועלכע איז געווען מנין צווייטע מוטער. עס איז שוין העכער דריי יאָר, ווי ר' הערשעלעס הויז דערמאַנט מיר דאָס יעדן אויגנבליק.

מזיק — איר קענט עס נישט פֿאַרגעסן, ווייל אינך האָט פֿאַר־אייניקט מיט ר' הערשעלען נישט אַ געפֿיל פֿון לִיַדְנִשְׂאָפֶט, נאָר אַ

געפיל פֿון פֿאַרגעטערונג. פֿאַרגעטערונג איז אַ הימליש געפֿיל. מיר לעבן אויף דר'ערד. פֿאַרגעטערונג — דאָס איז דאָס ערשטע געפֿיל וואָס אַ פֿרוי רופֿט בײַ אונדז אַרויס. אָבער די אויפֿגאַבע פֿון אַ מאַן איז די דאָזיקע געטין צו דערנידעריקן און פֿאַר אַ פֿרוי מאַכן. עס איז גרויזאַם, גראַב, אומפֿאַעטיש, אָבער אַזוי וויל די נאַטור.

פֿריידעניו — הערט אים נישט. אַ ווען איך זאָל ווייניקסטנס אַ קינד האָבן.

מזיק — פֿון קינדער דערוואַרט איר פֿרייד? קינדער נעמען-צו בײַ די פֿרויען זייער חן, מאַכן זיי פֿאַר דער צניט קראַנק און אַלט, רייסן זיי אָפּ פֿון דער גאַנצער לעבעדיקער וועלט... ריכע, געבילדעטע פֿרויען טוען אַלע מיטלען, כדי קיין קינדער נישט האָבן, אָפּפֿערן די יוגנט, די פֿרייהייט, די שיינקייט, נישט פֿילנדיק קיין ליבע, קיין לינדנשאַפֿט! פֿוי, אומזין!... אַ גערויש. ווער גייט עס? דאָרט אַרײַן אין טיר.

דאָבע — קומט-אַרײַן, מחותנתטע. פֿריידעניו, דו זיצסט מיט אַ מאַנסביל אָן אַ שומר?... גטיל. זאָג אים, ער זאָל אַוועקגיין. ער האָט אַ שלעכט-אויג. פֿריידעניו גיט אויף אים אַ קוק.

מזיק — איך פֿאַרשטיי שוין, גייענדיק, זעט נאָר, די קליפה זאָל זיך אין איך נישט אַרײַנכאַפֿן.

דאָבע — אַזוי ווי איך הער נישט, זאָל מיר ניט שאַטן. פֿאַר-זעקט די אויערן. פֿריידעניו, די מומע איז דאָ מיט מיר... פעסעניו, קומט-אַרײַן. פֿענסע אַרײַן, זי איז זייער אַלט געוואָרן.

פֿריידעניו — אַנ, מומעניו! שוין אַזוי לאַנג נישט געווען בײַ אונדז, וויי ווי אַלט און פֿאַרענדערט איר זינט געוואָרן! איר זינט בײַז אויף מיר?

פעסעניו — ניין, קינד, פֿאַר וואָס זאָל איך בײַז זיין אויף דיר? גאָר נישט, איך בין אַרײַן אין שטוב, האָט מיר אַ קלאַפּ געטאָן אין האַרצן... פֿאַרט אַ ידענע, ווישט-אַפּ אַ טרער. נו, פֿריידעניו, וואָס מאַכסטו?

פֿריידעניו — וואָס איך מאַך? מיר... איז גוט, איך בין רײַך

און קיין מאמע האב איך נישט. אזי, מומעניו! פֿאלט איר אויפֿן האַלדז וויינטן.

דאָבע — מיר ווייסן, דינער איז נישטאָ, זינען מיר געקומען... ציפעניו איז אויך מיט אונדז געגאַנגען, זי האָט אָבער חרטה געהאַט... דערצו האָבן מיר נאָך אין וועג באַגעגנט אַ גלח...

פֿריידעניו — און וואָס מאַכט ציפעניו? איז זי געזונט?

דאָבע — נישט צו פֿאַרזינדיקן, צוויי קינדער ווי ברייליאַנטן... ביי דעם עלטערן מיידעלע האָב איך נעכטן אָפּגעקוועטשט זאָוואַל-קעס⁵.

פעפעניו — פֿריידעניו, מיר זינען געקומען ביי דיר בעטן אַ טובֿה. עס איז אונדז איצט זייער שלעכט. ר' כאַצקל מיט מאַטלען מוזן, חלילה, בדיל הדל ווערן און אונדז אַלע וועט בלייבן נאָר צו גיין אין די המזער.

דאָבע — אַזער פֿאַבריק האָט אונדז דערשטיקט... אזוי ווי אַ גרויסער נישט-דאָ-געדאַכט שטייט זי אין שטעטל און שטיקט אונדז אַלע... דער מחותנתעס געלט, ציפעניוס נדן, אונדזער אייגן ביסל אַרעמקייט, אַלץ האָט צוגענומען דער שלים-שלימזל. ווען דו זאָלסט נאָר וועלן בעטן ר' הערשעלען... אַ יונג ווייבל קען אַלץ אויספֿירן... אַן אַלטע ווייבל קענען זיי אַרויסוואַרפֿן, אָבער נאָך אַ יונג ווייבל נע-מען זיי אַלע אַזן די כּפּרה.

פעפעניו — זיפֿצט, אוי, וויי איז מיר... ציפֿעניו עפֿנט די טיר, אָט איז ציפעניו!

דאָבע — סקאַצל קומט... האָסט נאָך אַ מאָל חרטה געהאַט? ציפֿע אַרײַן, אַרעט געקליידט און זעט זייער שלעכט, אויס.

ציפעניו — איך בין געקומען. וואָס זאָל איך טאָן? אַז מען קען נישט אַריבער, מוז מען אַרונטער, אוי, וואָסערע קליידער און צירונג אויף אונדזער גבֿירנטע. געדענקסט, מומע, זי פֿלעגט האַלטן

⁵ געשווילעכץ (אין האַלדז).

אין איין טענה, אז קליידער מיט צירונג איז שמאטע? קוקט זיך אַרום.
גרויסאַרטיק בני דיר, שוועסטער.

פֿריידעניו — ביסט מיך מקנא? ציפעניו, דאָס אַלץ גיט נישט
קיין גליק.

ציפעניו — ווער עס איז דיך מקנא, זאַלן דעם די אויגן אַרויס־
קריכן!

דאָבע — ע, ציפקע, דו ווילסט זיך גאַר קריגן? זע נאָר, האָסט
שוין מסתמא ווידער אַנגעטאַן אַ זאַק אויף דער לינקער זייט.

פעסעניו — חלילה, נישט קריגן זיך, מיר זענען געקומען
בעטן פֿריידעניו זאַל אונדז העלפֿן.

פֿריידעניו — אוי, שוועסטער, ווי דו זעסט, נעבעך, שלעכט
אויס! פֿון דיר איז געוואָרן אַ תל.

ציפעניו — מעגסט מיר גלייבן, עס איז נישט פֿון תענוג.

פֿריידעניו — די קינדער האָבן דיך אַלט און קראַנק געמאַכט.
ביסט אַזאַ יונגיטשקע, ערשט דריי יאָר נאָך דיין חתונה און האָסט
שוין צוויי קינדער.

ציפעניו — אונדזער איינציקע נחמה, אונדזער פֿרייד, אונדזער
נחת זענען די קינדער! עס איז נישטאָ קיין גרעסער גליק פֿון קינד־
דער! אַזוי פֿאַרשטייען מיר, קבצנים! ווי די נגידים מיינען, ווייס איך
נישט! מײַן עלטער מיידעלע קלעטערט־אום איבער דער גאַנצער
שטוב. ווען זי גייט, קאַטשעט זי זיך ווי אַ קאַטשקעלע! אוי, געזונט
זאַל זי זיין! איר שטימעלע קלינגט אין אַלע ווינקעלעך.

דאָבע — קיין עין־הרע, קיין בייד־אויג. טפֿו! שפּיט־אַפֿ.

ציפעניו — און דאָס קלענערע ברומט אין וויגעלע, ווי אַ טײַ־
בעלע. דאָס איז אַ ריכטיקייט! דאָס איז אַ פֿשרע ריכטיקייט! מען ראַ־
בעוועט און מען גולט עס נישט בני קיינעם. גאָט גיט עס דעם מענטשן
און דער מענטש גיט עס אַפֿ גאָטס וועלט. יאָ, קינדערלעך, דאָס איז
אַן אמתע פֿשרע ריכטיקייט.

דאָבע — די גרעסטע ברכה פֿון גאָט זענען קינדער. איר בין

שוין קיין עין-הרע פֿינף און פֿערציק יאָר אַלט און, זעסט, איך טראָג אַ קמיע... אפֿשר וואָס... זאָל איך, חלילה, נישט מפּיל זײַן.
פֿריידעניו — פֿון דעסט וועגן, ווען דו ביסט געווען אַ מיידל האָסטו געשטיפֿט און געלאַכט, און איצט, ציפעניו, ביסט שוין ווי אַן אַלטע.

ציפעניו — אַ מענטש קען ניט שטיפֿן זײַן גאַנץ לעבן... און אויב מיר לאַכט זיך נישט, איז עס נאָר דערפֿאַר, ווייל עס זײַנען דאָ מענטשן, וואָס צווינגען אונדז צו וויינען.
פֿריידעניו — שוועסטער, מיט שונאה רעדסטו צו מיר. מיר זײַנען פֿרעמדע איצט...

ציפעניו — יאָ, מיר זײַנען שונאים. מיר זײַנען פֿרעמדע! מיר אַלע דאָרט רײַסן קריעה, מיר אַרבעטן, מיר האָרעווען, און איר, גבֿירים, רײַסט בני אונדז דעם לעצטן ביסן פֿון מויל... איר טרינקט אונדז.

פֿריידעניו — נישט מיר, איר זײַט אונדז שונאים, אַזוי זאָגט דער פֿעטער. ער האָט געגעבן דער מומעניו פֿינף טויזנט רובל, דיר נדן געגעבן און ר' כאַצקל האָט דאָס געלט גענומען צו קאַנקורירן מיט אונדזער פֿאַבריק. איר האָט זיך אַליין אומגליקלעך געמאַכט.
פֿעסעניו — ר' כאַצקל האָט געבעטן איין מאָל עטלעכע רובל, נאָך אַ מאָל עטלעכע רובל, האָב איך געגעבן. ביז עס איז געוואָרן אויס געלט און אויס געשעפֿט.
דאָבע — וואָס מיר ווינטשן דיר שלעכטס, זאָל עס קומען. טאַטע פֿאַטער וכל ישראל אָמן.

פֿריידעניו — וואָס ווייס איך? דער פֿעטער זאָגט.

ציפעניו — דו ווייסט נאָר, וואָס דער פֿעטער זאָגט. נו, און אַליין ביסטו קיין מענטש ניט? דו ווייסט נישט, אַז אַמאָל האָסטו גע- האָט גוטע פֿרײַנט, אייגענע מענטשן, און איצט ביסטו פֿון זיי אַפֿ- געשניטן געוואָרן. האָסט געהאַט איין שוועסטער, מיר זײַנען געווען יתומות, צוזאַמען אויסגעוואַקסן, און איצט זײַנען מיר שונאים. פֿרעמ- דע, און דו ווייסט עס גאַרנישט? דו ווייסט נישט, אַז דו האָסט גע-

נומען די פרוי, וואָס האָט דיך אויסגעהאָדעוועט און דערצויגן ווי אַ
ליבלעכע מוטער, און דו האָסט זי אַרויסגעוואָרפֿן פֿון איר שטוב און
פֿאַרנומען איר פּלאַץ? דו פֿילסט נישט, אַז איר האָרץ איז, נעבעך,
צעבראַכן און איר לעבן איז שוין אויף אייביק צעשטערט? וויינט.

פעטעניו — וואָס רעדסטו דאָס, גאָט איז מיט דיר! זאָל נאָר
פֿריידעניו זײַן גליקלעך, און איך... איך... וויינט.

פֿריידעניו — איך האָב קיינעם פֿון זיך נישט אָפּגעשניטן און
בין אַליין פֿון אַלע אָפּגעשניטן געוואָרן! דו זעסט מײַן ריזיקייט,
מײַנע שיינע קליידער און די ווונדן פֿון מײַן האַרצן זעט קיינער נישט.
מומעניו! אַינער אומגליק האָט מיך נישט גליקלעך געמאַכט. אַינער
צעבראַכן האָרץ האָט מײַן האַרץ נישט דערפֿולט מיט פֿרייד! מיר
האַבן ביידע געגלייבט, אַז עס קען און עס דאַרף אַנדערש ניט זײַן.
מומעניו, אַזוי ווי אין אַ וואַלד, בלאַנדושע איך דאָ אום איינע אַליין
און... אויב איר זעט נישט ביז אויף מיר, האָט אויף מיר רחמנות.
אַלע פֿרוינען ווײַטן, לײַזער קומט וויכור, מיט אַ פֿאַרבראַבטע
פֿלאַש ווײַן, וועלכע ער שטעלט אויפֿן טיש.

לייזער — שאַ, וואָס איז דאָס? אַ גאַנצע ווייבערשע קאַפעליע!
פֿיר יודענעס, מיט פֿיר פֿאַרוויינטע נעזער, זינגט, אוי, וויינט וויי-
בעלעך מיט טרערן, אפֿשר וועט דער אייבערשטער דערהערן.

ציפעניו — ווישט'אַפּ די טרערן, אוי, דער זידע ר' לייזער
לאַכט פֿון אונדזערע נעזער און אַליין טרינקט ער משקה פֿון אַ גרוי-
סער פֿליאַשקע. כאַ, כאַ, וואָס מאַכט עפעס מײַן אַלטער גוטער
פֿריינד?

לייזער — ציפעניו, מײַנע געשעפֿטן גייען אויסגעצייכנט; מײַן
פֿאַבריקע האָט מיך שוין באַזאָרגט מיט אַ טלית, אין וועלכן מען
וועט מיך אַרײַנלייגן אין קבר, מיט אַ ניגון, איז ער געגאַנגען, מוזיק
אַרײַן.

מזיק — ר' הערשעלע איז געקומען! אַלע ווייבער דער-
שרעקן זיך און ווייסן נישט ווײַן צו גיין, לויפֿן-אום ווי צעשראַקע-
נע שאַף.

פריידעניו — קומט, איך וועל אונך ארויסלאזן דורך מנין ציי-
מער! אלע ווייבער אין א גרויסער אומאָרדענונג אָפּ.

לייזער — טרייבט זי ווייבער מיט זיין נאָזטיכל. ווינבער,
הוש! ר' לייזער, באַהאַלט דעם בדחן! זעצט זיך אין זיין ווינקל.

מזיק — איר זיט שיכור, טראַגט זיך בעסער אָפּ. דער דינער
עפֿנט די טיר, אַרײַן מיט אַ טענעמאָדאַן. נאָך אים ר' הערש אין
רײַזע־קליידער.

הערשעלע — גוטן אָונט. עליכם שלום, ר' אוריאל! וואָס
הערט זיך ביי אונדו דאָ?

לייזער — ווי מען איז מחדש די לבנה, שלום עליכם, עליכם
שלום, שלום עליכם, עליכם שלום, שלום עליכם, עליכם שלום. סימן
טוב ומול טוב יהא לנו ולכל ישראל אָמן. קול דודי הנה זה בא מדלג
על ההרים, מקפץ על הגבעות.

הערשעלע — ביסט אַזוי שיכור, אָ מען קען דיר אַפֿילו קיין
שלום עליכם נישט געבן. פֿע, וואָלטסט אפֿשר געגאַנגען שלאָפֿן? וואָס
מאַכט פֿריידעניו? גייט צו איר טיר. פֿריידעניו, איך האָב דיר גע-
בראַכט רויטע, גרינע און געלע זינדנס אויף קליידער און בריליאַנט-
טענע אַוירינגלעך. שטייל. איך וועל דיך שפעטער אַ קוש טאָן, ווען
איך וועל האָבן צייט און קיינער וועט נישט זיין.

לייזער — איך בין טאַקע געווען אַ קבצן, אַ בדחן, אָבער אָ
איך פֿלעג קומען פֿון אַ נסיעה, פֿלעגן מיר ביידע מיט מנין אַלטיטש-
קער צעגיין פֿון שמחה, אַזוי ווי צוקער.

הערשעלע — נו, וואָס הערט זיך ביי אונדו? איך האָב אונך
געפֿאַלגט און האָב גענומען קרעדיט, וואָס מער, מען גיט גאַר אָן
שאלות.

מזיק — איך האָב געוואָסט, אָ איר וועט פֿאַרן אַליין, וועט איר
מאַכן אַ גוטן איינדרוק. יא, מיר דאַרפֿן איצט אַרײַנכאַפֿן וואָס מער.

הערשעלע — אַרײַנכאַפֿן גאַר! דערזעט די פֿלאַש. וואָס איז
דאָס, ווייץ? אַ גלאַז ווייץ וואָלט איך דוקא געטרונקען. איר וועט רוי-
כערן אַ ציגאַר? נעמט-אַרויס אַ גרויסן פֿאַרטסיגאַר און פֿאַררייכערט.

מזיק — ווען וועל איך אויך טרינקען, אָבער נישט רויכערן. איך האָב אויפֿגעהערט רויכערן. איר זעט, וואָס פֿאַר אַ קאַרקן־ציער? אַן ענגלישער. נעמט פֿון דער טאַש אַ גרויס מעסער מיט אַ קאַרקן־ציער, עפֿנט די פֿלאַש, גיסט־אָן די גלעזער, פֿאַרגעסט דעם קאַרקן־ציער אויפֿן טיש.

הערשעלע — אוועקגעוואָרפֿן רויכערן? וואָס איז דאָס פֿאַר אַ באַרישקייט? איך האָב אַן אויסגעצייכנטן ציגאַר. טרינקט. דאָס איז אַ פנים דער ביליקער ווען? האָט נישט קיין אַראַמאַט. איך פֿאַרשטיי נישט, וואָס מיינט איר מיטן אַריינכאַפֿן? פֿאַררייכערט אַ ציגאַר. **לייזער** — אַט גיב מיר די גלאַז, וועל איך דיר וועזן, וואָס הייסט „אַריינכאַפֿן“.

הערשעלע — זי זשע מוחל, אַרויס פֿון דאַנען, אַרויס באַלד! **לייזער** — דערשראָקן. איך גיי שוין. גייט. ר' אוריאל, איך האָב אַנד געוואַלט פֿרעגן. שש, זאָגט מיר, איך בעט אַנד, הַנְּנִיטִי יאַר איז אַן עיבור־יאָר? אַ קוק אויפֿן זון. איך פֿיר דעם בדיחן שוין אַרויס פֿון דאַנען. אַפֿ.

מזיק — דער פלאַן איז גאַנץ איינפֿאַך. ביידע טרינקען. מיר האָבן איצט אַנגענומען אויף באַרג זייער פֿיל און איך האָב די לעצטע צייט פֿאַרהאַלטן אַלע געלט־באַצאלונגען. ר' הערשעלע, מיר האָבן איצט אין דער קאַסע מזומן בני אַ פֿינף און זיבעציק טויזנט רובל. אַט האָט איר דעם שליסל פֿון דער קאַסע. גיט אים.

הערשעלע — פֿינף און זיבעציק טויזנט? קיין עין־הרע, אַ שיינע סומע. אָבער וואָס, עס איז דאָך נישט אונדזערס, דאָס מוז מען באַצאָלן.

מזיק — באַצאָלן? במחילה. ר' הערשעלע דובראָוונער, איצט איז די ריכטיקע צייט צו באַנקראַטירן.

הערשעלע — וואָס הייסט? באַנקראַטירן, ווען דאָס געשעפֿט גייט גוט און אין דער קאַסע איז פֿאַראַן אַזוי פֿיל מזומן? גיסט זיך אַן נאָך ווייַן. איר וועט טרינקען? גיסט אים אויך אַן. באַנקראַטירן? **מזיק** — ווען די געשעפֿטן גייען שלעכט, איז שוין שפעט צו

באנקראטירן. איצט איז די ציט. מײן פֿרײַנד, עס איז נאָך בעסער פֿון אַ געווינס: מיר ווערן דריי מאָל אַזוי ריך מיט איין קלאָפּ!

הערשעלע — שפּרינגט־אויף פֿון זײַן אָרט. אַזוי? באַדענקט זיך. אָבער זײַט זשע מוחל, ר' אוריאל, גאָט איז מיט אײַך. וואָס הייסט? איר ווייסט דאָך, אַז קודם־פֿל וויל איך האַנדלען ערלעך און בלייבן אַן ערלעכער מאַן און ערלעכער ייד.

מזיק — געוויס, ווײַל איר זײַט און בלייבט אַן ערלעכער מאַן און ערלעכער ייד, איז גוט צו באַנקראַטירן. בײַ אַזאַ פֿענעם ערלעכן מאַן ווי ר' הערשעלע וועלן די קרעדיטאָרן מיט שמחה נעמען פֿופֿציק קאָפּיקעס פֿאַר אַ רובל. אין האַנדל הייסט ערלעכקייט נישט זײַן קיין נאַר. נעמען וואָס מער און אָפּגעבן וואָס ווייניקער. אַזוי טוען די אַלע גרויסע, וועמען מיר זענען שולדיק, און אַזוי וועלן מיר טאָן. אָבער ערלעכקייט? איר בלייבט אַן ערלעכער מאַן און אַן ערלעכער ייד. גע- וויס. ווײַל וואָס האָט עס צו טאָן מיט ייִדישקייט? און אין דער קאַסע וועט בלייבן דאָס געלט. איר באַרעכנט נאַר.

הערשעלע — יא, נאָמיר אַקערשט באַרעכענען. וויפֿל איז די גאַנצע סומע? זעצן זיך ביידע צו איין טישל און רעכענען.

דינער — אין טיר. באַלעבאָס, ר' כאַצקל דראַכמע וויל אַיך זען.

הערשעלע — כאַצקל גאַר? וואָס איז דאָס עפעס?

מזיק — ער איז אויף זייער גרויסע צרות.

הערשעלע — אַזוי? נו, לאַז אים אַרײַן. דינער אָפּ. ר' אורי-אל, ווי אַזוי אָבער וועלן מיר דאָס מאַכן? פֿאַרגעסט נישט: באַנקראַט-טירן איז נישט קיין קלייניקייט.

מזיק — איר פֿאַרלאָזט אײַך נאַר אויף מיר. כאַצקל און מאַטעלע אַרײַן. ביידע נידערגעשלאָגן.

הערשעלע — וואָס איז דאָס עפעס אַזוי שפּעט? איך בין ערשט געקומען פֿון וועג, בין מיד.

כאַצקל — איך האָב זייער ווייניק צו ריידן, ר' הערשעלע.

הערשעלע — איך האָב געהערט, אויף דער קלפּאָ האָסטו געהאַט זייער פֿיל צו ריידן, מען זאָל מיך נישט מאַכן פֿאַר אַ ראש־הקהל. איך האָב אַיך געגעבן צו שטיצער אויף אַ שול, האָב אַיך אַליין אויסגעבויט אַ מרחץ, און איך פֿאַרדין נישט ביי קהל דעם פֿבֿוד, האָ?

כאַצקל — האָט קיין פֿאַראיבל נישט, איך בין נישט געקומען ריידן פֿון פֿבֿוד, אַיך קומט אַלץ. איך זע דאָך דאָס מיט מײַן פֿראַסטן שכל. איך, מאַטל, בערל לאַפּטיוך און אונדזער גאַנצע חבֿרותא, מיר אַרבעטן, מיר קריכן פֿון דער פֿעל, און איר ווערט ריכער. מיר מאַכן גוטע טליתים און פֿירן אַרנטלעך אונדזער אייגן געשעפֿט, און מיר לייגן צו דעם קאַפּ. אַיך גלייבט מען, אונדז גלייבט מען נישט. אַיך צאָלט מען, אונדזערע בעלי־חובֿות לאַכן פֿון אונדז. יאָ, אַ פֿנים, איר האָט עס פֿאַרדינט. אַיך קומט אַלץ... איר האָט זכות־אַבֿות.

מאַטעלע — אַפֿאַרט. זכות־אַבֿות איז גוט, ווען מען האָט מוזיקן ביי דער זיט.

הערשעלע — שוטה, דו האָסט געוואָלט מיט דײַנע הענט מלחמה האַלטן מיט אַ פֿאַבריק? מיט דײַנע פֿינגער האָסטו געוואָלט אַפּשטעלן רעדער? מיט עטלעכע געליענע גראַשנס האָסטו געוואָלט גיין קעגן אַ קאַפיטאַל? ווער איז דיר שולדיק?

כאַצקל — בערל לאַפּטיוך האָט געוויסט דעם סוד, ווי אַזוי צו מאַכן דורך קראַכמאַל די טליתים ווי זינדענע און איר האָט ביי אונדז דעם סוד פשוט געגולט. יאָ, אַ פֿנים, פֿון גזילה קען מען ריידן ווערן, אַבער נישט פֿון אַרבעט!

מאַטעלע — עטלעכע מאַל איז מיר אַזוי דערגאַנגען צום האַרצן, אַז איך האָב געמיינט, איך וועל גיין און וועל אונטערצינדן די טריפֿענע פֿאַבריק מיט הפֿל־בכל!

הערשעלע — אויסער זיך. דו הערסט, וואָס אַ שייגעץ רעדט? וואָס הייסט אונטערצינדן מײַן פֿאַבריק. מײַן גוטס, מײַן פֿאַרמעגן?

⁶ וואַלקעסטל.

מזיק — אונדזער פֿאַבריק, אונדזער פֿאַרמעגן, מיינט איר.

הערשעלעך — הערט נישט. אין אַסטראָג⁷ וואָלטסטו בנן מיר פֿאַרפֿוילט געוואָרן, קיין סיביר וואָלט איך דיך פֿאַרשיקט. קיינער האָט קיין רעכט נישט צו נעמען בנן דיר וואָס עס געהערט צו דיר און קיינער האָט קיין רעכט נישט אָפּצונעמען בנן מיר מנן אייגנס! לייזער גנבֿעט זיך אַרײַן.

כאַצקל — וואָס הערסטו אים? ווייס איך, וואָס ער רעדט... אַ ינגל. קיינער וויל, חלילה, בנן דיר נישט צונעמען. מיר זננען געקומען בעטן... העלף אונדז אַרויסקראַבקען⁸ זיך... פעסעס פֿינף טויזנט רובל, נעבעך. מיר זננען דאָך אַמאָל געווען טרײַע, גוטע פֿריינד.

הערשעלעך — פֿריינדשאַפֿט איז פֿריינדשאַפֿט און געשעפֿט איז געשעפֿט. דיר איז גוט צו זיין אַ פֿריינד, אַז דו האָסט זיך נישט מיט וואָס צו טיילן.

כאַצקל — אַמאָל זנט איר אויך געווען אַ גוטער... מיטן לעצטן צעטיילן זיך.

הערשעלעך — אַז מען האָט קיין שכל ניט, איז מען אַ גוטער. מען דאַרף פֿאַרשטיין ווי יענעם אַ טובֿה צו טאָן. ווי קען איך דיר העלפֿן? געבן דיר אַ ביסל געלט, אַ נדבֿה? איך ווייס, וווּ און ווען מען דאַרף צדקה געבן. דיר וועט מנן צדקה נישט העלפֿן, עס וועט נאָר זיין אַרויסגעוואָרפֿן געלט. זאל איך דיר אַפֿשר געבן אַזוי פֿיל, אַז דו זאָלסט ווערן דער מאַכער און איך זאל נישט קענען מיט דיר קאַנן קורירן? איך מיין, דו רעכנסט מיך נישט פֿאַר אַזאַ נאַר.

מזיק — ביז. איר פֿאַרגעסט צו זאָגן, אַז איר האָט נאָך אַ שותף אויך, וואָס קען האָבן אַ שטיקל דעה!

לייזער — דו הער דעם שותף מיט דער דעה ווי מנן ליבֿ קער פֿאה.

⁷ טורמע. — ⁸ אַרויסקריגן.

הערשעלע — ביסט ווידער דא? איך האב דאך דיר געהייסן גיין שלאָפֿן! לייזער דערשרעקט זיך. ע, נעמט אים צו פֿון דאָנען. דער דיינער קומט און עלעפט אים אַרויס. מען וועט אים דאַרפֿן ערגעץ וווּ אַנדינגען אויף קעסט! עס איז אַ בזיון צו האַלטן אים אין שטוב.

כאַצקל — הייסט עס, מיט וואָס זאָל איך גיין אַהיים?

הערשעלע — אַזוי ווינט קען איך דיר יאָ העלפֿן; איך וועל זען, אַז פֿעסע זאָל דורך דיר נישט לייזן. איך וועל איר הייסן אַלע חודש אַרויסגעבן פֿון מײַן קאַנטאַר פֿון צוועלף ביז פֿופֿצן רובל.

מזיק — פֿון אונדזער קאַנטאַר מיינט איר.

הערשעלע — און דו מיט דיין זון גיי אַרבעטן צו מיר אויף דער פֿאַבריק.

מזיק — צו אונדז אין פֿאַבריק, ווילט איר זאָגן.

הערשעלע — יאָ, יאָ! איר זינט ערלעכע יידן און צו טליתים דאַרף מען האָבן אַזעלכע אַרבעטערס. וועסט פֿאַרדיגען ביי מיר חיונה בכבוד און וועסט לעבן רוּיק. ווי קומסט דו צו פֿירן אַ געשעפֿט? דערויף דאַרף מען שכל, קאַפֿ-דרייעניש, קענטעניש. האָסט געוואַלט פֿירן אַ געשעפֿט מיט ניסים? מיט ניסים קען מען נישט לעבן אויף דער וועלט.

מזיק — נס גדול היה שם.

הערשעלע — וואָס קען זיין זיכערער און רוּיקער? מען אַר-בעט און מען קריגט באַצאָלט.

מאַטעלע — נאָך רוּיקער און זיכערער איז צו ליגן אין דר'ערד.

כאַצקל — איך בין אַ פּראָסטער מענטש, און ווען דו, ר' הער-שעלע, ביסט געווען אַן אַרעמאַן, האָב איך דיך נאָך געקענט פֿאַר-שטיין. אָבער איצט? איך הייב נישט אָן צו פֿאַרשטיין. פֿריינדשאַפֿט איז גאַרנישט. אַ טובֿה טאַן דאַרף מען נישט מיטן גוטן ווילן, נאָר מיט שכל. ווער עס איז אַ גוטער, דער איז אַ נאַר! אַ פנים פֿון דער

ארבעט און האַרעוואַניע ווערן מיר אַליץ גרעסערע בולוואַנעס⁹ און איר ווערט דערוואַלע שטאַרקערע חכמים. נו, לכל הפחות אַ דאַנק, וואָס איר גיט אונדז אַרבעט. וואָס קענען העלפֿן טענות, אַז מען וויל עסן? מיר וועלן מיט מאַטלען מאַרגן אַנפֿאַנגען צו אַרבעטן. האָט קיין פֿאַראַיבל נישט, וואָס מיר האָבן אַנך מטריח געווען. אַ גוטע נאַכט. מסתמא ביסטו גערעכט.

מאָטעלע — גאָט זאָל אַנך באַצאלן פֿאַר דער טובֿה. זיי גייען. **מזיק** — אַזוי איז דאָס: ווער עס איז שטאַרקער, דער איז גע- רעכט. קומט, איך וועל אַנך געבן אַ צעטל, מען זאָל אַנך מאַרגן צו- נעמען צו דער אַרבעט. אַלע אָפּ.

הערשעלע — בלייבט זיצן פֿאַרטראַכט. ער מיינט, איך בין אַן אַנדער מענטש געוואָרן. איך בין דער זעלביקער. והאָ ראייה, ער האָט איבערגעפֿירט פעסעס געלט, איך בין איר מער נישט מחויבֿ צו געבן, פֿון דעסט וועגן וועל איך זי נישט פֿאַרלאָזן. און ער אַליין? איך פֿיל, מיך פֿאַרדריסט, מיר טוט וויי דאָס האַרץ. אָבער ער איז אַליין שולדיק. יעדער מענטש האָט דאָס, וואָס ער פֿאַרדינט. זיין אייגענע שולד. ער איז נאָר ווי ער אַליין זאָגט: איך האָב זיך גענומען די מי צו לערנען און צו פֿאַרשטיין דאָס לעבן און ער איז געבליבן דער זעלביקער פֿראַסטער כאַצקל דראַכמע. שטייט-אויף, מען וואָלט גע- דאַרפֿט אַ ביסל אַרנינקוקן אין ספֿר. איך האָב שוין ניט געהאַלטן קיין ספֿר אין די הענט, איך געדענק אַליין נישט... שטעלט זיך אויף די קני נעבן טשעמאַדאַן און נעמט-אַרויס אַ ספֿר. אומזיסט מיטגע- פֿירט. איך האָב אים אין וועג אַפֿילו נישט געעפֿנט. זעצט זיך לערנען. אַך, פֿריידעניוס מתנות! מען דאַרף גיין צו איר. איך האָב זי געזען נאָר פֿון ווענטן. גייט. ער זאָגט: פֿינף און זיבעציק טויזנט איז דאָ אין דער קאַסע. מען וואָלט געדאַרפֿט בעסער איבערקוקן די חשבונות און איבערציילן דאָס געלט. גייט צו דער קאַסע, שלעפט-אַרויס גרוי- סע זעק מיט געלט, ציילט טויזנטערס און לייגט זיי אין אַ זאַק. אין

⁹ גראַבע, פֿאַרשטאַפטע קעפּ.

טויזנט. ציילט: צוויי טויזנט... ציילט: דריי טויזנט... פריידן קומט אין א ווייטן פענוואָר, די האָר צעלאַזט. וואָס איז? גאָט איז מיט דיר! פֿאַרמאָכט די קאַסטע.

פֿריידעניו — וואָס איז דאָ געווען פֿאַר אַ קולות? מיר האָט זיך אויסגעוויזן, איך הער, ווי די מומע וויינט... מיר וויינט זיך אָפֿט אויס, איך הער...

הערשעלע — וואָס וויינט זיך דיר אויס, קינד? ווי קומט אַהער די מומע?

פֿריידעניו — איך ווייס נישט. מיר וויינט זיך אָפֿט אויס.

הערשעלע — נאַרעלע, זע בעסער, וואָס פֿאַר אַן אוירינגלעך איך האָב דיר געקויפֿט. גיט איר אַ פֿוטליאַר.

פֿריידעניו — עפֿנט. אַך, ווי שייַן! ווערט באַגלייטערט. ווי ריינע טראַפֿנס וואָסער קעגן דער זון, אַזוי שניינען זיי. אַנו, מיר וועט פֿאַסן? טוט-אָן. אַיאַ שייַן? לויפֿט צום טשפּיגל. אַבער וואָס קומט מיר אַרויס דערפֿון? ווערט ווידער טרויעריק. איך קען זיך מיט קיין זאַך נישט פֿרייען. יעדע מינוט אַזוי ווי אַ שלאַנג טרעט מיר צום האַרצן און זויגט דאָס בלוט.

הערשעלע — פֿריידעניו, איך האָב דאָ אַ ביסל צו טאַן. גיי, איך וועל באַלד קומען.

פֿריידעניו — איך ווייס, דו ווילסט בעסער בלייבן דאָ און ציילן געלט...

הערשעלע — הער, איך האָב גערעדט מיט מענטשן... איך וועל מיט דיר זומער אי"ה פֿאַרן קיין ווין צו אַ פֿראַפֿעסאָר... גאַטעניו, אויב דו וועסט מיר געבן אַ זון, בעט איך מער גאַרנישט ביי דיר...

פֿריידעניו — בייַן! איך בין קראַנק... איך וויל נישט, איך דאַרף נישט זיין אַ מוטער פֿון קינדער...

הערשעלע — אויב דו ביסט, חלילה, קראַנק? געוויס... וואָס דאַרף איך קינדער? דין געזונט איז מיר טזערער פֿון קינדער. אַבער וואָס פֿעלט דיר דען, חלילה?

פֿריידעניו — מיר פֿעלט קיין זאַך נישט און איך האָב גאַר-

נישט. איך בין רינד און בין פֿיל אַרעמער פֿון ציפען... איך האָב פֿאַר־
נומען מײַן מוטערס פּלאַץ און קען זיך קיין אַרט נישט געפֿינען...
ווינט.

הערשעלע — איך פֿאַרשטיי ניט. וואָס ווילסטו נישט?
פֿריידעניו — איך וויל זײַן גליקלעך! גיב מיר גליק! גיב מיר
פֿרייד!

הערשעלע — אַזי, פֿריידע, דו וויסט אַליין נישט, וואָס דו
פֿאַרלאַנגסט!

פֿריידעניו — איך דאַרף גאַרנישט און איך פֿאַרלאַנג גאַר־
נישט! איין זאַך נאַר. איך וויל מײַן קראַנק האַרץ זאָל פֿילן דאָס, וואָס
איך האָב געפֿילט, ווען דו האָסט מיר דעמאָלט געשפּילט אויף דעם
פֿידעלע. געדענקסט?

הערשעלע — ביסט אַ נאַרעלע. דעמאָלט האָבן מיר ערשט
געשטרעבט צו אונדזער גליק. איצט קענען מיר דאָס נישט פֿילן מער
און מיר וועלן דאָס מער נישט פֿילן!

פֿריידעניו — ווי? האָט דען דאָס פֿידעלע דעמאָלט אַ ליגן
געזאָגט? ניין, גיין! דאָס וואָלט געווען שרעקלעך. איך בעט דיך, זײַ
נישט פֿרעמד צו מיר.

הערשעלע — געוויס בין איך צו דיר נישט פֿרעמד. עפֿנט די
קאַסע און גיט אַ קוק. וויפֿל האָב איך איבערגעציילט? דרײַ טויזנט,
דאַכט זיך... האָ?

פֿריידעניו — קום אַהער... נעם דײַן פֿידעלע... שפּיל מיר נאָך
איין מאָל... נאַר איין מאָל נאָך! און איך וועל דאָ ווידער זיצן בײַ דײַנע
פֿיס...

הערשעלע — אַזי, וואָס רעדסטו, קינד! שפּילן? איך האָב שוין
העכער צוויי יאָר דאָס פֿידעלע אַפֿילו אין האַנט נישט געהאַלטן. מיר
דאַכט זיך, איך וועל שוין קיין מאָל נישט קענען שפּילן מער.

פֿריידעניו — קיין מאָל נישט מער? אַלץ איז אַפּגעשטאַרבן?...
עס וועט נישט קומען מער צוריק?

הערשעלע — איך פֿארשטיי ניט, וואָס איז מיט דיר! פֿריידע-
ניו, גיי צו זיך, באַרויך זיך... איך דאַרף דאָ אַ ביסל איבערקוקן די
חשבונות. גיי, קינד און שלאָף געזונטערהייט. ער גיט זי אַ קאַלטן
קוש אין שטערן.

פֿריידעניו — שטייט-אויף, קוקט אויף אים לאַנג און זאָגט
שטיל: אַ גוטע נאַכט! ראַג אָפּ. מיזעט ווי זי פֿאַרשטיקט אירע טרערן.
ער באַמערקט נישט.

הערשעלע — אַ פנים, זי איז טאַקע נישט מיט אַלעמען. מען
וועט דאַרפֿן מאַרגן שיקן נאַכן דאַקטער. גייט, טרינקט-אויס אַ גאַנץ
גלאַז וויין און צוריק צו דער קאַסע. דאָס האָב איך שוין געציילט...
דריי טויזנט... לייגט דאָס איבערגעציילטע אין טאַק וואַיאַזש. פֿיר
טויזנט! ציילט: פֿינף טויזנט! ציילט: זעקס טויזנט! וואָס איז דאָס?
דאַכט זיך גאַר נישט, פּאַפּירלעך, און דאָך, אַז מען גיט אַ קוק אין
דער קאַסע און מען דערזעט אַזוי פֿיל די דאָזיקע פּאַפּירלעך, ווערט
דאָס האַרץ פֿול מיט פֿרייד, דער שלאָף גייט-פֿאַרבני, מען פֿאַרגעסט,
אַז מען איז מיד, אַז מען איז הונגעריק... מען פֿאַרגעסט אַלץ! יעדער
הונדערטער רעדט צו דיר ווי אַ לעבעדיקע זאַך. יעדע אַסיגנאַציע
גלעט דיך ווי אַ וואַרעם ווינטעלע. אַז, וויפֿל הנאה, פֿרייד, מאַכט,
ליגט אין אַט די קלייניקע שייניקע פּאַפּירלעך! מייַן אַרײַן. הידד!
עס וואַקסן די טויזנטערס ווי פּרשות! גאָך אַ פּרשה!... נאָך אַ טויזנט-
טער! זעקס! זיבן! אַכט!

מזיק — וואָס איז, ר' הערש, איר גלייבט מיר נישט? איר קוקט-
נאָך מיינע חשבונות?

הערשעלע — דערשרעקט זיך. דאָס זעט איר, ר' אוריאל? איך
ווייל גלאַט זען, אפֿשר האָט איר אַ טעות געהאַט...

מזיק — יאָ, איך זע, איך האָב אַ ביסל אַ טעות געהאַט... איך
גלייב אַיך צו פֿיל און האָב אַיך אויסגעלערנט צו פֿיל געשעפֿטסמאַן
צו זען. מיר איז אַרײַן אין נאָז, ווי איר האָט דאָ פֿריער גערעדט: מנין
געלט! מנין פֿאַבריק! מנין קאַנטאַר! איך וועל הייסן! איך וועל זען!
אַז, איך האָב מורא, איר ווערט מיר צו פֿיל באַלעבאַס...

הערשעלע — איר קענט זיין רויק... איר זינט דא אַזא באַלע-
באָס ווי איך.

מזיק — אז מיר זינען דאָ אליין, זאָגט איר דאָס מיר. אָבער
ווי אזוי וועל איך דאָס קענען איבערצייגן, אז איר וועט וועלן קעגן
מיר האַנדלען מעשה סוחר? איך האָב זיך מיט אייך ניט צעשריבן,
ווייל איך האָב אייך געהאַלטן פֿאַר אַ יאָלד... איך לאָך טאַקע פֿון יאָלדן,
אָבער איך ווייס, מען קען זיי גלייבן! איצט אָבער האָב איך מורא:
איר הייבט אָן ווערן צו פֿיל חכם און אין דער קאַסע איז דאָ צו פֿיל
מוזמן...

הערשעלע — נו, אויב איר גלייבט מיר נישט, וועלן מיר זיך
צעשרייבן. מיך אַרט נישט, אַפֿילו מאַרגן.

מזיק — מאַרגן? אַ דאַנק דעם טאַטן אייערן! איך האָב מורא,
איך וועל די גאַנצע נאַכט נישט קענען שלאָפֿן! איך האָב געזען, איר
האַט געציילט דאָס געלט מיט צו פֿיל הנאה... גלייך ווי עס זאָל זיין
אין גאַנצן אייערס.

הערשעלע — וואָס זשע ווילט איר? איך וואָלט געוואָלט וויסן.
רעדט: וואָס ווילט איר?

מזיק — איך וויל פשוט די פֿינף און זיבעציק טויזנט רובל
נעמען צו זיך דערווילע. נישקשה, איר האָט מיך מער אין דער האַנט.
מאַכט עטלעכע טריט צו דער קאַסע.

הערשעלע — וואָרפֿט טאָגן אַלע פעקלעך געלט אין סאַק
און מאַכט צו די קאַסע. וואָס? אַזאָ סומע געלט זאָל איך אייך גאָר
אָפגעבן? וואָס מיינט איר, איך בין פֿון זינען אַראָפּ?

מזיק — פֿאַר וואָס האָב איך אייך שטענדיק נאָך מער געגלייבט?
אַ, איצט זע איך, ווער איר זינט!

הערשעלע — נו, זייער שיין! פֿון מאַרגן אָן וועט איר מיר
נישט גלייבן מער!

מזיק — פֿון מאַרגן אָן? בלא! מאַרגן קען שוין זיין צו שפעט!
איר מיינט נישט, אז איר וועט מיך נעמען אויף זיכער. איר האָט
נישט געטראָפֿן דאָס אַרט, צדיק מיינער!

הערשעלע — און איר מיינט נישט, איך וועל אייביק גלייבן, אז אלץ, וואס איר זאגט, איז תורת לאקשן! ציטערט פון אויפֿרעגונג.
מזיק — א, איך ווייס, איר זינט שוין א גרויסער חכם געוואָרן, אויסגעלערנט אויף מיין קאָפּ!...

הערשעלע — איך געפֿעל איך נישט, וועל איך נישט זיין קיין אונטערפֿירער אויף אַזער חתונה. פֿאַרשליסט די קאַסע. אַ גוטע נאַכט! איך גיי שלאָפֿן.

מזיק — איר האָט אַ טעות: איר גייט נאָך ניט שלאָפֿן! פֿאַר-צוימט אים דעם וועג. איר ווילט מיר נישט געבן דאָס געלט, שרייבט זשע מיר אונטער אַ פּאַפּיר, אז איר האָט ביי מיר גענומען צו באַ-האַלטן הונדערט טויזנט... טאַמער באַנקראַטירט איר אָדער איך ווייס וואָס, קען איך איך לכל הפחות אַרבינוצען אין אַסטראָג. איך שרייב באַלד אויף און איר שרייבט מיט אונטער!

הערשעלע — אַזי, זינט נישט קיין שוטה! וואָס הייסט, איך וועל איך אונטערשרייבן פּאַפּירן? וועלכע פּאַפּירן? וואָסערע פּאַפּירן?
מזיק — וואָס? אונטערשרייבן אַ פּאַפּיר אויך נישט?

הערשעלע — ניין! איר האָט מיר געגלייבט אַזוי פֿיל, וועט איר מיר גלייבן נאָך אַ נאַכט...

מזיק — איך וויל איך נישט גלייבן מער! איך בין איך נישט מחויבֿ מער צו גלייבן! גיט מיר אַ פּאַפּיר אָדער דאָס געלט! איך קען באַשטיין, איר זאָלט מיר גלייבן!

הערשעלע — אַזי, גייט צו אַלע שוואַרצע־יאַר! איר ווילט מיר נישט גלייבן, גלייבט נישט! איך גיי...

מזיק — איך גלייב איך נישט און וועל איך נישט לאָזן גיין. איך גלייב נישט! איך גלייב נישט! כאַפט־אַרויס ביי אים דעם שליסל און לויפֿט עפֿענען די קאַסע. הערשעלע לאַזט אים נישט. ער וואַרפט אים אום, כאַפט דעם פּאַק מיט דער גאַנצער סומע געלט און לויפֿט. הערשעלע נאָך אים.

הערשעלע — גולן! רוצח! גנב! אַהער גיב דאָס געלט! כאַפט אים. איך וועל דיך נישט אַרויסלאָזן פֿון דאַנען אַ לעבעדיקן! אַהער

גיב דאָס געלט! זיי ראַנגלען זיך. מזיק רײַסט זיך אַרויס, לויפֿט צום טיש און דערזעט דעם קאַרקן־ציער.

מזיק — אַוועק פֿון מיר! איר זעט דאָס מעסער? איך בין פֿאַר זיך נישט פֿאַראַנטוואָרטלעך איצט!

הערשעלע — בעת מזיק רעדט, חזרט הערשעלע איבער איינס און דאָס זעלביקע: **מזן געלט! מזן געלט!** ער ציטערט מיטן גאַנצן קערפּער. אָ, דו ווילסט מיך הרגענען? צונעמען מיט גע-וואַלט דאָס געלט? מיט אַ מעסער גאַר! ווי אַן אמתער רוצח!... גיב אַהער דאָס געלט! דאָס געלט אַהער! טלעפּט־אַרויס בײַ אים דאָס מע-סער. זיי ראַנגלען זיך ביידע ווי פֿאַרווירטע. **ביידע פֿאַלן.** הער-שעלע שטעכט אים מיטן פּראַבקע־ציער אין האַלדז און שרײַט: **ניין! דאָ וועסטו קראַפּירן פֿריער, אידער דו וועסט צונעמען מזן געלט! מזן געלט!** אַ גאַנצער פּאַק געלט צעשייט זיך איבערן פּאַל. פּריידעניו און לײזער לויפֿן־אַרײַן דערשראַקענע.

פֿריידעניו — וויי איז מיר! וואָס איז דאָ געשען?

הערשעלע — קלייבט דאָס געלט און וואַרפֿט אין סאַקוואַיאַזע, ווי משוגע. **מזן געלט! מזן געלט! מזן געלט!**

פֿאַרהאַנג

פערטער אקט

זייער אן אַרעם צימער בײַ כאַצקלען אין הויז. בײַ דער טיר
אַ דײַזשקע¹ מיט וואַסער. בײַם אויוון גרויסע שניטלעך האַלץ.
אַ טיש. אַ לאַנגע הילצערנע באַנק. צוויי בענקלעך און אַ קליין
שטולעכל. בײַ דער וואַנט אַ בעט. אַ קליינע שאַפּקע.

כאַצקל — זיצט, בײַם אויוון אויף דרײַערד, און שפּאַלט מיט אַ
האַק די גרויסע שניטלעך האַלץ. דאַבע, בײַם טיש, אַרבעט אַ זאַק
און ציילט די „אייגלעך“.

דאַבע — שטיל. איין און צוואַנציק, צוויי און צוואַנציק, דריי
און צוואַנציק, פֿיר און צוואַנציק... אַזי, איך האָב שוין אַראָפּגעלאָזט אַן
אייגל. לייגט־אָוועק דעם זאַק. כאַצקל, האַק נישט דאָס האַלץ אויף
דער שוועל, וועסט נאָך, חלילה, די שוועל אַ האַק טאָן.

כאַצקל — האָב קיין מורא נישט, דאַבע, די שוועל וועט נישט
וויי טאָן. האַקט.

דאַבע — מיך אַרט נישט די שוועל. אָבער ווען דו וועסט,
חלילה, אַ האַק טאָן די שוועל און נאָך דעם וועט ציפּע אַריבערטערעטן
די שוועל, וועט זי, חלילה, האָבן אַ קינד מיט אַ צעהאַקטער ליפּ.

כאַצקל — דאַבע, ציפּעניו איז סײַדן ווידער שוין... ע...
דאַבע

— אין אַ גוטער, פּשרער, מזלדיקער שעה... דאַנקען
גאָט. נו, און ווייסט גאַרנישט, אַז מען גיט אַ האַק די אייבערשטע
פּריטעלקע, איז בײַם קינד די אייבערשטע ליפּ צעשפּאַלטן, און אַז
מען גיט אַ האַק אין שוועל, איז די אונטערשטע צעהאַקט? קיין זאַך
ווייסטו נישט, גלײַך, חלילה, דו ביסט גאַר נישט אויסגעוואַקסן צווישן
מענטשן.

¹ מולאָער (צו קנעטן טייג).

כאצקל — מיט מײַן פראַסטן שכל קען איך ניט פֿאַרשטיין, ווי אזוי קען מען איבערהאַקן אַ מענטשן די ליפּ, ווען ער איז גאָר נישטאָ דערבני, ווען ער איז גאָר אַפֿילו נישט געבוירן געוואָרן. גאָר גאַרנישט, די ווייבער ווייסן דאָך מסתמא בעסער אין אַזעלכע זאַכן.

דאָבע — דו הער־אויף טענהן און קום בעסער אַהער! אַט אזוי. זען דיך אויף דעם קליין בענקעלע. צי־אויס ביידע הענט, אַט אזוי. טוט־אָן אויף זײַנע הענט באַנוול, איך דאַרף צעוויקלען אַ פאַסמע באַנוול. וויקלט. אַהאַ! כאַצקל פּל־בוניק, דו האַסט געמיינט, דו וועסט בײַ מיר זיצן אָן אַרבעט? גייסט נישט אין פֿאַבריק, ביסטו בײַ מיר אין דער היים אַנשטאַט אַ שיקסע, להבדיל, אַ פּפּרה... וואָסער אָנגעשלעפט, האַלץ אָנגעהאַקט, קיין עין־הרע, קיין ביז אויג, האַלט די פאַסמע! איך וועל אָנוויקלען אַ גאַנצן קנזלכל באַנוול. זײַ וויקלט לאַנג, זײַ שוויגן ביידע. ער הייבט־אָן באַלד דרעמלען און בייגט זיך צו מיטן קאַפּ צו אירע קני. שש! ער איז אַנגעדערעמלט געוואָרן... איך האָב זיך מורא אַ ריר צו טאָן, איך זאָל אים פּלוצעם נישט אויפֿ־וועקן. זאָל ער אַ ביסל שלאָפֿן... בלייבט זיצן רווק, גאַנץ שטיל. מען זאָגט יאַקבי, אַז מען וועקט־אויף אַ מענטשן פּלוצעם פֿון שלאָף, קען ער חלילה געכאַפט ווערן... לייזער קומט פֿון גאַס מיט אַ שטעקן.

לייזער — גאָט העלף! זע גאָר, וווּ ער איז אַנטשלאָפֿן געוואָרן. אַי, ר' כאַצקל, איר זעט גאָר אַלץ אַ גנבֿ?

דאָבע — פֿאַרשעמט. אַי, גייט... ער האָט זיך גאָר אָנגעבוּיגן...
כאַצקל — נייץ! איך האָב טאַקע אַ דרעמל געכאַפט. וואָסט די הענט בײַ דער דייזשקע. גאָט העלף, ר' לייזער, גאָט העלף! אַיך זען איצט איז אַ גאַנצע זכּיה.

לייזער — ר' כאַצקל, איך בין געקומען אומיסטן צוין אַיך. איך דאַרף אַיך זאָגן זייער אַ נייטיקע זאַך. פֿירט אים אין אַ זײַט, שטיל. שש! זעט וויסן, עס איז דאָ! איך האָב זיך לאַנג געמוטשעט, אַבער איך האָב עס געפֿונען. איר ווייסט: «האַ לחמאָ עניאָ»?
כאַצקל — אויב איך ווייס? «האַ לחמאָ עניאָ» הייסט: אַט דאָס

ארעמע, קבצנישע ברויט. איד קען דאס נישט נאָר פֿון דער הגדה, איד ווייס דאָס פֿון לעבן.

לייזער — שש, אַט דאָס איז דאָס! איר קוקט מיך אָן? אַט דאָס איז דאָס.

כאַצקל — וואָס איז דאָס?

לייזער — „האַ לחמאָ עניאָ“, אַז איר וועט זאָגן פֿאַרקערט, וועט זיין „האַ עניאָ לחמאָ“ און עס גראַמט זיך מיט כאַצקל דראַכמע... „האַ עניאָ לחמאָ“ — כאַצקל דראַכמע!...

כאַצקל — אוי, איר אַלטער משוגענער! זיצט, וועט איר זיין אַ גאַסט בני אונדז... כאַ, כאַ כאַ!

לייזער — זעצט זיך, און וווּ איז דאָס עפעס אנער גאַנצער עולם, האָ? מיט אַ ניגון, דער עולם איז אַ גולם, און אַ חכם איז דער איינער, וואָס גיט דעם עולם אין די ציינער... שטיל, „האַ עניאָ לחמאָ“ — כאַצקל דראַכמע!...

דאַבע, — ציפעניו איז געגאַנגען אין יאַטקע, איר ווייסט דאָך, אין מיטן וואָך קענען מיר נישט עסן קיין פֿלייש, האָב איד איר גע-זאָגט, זי זאָל גיין, אפֿשר וועט זי טרעפֿן וואָלוול, זאָל זי קויפֿן אַ לונג-און-לעבער אָדער אַ פֿוסנאַגע², און די מחתנתטע פעסע איז בני דעם גביר, מען האָט זי געשיקט רופֿן, פֿריידעניו איז דאָך שוין ווידער... נישט דאָ געדאַכט, נישט אין קיין יידישער שטוב געדאַכט, איר גייט-אַרײַן אַ מאָל צו זיי?

לייזער — ניין! איד בין מיר בני אפֿרים קלעזמער אַ קעסטקינד און פֿיל זיך איצט ווי אַ בלינטשיק אין סמעטענע, וואָס זאָל איד אַהין גיין? מיט מיר שעמט מען זיך, און דעם פֿבֿוד בין איד זיי מוחל, אָבער זאָגט נאָר, ידידי ר' כאַצקל, מה היום מיומיים? וואָס זיצט איר עפעס אין דער היים? גולן, איר וויקלט דאָ באַנוול? דאַבּע פֿאַרשעמט זיך ווידער.

² „פיעטשאַ“, פֿאַרקילטע פּיס (19 אַ בהמה).

כאצקל — וואָס איך זיך אין דער היים? אַט דאָס איז דאָך די קלאַץ-קשיא. ר' הערשעלע האָט מיך געוואָלט גליקלעך מאַכן און געבן מיר אַ „טשין“³ פֿון אַ פּריקאַשטשיק. דאָס הייסט, איך זאָל אַליין נישט אַרבעטן און זאָל נאָר אומגיין און האַווקען אויף די וואָס אַר-בעטן יאָ. האָב איך אים באַדאַנקט. נישט איך, נישט מאַטעלע — מיר ווילן פֿון אים קיין טובות! נו, אַבער לכל הפחות אַרבעט ווי פֿאַר אַ פּראָסטן אַרבעטער זאָל מען געבן גענוג? ווייס איך! אַ קדחת שונאים-ישראל, דריי טעג אַרבעט איך און דריי טעג — ניין! מען גיט אונדז צו פֿאַרדינען נאָר אזוי פֿיל, מיר זאָלן פֿון הונגער נישט פֿאַרכליאַגעט⁴ ווערן. מאַטעלע איז אַליין אַוועק אין פֿאַבריק אַרבעטן און איך, נישט אומגיין פּוסט-און-פּאַס, דין איך דאַבען אַנשטאַט אַ שיקסע. דאָס איז מוזיקס פֿאַריאַדקעס. ר' הערשעלע ווייס נישט, אַזעלכע נאַרישקייטן ווי כאַצקל דראַכמע ליגן אים איצט נישט אין זינען... און איך וועל נישט גיין קלאַנגן זיך אַדער בעטן אַ לאַסקע⁵ ביי אים! גיט אַ האַק ביי אַ שטיקל האַלץ. ניין! דאָס וועלן מנינע שונאים נישט דערלעבן! **דאַבע** — אוי, דער מוזיק! ער האָט אונדז אַלץ צעמזיקט. ווען ער איז געווען קראַנק, האָבן מיר געמיינט, מיר וועלן שוין פֿון אים פּטור ווערן. זאָל מיך, איך האָב די הענט נישט געוואָשן, גאָט ניט שטראַפֿן פֿאַר די רייד. ער האָט זיך אַבער אויסגעקאַטשעט. עפעס רעכטס וואָלט גאָט צוגענומען, אַ צרה לאַזט ער אונדז איבער.

כאצקל — פֿון דעסט וועגן איז ער דריי חדשים אומגעגאַנגען מיט אַ פֿאַרבונדענער פּלי. מען זאָגט, זיי האָבן זיך שווער נישט צע-הרגעט פֿאַרן געלט. און פֿון יענעם טאַג אָן, גייט הערשעלע אום שטענ-דיק זייער אַ צעטראַגענער. דאַנקען גאָט, וואָס איך בין אַ קבצן. לכל הפחות פֿאַרן געלט וועט מיר קיין מוזיק נישט איבערבניסן דעם גאַרגל! **דאַבע** — בערל לאַפטיוך זאָגט יאַקבי, אַז דאָס האָט ר' הער-שעלען אַפּגעקאַסט מיליע-מיליאָסן מיט געלט. איידער זיי האָבן זיך איבערגעבעטן. ר' לייזער, וויפֿל איז מיליע-מיליאָסן?

³ טיטל (אין מיליטער). — ⁴ איינגעשלונגען ווערן. — ⁵ אַ טובה.

לייזער — א סך!...

כאצקל — נו, יא אבי עס איז בנ זיי ווידער שטיל, קוצעניו-מוצעניו... זיי זינען איצט נאך שטארקערע גוטע-פריינד, און דער גאנצער פלאקער איז מזיק.

לייזער — איי, ווען איך דערמאן מיך, וואס יענע נאכט האט זיך אפגעטאן... א געשריי: „קאראל! קאראל!“... בנ מנין תכשיט א מאשינקע פון פליאשקע... מזיק א צעבלוטטיקטער ווי א חזיר... געלט... געלט... בלוט!... ביידע וואלגערן זיך אויף דר'ערד... פריידע — א טויט-דערשראקענע... בנ מיר די נשמה אויפן שפיץ נאז... ע, דאנקען גאט, איך בין איצט בנ אפרים קלעזומער... גייט צו דער שאפע. איז ער געגאנגען צו דערלאנגען א ביסל משקה פון דער פליאשקע, און האט ער גענומען צו דעם גומען... זוכט. דאָבט לאַכט.

כאצקל — ר' לייזער, איינער טירחה איז אומיסט... איר וועט נישט געפיינען אפילו א לעק... היינטיקן שבת האבן מיר אפילו קידוש געמאכט אויף טרוקענער חלה...

לייזער — טרוקענע חלה? פֿע! און אַט איז אונדזער ציפעניו. ציפֿע קומט מיט א קאשיק, א שאַל אויף די פלייצעס. זי איז אין א גוטער לוינע.

ציפעניו — א, א גאסט! גאט העלף, זיידעניו! גוט, וואס איר זינט געקומען. איך דארף אייך נייטיק עפעס פֿרעגן. פֿירט לייזערן אין א זייט. ער איז זייער פֿאַראַינטערעסירט. שש, זאָגט מיר, איך בעט אייך... ע... פֿאַר אַ יאָרן ווינטער איז געגאנגען אַ שניי? אַלע לאַכ.

לייזער — אזוי גאר? גוט... איך מוז צוגעבן: גוט...

דאָבע — אוי, מיר בניסט עפעס אין לינקן אויער. איך האב מורא, איך האב מורא, מיר וועלן, חלילה, האבן עפעס א שלעכטע בשורה.

ציפעניו — שוויגער לעבן, א שלעכטע בשורה האב איך אייך געבראכט; איך האב קיין מציאות נישט געהאנדלט. אויף יעדן לונג איז דא צוואנציק בעלנים און אויף איין פֿוסנאָגע זיבעצן ווייבער...

בין איך געקומען אָן אַ פֿוס און אָן אַ לונג. אַיאַ אַ שלעכטע בשׂורה?
כאַ, כאַ! די קינדערלעך שלאָפֿן נאָך?

כאַצקל — מאַטל וועט, נעבעך, קומען אַ הונגעריקער פֿון דער
אַרבעט.

דאָבע — נו, מיר וועלן אים אַפּקאַכן פֿיש־קאַרטאַפֿליע. ער
האַט עס ליב און עס וועט אים זיין צו געזונט. קיין עין־הרע, קיין
בייז־אויג.

ציפּעניו — זיידע, קאַרטאַפֿליעס מיט וואַסער, מיט אַ סך פֿע־
פֿער און אָן פֿיש, רופֿט זיך בני אונדז פֿיש־קאַרטאַפֿליע. איר האַט עס
ליב? פֿיש־קאַרטאַפֿליען, ע, ע, טאַראַטאַפֿליע... אוי, צו קאַרטאַפֿליע, אַ
פּנים, גראַמט זיך קיין זאַך נישט.

לייזער — קאַרטאַפֿליע פֿון פֿיש מהודו ועד פּוש, מכּוש ועד
הודו, באַלד זיי זיך מודה, צי האַסטו גענומען צו דיין כּשרן גומען...
ציפּעניו — שלאַגט־איבער, אַ ביסל משקה פֿון דער פֿליאַשקע.

כאַ, כאַ, כאַ, שוויגער לעבן, און וווּ איז דאָס די מומעניו?
דאָבע — מען האַט זי גערופֿן צו פֿריידען. זי האַט דאָך ווידער
די חולאת, נישט אין אונדזער שטוב געדאַכט. אַלע חודש קומט עס
אָן אויף איר. נאַ, האַסטו געהערט אַ ביסל אַ חולאת? קיין זאַך טוט
נישט וויי און מען איז קראַנק, נישט משוגע און דאָך נישט בניים זינען.
ציפּעניו בלייבט זיצן אַ טרויעריקע.

כאַצקל — דאָס איז די מרה־שחורה. מען זאָגט, אַלע גבֿירים
קרענקען אויף דעם חולאת.

דאָבע — דו ווייסט! עס קומט דערפֿון, וואָס ווייבער האָבן נישט
קיין קינדער... וואָס זאָגסטו פֿאַרט, ווי מיר בניסט אין לינקן אויער...
לייזער — איך זאָל וויסן, אַז מורנו ורבנו ר' הערש איז נישטאַ
אין דער היים, וואַלט איך אַרײַנגעגאַנגען זי זען. זי איז טאַקע אַ
גרויסע נגידיטטע און פֿון דעסט וועגן איז אויף איר, נעבעך, אַ
רחמנות.

ציפּעניו — יאַ, ר' לייזער, גייט־אַרײַן צו איר. איר וועט פֿאַר־
דינען אַ מצווה — זי איז זייער עלנט. אוי, איר זאָלט זי זען, ווען עס

קומט־אן אויף איר: שטיל ווי אַ טויב, רעדט אליין צו זיך, זינגט זיך אין דער שטיל און איז אַזוי אַנמוטיק. אַלע בלייבן שטיל. פּוּזע. פּלוצלינג אַ גערויש. ציפּענין כאַפּט זיך אויף דערשראָקן: ווי איז מיר! וואָס איז דאָס עפּעס? מיר האָט זיך אַפּגעריסן דאָס האַרץ! אַ ייד, אַ אַרבעטער לויפ־אַרין זייער דערשראָקן.

אַרבעטער — גאָט איז מיט אַיך... איך בעט אַיך... שרעקט אַיך נישט... מען טראָגט אַיך מאַטעלען אַהיים.

אַלע — אוי, ווי איז מיר! וואָס איז?...

דאָבע — אַן אומגליק האָט מיך געטראָפֿן!

אַרבעטער — עס איז, חלילה, נישט קיין גרויסע סכּנה. מיטן ראָד האָט ביי אים אַפּגעריסן אַ האַנט!

כאַצקל — די פֿאַבריק! די פֿאַבריק! אוי, די פֿאַבריק!

ציפּעניו — וווּ איז ער? מאַטעלע. מאַטעלע! לויפ־ט צו דער טיר. אַנטקעגן קומען ייִדישע אַרבעטערס, וועלכע טראָגן מאַט־טעלען. ער איז אויסגעשמירט אין בלוט. איין האַנט פֿאַרוויקלט מיט אַסך ווייסע טיכער, דורך וועלכע עס זעט זיך אַרויס דאָס בלוט. גאָר אויבן אַ ווייסער, נייער טלית אויך אין בלוט. ציפּע שרייט נישט מיט איר קול. ווי איז מיר! ער איז טויט! ער איז טויט!

דאָבע — מַזן קינד! מַזן איינציק קינד! מַזן מאַטעניו!...

אַרבעטערס — גאָט איז מיט אַיך, ער איז נאָר אין חלשות. זיי לייגן אים אויפֿן בעטל.

כאַצקל — גאָט! דינע טליתים מאַכט מען איצט מיט רעדער, וועלכע ריסן אונדז די גלידער! זעט, מַזן זון! מַזן זון. אַלע נעבן בעטל.

ציפּעניו — מאַטעלע! אוי, איך וועל דאָס נישט אויסהאַלטן. זי און די מוטער שרייען נעבן אים.

מאַטעלע — קומט צו זיך. מיט זייער אַ שוואַכער שטימע. אוי! וויל אַ שמייכל טאָן. שרעקט אַיך נישט. עס איז גאַרנישט. נאָר איין האַנט אַפּגעריסן. אוי, וואָס איז דאָרט אַ האַנט ביי אַן אַר־בעטער... טאַטע, דו ווייסט? ער... ר' הערשעלע... איז פּונקט געשטאַ-

נען נעבן פֿענצער... נישט ווייט פֿון מיר... מײן בלוט האָט אויף אים
געגעבן אַ שפּריץ... אוי, ציפּעניו... חלשט. אַ דאָקטער און אַ
פּעלדשער קומען אײלנדיק זיך.

כאַצקל — מאַטעלע, מײן קינד, שטאַרק זיך. אַט איז געקומען
דער דאָקטער. זון מײנער!

ציפּעניו — וויי איז מיר! וויי איז מיר! וואָס וועט פֿון אונדז
זײן? וואָס וועט זײן פֿון אונדז?... קלאַגט.

דאַבע — מײן קינד! מײן זון! אַ שלאַג האָט מיך געטראָפֿן, וויי
איז מיר! אַלע וויינען, די אַרבעטערס ווישן די טרערן. דער
דאָקטער נעמט פֿון פּאַק זײנע אינסטרומענטן.

אַ סך ייִדן און ווייבער, דערשאַקענע, קוקן אַרײַן אין די
פענצער און אין טיר.

פאַרוואַנדלונג

אַ הויף נעבן דער פּאַבריק. עס הערט זיך, ווי די רעהער רוישן
און די מאַשינען קלאַפּן. מזײַק פּירט־אָרויס הערשעלעך,
וועלכער איז זייער בלאַס.

מזיק — נאָך פֿילט איר זיך נישט גוט? קומט־אָרויס אַהער
אַ ביסל אויף דער לופֿט. איי, ווער איז דאָרט? דערלאַנגט אַהער אַ
בענקל. אַן אַרבעטער טראַגט־אָרויס אַ בענקל. זע נאָר, ווי בלאַס
ער איז געוואָרן!

הערשעלע — איך האָב דערזען רויט בלוט, בין איך געוואָרן
ווייט. אוי! שפּיליעט־אָפּ דעם קראַגן פֿון העמד.

מזיק — וואָס איז דאָרטן אַזעלכעס? אַזוי גייט דאָס לעבן; דעם
רײסט־אָפּ אַ האַנט. דער פּאַרלירט אַ פֿוס. אַ סך ווערן געהרגעט אין
מלחמה. דאָס לעבן שטעלט זיך נישט מיט דעם אָפּ און די וועלט

ווערט אויף דאס מינדסטע נישט פֿארענדערט. וואָס באַטייט מאַטעלע אין דער גרויסער וועלטפֿאַבריק, וועלכע רופֿט זיך נאַטור?
הערשעלע — מזיק, דו ביסט גערעכט: מאַטעלע באַטייט גאַר-
 נישט... נו, און הערשעלע באַטייט אַ סך? אוי, ווי זאָגט אונדזער פּיוט:
 דער מענטש איז געגליכן צו אַ צעבראַכענעם שאַרבן, צו דעם שאַטן
 וואָס לויפֿט פֿאַרויס, צו דעם שטויב, וואָס ווערט געטראָגן פֿון ווינט,
 צו אַ חלום וואָס ווערט פֿאַרשווינדן...

מזיק — ע, דאָס איז אַן אַלט ייִדיש לידעלע, מיט וועלכן דער
 ייד פֿאַרביטערט זיך שטענדיק אַליין דאָס לעבן און וואַרפֿט אויף זיך
 אַליין אַרויף אַן אימה ופּחד. נאָך לאַנג, לאַנג האָט אונדזער ייִדישער
 צרות-העלד איוב געזאָגט די זעליביקע חכמה: דער מענטש איז ווי
 אַ גראַז, וואָס גייט-אויף און ווערט פֿאַרשניטן, ווי אַ שאַטן וואָס
 לויפֿט... ניין, מיר געפֿעלט שוין פֿיל בעסער, ווי דער דינטשער גע-
 לערנטער דאַקטער האָט געזאָגט: «פֿאַרגעניגן וויל איך, פֿון אַלץ זאָל
 מײַן אויג געניסן, דאָך ווײַטער זאָל שטרעבן מײַן זינען!»

הערשעלע — אַ ייד בין איך און די אַלטע ייִדישע לידלעך
 זעלן לעבן אין מיר ביז מײַן טײַט. דעם מענטשן קען מען גיכער
 פֿון מיר אויסקאַרעניען⁶, אָבער נישט דעם ייד... ניין! דער וואָס
 האָט דיר געזאָגט, ער וויל פֿאַרגעניגן מיטן אויג געניסן און מיטן
 זינען שטרעבן, איז געוויס געווען אַ גוי... דער ייד מײַנט: מען קען
 נישט געניסן, ווען דער זינען שטרעבט. און דער זינען קען ניט
 שטרעבן, ווען מען געניסט!...

מזיק — מען דאַרף אָבער זײַן נישט נאָר אַ ייד, מען דאַרף
 זײַן אַ מענטש!

הערשעלע — יאָ! מענטש אויך!... אוי, אַמאָל פֿלעג איך זיך
 פֿאַרשטעלן, ווי שרעקלעך עס וועט הילכן דער שופֿר הגדול, וועלכער
 וועט זיך צעשאַלן פֿאַרן גרויסן יום-הדין און וועט וועקן די טײַטע
 מענטשן, וואָס ליגן אין די קברײַם. און... רופֿן זיי צום פּסאָהמשפט...

⁶ אויסרײַסן מיטן וואַרצל.

מזיק, ווען פֿון זיין ברוסט האָט זיך הײַנט אַרויסגעריסן דאָס פֿאַרכ־טיקסטע יאַמער־געשריי, האָב איך דערפֿילט, אַז עס איז דאָ עפעס, וואָס הילכט שרעקלעכער פֿון קול השׁוֹפֵר הגדול!... מזיק, דער מענטש האָט אין אים געשרייען, דער אמתער, נאַטירלעכער מענטש... און ווי טיף אין מיר זינען שוין געשלאָפֿן די מענטשלעכע געפֿילן, האָט זיין יאַמער־געשריי זיי דערוועקט! און ווען איך האָב דערזען די בלאַסע פֿנימער אַרום אים, זייער אמתע שרעק און רחמנות, האָב איך פֿאַר־שטאַנען, אַז דאָס דאָזיקע מענטשלעכע יאַמער־געשריי איז דער מעכ־טיקער שופֿר, וואָס רופֿט אונדז צום יום־הדין, וואָס צעברעכט דעם פֿאַנצער וואָס ליגט אויף אונדזער האַרץ און וועקט־אויף דעם מענטשן פֿון זיין קבר... בני דעם געשריי פֿאַרשווינדט גוי און ייד, באַלעבאָס און אַרבעטער, חכם און נאַר... דער מענטש נאַר דערוואַכט... דער מענטש, דער מענטש!...

מזיק — אַ איך ווייס, וואָס אַ ייד רופֿט מענטש! געוויס נישט מאַכט, קראַפֿט, טעטיקייט, דערפֿינדונג־פֿעיקייט, געוואַגטקייט פֿון גניסס? ניין! זאָרגן זיך ווי אַ שוואַכע פֿרוי, גריבלען, וואַקלען זיך, נישט האָבן קיין הנאה פֿון לעבן, אַ סך טראַכטן און ווייניק טאָן — דאָס איז דער ייִדישער מענטש! איר דאַרפֿט זייער גייטיק דעם מין מענטש אַרויסרופֿן פֿון קבר, ער זאָל קומען און פֿאַרגיפֿטן דאָס לעבן? וואָס קוקט איר? האָט קיין מורא נישט, אויף אַיך איז שוין נישטאָ קיין בלוט. מען האָט עס אַפּגעוואַשן...

**הערשעלע — אַפּגעוואַשן? הם... יא אַפּגעוואַשן אַדער נישט אַפּגעוואַשן, זיין בלוט שרעקט מיך נישט, זעסטו... דעמאָלט... אין יענער נאַכט... ווען איך האָב דיין בלוט געזען אויף זיך, האָב איך מורא געהאַט, איך האָב זיך מיאוס געפֿילט, איך האָב זיך געפֿילט שלעכט... זיין בלוט אַבער שרעקט מיך נישט, עס מאַכט מיר אַ ווייִטיק, אַבער איך פֿיל זיך נישט מיאוס — איך פֿיל אַ שאַרפֿן ווייטיק...
מזיק — כע, כע, כע! נאַרישקייטן! אַינערע נערוון האָבן זיך אַ ביסל צעשטיפֿט. איר זעט דאָס צום ערשטן מאל... קומט, פֿרישע לופֿט וועט אַיך ווידער געזונט מאַכן — איי, בערל לאַפֿטיוו, נעם־צו**

דאָס בענקל! אַ ייִדישער אַרבעטער טראַגט דאָס בענקל אַוועק. ווייס איך, נאַרישקייטן! אַט האָב איך אַ מאָל געזען, אין אַ גרויסער פֿאַבריק האָט עס איינעם פֿאַרטשעפעט, און דאָס גרויסע ראָד האָט אים אויפֿגעהויבן אַ לעבעדיקן גאַנץ הויך און דערנאָך ערשט אַראָפֿ-געשלעפט אַרונטער און צעמאַלן אויף אַש. פֿירט אים.

הערשעלע — פֿאַרטראַכט. אַט אַזוי איז דאָס אַ פנים: דאָס ראָד פֿונעם לעבן הייבט־אויף הויך, גאַנץ הויך, און נאָך דעם וואַרפֿט עס אַראָפֿ און צעמאַלט אויף אַש... אויף אַש און שטויב!...

מזיק — נו, אַ ייד אָן אַש און שטויב איז ווי אַ גוי אָן בראַנפֿן און אָן ביר. קומט, מיר וועלן אַליין נעמען צו ביסלעך קאַניאַק. זע נאָר, ווי בלאָס ער איז! כע, כע, כע! איר זינט נאָך גאָר גריין... עס איז נאָר אַ געוויינהייט... אויף די גרויסע פֿאַבריקן ברעכט עס פֿיס און עס ריכטט הענט יעדע מינוט, און גאַרנישט... מען דאַרף זיך נאָר צוגעוויינען... סענטימענטאַל האָט מען געקענט זיין אַמאָל, ווען דער מענטש האָט געאַרבעט מיטן מענטשן... איצט אַרבעטן מיר מיט מאַשינען און דער מענטש דאַרף זיין פינטקלעך, שטאַרק און קאַלט ווי אַ מאַשין... זעסט? דער מענטש האָט זיך אין אים אויפֿגעכאַפט, איז ער געוואָרן אויס מענטש... כע, כע, כע! ביידע אָפֿ. די מאַשינען און רעדער רוישן. אָפֿ.

פאַרוואַנדלונג

הערשעלעס קאַבינעט. אַ שאַפֿע מיט ספרים, אויף וועל-כער עס ליגט זיין פּיחעלע אין אַ פּוטליאַר. אין מיטן צימער אַ שרייבטיש, נעבן וועלכן עס שטייט אַ הויכע אַפּיערנע קאַסע, עטלעכע שטולן. לייזער און פֿעסענין זיצן טרויעריקע. פֿריידענין גייט־אָרומ פֿאַרבראַכן די הענט און זינגט שטיל מיט אַ היינעדיקער שטימע „מומור לודו“. ביסלעכווייז ווערט טונקל.

פעסעניו — פריידעניו, וואָס טוט דיר וויי, מנין קינד? ביסט

קראַנקי, האָ?

פריידעניו — דאָס האַרץ טוט מיר וויי, מומעניו. אזוי ווי אַ שלאַנג זויגט מיר דאָס בלוט. איך קען זיך קיין אַרט נישט געפֿינען. מיך אַרט קיין זאך נישט און מיך פֿרייט קיין זאך נישט. איך פֿיל, גלניך ווי איך שוויים אין אַ ים פֿון אַנמוט און טרויער. גייט צו דער שאַפֿע, נעמט דאָס פֿידעלע און באַטראַכט עס.

לייזער — אָבער פֿאַר וואָס איז דאָס, פֿאַר וואָס פֿילסטו אזוי?

פריידעניו — איך ווייס אַליין נישט. עס קומט פֿלוצלינג אַזאַ פֿאַרדראַקס, אַזאַ ערגערניש, אַזאַ האַרצווייטיק.

פעסעניו — אַני, וויי איז מיר. שטייל צו לייזערן. איך וואָלט

געדאַרפֿט אַריבערלויפֿן זען, וואָס דאַרט טוט זיך, נאָר ווי לאַזט מען זי איצט אַליין?

לייזער — מען לאַזט אַהין קיין מענטשן ניט צו, אַ פֿשיטה שוין ווייבער... מען טרייבט זיי ווי די גענדז. דער דאַקטער מאַכט איצט די אַפּעראַציע. אַ גערויש. אוי, איך האָב מורא, מיר דאַכט זיך דעם בדחנס באַלעבאַס גייט. הערשעלעס און מזיק אַרײַן. לייזער שטייט־אויף.

הערשעלע — זייער טרויעריק. זעט, וואָסערע געסט בני מיר

אין קאַנטאַר! נו, פֿריידעניו, וואָס מאַכסטו? ביסט געקומען מיך זען? **פריידעניו** — איך קום אַהער אַפֿט און איך הער זיך צו, ווען וועט דאָס פֿידעלע שפּילן, און דאָס פֿידעלע שווינגט. ווי אַ טויטע ליגט זי שטיל, און אַמאָל האָט זי גערעדט. אַני, איך וואָלט געוואָלט הערן נאָך אַ מאָל, וואָס זי האָט דעמאָלט געזאָגט... האָט זי מיך אַפֿ־געבאַרט? נישט דעם אמת געזאָגט?

הערשעלע — לייגט־צוריק דאָס פֿידעלע. באַרויק דיר, פֿריי־

דעניו. איך בעט דיר. האָב רחמנות אויף זיך, האָב רחמנות אויף מיר.

פריידעניו — פֿאַרטראַכט. עס ציען זיך גרויע, לאַנגע טעג אַן

ליכט און אַן פֿינצטערניש, אַן קעלט און אַן וואַרעמקייט, אַן צרות און אַן פֿרייד.

הערשעלע — נישטאָ קיין פֿרייד דאָרט און נישטאָ קיין פֿרייד אין דער היים. זיפֿצט שווער.

פֿריידעניו — אַך, איך פֿאַרשטיי. קום מומעניו, דער פֿעטער וויל געוויס באַרעכענען זינע חשבונות און איבערציילן נאָך אַ מאָל דאָס געלט... דאָס געלט קלינגט און דאָס פֿידעלע שווינגט... ר' און-ריאל, זינט איר האָט אונדז געבראַכט דאָס גרויסע געווינס, האָבן מיר אַלץ פֿאַרשפּילט.

פֿעכעניו — אַזי, אַלע פֿאַרשפּילן און דאָס געווינס קומט קיי-נעם נישט אָן!

מזיק — איר מיינט, זי איז נישט גערעכט? עפֿנט די קאַסטע. גיט אַ קוק, עס איז דאָ וואָס צו באַרעכענען און איבערציילן. ביידע פֿרויען אָפּ.

הערשעלע — זעצט זיך. ניין! דאָס געלט האָב איך שוין אי-בערגעציילט... די חשבונות? זעסטו, די חשבונות, דאָכט זיך, איז יאָ צינט צו באַרעכענען.

לייזער — איז געשטאַנען די גאַנצע צייט אַ דערשראַקענער, גיט אַ מאָד מיט דער האַנט און גנבֿעט זיך שנעל צו דער טיר. אַ גוטן? וויל אַרויסלויפֿן.

הערשעלע — זיי זשע מוחל, טאַטע, איך האָב דיר געוואָלט עפעס זאָגן. גיי נישט אַוועק, איך בעט דיך... בלייב דאָ... עס איז נישטאָ קיין לעבעדיקער מענטש אין שטוב. איך בין דאָ אַליין... איך האָב חרטה, טאַטע, וואָס איך האָב דיך געלאָזט זיין ביי פֿרעמדע מענטשן אויף דער עלטער.

מזיק — אַפֿאַרט. ער זוכט אינעם בדיחן דעם מענטשן.

לייזער — איך בין נישט ביי פֿרעמדע מענטשן; מיט אַפֿרימען דעם קלעזמער זינען מיר אייגענע. מיר פֿאַרשטייען איינע די אַנדערע, מיר האָבן פֿון וואָס צו שמועסן, וואָס פֿון די אַמאָליקע אַלטע יאָרן צו דערמאַנען. ניין, איך וועל דיר זאָגן דעם אמת. דאָרט, ביי די פֿרעמדע, בין איך אין דער היים, און דאָ אין דער היים בין איך גע-ווען איר דער פֿרעמד, דאָרטן, פֿאַרשטייטו, איז נישטאָ קיין מעלאַ-

קאליע, קיין מרה-שחורה. איז דאָ וואָס צו עסן, האַקט מען אַרײַן מיט לאַפעטיט. נישטאַ וואָס צו אַכלען — דערציילט מען זיך גלייכווערט-לעך, מען קריגט זיך און מע מאַכט שלום, מע לאַכט, מע שפּילט אַ דאַמקע, מע שפּילט אַ ביסל מוזיק... איך לופֿטער-דורך דאָרטן דעם בדחן, איך ווייס, פֿאַר דיר איז דאָס אַ בזיון, אַבער דאָרטן איז דאָס אויפֿן פּלאַץ. געוויס, איך קען דיך נישט נייטן דורכן שאַלאַטן-שמש, דו זאָלסט אפֿרימען צאָלן פֿאַר אַזאַ אַלטן טאַטן, אַ גראַבן-יונג...
הערשעלע — נײַן, טאַטע, חלילה, נישט דאָס האָב איך גע-מיינט, דו האָסט מיך נישט פֿאַרשטאַנען...

לייזער — איך וויל זאָגן, אויב דו וועסט אַפֿילו נישט צאָלן, וועט מיך אפֿרים אויך, חלילה, נישט אַרויסטרײַבן. בײַ קבצנים שפּילט עס נישט קיין גרויסע ראַלע, אַבער איך, דאָ? וואָס דאַרף איך דאָ און וואָס האָב איך דאָ? אַ גוטן טאַג... עס איז שוין בײַן-השמשות און מען מעג זאָגן: אַ גוטע נאַכט. שטייל. זעקס, זיבן, אַכט. אַ.
מוזיק — נו, דאַרפֿט איר אײַך אַזוי שרעקן פֿאַרן מענטש? כע, כע, כע! ר' הערש, אין יעדן מענטש זיצט אַ בדחן...

הערשעלע — יאָ! אַבער אין יעדן בדחן זיצט אַ מענטש. דו ווייסט, ווי גרויס מיר זאָלן זיך נישט האַלטן, ווי רײַך און שטאַרק מיר זאָלן נישט זײַן, מיר האָבן דאָך מורא פֿאַרן מענטשן, ווען מיר בויען אַ שול, אַ קהלשן מרחץ, אַדער ווען איך, למשל, האָב געוואַלט בויען דאָ אַ שפּיטאַל, אַדער ווען איך צאָל פֿאַר מײַן פֿאַטערס קעסט. דאָס איז נאָר, ווײַל איך האָב מורא פֿאַרן מענטשן, נאָר ווײַל מיר ווילן באַצאָלן דעם מענטשן כאַטש אַ קליינעם טייל פֿון אַ גרויסן חובֿ, נאָר ווײַל מיר מיינען, אונדז וועט געלינגען לכל הפחות אַפּצונאַרן דעם מענטשן, אונטערקויפֿן... מוזיק, קיין זאך שרעקט דעם מענטשן נישט אַזוי שטאַרק, ווי דער מענטש אַליין. עס ווערט ביסלעכווייז טונקעלער.
מוזיק — איך פֿאַרשטיי נישט! איך ווייס, מען האָט מורא פֿאַר גאָט. אַנדערע האָבן מורא פֿאַרן טיבול. איר האָט גאָר מורא פֿאַרן מענטשן! וואָס זשע, דער מענטש איז אַזאַ פּל-יכול?
הערשעלע — מיט גאָט קען מען זיך אויסגלייכן... פֿונעם טיבול

האלט מען זייער ווייניק, ווען מען האלט זיך שוין אליין פֿאַר אַ בריה מיט אַ חכם. אָבער דער מענטש? אונדזערע חכמים זאָגן: די עבירות, וואָס בין אַדם למקום, צווישן גאָט און מענטש, איז יום־כיפור מכפר, אָבער בין אַדם לאַדם, וואָס איין מענטש זינדיקט קעגן אַנדערן — דאָ העלפֿן נישט קיין טרערן, די צידקות, די תּחינות און תּפֿילות פֿון יום־כיפור. אַ גערויט, שאַ ווער איז דאָס דאָרט? עטלעכע ייִדישע אַרבעטערס פֿירן־אַרײַן דאָבֿען און ציפֿען. זיי זײַנען זייער פֿאַרוויינט.

אַרבעטערס — האָט קיין פֿאַראיבל נישט, ר' הערשעלע? דער דאָקטער האָט זיי געהייסן אַוועקפֿירן אין קאַנטאַר. מען קען איבער זיי די אַפּעראַציע נישט ענדיקן... אוי, מיר האָבן זיי קוים מיט גע־וואלט אַפּגעריסן. אַפּ.

הערשעלע — זאָגט. גייט־אַרײַן אַהיין... קומט, דאָרטן זײַנען אונדזערע, פֿירט זיי.

דאָבע — אוי, נישט אומזיסט האָט זיך מיר פֿאַר אַכט טאָגן שבת־צור־נאַכטס געחלומט, אַז איך האָב פֿאַרלוירן אַ צאָן. נישט אַ צאָן, אַן אויג האָט מען מיר אַרויסגעריסן פֿון קאַפּ! מײַן איינציק קינד האָט איר מיר געמאַכט פֿאַר אַ קאַליקע.

ציפּעניו — שוויגער, וואָס דאָרפֿט איר ריידן? ער איז דאָך אונדזער באַלעבאַס און וואָס קען עס אַרן אַ באַלעבאַס? מאַטעלע האָט שוין נישט קיין הענט, וועט אַן אַנדערער אַרבעטן. וויינט.

הערשעלע — ציפּעניו, איך בין נישט נאָר דיין באַלעבאַס — איך בין דיין פֿעטער און דיין שוואַגער.

ציפּעניו — זינט איר האָט געגט די מומעניו, זינט איר מיר קיין פֿעטער מער. און מיט דעם, וואָס איר האָט מײַן שוועסטער אומ־גליקלעך געמאַכט, זינט איר מיר נישט קיין שוואַגער. בייִדן אַפּ אין דער אינעווייניקסטער טיר.

הערשעלע — אַלע זײַנען מיר פֿרעמדע. אַלע שונאים. דאָכט זיך, עס ווײַזט זיך אויס, אַלע ווילן זײַן קרובֿים מיט אַ נגיד. אַלע שאַצן אַזוי טײַער זײַן פֿרײַנדשאַפֿט. אָבער דאָס ווײַזט זיך נאָר אויס...

ווען די צייט קומט, און זיי ריידן אמת, ווי זיי פֿילן, זעט מען — אלע זינען שונאים, אלע זינען פֿרעמדע... אין חלום נאָר זעט מען אלע מיט זיך, אין דער ווירקלעכקייט איז מען אליין! אליין! מוזיק, איך בעט דיך... איך וויל איצט דאָ אליין בלויבן.

מוזיק — איך וויל איך אָבער איצט אליין נישט לאָזן. איך האָב מורא, איר זינט צו נערוועז... און... און אַ ביסל צו פֿיל פֿאַרנו-מען מיטן מענטש... מענטש!

הערשעלע — וואָס קענסטו מיר איצט העלפֿן? דו האָסט מיר געקענט העלפֿן ווערן ריך, ווערן גרויס, באַרימט, האָבן פֿבֿוד, אָבער מיך גליקלעך מאַכן, מיך באַרויקן, מײַן גיסט באַפֿרידיקן, מײַן קראַנ-קע זעל געזונט מאַכן, דאָס ביסטו ניט אין שטאַנד. איך בעט דיך, פֿאַרלאָז מיך איצט...

מוזיק — טאַקאָסטיש. דער מענטש וויל בלויבן אליין, אָן מיר? **הערשעלע** — יאָ, גיי, איך וויל בלויבן אליין מיט זיך. דו הערסט נישט? ביז, איך זאָג דיר, גיי-אוועק פֿון דאַנען! מוזיק גייט. **מוזיק** — שלעכט מיט אַזאַ שותף! דאַכט זיך, ער האָט שוין אלע

עלעמענטן, פֿון וואָס דאָס גליק ווערט צוזאַמענגעשטעלט, און קען זיך דאָך דאָס גליק ניט שאַפֿן, ווילסטו אים העלפֿן, לאָזט ער זיך פֿירן נאָר אַ געוויסע צייט, און הייבט זיך אָן אַרומקוקן, חרטה האָבן, תשובֿה טאָן. בלויבט טויב צו דינע רייד און הערט זיך צו, וואָס דער מענטש זאָגט — גיי, מאַך געשעפֿטן מיט אַזעלכע ברואים! אָפּ.

הערשעלע — איך האָב גאָר אליין נישט געפֿילט, ווי עלנט, ווי פֿרעמד איך בין, קיין איין פֿרײַנד, קיין איין מענטש אַפֿילו אין דער גאַנצער וועלט, צו וועמען איך זאָל קענען קומען איצט מיט מײַן צעווייטיקט האַרץ, אויסוויינען מײַנע צרות, דערציילן אלע מײַנע טעותים און דערוואַרטן איין וואַרט פֿון טרייסט און האַפֿענונג. מײַן אייגענער פֿאַטער פֿילט זיך נישט אין דער היים בני מיר, בני זיין איינציקן זון. מײַן פֿריידעניו? איך פֿאַרשטיי זי נישט. איך בין געווען פֿאַרנומען מיט געשעפֿטן און האָב קיין צייט נישט געהאַט איר פֿרײַנד-שאַפֿט צו דערווערבן. אַ, איך מוז מודה זיין, זי, די געגנט, איז אַמאָל

געווען מײן טרײַעסטער פֿרײַנד אין דער וועלט. און איצט?... איצט זײַנען מיר פֿרעמדע. ווי שלעכט איך וואָלט נישט געווען, וואָלט זי מיר מוחל געווען, וויל זי... זי איז געווען אַן אמתער פֿרײַנד... אמתע פֿרײַנדשאַפֿט ווייס נישט פֿון חשבונות און אויסרעכענונגען... פֿוטע אַרײַן. אוי!

פעסעניו — קײנער נישטאָ דאָ? איך האָב געוואָלט שיקן נאָך נאַשאַטירנע ספירט⁷. ציפעניו שלאָגט אַלע ווילע אַ חלשות צום האַרצן. גײט צו דער אויסערלעכער טיר.

הערשעלע — עס איז גוט, וואָס איר זײַט געקומען. מיר ווילט זיך מיט אַיך רײַדן...

פעסעניו — רײַדן? נישט איצט... איר זײַט אַליין דאָ... אַ פֿרעמדער...

הערשעלע — מײַנט נישט, עס איז אַזאַ גרויסער חטאָ...

פעסעניו — נײַן! אָבער פֿון וואָס קען איך מיט אַיך רײַדן, אָדער איר מיט מיר? אַז מיר זײַנען דאָך פֿרעמדע מענטשן... אָבער וואָס זיצט איר אין דער פֿינצטער? זאָל איך אַיך הייסן אַרײַנטראָגן אַ לאַמפּ? אין דער טיר. טראָגט אַרײַן אַ לאַמפּ!

הערשעלע — נײַן, איך וויל זיצן אין דער פֿינצטער. אַ דײַ-נער ברענגט אַ לאַמפּ. אַפּ.

פעסעניו — אוי, וועמען שיקט מען? אַפּאַרט. וויי איז מיר. ער האָט, נעבעך, נישט מיט וועמען אַ וואָרט אויסצורײַדן. גײט צו דער טיר. לײַזער ראַשיק אַרײַן.

הערשעלע — וואָס איז?

לײַזער — דערשראָקן. פעסע, זײַט זשע מוחל, איך דאַרף אַיך עפעס זאָגן... שש!

פעסעניו — נו, אַנצערע סודות! עס ליגט מיר איצט מער נישט אין זײַנען.

לײַזער — פעסעניו, צום ערשטן מאַל אין מײַן לעבן קומט מיר

⁷ אַמאַניאַק, האַרצטראָפּנס, האַלבשטאַרק.

אויס צו זאגן אזא סוד, פֿון וועלכן מען וועט נישט לאַכן. שטייל. איך האָב ערשט געהערט אין גאָס, מאַטעלע האָט נישט אויסגעהאַלטן די אַפּעראַציע... זיי זענען דאָרט? מען טאָר זיי נישט זאָגן.

פעסעניו — אוי, ווי אזוי וועט עס ציפעניו אַריבערטראָגן! און די אַרעמע מאַמע, נעבעך. וויי איז מיר. בייִדן אַפּ.

הערשעלע — וואָס איז דאָרט שוין ווידער? אַ, וואָס גייט עס מיך אָן און וואָס קען עס מיך אַרן? גייט־אָוס. וואָס דערוואָרט מיך אין דער צוקונפֿט? אַקוראַט ווי איך קוק־אַרעין אין אַ פֿינצטערן תּהום, אין אַ שרעקלעכן אַפּגרונט. איך האָב מורא! איך האָב מורא צו לעבן! אזא לעבן שרעקט מיך און איבערמאַכן דאָס לעבן וועל איך נישט קענען. פּלוצלינג אַ כאַפּ ביים קאַפּ. אוי, אַ שרעקלעכער געדאַנק איז מיר אנגעפּאַלן! גאָט, דו ווייסט, וואָס איך פֿיל, דו ביסט אַ גוטער און וועסט מיר מוחל זיין! איך האָב מורא צו לעבן! איך האָב מורא צו לעבן! פֿאַרדעקט זיין געזיכט און באַמערקט נישט ווי כאַצקל גייט־אַרין. ער איז נידערגעשלאָגן און פֿאַרווינט. פּויזע.

כאַצקל — באַלעבאַס, האָט קיין פֿאַראיבל נישט... הערשעלע דערשרעקט זיך. איר דאַרפֿט איך ניט שרעקן: איך בין געקומען רופֿן אַהיים מײַן אומגליקלעך ווייב און מײַן אַרעמע שנור, נעבעך...

הערשעלע — אזוי? זיי מעגן שוין גיין אַהיים? שוין געענדיקט די אַפּעראַציע?

כאַצקל — יא, זיי מעגן שוין אַהיימגיין. אַניער דאַקטער האָט געענדיקט דאָס, וואָס אַניער פֿאַבריק האָט אָנגעהויבן. שש! איך וויל נאָך נישט, זיי זאָלן דאָרט וויסן... שטייל. ר' הערשעלע, מײַן זון איז געשטאַרבן אונטערן מעסער.

הערשעלע — אוי, וויי איז מיר! געשטאַרבן? ברוך דיין אמת.

כאַצקל — ווער זאָגט עס, אַז עס איז דאָ אַ דיין אמת? איר? איר גלייבט, אַז עס איז דאָ אַ דיין אמת, פֿאַר וועלכן איר וועט דאַרפֿן אַפּגעבן דין וחשבון? אוי, ר' הערשעלע, נישט מיט אים און פֿאַר אַלץ, אַפֿילו מיט מיר אַליין וועט איר זיך נישט קענען באַרעכענען.

הערשעלע — יא, ר' כאצקל, איך פיל און איך גלייב, אז פריער אדער שפעטער — וועט יעדער מענטש מוזן אפגעבן דין וחשבון. אבער מיט דיר? דיר אפגעבן רעכענונג?

כאצקל — יא, מיר, איינער ארבעטער וועט איר מוזן פריער פון אלע אפגעבן דין וחשבון. אמאל זינען מיר געווען ברידער, איצט בין איך איינער באטראקט!⁸ אמאל בין איך געווען איינער פריינד, איצט בין איך איינער קנעכט. אמאל, פארן שרייבן אדושם, פלעגסטו זיך טובל זיין אין וואסער, און איצט ביסטו זיך טובל אין אונדזער בלוט! איינעם בלוט פון אונדזערע יונגע אומשולדיקע קינדער!

הערשעלע — כאצקל, האב רחמנות אויף מיר, איך בעט דיר. **כאצקל** — דו האסט געהאט אן אלטן טאטן, וועלכן, דאכט זיך, דו פלעגסט אפגעבן כבוד מער ווי מען דארף, האסטו אבער אויף אים רחמנות געהאט? האסטו רחמנות געהאט אויף דיין ווייב, אן ערלעכע, פשרע יידענע, וועלכע האט דיר געאכט ווי א מלאך? האסטו רחמנות געהאט אויף דיין יונג ווייבל, וועלכע איז דורך דיר געווארן, געבעך, ווי א צעמישטע?

הערשעלע — דורך מיר?

כאצקל — יא, דורך דיר! האסטו געהאט רחמנות אויף דיין חבר, דיין בעסטן פריינד, און אויף זינע קינדער? אוי, ווי! אין דער צייט ווען דו זיצסט דא און ציילסט געלט, ליגט ביי מיר אין שטוב א ברמינג... א טויטער, וועלכער איז דורך דיין געלט געהרגעט געווארן. דו האסט פארשפראכן דאס גאנצע שטעטל גליקלעך צו מאכן מיט דיין פאבריק און דו האסט אונדז אלע באגזלט, אומגליקלעך געמאכט, פארדארבן... ר' הערשעלע דובראווער, דו האסט געשפילט א קאמעדיע מיט גאט... האסט געזוכט נאר א הייליקע ארבעט, מלאכת אלוקים, האסט געמאכט טליתים פאר יידן. נא! זע! נעמט ארויס פון בחעס א טלית אין בלוט. דאס איז איינער פון דינע טליתים — ער איז אין בלוט! ער איז אויסגעוויקט אין דעם בלוט פון מיין קינד

⁸ שווארץ-ארבעטער.

און אין די טרערן פֿון זינע אַרעמע יתומימלעך! מיין געשטאַרבענער זון האָט דיר איבערגעפֿירט אַ טלית, פֿאַרשריב עס אויף מיין חשבון! ראַטיק אָפּ אין די אינעווייניקסטע ציימערן.

הערשעלע — בלייבט לאַנג אָן באַוועגונג, דערוואַך נעמט ער דעם טלית און באַטראַכט. אויסגעווייקט אין זיין בלוט און אין די טרערן פֿון זינע יתומים... און דאָס זאָל איך אויך פֿאַרשריבן אויף מיין חשבון... אַז, עס איז אַ גרויסער חשבון, אַ שווערער חשבון... איך האָב צו פֿיל צו צאָלן און פֿיל, אַז איך מוז באַנקראַטירן. באַנקראַט! איך באַנקראַטיר איצט נישט אַזוי ווי דעמאַלט, מיט מזיקן בשותפות. ניין! אַליין! יענע חובות האָב איך געהאַט מיט וואָס צו צאָלן און האָב נישט געוואָלט צאָלן; איצט וואָלט איך אפֿשר געוואָלט צאָלן, נאָר איך האָב נישט מיט וואָס. עפֿנט די קאַסע. איר זעט? אַ פֿולע קאַסע מיט גאַלד און דעם קלענסטן חוב, וואָס אַ מענטש איז שולדיק אַ מענטשן, קען מען מיט דעם נישט באַצאָלן. אוי, גרויסער גביר, וואָס פֿאַר אַ שרעקלעכער אַרעמאָן דו ביסט! באַטראַכט דעם טלית און לייגט אים אויף דער קאַסע. צו פֿיל ריידן דאַרף מען האָבן, מען זאָל קענען אויסדריקן אַליין, וואָס איך פֿיל... גרינגער וואָלט געווען אַזאָ שמאַרץ אויסצוויינען, אָבער איך האָב נישט קיין טרערן. דערזעט דאָס פֿידעלע. אוי, איך וויל שפּילן... נאָך אַ מאָל שפּילן... נעמט אַראָפּ פֿון שאַפֿע. מאַכט צו אַלע טירן. אַמאָל האָבן מיך גאַנץ אַב דערע געפֿילן געצווונגען צו ריידן דורך דיר, איצט זאָלסטו נאָך אַ מאָל, נאָך איין מאָל ריידן פֿאַר מיר... פֿריידעניו זאָגט, דו קומסט פֿון די הימלען. טראַג-צוואַמען מיט זינע טענער אויך מינע זיפֿצן און קרעכצן אַהין, פֿון וואַנען דו קומסט. שפּילט פּיאַנאָ און מיט גע-פֿיל „מזמור לדוד“, נאָך דעם פֿאַרדעקט ער זיין געזיכט און בלייבט שטיל. פֿרזער האָב איך נישט געהאַט קיין טרערן און איצט פֿיל איך, איך וועל קענען וויינען... יא, איך וויין! און מיר קומט ווידער אויפֿן זינען אַ שטיקעלע פּיוט, וואָס פּאַסט זייער גוט פֿאַר אַ באַנקראַט, וועלכער גייט ענדיקן אַלע זינע געשעפֿטן. נעמט פֿון שאַפֿע אַ מחזור, שטעלט זיך ביי דער קאַסע ווי ביי אַ שטענדער. אוי! אַ לאַנגער זיפֿץ.

אנוש מה יזכה, וואָס קען דער מענטש זוכה זיין און ווי קען ער זיין ריין? טמא בשרו, ער איז טמא מיט זיין לזיב, אומריין מיט זיין וועזן און מאַכט טמא מיט זיין טויט, כל ימי חיו תוהו, ולילותיו בוהו, ועניניו הבל... וויינט. יא, אַלע זינע טעג פֿון זיין לעבן זינען תוהו, זינע נעכט בוהו, זינע געשעפטן הבל. אזוי ווי אַ חלום איז זיין לעבן. שרעק פֿאַרפֿאַלגן אים שטענדיק. ביי נאַכט שלאָפֿט ער נישט. ביי טאָג רוט ער נישט. עד ירדם בקבר... אוי! מה יתאוונן אדם חיי? וואָס קען זיך באַקלאַגן דער אַרעמער מענטש? ער איז געבוירן צו מאַטערן זיך און לייַדן. זיין סוף צינגט־איבער, וואָס זיין אַנפֿאַנג איז... טוט ער צדקות, וועט מען אים מאַכן אַ לוויה צום בית־עולם. צופֿה בחכמה, וועט זיין חכמה גיין מיט אים אין גרוב. פֿאַלט־צו צום פֿאַרבלוטיקטן טלית און וויינט. נאָך דעם הייבט ער אויף דעם קאַפּ אַנטשלאָסן. נעמט דעם טלית, בינדט אים צו צום הענטל פֿון דער קאַסע. מאַכט אַ שליף אויפֿן האַלדז, גיט אַ לאַנגן קוק אַרום זיך, גיט אַ טיפֿן זיפֿן און זעצט זיך אַראָפּ. די קאַסע פֿאַרשטעלט זיין קערפּער. פּויזע

פֿריידעניו — דערשיינט. דאָס פֿידעלע האָט ווידער גערעדט. עס האָט נאָך אַ מאָל געזאָגט די וואַרהייט... איך הער זיך צו און הער זיך צו און עס שווינגט... וואָס איז עס אַנטשוויגן געוואָרן?... אוי, פֿאַר וואָס רעדסטו נישט נאָך? זינגט פּיאַנאָ. גם פי אלך בגיא צלמוות לא אירא רע פי אַתה עמדי⁹. הערשעלע, דאָס פֿידעלע שווינגט און דו שווינגסט, וווּ ביסטו? באַמערקט אים פּלוצלינג. אַני! אַני! שרייַט פֿאַרצווייפֿלט. לייזער, פענסע, דאַבע, ציפּעניו, כאַצקל, פֿון דער אינעווייניקסטער טיר. מזיקן פֿון דרויסן. דינערס ברענגען ליכט. אוי, איך האָב מורא! איך האָב מורא צו קוקן אויף אים!

אַלע — דערשראָקן. וואָס איז? וואָס איז געשען? כאַצקל באַמערקט אים.

⁹ (תהילים כג, ד): אַפּילו אַז איך גיי אין טאַל פֿון טויטשאַטן, האָב איך נישט מורא פֿאַר בייז, וואַרעם דו ביסט מיט מיר (יהוָה).

פעסעניו — העלפט אים אַראָפּנעמען. נישט מורא פֿאַר אים...
מײַן האַרץ בלוטיקט פֿאַר אים!...

כאַצקל — פֿאַטער אין הימל... נעמט אים אַראָפּ. ער איז
טויט... וויינט. ברוך דיין אמת. ער און לייזער לייגן אים אויף
דרערד און דעקראַיבער מיטן טלית.

לייזער — גאָטעניו, נישט דער בדיחן, דער אַלטער לייזער
רײַסט איצט קריעה, רײַסט קריעה און וויינט.

אַלע ווייבער וויינען אין פֿאַרצווייפלונג.

מזיק — אַפֿאַרט. אַזוי פֿיל געלט אין דער קאַסע און האָט דאָך
נישט געוואָלט לעבן מער. וואָס זשע, אַפֿילו די מאַכט פֿון געלט איז
אויך באַגרענעצט?... וויי, מען קען נאָר דורך געלט פֿאַרפֿירן, פֿאַר-
דאַרבן, פֿאַרקריפֿלען, אָבער אין גאַנצן פֿאַרניכטן מענטשן קען מען
נישט? אויב אַזוי האָב איך אַ פנים פֿאַרשפּילט.

פעסעניו — פֿאַלט־צו צום קערפּער. איצט, ווען ער איז טויט,
דערלויבט מיר כאָטש וויינען נעבן אים... וויינט. אַלע וויינען.

אַ שוּפּר, ווייט, אַ כאָר. פּיאַנאָ.

שטאַרבן שטאַרבט אַלין, וואָס איז און לעבט,

דאָס לעבן אַליין איז אומשטערבלעך,

שטערבלעך איז דאָס נאָר, וואָס פֿיל און שטרעבט,

דאָס שטרעבן און ווילן — אומשטערבלעך...

פֿאַרהאַנג

י ע ק ב ג א ר ד י ן

מירעלע אפרת

דראמע אין 4 אקטן

פערזאנען

מירעלע אפרת — 50 יאר אלט.
יאַסעלע, איר עלטערער זון — 20 יאר אלט.
דאָניע, איר יינגערער זון — 18 יאר אלט.
מחלה, איר דינסט — 40 יאר אלט.
ר' שלמון, איר מערת — 50 יאר אלט.
ר' נחומצע חנהידבורהס, איר מחותן — 50 יאר אלט.
חנהידבורה, זיין פרוי — 50 יאר אלט.
שיינדעלע, זייער טאכטער, יאסעלעס פרוי — 18 יאר אלט.
שלמהלע, יאסעלעס זון — 13 יאר אלט.

קלעזמער, געסט. יידן, ווייבער

ערשטער אקט — אין סלוצק; די איבעריקע דריי אקטן אין גראדנע.

צווישן ערשטן און צווייטן אקט — דריי יאר.

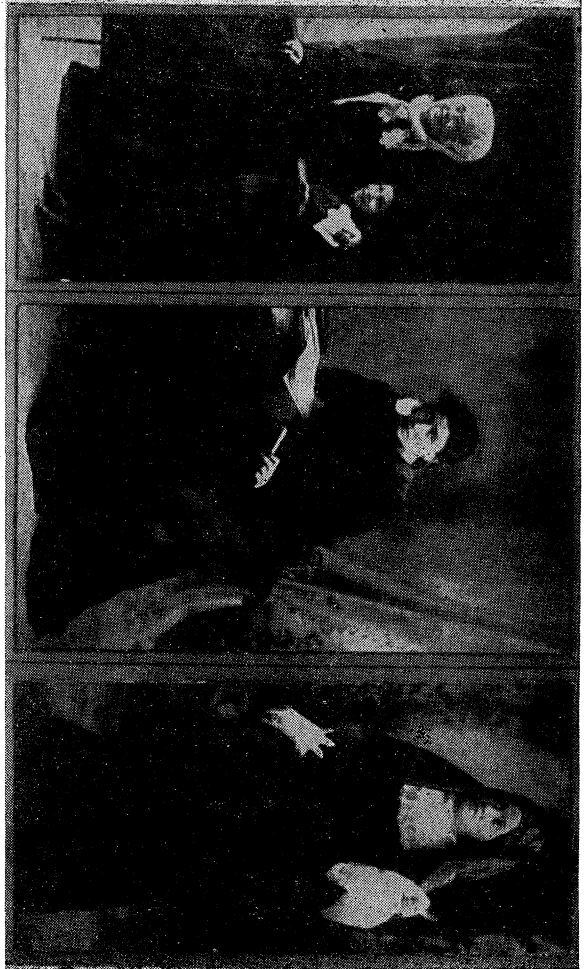
צווישן דריטן און פערטן אקט — צען יאר.

ערשטער אָקט

זייער אַ גרויסער צימער. אַנגעשטעלט אַ סך קאַסטנס און טשע-
מאַזאַנעס. באַלעגאַלעס. רוסישע, טראַגן-אַרין נאָך קאַסטנס,
קערן זיך אום און קומען נאָך עטלעכע מאָל מיט זאַכן, וועלכע
זיי טראַגן-אַרין אין אַ טיר, וואָס געפינט זיך אין הינטערגרונט.
מחלה גייט יעדן אַפּריער, ווייזט זיי, ווהין טראַגן די זאַכן
אין זאַגט אַלע וויילע: שש! שש! די באַלעגאַלעס אָפּ.

מחלה — נו, דאַנקען, לויבן יאַסקע דעם טויבן, מיר זענען
שוין אין סלוצק. אַז איך וועל איבערפּטרן די חתונה, וועל איך יאָ
דאַרפֿן גומל בענטשן. ווישט-אויס מיט אַ טוך די טריט פֿון די באַך
לעגאַלעס. טאַטע פֿאַטער, ווי לאַנג איז עס, יאַסעלע איז נאָך געווען
אַ שנעקל, אומגעלאַפֿן אין קורצע מניטקעס¹ — היינט האָט ער שוין
חתונה. זאל גאַט געבן אין אַ גוטער שעה. קוקט אין פֿענצטער. עס
גיסט אַ שלאַקסרעגן. פֿון גראַדנע ביז סלוצק זענען מיר געפֿאַרן פּיד
המלך. אַזוי שיינ געווען אין דרויסן, וואַרעם און טרוקן. געקומען
אַהער — פֿינצטער און נאַס. דווקא היינט דאַרפֿן אין סלוצק שוויצן
די הימלען — נאָ דיר אַ מדינה... עס זאל, חלילה, ניט פֿאַרשטערן
די שומחה. אוי, קינדערלעך מנינע, האָבן מיר עס געהאַט אַ וועג! איך
וועל קיין מאָל נישט פֿאַרגעסן. מען מעג זאַגן: אַזוי ווי אַ קייסערטע
איז מירעלע אפֿרת געפֿאַרן אויף איר זונס חתונה. אַ גאַנצער צוג,
פֿינף גרויסע בוידן, אַלע געפֿאַקט מיט פּל-טובֿ. אין יעדער שטאַט,
ווי מען האָט זיך אַפּגעשטעלט, צעטיילט דעם עולם לעקעך און
בראַנפֿן און געטיילט נדבֿות... שש! זי האָט זיך צוגעלייגט אַפּרוען,
און די בחורים אונדזערע שמועסן ביי זיך שטיל אין צימער. בנים
חתן שלאַגט זיך, נעבעך, דאַס הערצעלע. געוויס. איך ווייס, איך האָב
אויך אַמאָל חתונה געהאַט. אוי, איך האָב געציטערט און געפֿלאַטערט,

¹ הייזלעך.

די גרעסטע חודשע אקטויסטע אין גאָרדינס קרוינהאַלץ (פון רעכטס צו לינקס): קענע ליפצין איז מירענע אפרת
(יולי, 1898), בערטיג קאליש איז נטי און „קרייצער סאָנאַטע“ (מיי, 1902), אסתר־דודל קאָמנינסקי און מירענע
אפרת מליט און טאַבאָטער אַנדאָ קאָמנינסקי אין דער האַלץ פון אייניקל שילחלים (וואָרשישע 1905).

און וואָס האָב איך דערפֿון? מײַנער האָט מיך אַוועקגעוואָרפֿן און איך בין שוין פֿופֿצן יאָר. נישט פֿאַר אַנײַך געדאַכט, נישט אַהין און נישט אַהער, אָן עגונה... נישט קיין מויד און נישט קיין ידענע; נישט קיין אַלמנה און נישט קיין גרושה... פֿאַרשרפֿעט זאָל ער ווערן! אַזאַ שיינע חתונה געווען... מירעלע האָט געגעבן נדן און פֿלה־מתנות, דער באַ־לעבאַס, עליו השלום, איז געווען אונטערפֿירער... מחשבות, וויפֿל איז שוין, אַז דער באַלעבאַס איז געשטאַרבן?... זעקס... נײַן... — פֿופֿצן יאָר... מירעלעס מאַן איז געשטאַרבן און מײַנער איז אַנטלאָפֿן... מירעלע אפֿרת איז איצט מײַן מאַן, מײַן משפּחה, מײַן הויזגעזינד... בײַ איר אין שטוב אויסגעוואַקסן, בײַ איר מסתמא באַשערט צו שטאַרבן. שאַ, ווער גייט עס? שוין קומט. גאַט איז מיט אַנײַך, ר' שלמון, וווּ זײַט איר עס געווען? זי האָט אַנײַך עטלעכע מאָל גערופֿן. איר וויסט דאָך, זי קען אָן איר אייבער־פֿריקאַשטשיק² קיין טריט נישט טאָן...

שלמון — איך בין געווען בײַ די מחותנים, אַנײַך, מחלה, די פֿלה איז טאַקע אַ פֿאַרשוין... סלוצק, האָ אַבער דלפֿנים, טאַטע זיסער, דער דלות פֿעפֿט אין אַלע ווינקעלעך. זאָל ער שומר ומציל זײַן!
מחלה — אַזוי? האָט אונדזער מירעלע, די קלוגע, נישט גע־

וויסט מיט וועמען זי האַנדלט?

שלמון — וואָס הייסט אַדרבה, זי האָט דווקא געוואָלט אָן אַרעם קינד און נאָר פֿון אַ שיינער משפּחה. זי האָט דאָך אַליין גע־שיקט געלט אויף קליידער און מתנות, און זי וועט מוזן נאָך געלט געבן... דער פֿלהס טאַטע גייט שוין אַהער... זיי ווילן אַפֿלעקן אַ ביינדל פֿון דער רײַכער מחותנתטע... פֿס, יאַסעלע האָט געקענט נעמען אַ פֿלה מיט דרײַסיק טויזנט ר״כ נדן. אַ קלייניקייט, מירעלע אפֿרתעס זון? און אים האָט זיך געוואָלט אַ געבילדעטע פֿלה פֿון אַ גרויסער שטאַט. זי האָט אַבער נישט געוואָלט. און אַז זי זאָגט „ניין“, ווייסטו דאָך... שש... וואָס טוט זי?

² שעף־משרת.

מחלה — זי האָט זיך צוגעלייגט אַפּרוען. זי איז עפעס אומ-
צופֿרידן. איך האָב מורא עמעצער פֿון אונדז וועט שוין היינט האָבן
אַ שוואַרצן סוף.

שלמון — אפֿשר איז דאָס נאָר דערפֿאַר, ווייל חתנש צד מוז
זיך בלאָזן. מחלה, מען דאַרף דאָ אַ ביסל אויפֿרוימען. דו ווייסט דאָך,
ווי זי האָט פֿינגט, אַז עס איז אַנגעוואַרפֿן. טוט-אויס זײַן ראַק און
שלעפט מיט מזללהן די קאַסטנעס. פֿון אַנדערן ציימער — מירעלענט
שטימע: מחלה! מחלה! אַהער גיי!

מחלה — ווישט מיטן פֿאַרטעך איר געזיכט: שוין, באַלד!
לויפֿט-אַפֿ.

שלמון — קוקט זיך אום: איך האָב זיך נישט געריכט, איך
זאָל אויפֿן וועג קענען מאַכן אַזאַ פֿאַר שיינע קערבלעך. הוצאות
גרויסע: האָבער און היי פֿאַר די פֿערד... אין די אַכסניהס... אַהין,
אַהער. זי האָט דאָך ליב אַלץ מיט דער ברייטער האַנט — ביד רחבֿה...
כע, כע, זי זעט, דאַכט זיך, אַלץ און פֿאַרזעט טייל מאַל... זי האָט
אַבער פֿאַר אַזעלכע זאַכן קיין פֿאַראיבל נישט. זי פֿאַרגיבט יעדן...
מזללה צוריק.

מחלה — ר' שלמון, די באַלעבאַסטע רופֿט אַיך.

שלמון — תיכף ומיד! טוט-אַן דעם ראַק, פֿאַרשפּילעט זיך,
הוסט זיך אויס, ווישט-אויס די פֿיס בײַ דער שוועל און גייט-אַרײַן.

מחלה — אונדזער מאַדאַם אפֿרת וויל טיי. עפֿנט די טיר אין
הינטערגרונט. היי, יורקאַ! שטעל גיך דעם סאַמאָואַר. נחמצע
קומט, זײַנע קליידער און שײַך, נאַס. און זע, יורקאַ, דער סאַמאָואַר
זאָל פֿינקלען. דו קענסט היינט כאַפֿן אַ פֿאַרציע. קערט זיך אום. אַ,
אונדזער מחותן. איך האָב אַיך דערקענט. מזל-טובֿ אַיך!

נחומצע — זאָל זײַן מיט מזל! וואָס איז, יורקאַן אויך גע-
בראַכט אויף דער חתונה? מהיכאַ-תיתי, וואָס איז די נפֿקא מינה?

מחלה — ווי דען? אַקסאַנע און יעוודאַכע אויך דאָ. דער קו-
טשער אַנטאָן, יורקאַ — אַלע. איר ווייסט דאָך, אונדזערע האָט ליב,
אַז עס זאָל זײַן ווי אין דער היים. מען פֿירט איר אונדזער סאַמאָואַר,

איר גלאז, איר שאַל, איר לעפֿעלע, איר גאַפּל־מעסער, וואָס דאַרפֿט איר מער? אַפֿילו איר שטול האָבן מיר מיטגעבראַכט. וויזט אויף אַ גרויסער קרעטלע.³ איר ווילט דאָך מסתמא זען די מחותנתטע? באַלד.⁹

נחומצע — דאַכט זיך, נישט מער ווי אַ ידענע, און פֿון דעסט וועגן פֿיל איד, אַקוראַט ווי איך זאַל דאַרפֿן ריידן מיטן גאַספּאַדין פּאַליציי־מייסטער. פּאַרשפּיליעט זיך. מחלה קומט צוריק.

מחלה — זי זאָגט, איר קענט מוחל זיין און קומען שפעטער. **נחומצע** — וואָס הייסט שפעטער? עס איז אַ קלייניקייט? הינט בני נאָכט דער חתן־מאַל. גאַט איז מיט איר, וואָס הייסט? איך מוז זי באַלד זען, איך בעט דיר.

מחלה — בני מיר פּועלט איר, אָבער אַז זי זאָגט „ניין“, איז אַ שווערע הלכה.⁹

נחומצע — איך וואַלט בעסער געדאַרפֿט שיקן אַהער מיין חנה־דבורה — זי וואַלט זיך מיט איר גיכער אויסגעטענהט. מחלה צוריק.

מחלה — מירעלע זאָגט: אויב איר האָט נישט קיין צייט, זאַלט איר גיין געזונטערהייט.

נחומצע — וואָס הייסט גיין? מענטש, ידענע, עס איז נאָך אַ סך זאַכן נישט אינגעקויפֿט. מיר האָבן פשוט נישט קיין געלט, און... און... די קלעזמער שטייען אויפֿן רעגן, זיי זיינען געקומען אַהער שפּילן אַ „דאַברי דזשען“⁴... אַ שיינעם קבלת־פנים. זאָג איר, איך בעט דיר, מענטשן וואַרטן. וואָס הייסט?

מחלה — איך האָב מורא איר דעם קאַפּ צו דולן⁵... זי האָט עס פֿינט. אַ.

נחומצע — אַט האַסטו דיר אַ „דאַברי דזשען“ מיט אַ קבלת־פנים. רבונו של עולם, איך טו אַ נדר, אַז איך זאַל דאָס איבערקומען

³ ברייטע שטול, מיט צוויי אַנלענען פאַר די הענט און הויכן אַנשפּאַר פאַר דער פלייצע. — ⁴ אַ גוטן טאַג. — ⁵ משוגע מאַכן.

בשלום, גיב איך דיר דרייסיק פרקים משניות. וואָס איז דיר די נפֿקא מינה? מחלה צוריק.

מחלה — זי זאָגט: די קלעזמער דאַרפֿן ניט שטיין אויפֿן רעגן. פֿירט זיי אַרײַן — זי קומט באַלד. רוימט.

נחומצע — עפֿנט די טיר. קומט־אַרײַן, זינט זשע מוחל. קלעזמער אַרײַן. זעצט אַנז, די מחותנתטע קומט שוין אַרײַן. מחלה גיט זיי שטולן, זיי זעצן זיך. אַהאַ! חנה־דבורה קומט פֿאַר־סאַפֿעט. גאָט אַליין האָט דיך געבראַכט. איך האָב דאָ אויף זיך די האָר געריסן, וואָס איך האָב דיך נישט מיטגענומען. שש, קומט באַלד אַרײַן...

מחלה — אוי, דאָס איז די מחותנתטע? זי שאַקלט מיטן קאַפּ. **חנה־דבורה** — יאָ, וואָס איז — איך געפֿעל דיר נישט? צום מאָן. איך האָב געוויסט, דו ביסט אַ לעמל און זי, די גראַפֿינע פֿאַ־טאַצקי, וועט זיך ברעקלען. נישקשה, איך האָב זיך פֿאַר איר נישט צו שעמען — זאָל זי זיך מיט מיר רעכענען אין יחוס. שאַ

מחלה — אַ קוק אין טיר. זי גייט אַהער. די קלעזמער גרייטן זיך. שלמןן עפֿנט די טיר. מוזיק שפּילט אַ טוטש. זי קומט אָנגע־שפּאַרט אויף אַ שטעקן. גרויע האָר און דער פנים איז בליענדיק. מחלה רוקט־אַרויס איר שטול. מירעלע זעצט זיך פֿון דער זײַט. מחלה שטעלט איר אַ קליין בענקעלע אונטער די פֿיס.

נחומצע און חנה־דבורה — מזל־טובֿ! מזל־טובֿ, מחותנתטע! אין אַ גוטער שעה! מירעלע נייגט דעם קאַפּ. אויף אירע ליפּן אַ סאַרקאַסטיש שמייכעלע.

נחומצע — ברוך השם, געקומען בשלום.

חנה־דבורה — עס רעגנט הינט. מחותנתטע לעבן, אַז עס רעגנט, איז אַ סימן ברכה.

מירעלע — יאָ, אַז עס רעגנט, איז געוויס אַ סימן, אַז עס וועט זײַן אַ בלאַטע. זאָלן די קלעזמער שפּילן.

חנה־דבורה — דער חתן און אַנער צווייטער זון זאָלן אויך אַרײַנגיין. עס איז דאָברי דזשען פֿאַר אַלע מחותנים.

מירעלע — די יונגע מחותנים וועלן מסתמא נישט נתפעל ווערן פֿון אנזער סלוצקער מוזיק. זיי שפילן אליין פֿאַר זיך. דער על-טערער שפילט פֿלייט, דער צווייטער — פֿידל. שפילט פֿאַר אונדז, אַלטע לזנט. שלמון, עפֿן די טיר אין קיך אַרײַן! זאָל יורקא און אַק-סאַנע הערן דעם „דאָברי דזשען“ פֿון אונדזערע מחותנים... ש[למון] לויפֿט עפֿענען די טיר. מוזיק שפילט „דאָברי דזשען“.

מחלה — זאָל גאָט געבן מיט מזל, זאָל גאָט געבן גליק אונדזער יאַסעלען. וויינט.

מירעלע — וואָס וויינסטו, נאַר? גלעט מחלה? איבערו קאַפּ. שלמון, גיב די קלעזמער אַ פֿינף און צוואַנציקער און זאָל מען זיי דאַרט מכבד זײַן מיט לעקעך און בראַנפֿן, און מיטגעבן זיי אַהיים צו-קער-געבעקס פֿאַר זייערע קינדער. ש[למון] גיט זיי געלט.

קלעזמער — איבערגעראַשט. פֿינף און צוואַנציק קערבלעך! פֿינף און צוואַנציק רובל! פֿאַרנייגן זיך און גייען-אַפּ מיט שלמונען. מירעלע פֿאַרשרײַבט, עפעס אין אַ ביכעלע.

נחומצע — וואָס דען האָט איר געמיינט? אונדזער מחותנתע, פֿאַרשטייט איר מיד, איז מירעלע אפֿרת... עס איז אַ גרויסע נפֿקא מינה.

מירעלע — מחלה, גיי אויך אַהין! מחלה אַפּ. איצט וועל איך מיר דערלויבן צו פֿרעגן: איר האָט נישט געקענט געפֿינען קיין ער-גערע קוואַרטיר פֿאַר אונדז אַנצושטיין?

נחומצע — מחותנתע לעבן, עס איז כמעט די פֿינסטע שטוב אין סלוצק. און אויסער דעם, עס איז אַ כבוד פֿאַרן חתן דאָ אַנצור-שטיין. דער באַלעבאָס איז אַ גביר אַדיר...

מירעלע — אַזוי? אַ סלוצקער גביר אַדיר? שרעקלעך. איך האָב געשיקט אַ רײַטער און האָב צוויי שעה געוואַרט הינטער דער שטאַט. פֿאַר וואָס זײַט איר נישט אַרויסגעפֿאַרן באַגעגענען?

נחומצע — איר דאַרפֿט קיין פֿאַראיבל נישט האָבן, מחותנתע לעבן. ערשטנס, דער רעגן. און איך וועל זאָגן דעם אמת: דינגען אַ פֿאַר בוידן האָבן מיר פשוט נישט געהאַט קיין געלט. און צו פֿוס גיין

פאסט נישט פֿאַר אונדזער משפּחה, איר פֿאַרשטייט דאָך אַליין. מהיכא תיתי, וואָס איז די נפֿקא מינה. אַ, מיר חלשט דאָס האַרץ...
חנה־דבורה — וואָס דאַרפֿסטו זיך פֿאַרענטפֿערן אַזוי? די מחותנתטע קען אונדז. מיר זינען טאַקע איצט געבראַכן, געפֿאַלן, אַבער דעם יחוס האָבן מיר נישט פֿאַרלוירן. אַזעלכע פּלות ווי מנין טאַכטער וואַלגערן זיך נישט אונטערן אויוון. פֿאַרגעסט נישט, ר' מנחם־מענדעלע איז געווען מנין זיידע.

מירעלע — דער זיידע מעג זיין אפֿילו אַליין משה רבנו — איז דאָס דאָך ווערט אַ גראַשן, ווען מען איז אַליין אַ גאַרנישט. מחלה! קלאַפֿט ליכט מיטן שטעקן, מוחללה קומט. דערלאַנג אים אַ גראַפֿינקע בראַנפֿן מיט אַ שטיק האַניק־לעקער. מוחללה אַפֿ.

חנה־דבורה — איצט איז אַבער קיין צייט נישט צו רעכע־נען זיך אין יחוס — מען דאַרף ריידן פֿון וויכטיקערע זאַכן... עס איז נישטאָ וואָס צו שעמען זיך — מיר זינען דאָך אייגענע מענטשן. מחותנתטע, מיר דאַרפֿן...

מירעלע — איך ווייס, איר דאַרפֿט ממתקים. איך האָב שוין געהערט, וואָס פֿאַר אַ תּכלית איר האָט געמאַכט פֿון מנין געלט. איר געדענקט, וויפֿל איך האָב אַנך געשיקט אויף חתונה־קליידער פֿאַר דער פּלה... דרײַ הונדערט רובל האָב איך געהייסן אויסגעבן אויף וועש...

נחומצע — יא, זאָלט איר געזונט זיין. אַבער איך, מנין יידענע און אונדזערע שרצימלעך, מיר אַלע זינען דאָך מחותנים און מיר האָבן געדאַרפֿט נייע בגדימלעך צו דער חתונה. אַחוץ דעם, ווי מיר האָבן נאָר געקראָגן די פֿאַר גראַשן, זינען אונדז די בעלי־חובות באַפֿאַלן ווי הינט, להבדיל, באַפֿאַלן אַ נבלה. וואָס איז די נפֿקא מינה? בײַ אַנך אין שטוב וועט איר שוין אַליין זען, וואָס שיינדעלע דאַרף. מוחללה קומט מיט בראַנפֿן און פֿאַרבייטן.

מירעלע — אַזוי? מנין שנור, הייסט עס, וועט האָבן... ע, ווי אַזוי זינגט מען דאָס לידעלע, מחלה? „זיבן העמדער ווי די בעכער, דרײַ מיט לאַטעס, פֿיר מיט לעכער“... זייער שייך. מחלה, וויש־אויס

דעם פאל אונטער זייערע פֿיס... זע נאָר, זיי האָבן אָנגעטראָגן בלאַטע ווי אמתע סלוצקער מחותנים. מחזקה ווישט-אויס דעם פאל מיט אַ טון. ר' נחומצע חנה-דבורהס, איר קענט פֿאַרבײַסטן, [נחומצע טרינקט און פֿאַרבײַסט.

חנה-דבורה — איך פֿאַרשטיי ניט. וואָס האָט איר געמיינט, איך וועל איך אָפּגעבן מײַן טאַכטער אומזיסט?
מירעלע — נישט אומזיסט? וויפֿל קומט איך פֿאַר דער קו מיט דער שטריק?

חנה-דבורה — מיר דאַרפֿן באַצאָלן אין די קלייטן און אין אלע קראַמען. אַלץ, וואָס מען דאַרף צו דער חתונה, האָבן מיר גענוג מען אויף באַרג. מען ווייס, אונדזער מחותנתטע איז אַ בטוח. היינט דאַרף מען באַצאָלן די קלעזמער, דעם חזן, די סאַרווערקעס, דעם שמעל, דער טוקערין... היינט קומט פֿאַניע יאַנושעווסקי, די פּראָפֿע-סאַרקע פֿון „פֿאַרטאַפֿלאַן“... איר אַליין האָט דאָך געשריבן, זי זאל נישט אויפֿהערן לערנען זיך ברייַגען דאַרטן ביז דער חתונה...

מחלה — אַפֿאַרט. אוי, וואָסערע שנאַרערס די סלוצקער מיוח-סים זײַנען... נישט געדאַכט זאָלן זיי ווערן...

מירעלע — איך זע שוין, מיר וועלן בײַ איך דאָ אין סלוצק שוין נישט כאַפֿן קיין מציאה. גוט, איך וועל הייסן שלמונען געבן איך צוויי הונדערטער. זײַט איר צופֿרידן?

נחומצע — מחותנתטע לעבן, וואָס הייסט, איר האַנדלט נישט אַ מציאה? פֿאַרגעסט נישט, אונדזער שייַנדעלע, זאָל געזונט זײַן, איז דאָך ר' מענדעלעס אַן אור-אייניקל. גאַנץ סלוצק האַלט זי פֿאַר אַ צאַצקע. עס איז אַ גרויסע נפֿקא מינה.

מירעלע — גאַנץ סלוצק?... איך פֿאַרשטיי גאַרנישט, פֿאַר וואָס רופֿט זיך אײַער שטאַט סלוצק? עס איז דאָך גאַר כעלעם, אויף מײַן וואָרט, כעלעם...

נחומצע — כע! כע! זאָלט איר געזונט זײַן, איר האַלט אונדז פֿאַר כעלעמער נאַראַנים? מהיכא תיתי, וואָס איז די נפֿקא מינה?

חנה־דבורה — אפילו אין דער לינקער פאה ליגט עס מיר נישט. ווי זאגט מען: רוף מיך נאָר און גיב מיר לעקעך... איך וויל זען בעסער די פּלה־מתנות. איר האָט צוגעזאָגט דימענטענע אוי־נגל־לעך, מיט אַ בראַש, מיט אַ בראַנזשעלעט, נאָמיך אַקארשט זען... איר מיינט נישט, אַז איר וועט אַפקומען מיט שיהע־פיהע⁶...

מחלה — האָט אויף זיי קיין פאַראיבל נישט — זיי פאַרשטייען אַזוי נישט...

מירעלע — שטייט־אויף, ניין, געוויס נישט. ווי קען מען אויף זיי פאַראיבל האָבן? ר' מענדעלע איז דאָך זייער זיידע געווען... גענוג, דער «דאָברי דזשען» איז געענדיקט — איר קענט גיין! וויזנט מיטן שטעקן די טיר.

מחלה — צו זיי שטיל, גייט בעסער געזונטערהייט, זי וועט נאָך חלילה ביז ווערן. נחומצע טרינקט־אויס אַ גלעזל איינלנדיק און וויל גיין.

חנה־דבורה — וואָס הייסט גיין? נו, און געלט?

מירעלע — קלאַפט ביז מיטן שטעקן. געלט? געלט? געלט? האָ? האָ? האָ? שלמון וועט אַזוי געבן געלט. דאָס, וואָס מרים אַפּרית זאָגט־צו, איז אַזוי ווי מזומן, פּונקט ווי דעם זיידנס יחוס...

נחומצע — חנה־דבורה, וואָס דאַרפסטו זיך דאָ אַמפּערן? די מחותנתטע האָט צוגעזאָגט, איז צוגעזאָגט... מהיכא תיתי, נאָר, וואָס איז די נפּקא מינה?

חנה־דבורה — קרימט אים איבער. «צוגעזאָגט»... «איז וואָס איז די נפּקא מינה?»... איך זאָג דיר, אַ גרויס גליק האָט מיך גע־טראָפּן! וואָס וועט אונדז בלייבן פֿון די צוויי הונדערטער? נאָך דער חתונה נעמען זיי צו אונדזער שיינדעלען און אונדז וועט בלייבן דער דלות. ניין! איצט, פאַר דער חופּה קענען מיר אַלץ אויספֿירן.

⁶ פּוסטע רייד און תירוצים (שה"י פּה"י, ראשי־תיבות פון שבת היום, הינט איז שבת, פּסח היום, הינט איז פּסח).

נחומצע — אוי, אוי! חנה-דבורה, זאל זיך גענוג! שטיל. דו וועסט נאך, חלילה, ערגער מאכן.

חנה-דבורה — וואס שרעקסטו זיך אזוי? האסט אליין נישט געזאגט: מיר מוזן ביי איר ארויסקריגן כאטש... כאטש דריי הונדערט רובל פאר זיך — מיר זאלן קענען מאכן א געשעפטל? שיינדעלע אליין האט דען נישט געזאגט: שאנעווע זיי נישט איצט? שוטה דו, אז מיר וועלן איצט נישט ארויסרייסן ביי זיי מיט געוואלט, וועט נאך דער חופה זיך צו שפעט. מחותנתטע, מיר ווילן אחוץ אלע זאכן „ש“ קערבלעך מוזמן און פאר דער חופה!

נחומצע — דער פונקט איז מיר געווען שווערער פון קריעת ים-סוף, אבער דאנקען גאט אבי איבערגעקומען... די מחותנתטע ווייס שוין... טרינקט בראנן.

מירעלע — אזוי? מוזמן און פאר דער חופה? הם...

חנה-דבורה — איר זינט טאקע א גרויסער בטוח אין גראדנע, אבער געלט פאר דער חופה!

מחלה — ברעכט די הענט, אוי, וויי איז מיר! פאר וואס טוט איר אונדז אן אזעלכע יסורים?

מירעלע — מיט גוטן מוט, יסורים? כא, כא! ביסט א נאר. ווער וועט האבן יסורים? שלמון! קלאפט מיטן שטעקן. שלמון! (ל-מן) קומט. זאל מען די מינוט שפאנען די פערד און פאקן די זאכן — מיר פארן שוין צוריק קיין גראדנע! אלע בלייבן דערשטוינט. **שלמון** — וואס הייסט? ווי... ווי... איך פארשטיי ניט... באלד? צוריק?

מירעלע — באלד! שוין! מיר פארן צוריק. איך לאזאפ דעם שידוך.

שלמון — האט קיין פאראיבל נישט, די פערד האבן זיך נאך נישט אויסגערוט... אזא בלאטע...

מירעלע — די פערד זאל מען שפאנען, שוין! שלמון ראשיק אפ. מחלה, רוף מיר אריין די קינדער! מחלה אפ. ר' נחומצע חנה-

דבורהס, איר האָט דאָ נישט וואָס צו טאָן, עס איז אויס שידוך. ווייזט אויף, דער טיר.

נחומצע — מחותנתטע לעבן, וואָס הייסט, איר לאַזט אַפּ דעם שידוך? איך פֿאַרשטיי ניט... רבונו דעלמא כולה, ה... היתכן?
חנהידבורה — מחותנתטע לעבן, גאָט איז מיט אַיך, וואָס רעדט איר דאָס? עס מאַכט זיך דען נישט? מחותנים — מען צעווער־טלט זיך.

מירעלע — איך האָב זיך פֿינט צו צעווערטלען. עפֿנט די טיר.
נחומצע — וואָס הייסט, די תנאים זינען בנים חתן... ער איז אַ יתום... איר קענט, חלילה, אונדזער קינד אומגליקלעך מאַכן.
מירעלע — ער וועט באלד אַפשיקן די תנאים מיט אַ מחילה גמורה...

חנהידבורה — מיינט נישט, מיר וועלן שווינגן! מיר וועלן לויפֿן צו מענטשן. איך וועל אויפֿרודערן די גאַנצע שטאָט.
מירעלע — דווקא, לויפֿט צו מענטשן, קערט־איבער די שטאָט — מיר געפֿעלט דער שידוך ניט און מיר פֿאַרן שוין צוריק... ע, איך האָב פֿינט, אַז מען טענהט אַ סך — גייט געזונטערהייט!... חנהידבורה און נחומצע אָפּ. מען זאָגט: דער עפל פֿאַלט נישט ווינט פֿון בוים. אויף אַזאָ בוים האָט געקענט אויסוואַקסן אַ שרעקלעכער עפל. ניין! ניין! איך וויל נישט, איך האָב חרטה. דער ערשטער קריג איז שטענדיק בעסער פֿון דעם צווייטן. מענטשן שעמען זיך אַפֿט צו פֿאַרשטערן אַ חתן־מאַל. און פֿאַרשטערן דאָס גאַנצע לעבן?... ניין! ניין!... מחלה קומט און צינדט אָן די לאַמפּן.

מחלה — די בחורים גייען שוין אַרבעטן... אוי, מירעלע, זינט נישט ביז אויף מיר. איך מיין, מען טאָר זיך ניט מישן אין אַזאָ זאָך. אפֿשר איז דאָס באַשערט פֿון גאָט?

מירעלע — גיי, העלף אינפֿאַקן די קליידער! מחלה אָפּ. אַ קרומע זאָך קען נישט זיין באַשערט פֿון גאָט. מענטשן מאַכן זיך אַליין אומגליקלעך און האָבן נאָך דעם טענות צום רבונו של עולם. ניין, איך וויל צו אים קיין טענות נישט האָבן... אַהא, אַט זינען מנינע

מחותנים. יאָסעלע און דאָניע קומען. ביידע אַלטמאָדיש און רינד
געקליידט. קינדער, מאַכט אַנדן פֿאַרטיק צום וועג, מיר פֿאַרן באַלד.
דאָניע, — ווער איז גערעכט, יאָסעלע? איך האָב געזאָגט, מיר
וועלן באַלד פֿאַרן צו דער פּלה... און ער זיצט אַ צעטראַגענער און
ציטערט... הענט און פֿיס וואַרפֿט אים... ער וויל זי זען — ער
שטאַרבט.

יאָסעלע, — פֿאַרשעמט. ניין! ניין! דאָניע, הער-אויף... מאַמע-
ניו, דו פֿאַרסט אויך מיט אונדז?...

מירעלע, — נאַרעלע, געוויס פֿאַר איך אויך... אָבער נישט צו
דער פּלה; מיר פֿאַרן אַהיים, צוריק קיין גראַדנע. יאָסעלע קוקט זי אָן.
דאָניע, — וואָס הייסט? און די חתונה?

מירעלע, — אויס מחותנים! עס וועט נישט זיין קיין חתונה.
יאָסעלע, — מאַמעניו, עס וועט גאַרנישט זיין קיין חתונה?
פֿאַר וואָס?

מירעלע, — דערפֿאַר, ווייל מיר געפֿעלט נישט דער שידוך.
דאָניע, — אַבי מיר האָבן זיך געריכט. און ער, דער נאַר, צי-
טערט...

מירעלע, — גיי, טו זיך איבער באַלד און פֿאַק-אַינן דינע זאַכן
געשווינד, נו! דאָניע אָפּ. יאָסעלע, וואָס האַסטו געמאַכט אַזאַ רחמ-
נותדיק פּנים? איך האָב געוואַלט פֿאַר דיר אַ פּלה פֿון אַן אַרעמער
אָבער שיינער משפּחה. פֿון אַזאַ משפּחה דאַרף זיין אַ מיידל אַ שטיל
און אומשולדיק קינד. אָבער נעמען אַ שנור פֿון אַ הויז פֿון שנאַרערס
און בעטלערס? ניין. איך וועל דיר זוכן אַ פּלה, ווי דו האַסט געוואַלט;
אַ געבילדעטע און פֿון אַ גרויסער שטאַט.

יאָסעלע, — פֿריער, מאַמעניו, וואַלט מיך נישט געאַרט, אָבער
איצט... איצט.

מירעלע, — און וואָס איז איצט? שיק איר אָפּ איר בילד מיט
די תּנאים, און אַ סוף! מחלה, דערלאַנג מיר דאַרט מין שקאַטולקע?

⁷ צירונגיקעסטעלע.

און טינט-און-פֿעדער. מחלה דערלאנגט עס. יאָסעלע נעמט פֿון
 בחעס-קעשענע אַ בילד און באַטראַכט לאַנג. מירעלע זוכט אין
 שקאַטולקע. נאָ, אַט האַסטו די תנאים.

יאָסעלע — אַ גאַנץ יאָר האָב איך זי גערעכנט נישט פֿאַר קיין
 פֿרעמדע און איצט זענען מיר שוין פֿרעמדע. גיט איר אַפּ דאָס בילד.
 האָב אויף מיר קיין פֿאַראיבל נישט, מאַמעניו, מיר איז אַזוי שווער...
מירעלע — איך ווייס, איר שייַן פנימל געפֿעלט דיר... נישט
 קשה, נאָר, נישט לאַנג וועט דיר זען שווער. כאָ, כאָ! וואָס זאָגסטו
 פֿאַרט, מחלה, צו אים? ער איז שוין אַ גאַנצער מאַנסביל. נעם, שרייב
 איר אַן אויף די תנאים עטלעכע ווערטער. ער נעמט די תנאים און
 בלייבט זיצן ביים טיש מיט דער פֿעדער אין האַנט. ניין! ביסט נאָך
 אַ קינד, אַ שייַן פנימל איז נאָך נישט אַלץ. נו, פֿאַר וואָס שרייבסטו
 ניט?

יאָסעלע — איך ווייס נישט, מאַמעניו, וואָס איך זאל שרייבן...
מירעלע — שרייב! זי דיקטירט. „איך שיק איך אַפּ די תנאים
 ער ווייט-אַפּ בגנבה אַ טרער און שרייבט: און בין איך מוחל דאָס,
 וואָס איר און איינערע עלטערן האָבן מיר אומרעכט געטאָן. איך האָב
 צו איך גאַרנישט און בעט איך, איר זאלט מיר אויך מוחל זען...“
יאָסעלע — מיט אַ ציטערדיקער שטימע: און... איך בעט, איר
 זאלט מיר אויך מוחל זען... פֿאַלט-צו מיט ביידע הענט צום טיש און
 צעוויינט זיך. מאַמעניו, מען דאַרף נישט. מען דאַרף נישט... איך בעט
 דיך...

מירעלע — זאָנפֿט. אַזוי גאַר? דו, נאָר, קום נאָר אַהער, קום
 צו מיר. יאָסעלע גייט-צו. נו, זאָג מיר, וואָס וויינסטו?
מחלה — מען דאַרף זען שטאַרקער פֿון איינז, מען זאל נישט
 וויינען. ווישט אירע טרערן מיטן פֿאַרטעך.

יאָסעלע — איך ווייס נישט, מען האַרץ ווערט צעריסן...
מחלה — וויי איז מיר! גאַרנישט, נעמען יונגע קינדער און
 צעברעכן זיי דאָס האַרץ... בנּי מירעלע אפרת איז דאָס אַ קלייניקייט.
 מירעלע בלייבט זיצן פֿאַרטראַכט. שלמון דערשיינט.

שלמון — די פֿערד זינען געשפאָנט.

מירעלע — האָ? שוין געשפאָנט די פֿערד? האָ! שלמון, הייס אויסשפאָנען, מיר בלייבן אין סלוצק, מוזל קושט אירע הענט, נו, חתן, קום נאָר אָהער! ווישט מיט איר טיכל זינע טרערן, זע נאָר, וואָסערע טרערן, אָ, דו נאָרישער יינגל, קושט אים אין ביידע באַקן, מיין קינד, איך וויל דו זאָלסט גליקלעך זיין... אָ גערויע, חנה-דבורה און נחומצע קומען דערשלאָגן, אָ זעסט, מען דאַרף גאָר נאָך זיי ניט שיקן... זיי זינען שוין דאָ.

הנהידבורה — מחותנתטע לעבן, וואָס ווילט איר פֿון אונדז האָבן? וויל מיר זינען אַרעמע-לייט, מעג מען אונדז פֿאַרצאָפֿן דאָס בלוט? געסט קלייבן זיך שוין אויפֿן חתן-מאַל... די פּלה וויינט...

יאָבעלע — דו הערסט, מאַמעניו, זי וויינט... אוי, ווי איז מיר!
נחומצע — איר זינט דאָך יאָ אַ קלוגע, אַדרבה זאָגט, וואָס זאָלן מיר טאָן?

מירעלע — וואָס זאָלט איר טאָן? האָ! שלמון, די פּלה מיט אַלע געסט זאָל מען אָהער ברענגען — די פֿערד זינען סיי ווי גע-שפאָנט, שלמון אָפֿ, און קומט באַלד צוריק, ביי מיר, אָט דאָ וועט זיין די שמחה, איך וויל נישט גיין טרעטן אנער סלוצקער בלאָטע... ניי! איך גיי נישט צו סלוצק, סלוצק דאַרף גיין צו מיר... נישקשה, אנער זידע, זכּרונו לברכה, וועט ניט פֿאַרשעמט ווערן, איך האָב געבראַכט גענוג געבעקס און געבראַטנס, נאָליווקעס און ווינען, נישט קיין חתן-מאַל, אַ חופּה וועלן מיר דאָ היינט שטעלן... כאָ, כאָ! מיר וועלן אַ טובּה טאָן דעם חתן און מאַכן עס בקיצור.

יאָבעלע — פֿאַרדעקט זיין געזיכט, ווי איז מיר, מאַמעניו, וואָס רעדסטו דאָס?

הנהידבורה — אַ נייס! וואָס הייסט דאָ גאָר, בייס חתן די חתונה?

נחומצע — היינט די חופּה? חתן-פּלה האָבן נישט געפֿאַסט.
מירעלע — עס איז טאַקע זיער גרויסע חטאים, אָבער איך נעם די עבירה אויף זיך, נישקשה, איך בין אַפּילו בייס השם יתברך

א גוטער בטוח, זאל מען דאָ גרייטן די טישן און אלץ פֿאַרטיק מאַכן... שלמון, זע אלץ זאל זיין ווי עס געהער צו זיין.

נחומצע — נו, מהיבא תיתי, וואָס איז די נפֿקא מינה? דער־וונל, יאַסעלע, נאָ דיר מנין ברייטן שלום עליכם און מנין גרויסן מזל־טובֿ. זיי צעקושן זיך.

מירעלע — יאַסעלע, גיי, זאָג דאָניען, ער זאל זיך ווידער אָנ־טאָן. מחלה, קום, טו זיך אויך אָן... דו ביסט דאָך בני מיר יאָ אַ מחור־תנתטע. איך שענק דיר מנין נני קאוואַסן קלייד און מיר דערלאַנג מנין שוואַרץ קלייד, אַנטיק מאַרע. זי מיט מזולקן אָפֿ.

יאַסעלע — זי האָט זייער שטאַרק געוויינט? אוי, אוי... זאָגט איר, אַז מער וועט זי שוין קיין מאָל אין לעבן נישט דאַרפֿן וויינען. אָ.

חנה־דבורה — איצט ווייס איך ערשט ניט, וווּ איך בין אויף דער וועלט. זי האָט מיך צעטומלט...

שלמון — איר פֿאַלגט מיך און פֿרעגט נישט קיין קשיות. עס וועט פֿאַר אַנך גלעכער זיין, אויב איר וועט טאָן וואָס זי וויל. מיט מירעלע אפֿרת שפילט מען זיך נישט אין עקשנות. גייט אַהיים. אַלע אונדזערע בוידן זענען שוין דאַרטן בני אַנך. און איר, מחותן, העלפֿט מיר גרייטן די טישן.

חנה־דבורה — טאַטע זיסער, אַז יאָ אויסשטיין אַלע משוגעתן, זאל כאַטש זיין פֿדאי. אָ.

שלמון — אַנו, מחותן, פֿאַרקאַטשעט זיך. ביידע טוען־אויס די רעק. זיי טראַגן־אַריין טישן. נחומצע זינגט „אַ חסידל“. נאָך דעם קומען סאַרווערס און גרייטן אַלץ צו: בראַנפֿל, ווייג, פֿאַרבײַטן.

נחומצע — עס איז זייער אַ גוטע סכֿרה איצט נעמען אַ ביסל משקה. קוקט אויף די גראַפֿינקעס.

שלמון — איר האָט צינט מיט משקה. זעט איר, אויב איר וועט נישט זיין קיין שוטה, וועט איר באַלד קענען מאַכן אַ פֿאַר קערבלעך... איר וועט באַלד זען, אַז בני אַ פֿעטן טאַפֿ איז גוט זיך צו ריזנן...

הערט. זי וועט דאך געוויס וועלן שענקען נדבות פאר אלע חברות פון סלוצק. דארף מען שכל האבן און מאכן א גוט צעטל. וועלכע חברות האט איר דא אין שטאט? זיי זעצן זיך ביידע אין פאדער-גרונט ביי א טישל.

נחומצע — וועלכע חברות? ביקור-חולים, תלמוד-תורה און הכנסת-אורחים...

שלמון — שרייבט: יא, הכנסת-אורחים און גמילת-חסדים.

נחומצע — גמילת-חסדים? עס הייבט זיך נישט אן. נישטא קיין זכר...

שלמון — זינט נישט קיין שוטה! שרייבט. גמילת-חסדים... נו?
נחומצע — א, איך פארשטיי, די לחפיימא ברמיוה... הכנסת-כלה, הלווית המת...

שלמון — שרייבט: הלווית המת און חברה חסד של אמת, און חברה קבורת ישראל...

נחומצע — קבורת ישראל אויך? מהיכא תיתי, וואס איז די נפקא מינה? אם פן שרייבט, חברה מלביש ערומים, מתיר אסורים, סומך נופלים, רופא חולים... כא, כא! חברה זוקף כפופים און פוקח עיוורים, לחיים! ביידע טרינקטן. ר' שלמון, איר זינט א גיבור, א איר האלט-אויס פון איר...

שלמון — מחותן, איר זינט, במחילה, א שוטה. אונז איידעלן מענטש ווי זי איז שווער צו געפיינען, און א קלארן קאפ מיט א שכל הישר האט זי, עס איז גאר נישט צו גלייבן, אז זי איז נישט מער ווי א יידענע. א גערויש: טפף!! הא! שא, ווער איז דאס צוגעפארן? מחותן, קריכט-ארין אין דער קאפאטע, טוען-אן זייערע רעק, אהא, מען האט שוין געבראכט די קלעזמער, אהער, אהער! קלעזמער אריין.

נחומצע — קודם-כל שטעלט-אזעק די באנדורעס און איך וועל צוליב אייך מאכן מיט אייך א לחיים... איך בין פון די מענטשן, וועלכער איז נאה דורש און נאה מקיים... נישט איצט — שפעטער,

וואָס איז די נפֿקא מינה? עך טרינקט מיט זיי שלמון מאַכט פֿאַר
די קלעזמער אַ פּלאַץ אין אַ ווינקעלע. ווידער: טפּרר! האָ!
שלמון — אַהאַ נאָך אַ פֿור צוגעפֿאַרן. מחותן, אַז עס הייבט
זיך אָן פֿאַרן — פֿאַרט זיך!

נחומצע — זאָל זיך פֿאַרן מיט מזל, מהיכא תיתי, וואָס איז די
נפֿקא מינה? אַהאַ, דער חזן מיט די משוררים, ברוכים הבאים! [II]
און משוררים אַרײַן. זיי שרייען אַלע: מזל-טוב! מזל-טוב!
שלמון — ששז שרייט ניט אַזוי!... נחומצע טרינקט מיטן
[III]

נחומצע — איר פֿאַרגעסט נאָר נישט, אַז דאָרט איז מירעלע
אפרת! נאָך אַ פֿור פֿאַרט-צו. עס קומען ייִדן, ווייבער, מיידלעך.
שלמון — מען דאַרף איר גיין זאָגן, אַז געסט זינגען שוין דאָ.
הוסט זיך אויס, פֿאַרשפּיליעט דעם ראָק, אַפּ צו מירעלע אין צימער.
נחומצע — צו אַ גאַסט, זי זאָגט: דווקא באַלד דאָ די חופּה —
מוז זיין אַזוי. אַז מען איז רינג, קיין עינ-הרע, קען מען אַלץ אויס-
פֿירן, עז וואָס איז די נפֿקא מינה? נעמט אַ ביסל... אַם אין אַני לי,
מי לי? טרינקען. שלמון צוריק.

שלמון — די מחותנתטע קומט באַלד. שאַ, איך בעט אַיך,
האַלט אַיך ווי מענטשן, קלעזמער גרייטן זיך.
נחומצע — אַ שיינעם, אַ פֿינעם וויוואַט אונדזער מחותנתטע
מרת מרים תּחיה, מחיק שפּילט, מירעלע און מחלה קומען.
מירעלע — מזל-טוב! מזל-טוב! מיט מזל זאָלט איר לעבן.
זעצט זיך אויף איר שטול, די פּלה איז נאָך נישטאַ? טרינקט און
פֿאַרבּעסט דערווײַלע. שלמון, האָבן מיר גאַרנישט פֿאַרגעסן?
שלמון — איר וועט דאָך געוויס עפּעס מנדר זיין אויף די היגע
חברות? אַט האָבן מיר מיטן מחותן געמאַכט אַ צעטל, דערלאַנגט
איך אַ צעטל.
מירעלע — אַ קוק, כּע, כּע, הכנסת פּלה, דאָס הייסט דאָך
אייגנטלעך באַגראַבן, הלווית המת איז אויך צו באַגראַבן, חסד של

אמת, ווידער באַגראַבן. קבֿורת ישראל — נאָך אַ מאָל באַגראַבן. מען באַגראַבט גוט דאָ אין סלוצק! כאַ, כאַ, כאַ! שלמון, איך פֿאַרשרייב יעדן גראַשן. ווייזט אים איר נאַטיץ־ביכל. מילא, אַז דו האַסט אַ ביסל געגנבֿעט דאָרט פֿון הוצאות, פֿון היי און האַבער, למשל, האַט מיך נישט געאַרט — דו האַסט געגנבֿעט ביי מנינע פֿערד. ביי די סלוצקער פֿערד אַבער וועל איך דיר נישט דערלויבן צו גנבֿענען. צו די געסט. טרינקט, איך בעט אַיך, און זינט לוסטיק.

שלמון — שטאַמלט. ה... האַט קיין פֿאַראיבל נישט. איך... אי...
מירעלע — שעם זיך ניט, נישקשה, מיר זינען אייגענע מענ-
 שן. איך קען דיך... גיי טרינק און זיי אַ מחותן...
שלמון — זאָלט איר געזונט זיין. וואָס האַב איך אַיך געוואָלט פֿרעגן? יא, דער באַלעבאַס דאָ וויל פֿאַרקויפֿן פֿיר טויזנט פּוד פֿלאַקס.
מירעלע — דאָ אויפֿן פּלאַץ קויף איך נישט, נאָר מיטן צו-
 שטעלן קיין ריגע. אַ באַוועגונג. אַהא, זע, ווער עס איז געקומען?
 דאַכט זיך, די פּלה.

נחומצע — שיפורלעך. אַ שיינעם, אַ פֿינעם וויוואַט דער פּלה
 מרת שיינדל בת ר' נחום! מוזיק שפּילט. שיינדל מיט איר מוטער
 קומען. פֿון דער אַנדער טיר — יאַסעלע מיט דאָניען.
מחלה — אוי, אַזאַ יאָר זאָל איך שוין האַבן, וואָס פֿאַר אַ שיינ
 פּאַרעלע דאָס וועט זיין? זי קושט די כּלה, אַלע שרײַען: מזל־טובּ!
 מזל־טובּ!

מירעלע — בלייבט זיצן. אַנו, קום נאָר אַהער צו מיר, שיינ-
 דעלע. מען פֿירט זי צו. זעץ זיך דאָ געבן מיר... יאַסעניו... ער שעמט
 זיך, געבעך... יאַסעלע טרעט־צו אַ פֿאַרשעמטער.
דאָניע — איך בין קיין חתן נישט, דאַרף איך זיך ניט שעמען.
 ער גייט־צו צו די געסט און עסט לעקעך.

מירעלע — קוק אויף אים... זעסט? עס איז אַן אומשולדיק, אַ
 כּשר קינד מיט ריינע געדאַנקען און אַ גוט האַרץ. זי איז אויפֿגערעגט.
שיינדעלע — איר וועט זיין מנין מוטער. איר וועט מיך לער-
 נען, וואָס איר וועט פֿאַרלאַנגען, וועל איך טאָן.

מירעלע — קיין נאר ביסטו נישט, דאָס זע איך פֿון דזין ענט־פֿער... נאָ, דאָס קומט דיר. קושט זי, נעמט פֿון זיך אַראָפּ אַ בראַט און אוירינגלט, און טוט איר אָן. נאָך דעם צעקושט זי זיך מיט יאָ־סעלען און מיט חנה־דבורה. אין דער צייט זינגט דער דער ׀׀׀ מיט די משוררים אַ פֿריילעכס.

יאָסעלע — שטיל צו שיינדעלען: איך וואָלט אזוי געוואָלט, דער געפילדער זאל שוין גיכער אַריבער...

שיינדעלע — יאָסעלע, מיר וועלן דאָס אויך איבערקומען... אַיאַ עס איז בעסער, וואָס עס וועט נישט זיין קיין חתן־מאַל?...
יאָסעלע — איך ווייס נישט... איך... אוי, איר זנט גאַרנישט דערשראָקן.

מירעלע — נו, מחותן, איך וועל נעמען מיט אַנך אַ ביסעלע. שלמון, גיב מיר אַ גלאַז וויינ. לחיים! זאל גאָט געבן מיט גליק... מחלה, לחיים, מחתנתטע מיינע! צעקושט זיך מיט ׀׀׀׀׀, נו, שיינדעלע, לחיים, איצט האָף, מיר וועלן זיין גוטע פֿרענד. איין פֿלל: ב׀׀ מיר אין שטוב טענהט מען נישט. זעסט מיינע זיין? ווען זיי וועלן ביידע שוין זיין אַלטע יידן מיט בערד, וועל איך זיי צורופֿן און זאָגן: שטעל־אויס די באַק, ר' יוד, איך וועל דיר געבן פעטש. קלאַפט ל׀׀׀׀׀ מיטן שטעקן. פֿבוד דאַרף מען אָפגעבן אַן עלטערן. אָבער שרעקן דאַרפֿסטו זיך נישט, איך בין נישט קיין שלעכטע.

מחלה — אוי, אַ שלעכטע, הלואי זאל גאָט אזוי שלעכט זיין צו זיין פֿאַלק ישראל.

שלמון — אזאַ מזל אויף מיינע קינדער, וואָס פֿאַר אַ דימענטן האַרץ זיי האָט...

מירעלע — נו, איך מייך, מיר וועלן נישט מאַכן קיין שהיות און באַלד פֿירן די קינדער צו דער חופּה.

חנה־דבורה — יאָ, שוועסטערלעך, מען דאַרף באַזעצן די פֿלה.
מירעלע — מען דאַרף נישט באַזעצן — מענטשן זיינען גע־נוג באַזעסן. עס איז דאָ ב׀׀ אונדז יידן אַ מנהג, זייער אַ שיינער מנהג, דערמאָנען דעם ווער עס האָט געדאַרפֿט זיין דאָ און קען נישט זיין.

ווייל גאט האט אים צוגענומען פאר דער צינט. ער איז נישט זוכה געווען צו זען נחת פון זינע קינדער... פארדעקט אירע אויגן.
נחומצע — יא! יא! חזן מאכט אן „אל מלא רחמים“ דעם חתנס פאטער זכרונו לברכה, ר' שלמהלע...

מירעלע — טרויעריק, ניין, ניין, נישט א פֿרעמדער, נישט א געדונגענער, זיין אייגן קינד דארף אים דערמאָנען. יאָסעלע, איך וויל דו זאָלסט מאַכן אן „אל מלא רחמים“. אַלע געסט ווערן זייער ערנסט.

יאָסעלע — איך? מאַמעניו, איך ווייס נישט, אויב אין וועל אין שטאַנד זיין. שטעלט זיך. פֿאַנגט אָן אַ געזאַנג. מירעלע זאָגט אים עטלעכע מאָל אונטער. אל מלא רחמים... שוכן במרומים... המ־ציא מנוחה על פנפי השכינה... אַלע וויינען. במעלות קדושים וטהור־רים... כּוזהר הרקיע מזהירים את נשמת אַבי מורי... צעוויינט זיך שטאַרק. דער זין ענדיקט מיט די משוררים.

מירעלע — ווישט אָפּ די טרערן. נו, איצט, אין אַ גוטער שעה, צו דער חופּה! צו דער חופּה! אונטערן הימל, אויפֿן רעגן, וויל איך די חופּה זאָל זיין. לאַכט און וויינט. די מחותנתטע זאָגט: רעגן איז אַ סימן ברכה, מסתמא האָט זי דאָס בקבלה פֿון איר זיידן... קלעזמער גיבן אַ קלאַפּ אַ פֿריילעכס. מען גייט פֿאַרלעכווייז. של־מון און נחומצע נעמען זיך אַרום און חנה-דבורה, טאַנצט פֿאַר זיך. מחלה פֿירט מירעלען.

פֿאַרהאַנג

2טער אקט

זייער אַ רינג מעבלירטער זאל בני מירעלע אפרת אין הויז. אַ פיאַנאַ. אויף דער פיאַנאַ אַ פידל. פיל בלומען. בני אַ טישל שטייט מירעלעס קרעסלע מיטן קליין בענקעלע. אין די ליכט-טערס און ליוסטערס¹ שטעקן סטעאַרינאַווע ליכט. עס איז טונקל. די לבנה שיינט אַריין דורכן פענצטער. מירעלע גייט אַריין. זי איז פיל עלטער געוואָרן. זי גייט זיך דורך עטלעכע מאָל איבערן זאל פאַרטראַכט. טראַגט שיד מיט אַ ליכטן סקריפּ. נאָך דעם רוקט זי צו איר קרעסלע צום פענצטער און זעצט זיך. עס איז שטיל. עס הערט זיך ווי יאַטוועלע שפּילט אויף דער פלייט אַ יידישע מינאַרנע מעלאָדיע. פּויווע.

מירעלע — אַ שיינע נאַכט און יאַסעלעס מעלאָדיע קלינגט אַזוי אומעטיק. מיר וויזנט-אויס. אַז זיסע, אומעטיקע טענער זינגען צוגעפאַסט צו דעם שטילן, פאַרטראַכטן אַוונט, אַקוראַט ווי פּריילעכע, הילכיקע געשרייען זינגען פאַרבונדן מיט ליכטיקע שטראַלן פֿון דער היסער זון. דאָס ליכט ווירקט אויף אַלע אונדזערע חושים. פאַר-טראַכט וויד.

מחלה — עפֿנט די טיר און זוכט זי. אַ גוטינקע וואָך אַינד! איר זיצט דאָ אַליין גאַר אין דער פּינצטער? אוי, וויי איז צו מיר און וויי איז צו מינע יאַרן. זיפֿצט.

מירעלע — פאַר וואָס האַסטו דאָ נישט אַנגעצונדן די ליכט-מחלה?

מחלה — שיינדעלע האָט געזאָגט, מען דאַרף אין זאל נישט אַנצונדן קיין ליכט — קיינער וועט היינט דאָ נישט זיצן. וויי אין מיר, איר געדענקט פּריער, ווי פּריילעך און לוסטיק דאָ פֿלעגט זיין אַלע שבת-צו-נאַכטס? די קינדער פֿלעגן געבן קאַנצערט, איר פֿלעגט

¹ הענגלמכטערס.

מיט וועמען עס איז שפילן שאך, אין קיך האָבן געהאַקט די האַקמע-
סערס. יעדעס ווינקעלע האָט געלעבט. אוי, וויפֿל מיר זינגען אויס-
געשטאַנען אין די דריי יאָר, וואָס זי איז דאָ. איר זעט אַליין נישט,
וואָס פֿון אייך איז געוואָרן. וויינט.

מירעלע — נאָר עפעס, וויינסטו. אויף מנין וואָרט, מחלה, מען
קען מיינען, דו ביסט טאַקע אַ יידענע. הם, צינד באַלד אָן אַלע ליכט!
מחלה צינדט-אָן די ליכט, ריינדדיק.

מחלה — איך פֿאַרשטיי ניט, פֿאַר וואָס איר גיט איר נאָך אַזוי?
איר זינט עס מירעלע אפֿרת?

מירעלע — ביסט אַ נאָר, מחלה. פֿאַר יעדע נאַרישקייט קריגן
זיך און מאַכן סקאַנדאַלן אין הויז? בייז. אַ ווען יאָסעלע זאָל זי נישט
ליב האָבן אַזוי, וואָלט איך איר געוויזן, ווער מירעלע אפֿרת איז.
איך וואָלט מיט איר פֿאַרטיק געוואָרן קורץ און גיך! קלאַפט מיטן
שטעקן. אָבער ער גייט-אויס נאָך איר. אַ פֿאַרליבטער מאַן איז טויב
און בלינד... ער אַליין זעט נישט און פֿאַרשטייט גאַרנישט. און איך
ווייל אים נישט צעברעכן דאָס האַרץ און פֿאַרשטערן זיך לעבן...
מחלה, זיי זינגען יונגע קינדער. זאָל בעסער מנינס איבערגיין!

מחלה — זי פֿאַרשטייט עס און נעמט זיך אַלץ מער אַרען אין
די פֿעדערן. זי פֿירט-אויס אַלץ און קריכט אויפֿן קאַפּ. זאָגט אַליין,
אויף וועלכע צרות דאַרפֿן מיר דאָ איר טאַטן מיט איר מאַמען?

מירעלע — לאַכט: זיי געפֿעלן דיר נישט? אַ פנים, מחלה, דו
זאָלסט זיך דער גובערנאַטאָר פֿון גראַדנע, וואָלטסטו זיי משלח גע-
ווען פֿון דאַנען. ביסט אַ נאָר. אויב גראַדנער חכמים האָבן זיך גע-
מעגט באַנאַרישן אין סלוצק, מעגן סלוצקער נאַראַנים זיך חכמענען
אין גראַדנע. שטייט-אויף. איך גיי מאַכן די באַלאַנסן פֿאַר דער
גאַנצער וואָך. ווען שלמון וועט קומען, שיק אים אַרען צו מיר. פֿריי-
לעך. מחלה, אַ מענטש איז שטאַרק נישט נאָר מיט דעם, וואָס ער
צווינגט אָן אַנדערן צו טאָן ווי ער וויל. עס איז אויך אַ גבורה צו
צווינגען זיך טאָן ווי אָן אַנדערער וויל. זע בעסער, דאָ אויפֿן טישל
ליגט שטויב. זינגט גייענדיק. „גאָט פֿון אַברהם, פֿון יצחק און פֿון

4 טוישפילעריינס אין דער ראלע פון מירעלע אפרת (אין דער פארשטעלונג פארן לעקסיקאן פון יודישן טעאטער, 1936): זונה אפעל (אין וטן אַקט), בערטיג געריטיון (אין זמן אַקט), זאָראַ ווייסמאַן (אין זמן אַקט) אין בינע אַבראַמאָוויטש (אין 4טן אַקט).

יעקב, ויהי דנין פֿאַלק ישראל אין דנינעם לויב, דער הייליקער שבת גייט אַוועק, די וואָך זאָל אונדז קומען צו מזל, צו ברכה און צו הצלחה. אָמן סלה! אָפּ.

מחלה — ווישט דאָס טישל. פֿון אַנפֿאַנג, ווען איך בין נאָך געווען נאַרישער, פֿלעג איך פֿאַר איר מורא האָבן. און איצט, איך זאָל קענען, וואָלט איך איר מנין נשמה אָפּגעגעבן. זי איז מיר טניער ווי אַ מוטער, און האָב זי ליב ווי אַ קינד. אויף מנין וואָרט, אָט ווי זי איז קלוג און שטאַרק און באַיאָרנט, איז זי דאָך אַזוי ווי אַ קינד. נחומצע און חנה-דבורה קוואַרין איר טיר.

נחומצע — זעסט וויפֿל ליכט! ווי בני אונדז אין קלויז יום-כיפור. אַ גוטע וואָך דיר, מחלה. שיינדעלע איז נישטאָ דאָ?

חנה-דבורה — וואָס שטייסטו אויף דער שוועל? אין זאָל ברענען ליכט, וועט מסתמא שיינדעלע דאָ זיין. ביידע אַרין. איך האָב דיר געזאָגט, מיר זאָלן בלייבן אין די שבתדיקע בגדים. אפֿשר וועלן מיר זיצן אין האָרניצע² מיט געסט? זעסט, בין איך טאַקע גערעכט.

מחלה — וואָס דאַרפֿט איר זשאַלעווען די בגדים. עס קאַסט אַיך טניער? איר וועט אין אַינער לעבן נישט איבערטראָגן אַלע אַל-טע קליידער, וואָס מירעלע אפֿרת וועט אַיך שענקען פֿון איר גאַר-דעראַב. און איר, ר' נחומצע, אויף אַיך זינען יאַסעלעס קאַפּאַטעס ווי אויסגעגאַסן.

חנה-דבורה — אַ גרויסע מציאה! ווען איך בין געווען מיידל-ווייז בני מנין זיידן, זאָל ער האָבן אַ ליכטיקן גן-עדין, האָב איך גע-האַט אַ ביסל שענערע קליידער פֿון דנין גראַפֿינע פּאַטאַצקי. גע-דענקסט, נחומצע, ווען איך בין געווען אַ פֿלה, האָב איך געהאַט אַ זינדענעם קאַזאַקין מיט געלע קווייטן? אוי, טאַטע זיסער.

נחומצע — וואָס איז די נפֿקא מינה? אַי, מחלה, אַ גלעזעלע

² אויפֿגע-צימער.

טיי, איך שטארב. נישט פֿאַר דיר געדאַכט, נאָכן טשאַלנט איז מיר שבת־צור־נאַכטס שטענדיק זויער אין מויל.

מחלה — אַפּאַרט. די טאַכטער איז געוואָרן אַן אַריסטאָקראַט־קע, איז בנים טאַטן פֿון טשאַלנט זויער אין מויל. שאַרף, ר' נחומצע, דאָ טרינקט מען נישט קיין טיי. גייט אין עסצימער. דאָרט שטייט דער סאַמאָואַר אויפֿן טיש. איר ווייסט דאָך, בני אונדז ווער עס וויל קען טיי טרינקען, קען אויך בעטן עסן. דערווילע איז דאָ באַלע־באַסטע מירעלע אפרת.

נחומצע — אין עסצימער, זאַגסטו? נו, מהיכא תיתי, וואָס איז די נפֿקא מינה? גייט. באַגעגנט אין טיר ש'מ'נ'ט'ן, וועלכער טראַגט ביכער מיט חשבונות. אָ, ידידי ר' שלמון, אַ גוטע וואָך!
שלמון — אַ גוטע וואָך, ידידי ר' נחומצע, אַ גוטע וואָך מחלה. איז מירעלע בני זיך? מען דאַרף זיך גיין אַפּרעכענען פֿאַר דער וואָך. **חנה־דבורה** — גוטע חשבונות מאַכט איר מיט איר, ר' של־מון, נו, יאָ, וואָס פֿאַרשטייט זי, די אַלטע עובר־בטלניצע? זי ווייס נאָר בלאַזן פֿון זיך.

מחלה — אַפּאַרט. אויסבלאַזן זאָל דאָס דיך, רבונג של עולם. **שלמון** — מאַדאַם חנה־דבורה, זי בלאַזט פֿון זיך, ווייל זי איז אַ גרויסע צוכט און וויל נישט, דער שטויב זאָל אויף איר פֿאַלן. גוטע יאָרן, ווען מען פֿרעגט שוין, וואָס מירעלע אפרת פֿאַרשטייט? אַלע ווייבער זאָלן אַזוי פֿאַרשטיין, וואָלט אַ כבוד געווען צו זיין אַ יידענע. אַפֿילו אַינער מאַן וואָלט זיך ניט געשעמט, וואָס מען רופֿט אים: „ר' נחומצע חנה־דבורהס“... פֿאַרשפּילעט זיך, הוסט זיך אויס און גייט־אַריין צו מירעלען.

חנה־דבורה — דער גראַפֿיניעס אַדיוטאַנט! פֿאַר יעדער קאָ־פּיקע, וואָס ער גנבעט בני אונדזערע קינדער, זאָל זיך אים זעצן, רבונג של עולם, אַ געשוויר אין האַלדז.

נחומצע — מהיכא תיתי, וואָס איז די נפֿקא מינה? דו, פּלו־ניתטע מנינע, דאַרפֿסט שווינגן. ר' מענדעלעס אייניקל דאַרף וויסן, אַז די חכמים זאָגן: כלבא בלא מתיא שבע שנים לא נבַח. אַ הונט

אין אַ פֿרעמדער שטאָט בילט נישט זיבן יאָר — דו ביסט דאָך נישט לאַנג דאָ אין גראַדנע... שאַ! אָט גייט שיינדעלע און דו קענסט פֿון איר האַבן אַ מיאוסן פסק. שיינדעלע קומט. אַ גוטע וואָך דיר, שיינדעלע. שיינדעלע ענטפֿערט נישט.

שיינדעלע — זע נאָר, וואָס איז דאָ פֿאַר אַן אילומינאַציע? דאָס איז אפֿשר צוליב די געסט? גרויסאַרטיק. גייט צום פֿענצטער.

מחלה — מירעלע האָט געהייסן אַנצינדן אַלע ליכט.

שיינדעלע — אַזוי? זייער גוט. זע נאָר, דאָס פֿענצטער איז אַפֿן בײַ נאַכט. וועמענס חכמה איז דאָס געווען?

מחלה — דאָס האָט די באַלעבאַסטע געעפֿנט דעם פֿענצטער. עס איז אַ וואַרעמע נאַכט. עס וועט קיינעם, חלילה, ניט שאַטן. זי מאַכט צו דעם פֿענצטער.

שיינדעלע — רוקט ביז די קרעסלע. קיין פלאַץ האָט נישט די קרעסלע, נאָר דאָ! עס פאַסט אַקוראַט אין זאַל. אַ צירונג!...

נחומצע — מהיכא תיתי, וואָס איז די נפֿקא מינה? נאָך וואָס זאַלסטו זיך קריגן מיט איר?

שיינדעלע — ווער קריגט זיך? מחלה, איך האָב דיר שוין נישט איין מאָל געזאָגט: די אַלטע שמאַטע דאַרף ניט שטיין אין זאַל. טראַגאַרויס די קרעסלע אין עסציימער. נישקשה, עס קען שטיין דאַרטן.

מחלה — וואָס רעדט איר, גאָט איז מיט אַנזך? אויף וואָס וועט זיצן אונדזער מירעלע? איר וויסט דאָך, זי איז צוגעוויינט...

שיינדעלע — אויף וואָס זיצן אַנדערע? נישקשה, זי וועט זיך צוגעוויינען זיצן ווי אַלע מענטשן. נעם צו פֿון דאַנען! מחלה קען נישט אַליין אויפֿהייבן די קרעסלע. טאַטע, זײַ זיך מטריח, העלף איר אַרויסשלעפֿן דער שוויגערס עשאַפֿאַט.

נחומצע — אַך, בכבוד גדול. וואָס איז מיר די נפֿקא מינה?

מחלה — זיפֿצט. אוי, וויי איז צו מיר און וויי איז צו מײַנע יאָרן. טראַגן ביידע אַרויס די קרעסלע.

שיינדעלע — זעצט זיך. מען דארף זיין שטארקער פון איינע צו וויינען מיט איר אונטער איין דאך. מאמע, זיי זשע מוחל, דער לאנג מיר, אט דארט שטייט א קליין בענקעלע. חנה-דבורה שטעלט דאס קליין בענקעלע, אונטער אירע פיס. עס הערט זיך יאסעלעס פלייט.

חנה-דבורה — ווער הייסט דיר זיין א נאך און לייזן פון איר? ווער איז דאס מחויב אויסצושטיין אלע אירע משוגעתן? א קאמאנ-דיר, גראפֿינע פאטאצקי! שיינדעלע, איר אדיוטאנט שלמון איז דארט. מיטן פנקס גלייך צו איר!... ער באגנבעט און באגזלט אייך. פאר וואס קומט עס אים? א ביטערע עבירה פאר גאט... דינער, האב קיין פאראיבל נישט, איז א שלימזלניק, ער זיצט ביי זיך און פלעט אויף זיין פליפל, און שלמון גיב וועט אייך, איה"ש, אלעמען אפפליין. גע-דענק מיין ווארט.

שיינדעלע — איך האב פֿינט דעם שלמונען. איך קען אים נישט אַנקוקן. הער-אויס, עס וועט נישט לאנג דויערן, איך וועל דולדן ביז א ציט. שא, הער-אויף! ווער גייט עס? דאָנ'ען קומט איראָפּעיש געקליידט. איי, ווי שייך! דאָס איז אַזער ניער קאָסטיום? עס פאסט אייך.

חנה-דבורה — תתחדש... פֿאַרניצט געזונטערהייט.

דאָניע — א גוטע וואך. איי, שייך? וואָס וועט אַבער די מאַמע זאָגן, ווען זי וועט מיר דערזען צום ערשטן מאל? איך וועל אייך זאָגן דעם אמת, עס ציטערט אַ ביסל דאָס האַרץ.

שיינדעלע — זע נאָר, ווי אַ מענטש האָט מורא. אַ פנים עס איז טאַקע אמת, וואָס זי האָט געזאָגט, אַז זי וועט אייך געבן פעטש, ווען איר וועט זיין אַ ייד מיט אַ באַרד.

דאָניע — נו, דאָס וועלן מיר נאָך זען?

חנה-דבורה — וואָס איז דאָרט דער גוואַלד אַזוי? אַז מען איז ריין, קיין בייזאָיג, מעג מען זיך יעדע זאך פֿאַרגינען. פֿאַר אַ קבצן פאָסט נישט צו קריכן אין די שמאַלע פלודערן מיט די אַנדערע

מאדעס. אבער וועמען גאט העלפֿט — אָך! אַט גייט מנין שיינדעלע מיט די אייגענע האַר און טוט אַנדערע זאָכן — איך מיש מיך נישט... **שיינדעלע** — איר זעט? אויך אַ פֿאַנאַטישע מאַמע, ר' מענ-דעלעס אָן אייניקל נאָך דערצו, פֿון דעסט וועגן טוט זי מיר אַ טובֿה און מישט זיך נישט. פֿאַלגט מיך, דאָניע, מאַכט זיך נישט וויסנדיק, זיצט, זאָל זי קומען און זען. זי איז דאָרט מיטן גרויסן מיניסטער, ר' שלמון, אַ נאַר, אַ נאַר דאַכט זיך, דער שלמון, און פֿירט אַינך אַלעמען בײַ דער נאַז.

דאָניע — אַ מענטש איז דרייסיק יאָר אין הויז, פֿירט אַלע געשעפֿטן...

שיינדעלע — אַזעלכע דערוואַקסענע זיין זאָלן נישט טאַרן זיך מישן אין קיין שום זאָך. און דאָס גאַנצע פֿאַרמעגן אין פֿרעמדע הענט. וואָס? זײַט איר נאָך פּיצינקע קינדער?

חנה־בֿוֹרה — גאָט זאָל מיך ניט שטראַפֿן פֿאַר די רייד, גאַנץ גראַדנע מאַכט פֿון אַינך חוכא וטלולה. שלמון איז אַנגעשטאַפֿט מיט געלט, באַקעם⁸ זאָל דאָס אים אַרויס, רבּונו של עולם!...

שיינדעלע — נו, דו הייבסט שוין אָן מיט דינע קללות? ערנסט גערעדט, ביז וואָנען נאָך וועט איר ביידע אַינך לאָזן פֿירן אויפֿן שטריקל? מנין יאָסעלע איז אַ שוואַכער. אים איז גענוג, אַז מען לאָזט אים שפּילן אויף זײַן פֿלייט, אַבער איר...

חנה־בֿוֹרה — עס איז אָן עוולה, אַ גרויסע עוולה. איך ווייס, דאַכט זיך, מנין זיידע ר' מענדעלע איז דאָך יאָ געווען קיין קלייני-קייט. פֿון דעסט וועגן, ווי זײַנע קינדער זײַנען נאַר אַ ביסל אונטער-געוואַקסן, איז יעדערער שוין געווען אַ צדיק פֿאַר זיך. עי, מען שעמט זיך נישט, מען נעמט פשוט און מען זאָגט איר... מירעלע און שלמון אַרײַן. מחותנתטע לעבן, אַ גוטע וואָך אַינך!

מירעלע — אַ גוטע וואָך! וואָס איז דאָס, דאָניע? אַנו, קום נאַר אַהער! דאָניע גייט-צו, הם, אַראַפּגעוואַרפֿן פֿון זיך דעם ייד

⁸ ער זאָל יעס צוריק „אַפּגעבן“...

און אַרויפֿגעצויגן דעם דײַטש. דו ווייסט, שלמון, מען שניידט זיך
בײַ אונדז אין שטוב אויף אַריסטאָקראַטן... מיך אַרט נישט, אָז דיר
איז ליב, איז מיר נײַחה. אָבער פֿרעגן האַסטו דאָך געמעגט.

דאַניע — יעדע נאַרישקײט פֿרעגן? מען דאַרף דאָך אַליין אויך
כאַטש אַ ביסל שכל האָבן.

שלמון — אַפֿאַרט. אויף וואָס מען דאַרף שכל! אָז אַך און אָז
ווי... קלאָר. האָט אַ גוטע נאַכט און אַ גוטע וואָך, מירעלע... וויל
גיין.

מירעלע — האַר-אויס, שלמון, מיר וועלן שפּילן הנגט אַ שאַך.
שלמון — ווי קום איך מיט מײַן קאַפּ? נאָכן דריטן גאַנג נעמט
איר צו בײַ מיר די קעניגין, אויך מיר אַ שפּילער. דאָנײַע זעצט זיך
צוריק נעבן שײַנדעלען.

מירעלע — נישקשה, בלייב... זײַן, שלמון, זוכט איר קרעסלע.
ווי איז דאָס מײַן שטול? האָ? וואָס איז דאָס? איך בעט דײַך... מחלה!
מחלה! מחלה לויפֿט-אַרײַן. ווי איז מײַן קרעסלע?

מחלה — שײַנדעלע האָט געהײסן אַרויסטראַגן אין עסצײמער.

מירעלע — טראַג עס אַרײַן צוריק! מחלה אַפּ. איך האָב
ליב, יעדע זאָך זאָל בלייבן דאַרט, ווי איך שטעל עס אַוועק! קלאַפּט
לײַכט מיטן שטעקן. אַזוי, אַזוי, שלמון, מען וויל אונדז פֿרײַער
אַרויסבאַגלייטן אין עסצײמער אַרײַן און פֿון דאַרט איז שוין נישט
זײַער וועט אין קיך אַרײַן... כאַ, כאַ! מחלה קאַטשעט-אַרײַן די
קרעסלע ביז דער טיר, שלמון העלפֿט איר שטעלן די קרעסלע
נעבן טישל.

שלמון — אָז איר וועט זײַן אין קיך, וועט אין קיך זײַן דער
זאָל... נאָר בעסער זאָלן עס מײַנע שונאים נישט דערלעבן! איך אַליין
זאָל דאָס נישט דערלעבן צו זען...

שײַנדעלע — איך האָב נישט געמײנט אָז פֿאַר אַזאַ נאַריש-
קײט, ווי עס זאָל שטיין אַ בענקל, וועלן מיר זיך דאַרפֿן קריגן.

מירעלע — קריגן זיך? הײַ, קריגן זיך, קריגן זיך... גײט-אום
אַ פֿאַרטראַכטע. שלמון זעצט זיך און צעשטעלט די שאַך-פֿיגורן.

שיינדעלע — מחלה, גיי טראג-ארנין — ביי מיר אויפן טישל ליגט אַ נייע פעסל קארטן. און זאָג יאָסעלען, איך רוף אים. דאָניע, מיר וועלן מאַכן אַן אַקע. דאָניע שטעלט צו אַ טישל צו איר שטול. מחלה אַ.

הנהידבורה — קריגן זיך? וואָס דאַרף מען זיך קריגן? איז דען נישט בעסער, אַז אין שטוב איז שלום? ווי זאָגט דער גוי, להבדיל, „כאַטאַ פאַקרישקאַ“⁴. מירעלע הערט גישט, וואָס מען רעדט. גייט אום פאַרטיפט. מחלה ברענגט קארטן. **שלמון** — שטייל. יא, כאַטאַ פאַקרישקאַ... אַ סלוצקער רודף-שלום... ר' מענדעלעס פאַקרישקע. יאָסעלע קומט אַ פריילעכער, געקליידט ווי פרויער, טראַגט אַ בערדל.

יאָסעלע — מאַמעניו, אַ גוטע וואָך! אַ גוטע וואָך, ר' שלמון, אַ גוטע וואָך! לייגט זיין פלייט אויף דער פיאַנאַ. מחלה, דיר, דאַכט זיך, האָב איך געזאָגט אַ גוטע וואָך? זע נאָר, מאַמעניו, דאָניע איז דאָך אַ גאַנצער דזישש געוואָרן. האַסט מיך גערופֿן, שיינדעלע? **שיינדעלע** — יא, מיר וועלן מאַכן אַן אַקע... טאַגשט די קארטן. **מירעלע** — איז קארטן גאַר? פֿע, איך האָב נישט ליב קיין קארטן ביי מיר אין הויז...

שיינדעלע — וועמען עס געפֿעלט שפילן שאַך — שפילט שאַך, און וועמען עס געפֿעלט שפילן אין קארטן — שפילט אין קארטן. יאָסעלע, זעץ זיך נעבן מיר — דאָניע זאָל מיר נישט אַרנינקוקן אין די קארטן. יאָסעלע קוקט זיך אַרום. וואָס זוכסטו? זעץ דיד! יאָסעלע זעצט זיך. זי גיט קארטן און לייגט נעבן זיך זילבערגעלט. **מירעלע** — אַיא, שלמון, עס איז נאָך אַ גליק, וואָס מען דער-לויבט אונדז שפילן אַ שאַך? זעצט זיך. מחלה! זי זוכט אַרום דאָס קליין בענקעלע.

מחלה — לויפֿט צו צו שיינדעלען. שטייל. שיינדעלע, האַט קיין פֿאַראיבל נישט, איר בענקעלע...

⁴ (מין שטיבל איז צוגעדעקט) גישט מין עסק.

שיינדעלע — מאַכט זיך נישט הערנדיק, דאַניע, אַניערע צוויי טניז שרעקן מיך נישט, אָבער גאַרנישט!...

חנהידבֿורה — שטיל. שיינדעלע, גיב איר דאָס בענקעלע... זאָל זי זיך ווערגן...

שיינדעלע — מאַכט זיך נישט הערנדיק, איך גיב דרײַ פּיִ טאַקלעך אויף דרײַ קאַרטן...

מירעלע — מחלה, אַהער גיי! נאָ דיר די שליסלען. בײַ מיר אויבן, אין קאַמאַד שטייט די שקאַטולקע מיט די בריליאַנטן — ברענג עס אַהער! מחלה אָפּ, שלמון, פֿאַנג-אַן! זיי שפּילן, אירע הענט ציטערן שטאַרק.

שיינדעלע — צו דער מוטער: וואָס דאַרף זי די בריליאַנטן אין מיטן דערינען? שאַרף: יאַסעלע, וואָס קוקסטו אין די קאַרטן ווי אַ האָז אין בני אָדם? שפּיל, אָז דו שפּילסט.

יאַסעלע — אוי, שיינדעלע, איך... איך... וואָס האָב איך גע- וואַלט זאָגן? יאָ, וויפֿל האָב איך פֿאַרשפּילט? מחלה ברענגט די שקאַטולקע.

מירעלע — שטעל עס מיר אונטער די פֿיס.

מחלה — זאָל איך די צירונג אַרויסנעמען?

מירעלע — גיין, אָט אַזוי ווי עס איז, מיט די בריליאַנטן, דיאַמאַנטן און פּערל שטעל עס מיר אונטער די פֿיס — איך בין מרים אַפֿרת. מחלה שטעלט איר די שקאַטולקע אונטער די פֿיס, שלמון, געגאַנגען... איינס... שפּילט. מחלה שטעלט זיך הינטער איר קרעס- לע.

חנהידבֿורה — צירונג אונטער די פֿיס? אוי, אַ שלאַק האָט מיך דערשלאָגן.

שיינדעלע — אָט אַזוי ווי דו זעסט: פֿריש און געזונט און משוגע, שאַרף, יאַסל, וואָס שווינגסטו?

יאַסעלע — שיינדעלע, איך קען ניט שפּילן — איך ווייס, די מאַמע האָט דערפֿון יסורים. לאַמיר בעסער זײַן גוטע קינדער און שפּילן די טרײַאַ, וואָס זי האָט ליב. אַמאָל פֿלעגן מיר איר שפּילן

אלע שבת-צו-נאכטס און איצט זינען מיר אין שטוב ווי שונאים, חלילה... איך בעט דיך, שיינדעלע, דאָניע, קום, דו וועסט באַנצען דעם דזיטש...

שיינדעלע — איך זאָג דיר, באַלד גיי איך קאַנצערטירן! מער גייט מיר נישט אָן.

יאָסעלע — פֿאַלג מיך, טייערע, מיט גוטן קען מען מיט דער מאַמע אַלץ אויספֿירן. דו וועסט זען, איך וועל הענט נאָך ריידן מיט איר וועגן דעם שווער. שיינדעלע! דראַעט איר מיטן פֿינגער: ר' דזיטש, לאָז זיך נישט בעטן. שטויסט אים צו דער פֿיאַנגאַ. וויבעלע, זי נישט קיין שלעכטע. פֿירט זי ביי דער האַנט. מאַמעניו, דו ווילסט, מיר זאָלן דיר שפּילן זיין געליבטן קאַנצערט?

מירעלע — איך ווייס נישט, ווי אַנדערע פֿאַרשטייען; איך מיין, שפּילן אַ טריאַ איז פֿיל שענער ווי שפּילן אין קאַרטן. ע, שלמון, דו שפּילסט דאָך הענט בעסער ווי אַלע מאַל!...

שלמון — איר ווילט אַיך נישט מודה זיין, אַז איר שפּילט הענט ערגער ווי אַלע מאַל. וווּ זינען די אַינפֿאַלן, די באַרימטע גענג? ניין, אַינערע געדאַנקען זינען איצט נישט בנים שאַך, איך פֿיל עס.

מחלה — זעט, ר' שלמון, ווי אירע הענט ציטערן. אוי, ווי איז מיר. קערט זיך אָפּ און ווישט אָפּ אַ טרער מיטן פֿאַרטעך.
חנה־דבורה — אַז מען זינגט אַ ייִדישע זאַך, פֿאַרשטיי איך, אַבער אַז זיי הייבן אָן... ווי אַזוי רופֿט זיך דאָס? אַ תּרועה? מיט אַ שברים־תרועה מיט אַ תקיעה... נום איך⁵ בעסער גיין זען, וואָס טוט מנין נחומצע חנה־דבורהס. אָפּ זיי שפּילן אַ טריאַ. מירעלע הערט זיך צו. שפּאַרט־אונטער דעם קאַפּ מיט איין האַנט.

מירעלע — פֿילסטו נישט אַ מאַל, שלמון, אַז מוזיק איז אַקור ראַט ווי אַ זאַלב, ווי אַ באַלזאַם צו די ווונדן פֿון האַרצן?

⁵ לאַמיר, זאַל איך.

שלמון — איר דארפֿט אויף מיר קיין פֿאַראיבל נישט האָבן. איך פֿאַרשטיי זייער ווייניק אין די זאַכן. שאַך! גייט מיט אַ פֿיגור. נחומצע און חנה-דבורה צוריק.

נחומצע — אַ גוטע וואָך, מחותנתטע. שיינדעלע, איך האָב געטרונקען טיי מיט שמאַנט און פֿאַרביסן מיט אַ מאַדנעם קיכל. דאָס העמד צו פֿאַרקויפֿן פֿון זיך, אַבי אַ נגיד צו זיין. יאַסעלע, דו האַסט דאָך מסתמא אַ גוטן פּאַפּיראַס?

יאַסעלע — עפֿנט זיין פֿאַרטציגאַר. יאַ, שווער, ערשטער סאַרט, דיובעק... דאָניע נעמט אויך אַ פּאַפּיראַס. ער שפּילט מיט שווייך-דעלען אין „66“.

נחומצע — ווי אזוי זאָגסטו? דער „דיבוק“... דיובעק... אַ גוי פֿאַרגינט זיך צו געבן אַ נאַמען. פֿאַרריכערט און וואַרפֿט אויפֿן פּאַל.

מירעלע — ר' נחומצע חנה-דבורהס! אויף יעדן טיש שטייען אַשקעסטלעך, מען דאַרף נישט וואַרפֿן קיין שמוץ אַרום זיך.

חנה-דבורה — נחומצע, זיי טאַקע נישט קיין חזיר.

נחומצע — מהיכא תיתי, וואָס איז די נפֿקא מינה?

שיינדעלע — נישקשה, טאַטע, עס איז נישט זייער קיין גרויס אומגליק. עס איז דען נישטאָ ווער עס זאָל אויפֿרוימען? מחלה, מעגסט זיך אויך מטריח זיין. מחלה נעמט אַ בערשטל און רוימט-אויף.

יאַסעלע — מאַמעניו, דו בייזערסט זיך אויפֿן שווער און איך האָב דיך ערשט געוואַלט בעטן אַ טובֿה פֿון זינעט וועגן. ער זיצט דאָ אין גראַדנע אָן אַ באַשעפֿטיקונג. פֿאַר וואָס זאָל ער נישט האָבן אַ שטעלע? איך מיין נישט, חלילה, אויף ר' שלמונס פּלאַץ...

דאָניע — זע נאָר, ווי ער האַט מורא פֿאַר ר' שלמונען. ער דינט ביי אונדז און...

מירעלע — שטיל, דו! שלמון איז אַן עלטערער מענטש און דו דאַרפֿסט דרך-אָרץ האָבן.

דאָניע — ער איז טאַקע אַן עלטערער מענטש, אַבער אַז ער באַגנבֿעט אונדז, דאָס ווייס די גאַנצע שטאַט. עס איז שוין צייט...

מירעלע קלאפט מיטן שטעקן. דאָניע ווערט אַנטשוויגן. שלמון שטייט אויף.

שלמון — איך בין העכער דרייסיק יאָר דאָ אין שטוב און האָב נאָך אַזאַ אומכבוד נישט געהאַט. אינער פֿאַטער, עליוהשלום, האָט מיך נישט באַליידיקט; מירעלע אַפֿרת האָט מיר נישט געזאָגט אַזעל-כע ווערטער... דאָניע, איך האָב אַיך און יאַסעלען אויף די הענט געטראָגן, ווען איר זינט נאָך געווען קליינע קינדער און איר רופֿט מיך „גנב“... אויף דער עלטער דערלעבט...
יאַסעלע — אוי, ווי איז מיר, ר' שלמון! זאָל מיך גאָט שטראַפֿן, אויב איך האָב אַיך, חלילה, געוואַלט באַליידיקן. דאָניע, מעגסט זיך שעמען... ביסט פֿריער גאָר אַן אַנדערער געווען... ווער לערנט דאָס דיך הילכות דרך־אריץ?...

מחלה — אַ קוק אויף שיינדעלען. ער האָט שוין אַ גוטן רבין, אַז אַך און אַז וויי.

שלמון — איך לייקן נישט אַפ, חלילה... מירעלע ווייס פֿון יע-דער קאַפּיקע... אמת, אַז עס האָט זיך געמאַכט צו פֿאַרדינען ביי דער זיט... אַבער, חלילה, אַיך באַגנבֿענען?... איך שטיי, חלילה, קיינעם נישט אין וועג... איך דאַרף נישט דינען. איך בין אַן אַלטער מאַן און דאַנקען גאָט פֿריער, און נאָך דעם מירעלען, איך בין פֿאַרוואַרגט אויף דער עלטער... איך האָב זיך דאָ געהאַלטן נאָר דערפֿאַר, ווייל מיר איז געווען שווער צו פֿאַרלאָזן מירעלען אַליין... זי איז צוגעוויינט צו מיר... נישט יעדער פֿאַרשטייט זי... איך גיי, מירעלע, האָט אַ גוטע טע נאַכט און זינט געזונט.

מירעלע — גיי געזונטערהייט, שלמון! שלמון אַ.

שיינדעלע — אַ גנב, אַ וצידיקתך.

מירעלע — יא, ער איז אַ גנב! און ווער פֿון אַיך איז נישט קיין גנב? נחום חנה־דבורהס אויף זיין אַרט וועט נישט גנבֿענען? פֿירן אַ געשעפֿט וועט ער קיין שכל נישט האָבן, אַבער גנבֿענען וועט ער זיך גיך אויסלערנען... שלמון האָט גענומען דאָרט, וווּ איך האָב אים דערלויבט צו נעמען. אַ מענטש דינט־אַפֿ דרייסיק יאָר ביי די

אפרתעס אין הויז, דארף ער אויף דער עלטער זיין אן עושר. אזוי פארשטיי איך. ביי א גוטער געלעגנהייט הייס איך אריינטראגן א טייל קאפיטאל און ער פארדינט אפט שיינע עטלעכע הונדערטערס. פאר וואס נישט? ער איז אן ארנטלעכער מאן, א פליסיקער ארבעטער. ער איז אונדזער טריסטער פריינד. און אזוי לאנג איך לעב, פירט ער אלע אונדזערע געשעפטן! קלאפט מיטן שטעקן. ער און נישט קיין אנדערער!

שיינדעלע — יא, נו, ער און איר! און ווען וועלן אנערע זיין אויך עפעס האבן צו זאגן? זיי דארפן זיך נישט צוגעוויינען צום געשעפט? וואס מיינט איר, א מענטש לעבט אייביק?...

מירעלע — א, זארג דיך נישט — איך וועל נישט לעבן אייביק.

מחלה — אוי, וויי איז צו מיר און וויי איז צו מניע יארן...

שיינדעלע — וואס דארף דא מחלה? פאר וואס ביסטו נישט

אין קיך?

מירעלע — זי וועט זיין אין קיך, ווען איך וועל איר הייסן

זיין דארטן.

חנהידבורה — גראַפֿינע פאטאצקי מיט אירע אַדיוטאַנטן...

נחומצע — מחותנתטע, די חכמים זאגן: לא כל אדם זוכה

לשתי שולחנות. און איר...

שיינדעלע — מאמע, זיי זשע מוחל, גיי אריין אהין! דו טאג

טע, אויך! עפנט די טיר.

נחומצע — מהיכא תיתי, וואס איז די נפקא מינה? נחומצע

און חנה-דבורה אפ.

שיינדעלע — שוויגער, אז עס איז שוין יא געקומען צו רייד,

וויל איך, איר זאלט וויסן, וואס מיר אלע פילן דא אין שטוב... איר

זינט אן אלטער מענטש. עס איז שוין צייט, איר זאלט איך אפרוען.

און אחרץ אלע זאכן, דעם אמת געזאגט, אין אייערע הענט איז דאס

גאנצע פארמעגן און מיר זיינען נישט זיכער מיטן לעבן. איך קען

א מאל אינפאלן א... קאפריז... עמעצער זאגט איך א חניפֿהלע אדער

מאכט איך א חנדעלע און איר שממסט געלט אין דער בלאַטע. טייל

מאל וויסט איר שוין אליין נישט, וואָס איר טוט... איך ווייס! אַ
שקאַטולקע מיט צירונג אונטער די פֿיס... פֿינף הונדערט רובל אויף
תלמוד-תורה... אַדרבה, זאָגט אליין, איז נאָך נישט ציט, אנערע
קינדער זאלן אָנהייבן אַטעמען פֿרי?

מירעלע — ניין! עס איז נאָך נישט ציט!

דאָניע — מיין נישט, מאַמא, אַז מיר וועלן זיך אייביק לאָזן
פֿירן אויפֿן שטריקל!

יאָסעלע — אוי, ווי איז מיר! הערט-אויף, איך בעט אַנד.
מאַמעניו, מיין נישט, אַז מיר ווילן דיר, חלילה, אַנטאָן יסורים... ווען
שיינדעלע זאל מיך נאָר וועלן פֿאַלגן...

שיינדעלע — יא, איך זאל דיך פֿאַלגן, וועט ווערן פֿון אונדו
אַ תכלית. שוויגער, ווי איך זע, ווילט איר נישט אַרויסלאָזן די ליי-
צעס פֿון אנערע הענט... טוט אַנד, ווי איר פֿאַרשטייט, אָבער איך
וויל דאָ נישט בלייבן, טיילט אונדו אָפּ!

יאָסעלע — יא, מאַמעניו, וואָס זאל מען טאָן? מיר וועט זייער
שווער זיין אַוועקגיין פֿון דיר. איין גאָט ווייס דעם אמת... אָבער וואָס
זאל איך טאָן, אַז שיינדעלע קען פֿאַרט מיט דיר נישט לעבן בשלום,
און אַז איר וועל איך נישט קענען לעבן...

מירעלע — אָפטיילן? ניין! דאָס גרעסטע אומגליק פֿאַר מענ-
טשן איז, וואָס יעדער וויל זיך אָפטיילן פֿאַר זיך. אין איינעם דאַרף
מען לעבן, אין איינעם!

שיינדעלע — עס איז שוין ציט, איך זאל זיין אליין פֿאַר זיך
אַ באַלעבאַסטע. עס איז גענוג פֿאַר מיר, וואָס איך האָב ביז מײַן
חתונה געהאַט אַ חנה-דבֿורה אויף מײַן קאַפּ... איך וויל איצט נישט
קיין אַנדערע חנה-דבֿורהס איבער זיך. איך וויל זיין פֿריי. אַן אַרע-
מען בעל-מלאכהס ווייב איז גליקלעכער פֿון מיר. זי טוט בײַ זיך אין
שטוב, וואָס זי פֿאַרלאַנגט און קיינער זאָגט איר נישט קיין דעות —
און איך דאַרף זיין פֿאַרקויפֿט? ניין! גיט בעסער אָפּ מיט גוטן, וואָס
יאָסעלען איז איבערגעבליבן פֿון זיין פֿאַטער בירושה. דער שווער
האַט איבערגעלאָזט אַ פֿאַרמעגן — עס איז נישט אנערס.

דאָנע — יאָ! עס איז שוין לאַנג צייט צו וויסן, וויפֿל עס איז אונדז געבליבן. קיינער ווייס נישט פֿון קיין חשבון. **יאָסעלע** — שיינדעלע, איך בעט דיך, זיי נישט אזוי שלעכט. קום, לאָז זיין זיינט גענוג, ווען עס איז אַן אַנדערש מאָל וועלן מיר נאָך דערפֿון ריידן. שיינדעלע, דו גייסט?

מירעלע — ניין! עס איז נאָך נישט גענוג, יאָסעלע. זי איז גערעכט. איר זייט נישט קיין קלייניקע און עס איז צייט, איר זאָלט אַלץ וויסן. גייט זיך דורך פֿאַרטראַכט. מיט אַכצן יאָר צוריק איז אַינער פֿאַטער געשטאַרבן... איר זייט געווען ברעקלעך קינדער... זי ווערט אַנטשוויגן.

מחלה — מירעלע, דערלויבט מיר בעסער אַוועקגיין פֿון דאָ-נען. וויינט, אָפּ.

מירעלע — איך בין דעמאָלט נאָך נישט אַלט געווען און פֿיל פֿינע און ריכע מענטשן האָבן זיך צו מיר געשדכנט. איך האָב נישט געוואָלט אַפֿילו הערן דערפֿון. איך האָב געדענקט, אַן אַלמנה דאַרף נישט חתונה האָבן; איז זי געווען גליקלעך, דאַרף זי פֿאַרשטיין, אַז צוויי מאָל טרעפֿט זיך נישט קיין גליק; איז זי געווען אומגליקלעך, נאָך וואָס זאל זי זיך נאָך אַ מאָל באַנאַרישן, צו ריזיקירן מיט איר פֿרייהייט און קריגן אַ צרה? ווער רעדט נאָך, ווען עס בלייבן קליינע קינדערלעך!... איך האָב געהאַט צוויי קינדער און האָב מיך באַשלאָסן נאָר לעבן צוליב זיי, פֿרייען זיך מיט זייער פֿרייד און באַגענוגענען זיך מיט זייער גליק... איך... אָבער גענוג! איך ווייס, אַיך אינטערע-סירט די מוטער זייער ווייניק... איר ווילט בעסער וויסן, וויפֿל עס איז אַיך געבליבן פֿון פֿאַטער. איך וועל אַיך ווייזן די ביכער. קיין מענטש אין דער וועלט, אויסער שלמון, ווייס נישט פֿון דעם סוד; אַינער פֿאַטער איז געשטאַרבן פֿון יסורים און שאַנדע, ווייל ער האָט געמוזט באַנקראַטירן...

אלע — באַנקראַטירן?

מירעלע — יאָ! זעכציק טויזנט רובל איז ער געבליבן שול-דיק, ווען ער איז געשטאַרבן — דאָס איז אַינער ירושה... הם! איך

האַב ניט געשלאָפֿן טעג און בעכט, האָב געזען צו ראַטעווען זיין נאָ-
מען, האָב געטאָן אַליק, אַז דאָס הויז פֿון שלמהלע אפֿרת זאל זיך פֿירן
ווי פֿריער... איך האָב איבערגעצניגט די מאַנסבילן, ווי נאַריש זיי
זינען, ווען זיי מיינען, אַז אַ פֿרוי איז אַ שוואַכע באַשעפֿעניש און
קען נאָר זיין אַ דינסט און אַ ווייב... אַלע זינען שולדין האָב איך באַ-
צאָלט, אַ רובל פֿאַר אַ רובל, און דערפֿאַר איז איצט מיין קרעדיט
אומבאַגרענעצט... איך האָב איך דערצויגן, ווי עס פֿאַסט פֿאַר אפֿ-
רתעס קינדער, מיט לערערס, מיט מוזיק-פֿראַפֿעסאָרן, מיט אַלע
וויילטאַגן, וואָס איך האָב געליטן, האָט קיינער נישט געוואָסט, וויפֿל
מאָל מיין האַרץ האָט זיך באַגאַסן מיט בלוט, האָט קיינער נישט באַ-
מערקט... איך האָט קיין זאַך נישט געפֿעלט... געוויס, איצט איז אונ-
דזער פֿאַרמעגן גרויס, אָבער דאָס אַליק געהערט מיר!... יאַסעלע,
דאָס וואָס דיר איז געבליבן פֿון דיין פֿאַטער — קענסטו נעמען און
קענסט מיט דיין באַשערטער גיין, אויך דו, דניאל, קענסט זיך אפֿ-
טיילן, איר זינט גערעכט, עס איז צייט, איר זאָלט לעבן מיט איינער
אייגענעם שכל.

שיינדעלע — אַזוי גאַר? הייסט עס, איך האָב חתונה געהאַט
פֿאַר אַ קבצן, וועלכן מען קען מאַרגן מיט זיין ווייב און קינד אַרויס-
וואַרפֿן אויף דער גאַס אָן אַ גראַשן געלט? פֿאַר וואָס האָט איר עס
מיר פֿריער נישט געזאָגט? שעמען זאָלט איר איך!

יאַסעלע — שיינדעלע, איך בעט דיך, זיי נישט אַזוי שלעכט,
מאַמעניו, איך האָב נישט געוואָסט, אַז איך פֿאַרמאָג גאַרנישט, אָבער
דאָך, איך האָב געזאָגט, איך וויל זיך אַפֿטיילן צוליב שיינדעלען און
איך טייל זיך אַפֿ.

שיינדעלע — ער טיילט זיך אַפֿ! איך זאָג דיר! אַזאַ געמיינ-
קייט — אַפֿנאַרן גאַר! שעמט איך, איר אַלטע ליגנערקע!
יאַסעלע — אויסער זיך, וואָס האָסטו געזאָגט? גיט זי אַ ריט
ביי דער האַנט, איך וועל פֿון דיר אַ תל מאַכן, מיט וועמען רעדסטו
דאָס? שטיל, אויב דו ווילסט פֿון דאַנען אַוועק אַ לעבעדיקע, שטיל,
זאָג איך!...

שיינדעלע — וויינט. יא, איצט וועל איך שוין זיין שטיל...
איך וועל שוין זיין שטיל, וויי איז צו מיר און וויי איז צו מיינע יונגע
יאָרן.

מירעלע — גייט־ארויס פֿון דאָנען! קלאַפט מיטן שטעקן. אַלע
גייען ביז דער טיר. ע, איך האָב אַנך געוואָלט זאָגן נאָך איין וואָרט.
הם, איר האָט אַראָפּגעלאָזט די קעפּ — האָ? נישט פֿון מיינעט וועגן
האַב איך געקליבן דאָס געלט און נישט איך דאָרף עס... איר ווילט
זיין די פֿירערס? איר פֿילט אַנך איצט אומגליקלעך? גוט, איך וויל
אַנך ניט פֿאַרשטערן אַנער לעבן. מײַן גליק איז — איר זאָלט אַנך
פֿילן גליקלעך; און מײַן צופֿרידנקייט איז — איר זאָלט צופֿרידן זיין.
מאָרגן פֿרי גיב איך אַנך איבער אַלע ביכער, אַלע דאָקומענטן און
אַלץ, וואָס עס איז דאָ אין דער קאַסע... גייט און שלאָפֿט רוזק! אַ
גוטע נאַכט. אַלע אָפּ. זי גייט־אום לאַנג פֿאַרטראַכט, ברענגט פֿון איר
צימער איר קרבֿן־מנוחה, זעצט זיך, מייסט־אויף אַ קאַפּיטל תהילים,
גיט אַ טיפֿן זיפֿן און זאָגט שטיל, מיט אַן אומעטיקן ניגון: **למנצח**
על שושנים לדוד... מַחֲלָה קומט שטיל און בלייבט ביז דער טיר.
הושיעני אלהים כי באו מים עד נפש. אוי, טבעתי ביון מצולה ואין
מעמד, באתי במעמקי מים... פֿאַלט־צו צום ספֿר און וויינט ביטער.
מַחֲלָה ווישט די טרערן מיטן פֿאַרטעך.

פֿאַרלאַנג

צטער אקט

דער זעליקער זאל. דאָס מעבל איבערגעשטעלט. אַלץ אין גרוי-
סער אומאַרדענונג. מירעלעס קרעסלע און קליין בענקעלע
שטייען אין אַ ווינקעלע, ביי דער טיר. נחומצע קומט אין אַ
וועגמאַנטל פון ווייניגער פאַרוסיגע¹. ער טראָגט אַ גרויסן סאַק
וואַזש, וואָס ער גיט אַ וואָרף אויפן פאַרטאַפּיאַנג און טרייסלט
פון זיך אַראָפּ דעם שטויב.

נחומצע — פֿוּי! הייסט עס, מיר זינען געפֿאַרן און מיר זיי-
נען געקומען. מיטן ניגון פֿון קריאת התורה: ויסעו מרעמסס ויחנו
בסכות, ויסעו מגרדאָנע ויחנו בסלאָנים... עס שווינדלט נאָך אין קאַפּ.
מיר האָבן דאָרטן אין סלאָנים אַ גוט ביסל משקה אויסגעזשליאַק-
טשעט². אין סלאָנים זינען די חסידים פונקט אַזעלכע חסידים ווי אַלע
חסידים. וואָס איז די נפֿקא מינה? טרייסלט-אַראָפּ פֿון זיך דעם שטויב.
אַמאָל, ווען די מחותנתטע זאל, חלילה, זען ווהיין איך בין אַרבינגע-
קראַכן מיטן פֿאַרעך, וואָלט מען מיר געגעבן אַזאַ פֿאַרעך, אַז פֿון מיר
וואָלט פֿאַרעך געפֿלויגן... און היינט, פֿאַרעך דאָ, פֿאַרעך דאָרט, וואָס
איז די נפֿקא מינה? אוי, דער קאַפּ גייט מיר אום ווי אַ מילראָד.
זעצט זיך אין מירעלעס קרעסלע, דאָס בענקעלע אונטער די פֿיס.
אַ געשעפֿטמענטש געוואָרן ר' נחומצע חנה-דבורה! איך האַצקע-
אַרום איבער אַלע מדינות. איך בין שוין געווען אין וואַלקאָווישקי,
אין פֿרוזשענע, אין סאַקאַלקע, איצט קום איך פֿון סלאָנים. פֿריער
איז געווען שלמון דער אופראָוואַליאַווישטשי³, היינט בין איך. מהיכא
תיתי, וואָס איז די נפֿקא מינה? אוי, איך בין געפֿאַלן אויף אַ גוטע
סברה: איידער וואָס, ווער וועמען — פֿאַר וואָס זאל איך נישט כאַפֿן
אַ דרעמל? דאָ איז קיל, און שטיל און רויק. שלאָפֿט-אין ביסלעכ-

¹ לייזונט. — ² אויסגעטרונקען (גאַרישט איבערגעלאָזט). — ³ געשעפֿטס-
פירער.

ווייז. ויסעו מאַשמינע ויחנו בפרוּזשאַנע, ויסעו מסמאַרגאַן ויחנו בבאַברויסק, ויסעו מבאַברויסק ויחנו בסלאָנים, ויסעו מסלאָנים ויחנו... בלייבט שטיל. מירעלע קומט פֿון איר צימער. זי איז זייער אַלט געוואָרן. זי איז אַרעמער געקליידט. אַנגעשפּאַרט אַויף איר שטעקן, גייט זי עטלעכע מאָל לאַנגזאַם איבערן צימער, ווען זי גייט צו צום קרעסלע, באַמערקט זי דעם שלאָפּנדיקן.

מירעלע — הם, מנין פלאץ איז שוין פֿאַרנומען. אזוי פֿירט זיך דאָס אויף דער וועלט: איינער אַראָפּ פֿונעם בענקל, דער אַנדער רער אַרויף אויפֿן בענקל. ווער עס פֿאַרכאַפט, דער זעצט זיך פֿרזער... הם, עס גייט אין כאַפּערלעך... אַ, ווען עטוואָס רעכטס זעצט זיך אויף דנין אַרט, איז נאָך צו דערליינדן... אַבער ווען אויף דנין אַרט, למשל, זעצט זיך אַנידער אַזאַ בריאה, ווי דער דאָ, און ביי דער וועלט איז עס „מהיכא תיתי, וואָס איז די נפֿקא מינה?“ פֿע, דאָס איז זייער מיאוס! גייט. ער שלאָפּט געשמאַק און איך שלאָף נישט גאַנצע נעכט... איך קען זיך קיין אַרט נישט געפֿינען, ווייל איך האָב נישט וואָס צו טאָן. מיר דאַכט זיך, ווער עס האָט נישט וואָס צו טאָן, דער דאַרף נישט לעבן אויף דער וועלט... זי גייט ביז דער טיר און באַג געגנט מוּחלָה, וועלכע טראַגט אַ, שאַל אויפֿן קאַפּ און אַ בינטל זאַכן אין די הענט. מחלה, וואָס איז? ווהיין קלעבסטו זיך?

מחלה — מנין טייערע באַלעבאַסטע, מירעלע, מאַמע!... איך בין אייך געקומען זאָגן: זינט געזונט! קושט איר האַנט. איך קען דאָ מער נישט בלייבן — שיינדעלע טרייבט מיך אַרויס. וויי איז מיר, איצט אַוועקגיין פֿון אייך?

מירעלע — וואָס? דו גייסט אויך אַוועק פֿון מיר? מיט וועמען וועל איך דאָ בלייבן, מחלה? וואָס רעדסטו דאָס? גאָט איז מיט דיר!

מחלה — וואָס קען איך טאָן? זי וויל שוין לאַנג נישט, איך זאָל דאָ זיין. היינט אַבער האָט זי מיר געזאָגט: די מינוט אַרויס פֿון מנין שטוב! דנין זכר זאָל דאָ נישט זיין. ביסט אַן עגונה, זאָגט זי, גיי זוך דנין מאַן! איך האָב גענוג דינסטן, אוי, איך בין גרייט אַלץ דאָ אויסצושטיין, נאָר צו בלייבן מיט אייך, אַבער אַז מען טרייבט,

מוז מען גיין. ביטער איז מיר, ווער וועט אויף אונדז אכטונג געבן, ווען איך וועל דאָ נישט זיין. וויינט.

מירעלע — רייד נישט קיין נאַרישקייטן! און דיר בלעבן דאָ וועט מיר זיין זייער שווער. איז יאָסעלע אין דער היים? שיק מיר אַרײַן באלד יאָסעלען. איך ווייס, פֿאַר גוטס צאָלט מען שטענדיק אָפּ מיט שלעכטס... אָבער איך האָב דאָך זיי גאַר אַזוי פֿיל גוטס נישט געטאָן. קלאַפּט ביז מיטן שטעקן. פֿע, וואָס פֿאַר אַ מיאוס, געמיין וועלטל דאָס איז!... גייט צו זיך.

מחלה — אַזוי ווי אַ פֿאַרצויגן קינד געלעבט ביז דער עלטער און איצט... אוי... צעוויינט זיך אויפֿן קול.

מירעלע — מיט אַ שמייכלע. שאַ, נאַר, וויין נישט! וועסט, חלילה, אויפֿוועקן דעם מחותן, אָפּ צו זיך.

מחלה — אוי, אַ שלאַק האָט מיך ניט דערשלאָגן! וואָס אַ ייד פֿאַרגינט זיך?... האָסטו געהערט אַ ביסל! שלעפּט [חומצע] אַראָפּ פֿון שטול און ווישט־אויס מיטן שאַל, וווּ ער איז געווען. אַנדערש ניט געוויינט געוואָרן ביי זיין באַבען אין סלוצק. אָפּ.

נחומצע — זעצט זיך אויף אַן אַנדער אָרט. אָט האָסטו דיר! ויסעו מרעמסס ויחנו בסכות, ויסעו מאַשמינע ויחנו בפרושינע... ויסעו מסלאַנים ויחנו... אַהאָ, מיין ווייבס זיידעס אייניקל איז דאָ. חנה־דבורה קומט ווי פֿון גאָט. די חכמים זאָגן: אישה פֿלי זינה עליה. און אישה קומט מיט איר אייגענעם פֿלי־זין.

חנה־דבורה — זעסט, מחלה איז גערעכט. ער איז דאָך דאָ. פֿלי־זין, האָ? אַ מיתה־משונה זאָל קומען אויף דיר און אויף דיין פֿלי־זין! ביסט געקומען פֿון סלאַנים, פֿאַר וואָס ביסטו נישט אַריינגעפֿאַרן אַהיים פֿרעזער?

נחומצע — שוטה, וואָס איז די נפֿקא מינה?

חנה־דבורה — ביסט געקומען אַהער און פֿאַפֿסט, און זיי קוקן דאָך אַרויס אויף דיר. די אויגן, שונא־יִשראַל, קריכן זיי פֿון קאַפּ.

נחומצע — נו, מהיכא תיתי, וואָס איז די נפֿקא מינה? שוטה, צוליב דיר, פֿאַרשטייטו מיך, האָבן מיך די סלאַנימער חסידים באַ־

האנדלט כמעט ווי א רבינס אן אייניקל. מיר האבן געקנאקט פיד המלך, איין סעודת-מצווה נאך דער אנדערער, והשתיה פדת.

חנה'דבורה — צו א סעודת-מצווה ביסטו א בריה א י'ד. שלמון זאל מאכן אזא נסיעה, וואלט ער אפגעלעקט א ביינדל און דו האסט געלעקט ספירט... אויסלעקן זאל עס ד'ך, רבוננו של עולם!
נחומצע — זאל עס מיך אויסלעקן... מהיכא תיתי, וואס איז די נפקא מינה?

חנה'דבורה — פארשרפעט זאלסטו ווערן מיט זיין „נפקא מינה“! שא, רינס-אויף זינע פארשיכורטע אויגן — יאסעלע גייט אהער. יאסעלע און מוחלה אריין. גאט העלף, יאסעלע. יאסעלע איז געקליידט האלב דייטש⁴.

יאסעלע — גאט העלף. וועמען זע איך? דער שווער האט זיך אפגעזוכט. און מיר האבן דא נישט געוויסט וואס איבערצוטראכטן. איך האב דאך ערשט טעלעגראפירט קיין סלאנים... מחלה, זי אזוי גוט, רוף-אריין שיינדעלען... זאג איר, דער שאדן האט זיך אפגע-זוכט... מוחלה אפ. הארט-אויס, זייט מוחל, איין מינוט — די מא-מעניו, זאל לעבן, וויל מיך זען... יא, יא, א שיינע חתונה האט איר אפגעשפילט דארט אין סלאנים... מען זאגט: א שוויגער איז א צרה... שווער, איך האב מורא, איר זייט ערגער פון א שוויגער... אפ צו מירעלען.

נחומצע — וואס איז די נפקא מינה?

חנה'דבורה — וואס איז שוין דארט פאר א נייע צרה? פאר-צרהט און פארחושכט זאלסטו ווערן!... שיכור, לאז, לאמיר זען, וואס איז דיר פון וועג געבליבן. זוכט אין זיינע קעשענעס.
נחומצע — לאכט. הער-אויף, חנה'דבורה, עס קיצלט מיך...
חנה'דבורה — קיצלען זאל ד'ך שוין דער מלאך-המוות, רבוננו של עולם!

⁴ וועלטלעך (נישט אין קיין קאפאטע).

יאָסעלע — קומענדיק צוריק אין טיר. זיך רויק, מאַמעניו און עס זיך נישט אָפּ אומזיסט דאָס האַרץ. איך פֿאַרזיכער דיר... [שיינ-דעלע, דאָניע און מחלה פֿון דער אַנדער טיר. דאָניע געקליידט ווי אַ פֿראַנט. אַט איז מחלה... וואָס הייסט, דו וועסט אַוועקגיין? דו ווייסט דען נישט, אָז די מאַמעניו קען נישט אויסקומען אָן דיר? ווער ווייס נאָך אַזוי אַלע אירע געווינהייטן און אַליק, וואָס זי באַ-דאַרף?

שיינדעלע — נישקשה, מען וועט אויסקומען אָן איר... טאַטע, ביסט שוין ווידער שיפור? מזל-טובֿ דיר!

נחומצע — מיט מזל זאָלסטו לעבן, שיינדעלע!

יאָסעלע — נישקשה, נישקשה, מחלה, הער, וואָס איך זאָג דיר — דו בלייבסט דאָ!

שיינדעלע — זי בלייבט נישט דאָ! נישקשה, די גרויסע פריי-צה וועט אויסקומען אָן איר אַלטע אַדיוטאַנטיק... אָבער וואָס דאַרפֿסטו דיר מישן אין אַזעלכע נאַרישקייטן? האָסטו בעסער שוין גערעדט מיטן טאַטן? וואָס הערט זיך דאַרטן?

יאָסעלע — בני מיר איז דאָס נישט קיין נאַרישקייטן. שיינ-דעלע, איך שווער דיר בני אונדזער איינציק קינד, אָז מחלה וועט נישט אַוועקגיין פֿון דאַנען... מחלה, גיי צו דער מאַמען!...

שיינדעלע — אַזוי? נו, נו, שאַ! מיר וועלן דאָס איבערלאָזן אויף שפעטער. פֿירט אים אין אַ זיט און רעדט מיט אים ביז.

מחלה — מיך לאָזט מען איבער אויף שפעטער, אָז אָך און וויי צו די יאָרן! אָפּ צו מירעלען.

דאָניע — צו נחומצען: נו, ר' ייד, אַרויס מיט לשון! איר האָט געמאַכט אין סלאָנים ווי אַ באַלעבאַס, האַ? אַ שיינער געשעפֿט-פֿירער, נישטאַ וואָס צו ריידן!

נחומצע — ווייס איך, וואָס איז די נפֿקא מינה? נעמט פֿון זיין קענענע אַרויס אַ זילבערנע טאַבאַטשניצע⁵ און מאַכט אַ פּאַפּיראַס.

⁵ פּלאַכע טאַבאַקיפּושקע.

יאָסעלע — שווער, איר האָט אַ טעות, עס איז זייער אַ גרויסע
נפֿקא מינה. איך האָב דערהאַלטן אַ דעפעשע, אַז די גאַנצע שיקונג
פֿלאַקס, וואָס איר האָט צוגענומען אין סלאָנים, איז פֿויל און נאַס...
מען האָט מורא, עס וועט זיך אַנצינדן אין די וואַגאַנען.

חנה־בֿורה — אוי, אַ פֿייער זאָל זיך אַנצינדן אין דינע ביידן
נער, טאַטע פֿאַטער!

נחומצע — וואָס איז די נפֿקא מינה?

שיינדעלע — ווי געפֿעלט דיר, מאַמע? עס שטייט אַנצוווערן
העכער אַכט טויזנט רובל... דו זאָלסט האָבן אַ ניקטערן קאַפּ, וואָלטסט
טו עס געקענט באַרעכענען... אַכט טויזנט רובל, ווי איז מיר!

חנה־בֿורה — די אויגן זענען דיר אַרויסגעקראַכן — האָסט
נישט געקענט זען וואָס פֿאַר אַ סחורה מען גיט דיר? אַ צרה האָט
מיך געטראַפֿן.

נחומצע — איך האָב געמיינט, זיי מאַכן סעודות-מצוות צוליב
דיין זיידן און זיי, אַ פנים האָבן עס געטאַן, איך זאָל נישט זען די
סחורה... היתכן? פֿע! דאָס איז אַן עוולה!...

יאָסעלע — היתכן? עס איז אַן עוולה!... גייט און שרענט איצט
חי וקים... אויף מנין וואָרט, מען קען פֿון זינען אַראַפּ... זע נאָר, שיינ-
דעלע, אַט איז דאָך מנין זילבערנע טאַבאַטשניצע! און איך האָב זי
געזוכט...

נחומצע — דינע? וואָס איז די נפֿקא מינה? גיט-אַפּ.

שיינדעלע — מאַמע, וואָס זאָגסטו פֿאַרט צו אים? מען קען
דאָך אַזוי בדיל-הדל ווערן. ער קען דאָך אונדז אַלע אומגליקלעך
מאַכן!

חנה־בֿורה — שרענט, וואָס איז דאָס מיט דיר? אויסגעקאַ-
ראַניעיעט זאָלסטו ווערן! אַ מהומה זאָל אויף דיר קומען!

שיינדעלע — כדאי געווען פֿון דינעט וועגן זאָרגן זיך, אַלטער
שיכור! ביידע פֿרויען שרענט, יאַסעלע גייט-אוס צעטראַגן, דאָ-
[יט קוקט אין שפּיגל, מחלה קומט.]

מחלה — האָט קיין פֿאַראיבל נישט: מירעלע בעט, איר זאָלט
 ניט שריינען אַזוי.
שיינדעלע — אויב זי קען נישט הערן, זאָל זי זיך פֿאַר-
 שטאַפן די אויערן מיט וואַטע. צום פֿאַטער: גזלן, רוצח, וואָס האַסטו
 געטאָן? ווי שטייט מען עס אויס?...
מחלה — וואָס דאָ אין שטוב טוט זיך! יעדע רגע אַ נניע פגע...
 נאָ! אַפ צוריק.
יאָסעלע — אַ סוף! שווער, ווו זינען די חשבונות און די
 קאָנסעמענטן⁶ פֿון אַניזנבאָן...
נחומצע — די חשבונות דאַרף איך ערגעץ האָבן פֿאַרשריבן,
 אָבער די קאַנאַ... קאַנאַ... ווי אַזוי רופֿט מען דאָס? די קוויטאַנציעס
 האָבן איך נישט. איך האָב פשוט מורא געהאַט צו גיין צום נאַטשאַל-
 ניק דאַרטן אויפֿן וואַקזאַל. ערשטנס, פֿאַרשטייטו מיך, האָבן איך
 קיין פאַס נישט און ער איז דאָך פֿאַרט אַ פריץ מיט קנעפלעך. צוויי-
 טנס, אין רוסיש קען איך נאָר זאָגן: נימאַ טאַבאַק, נימאַ טרובקאַ?...
 ווייס איך, וואָס איז די נפֿקאַ מינה?
דאַניע — אַ בריה אַ ייד! עס איז דאָ אויף וועמען צו פֿאַרלאָזן
 זיך!
שיינדעלע — ווי טאָר מען אַזאַ פרא-אַדם צולאָזן צו אַ גע-
 שעפֿט?
חנה־דבורה — פויערשער קאַפּ דינער, צו וואָס טויגסטו אויף
 דער וועלט?
שיינדעלע — קוקט אויף דאָן יען. פֿון איין זינט גנבים, פֿון
 דער אַנדערער זינט גזלנים! גוואַלד, מען קען עס נישט אויסהאַלטן!
 טרייט. מען קען עס נישט אויסהאַלטן!
מחלה — אין טיר. וויי איז מיר, איר מאַכט זי קראַנק מיט
 אַניער געשריי.

⁶ דאָקומענטן, באַשטעטיקונגען. — ⁷ נישטאָ קיין טאַבאַק, נישטאָ קיין
 ליולקע.

שיינדעלע — ווי געפֿעלט אייך אזא חוצפה! ביי זיך אין שטוב זאל מען נישט טאָרן ריידן ווי מען וויל... מען קען פֿון זיי משוגע ווערן.

מחלה — אין איר שטוב הייסט שרײַען — ריידן... עס איז איצט איר שטוב. אָפּ.

שיינדעלע — נעם אים צו פֿון דאַנען. איך קען אים איצט נישט אַנקוקן. איינער האָט אונדז באַרויבט אין ריגע קוקט אויף דאָ- [י]; דער אַנדערער בדלות געשטעלט אין סלאַנים... עס גייט דאָ- קען גאָט.

חנה־דבורה — קום, שיפור! קום, גולם, מיטן קאַפּ אין דער ערד זאַלסטו שוין גיין!

נחומצע — מהיכא תיתי, וואָס איז די נפֿקא מינה? דײַ שלעפּט אים אַרויס.

דאָניע — אויב מיר וועלן נישט צונעמען צוריק שלמונען, וועט פֿון אונדז זייער גיך ווערן אַ תכלית.

יאָסעלע — שלמון פֿירט איצט אליין די גרעסטע געשעפֿטן. ער וועט נישט גיין. ביי מירעלע אפרת איז אים אַנגעשטאַנען צו די- נען, אָבער נישט ביי דניאל אפרת...

דאָניע — און ביי ר' יוסף אפרת דאַרף ער נישט דינען. ר' יוסף אפרת האָט אַ שווער אַ גנבֿ און אַ שיפור.

שיינדעלע — מען ווייס נאָך נישט, ווער איז דאָ דער גנבֿ... איר זאָגט בעסער, פֿאַר וואָס גיט איר נישט אָפּ קיין חשבון? איר זײַט שוין צוויי וואָכן געקומען פֿון ריגע און איר רעכנט אייך נישט אָפּ.

יאָסעלע — ברודער-לעבן, דו האָסט אַ טעות. עס איז נישט דיין געלט און נישט מײַן געלט, עס איז אונדזער געלט... דו האָסט געקראָגן אין ריגע אַ גרויסע סומע... דאַרף מען וויסן, וויפֿל איז ביי דיר אַוועקגעאַנגען און וויפֿל איז געבליבן.

דאָניע — איך בין נישט געפֿאַרן קיין ריגע פֿאַסטן הפֿסקות. איך האָב דאַרט געלעבט, ווי עס פֿאַסט פֿאַר דניאל אפרת.

שיינדעלע — איך האָב דיר לאַנג געזאָגט, יאָסעלע, גיב אַכ־טונג, ער שטעלט אונדז בללות... ער באַגנבעט און באַגזלט אונדז...
דאָניע — איר, סלוצקער מאַדאַם, האַלט בעסער דאָס מויל, וועט פֿאַר אַיך גלעכער זײַן!

יאָסעלע — שש! לאַמיר זיך בעסער באַרעכענען אָן געשריי. איך וויל שוין ניט פֿרעגן, וויפֿל בני דיר איז אַוועק — גיב־אַפּ דאָס איבעריקע. האַסט געלעבט אַ גוטן טאָג — דערויף ביסטו דאָך אַ דײַטש... איך ווייס נישט, ווי אַזוי קען מען אויסגעבן טויזנטערס, עס זאָל נישט זײַן קיין סחורה און נישט קיין געלט.

שיינדעלע — ער האַנדלט גוטע סחורה, דער שאַרלאַטאַן!
דאָניע — עס איז נישט אַינער טאַטנס געלט!
יאָסעלע — עס איז אונדזער מוטערס געלט!
דאָניע — פֿאַרשריבט אַלץ אויף מיר. בני מיר איז גאַרנישט געבליבן.

שיינדעלע — ער זאָגט ליגן! בני אים איז געבליבן געלט...
 גנב! שאַרלאַטאַן! גיב־אַפּ דאָס געלט! גיב־אַפּ! בעסער מיט גוטן, גיב־אַפּ!

דאָניע — ווי געפֿעלט זי אַיך? געקומען פֿון סלוצק אַ שלע־פֿערקע, אַ בעטלערקע, און פֿרעגט דאָ חשבונות...
יאָסעלע — זאָל זײַן שטיל, זאָל זײַן גענוג! וויי איז מיר, איך וועל דאָס נישט אויסהאַלטן! איך וועל דאָס נישט אַריבערטראַגן! שלאָגט זיך מיט ביידע הענט אין קאַפּ.

שיינדעלע — נו, נעם און צעווייך זיך ווי אַ יידענע, וואָס שווינגסטו? איך האָב אַליין געזען, דער בומאַזשניק⁸ איז בני אים אַנגעשטאַפט מיט הונדערטערס... אַזאַ אויסגעלאָזענער יונגאַטש! אַזאַ שייגעץ!... איך וועל אים נישט אַרויסלאָזן פֿון דאַנען! ער וועט מיטן געלט נישט אַוועקגיין!... ראַנגלט זיך מיט אים און כאַפּט־אַרויס פֿון

⁸ בוועם־טעסטער.

זיין בוחעס־קעשענע אַ בומאַזשניק מיט געלט. זעסט, אַט איז דאָס געלט! אונדזער געלט!... אונדזער בלוט!

דאָניע — חצופֿה! אומפֿאַרשעמטע! פֿון די קעשענעס שלעפֿן!... מכשפֿה! וויל אָפֿנעמען. בייִדע שרייען. מירעלע דערשיינט.

יאָסעלע — לאַז זי אָפֿ, דאָניע! הער־אויס, זי איז דען נישט גערעכט? שטויסט אים צוריק.

דאָניע — אַוועק פֿון מיר, דו אידיאָט! נאָר בני דיר קען אזאַ חיה רעה גערעכט זיין!

יאָסעלע — שטויסט אים. איך זאָג דיר: הער־אויף! איך זאָג דיר, הער־אויף! אַ, דו ווילדער אַקס! דו ווילסט נישט הערן, וואָס איך זאָג דיר? וואָרפֿט אים צו דער ערד און פֿאַלט אויך. איך וועל דיר ווערן, ווי צו זיין אַ שייגעץ און אַן עזות־פֿנים!... בייִדע ראַנגלען זיך.

שיינדעלע — אזאַ שאַראַטאַן! אזאַ גנב! גיב אים, יאָסעלע, ער זאָל געדענקען איין מאָל פֿאַר אַלע מאָל!...

מירעלע — קלאַפט שטאַרק מיטן שטעקן. עס ווערט גשטיל. בייִדע שטייען־אויף. הם, אַליין דערגאַנגען, מיטן אייגענעם שכל! זייער שיין, זייער שיין!

יאָסעלע — אוי, וויי איז מיר, מאַמעניו! דו ביסט דאָ? זיי נישט ביזן אויף מיר... איך ווייס נישט... זיי פֿירן מיך פֿון זינען אַראָפֿ.

שיינדעלע — קלעבט נחת פֿון אנער תכשיט. ער איז אויך מירעלע אפֿרתעס זון.

מירעלע — יאָ, איך קלעב איצט נחת פֿון אנך, אַ סך נחת, זייער אַ סך נחת... דניאל, איך וויל מיך ניט מישן אין אנערע חש־בונות, אָבער דאָך, מיר דאַכט זיך, אַז דו ביסט שוין צו פֿיל דניטש געוואָרן. וואָס הייסט: נעמען געלט אַן אַ חשבון?

דאָניע — עס איז נישט דען עסק צו מישן זיך. דו זיך דאַרט בני זיך און לערן קר בן מנחה מיט צאינה וראינה... מען פֿרעגט דיך נישט!...

שיינדעלע — נו, איר זינט דאך די גרויסע חכמה, איר זינט דאך מירעלע אפרת, פאר וואס לערנט איר אים נישט קיין דרך-אריין? ...
מירעלע — וועמען קען איך איצט לערנען. גיין, ער איז גערעכט: עס איז נישט מנין עסק צו מישן זיך. איך דארף איצט שווינגן ווי די וואנט, זיין שטום, ווי א שטיין. ווער עס קען זיך נישט האלטן אויפן פערד, דער מוז ליגן אונטערן פערד. יא! און דאס פערד מעג אים בריקען, טרעטן מיט די פיס, שלאגן מיט די קאפיטעס!... זי פארטראכט זיך. דאָנִיט כאַפּט פּלוּצלינג אַרויס פֿון שיינדעלעס הענט דעם בומאַזשניק. יאַסעלען גינגאַפּ דאָס געלט! קלאַפּט ביז מיטן שטעקן. גיבאַפּ דאָס געלט יאַטעלען, נו!... דאָנִיט גיטאַפּ יאַטעלען דעם בומאַזשניק. אוי, ווי גרינג עס איז צו צעשטערן דאָס, וואָס עס איז מיט אַזוי פֿיל מי געבויט געוואָרן! ווי גיך מען קען מאַכן אַ תּל פֿון דעם, וואָס עס איז אַזוי שווער אָנגעקומען און יאָרן לאַנג אַפּגעהיט געוואָרן!...

שיינדעלע — דער שאַרלאַטאַן האָט שווער ניט אַראַפּגעריסן מנין בראַש. זי שטעכט-צו איר בראַש.

מירעלע — באַטראַכט שיינדעלעס צירונג. זאָגט מיר, איך בעט אַנד, וואָס איז דאָ? מיר איז ביז איצט נישט געלעגן אין זינען און איך האָב גאַרנישט באַמערקט... יאַסעלע, זאָג מיר נאָר: זיין ווייב טראַגט עס מנין צירונג?

שיינדעלע — דו הערסט? זי האָט זיך דערמאַנט! איך האָב שוין לאַנג אַלץ אַרויסגענומען פֿון שקאַטולקע. נאָך וואָס דאַרף צי-רונג אַן אַלטע יידענע? איר וועט עס דען טראַגן?

מירעלע — וואָס הייסט אַרויסנעמען? האָסט אַן מנין וויסן גענומען מנינע שליסלען, האָסט שטילערהייט אַפּגעשלאָסן דעם קאַמאַד, נאָך דעם אויפֿגעריסן די שקאַטולקע און אַן מנין וויסן צוגענומען... דאָס הייסט פּשוט: איר האָט ביידע די אַלטע יידענע באַגנבֿעט? יאַ-סעלע, דו ביסט שוין צו ווייט פֿאַרגאַנגען!

שיינדעלע — וואָס הייסט אַרויסגעגנבֿעט? מיר זינען דען פֿרעמדע? איר זעט דאָך, איך באַהאַלט זיך נישט פֿון אַנד.

יאָסעלע — מאַמעניו, זאָל מיך גאַט שטראַפֿן, אויב איך ווייס פֿון וואָס צו זאָגן. פֿרעג מיך בחרם, וואָס איך האָב איר געקויפֿט און וואָס דו האַסט איר געשענקט? אוי, וויי איז מיר, שיינדעלע, נאָך וואָס האַסטו דאָס געדאַרפֿט? איך שעם זיך דיר צו קוקן אין די אויגן אַרײַן.

שיינדעלע — וואָס איז דאָרט אַזוינס? נישט הינט — מאַרגן וועט דאָך דאָס סני ווי סני זײַן אונדזערס... און, ווידער, איך זאָל נאָר קענען, אַזוי ווי אַנדערע, צוהאַלפֿענען זיך צו איר, וואָלט זי דאָך מיר אַליין דאָס אַלץ אַוועקגעשענקט... דאָס גאַנצע אומגליק איז, וואָס איך קען נישט מאַכן קיין חנדעלעך מיט חניפֿהלעך... איר ווילט נאָך פֿראַנטירן אויף דער עלטער? איר קענט עס נעמען צוריק, וויל אַפֿ־געבן צוריק די צירונג.

מירעלע — ניין, איך דאַרף עס נישט... ביסט גערעכט, נישט הינט, מאַרגן וועט דאָך דיר דאָס אַנקומען... און ווי זאָגט דיין פֿאַטער: מהיכא תיתי, וואָס איז די נפֿקא מינה?... איך האָב מיך דער־שראַקן, ווײַל איך האָב געדענקט, יאַסעלע איז שוין אויך אַזוי אויפֿ־געקלערט געוואָרן... ווי באַלד אַבער ער ווייס נישט דערפֿון, בין איך צופֿרידן. אַ! קלאַפֿט מיטן שטעקן. מען מוז זיך צו אַלץ צוגעוויינען... אַמאָל איז דאָ אין שטוב געלעגן גאַלד און זילבער, און עס איז נישט געווען קיין גנבים אַפֿילו צווישן די פֿרעמדע מענטשן; הינט, דאַנקען גאַט, זײַנען דאָ אייגענע...

שיינדעלע — אַן אַלטער מענטש זאָל דאָס האָבן אַזאַ מויל!...

יאָסעלע — שטיל, איך בעט דיך.

שיינדעלע — בני איר זײַנען אַלע גנבים!

יאָסעלע — הער־אויף, איך בעט דיך, הער־אויף!

שיינדעלע — אַלע זײַנען בני איר נאַראַנים! אַלע שלעכטע מענטשן! נאָר זי אַליין איז די גוטע, די קלוגע, די פֿינע, די... די... מחלה לויפֿט־אַרײַן.

מחלה — זאָל שוין זײַן גענוג, וויי איז מיר... באַלעבאַטים גייען אַהער — זיי ווילן ריידן מיט מירעלען. זי רוקט־אַרויס מיר רעלעט שטול. מירעלע זעצט זיך.

דאָניע — אז דאָס געלט איז שוין יאָ בני אַניך, וויל איך, מיר זאלן זיך באַרעכענען. זיי זעצן זיך אַלע דרייַ בני אַ טישעלע, ציילן געלט און רעכענען. שלמון קומט-אַרײַן מיט עטלעכע באַלעבאַ-טיים.

שלמון — גאָט העלף אַניך, מירעלע! דאָך געקראָגן אַ זכות אַניך צו זען, וואָס איז? איר האָט זיך אָפּגעזאָגט פֿון דער גאַנצער יועלט? באַטראַכט זי, אוי, וויי איז מיר, ווי איר זעט-אויס!... וואָס איז דאָס מיט אַניך?

מירעלע — זיצט, זיצט, מחלה, גיב נאָך אַ פאַר שטולן, וואָס האָט אַניך געבראַכט צו מיר? איך האָב געמיינט, גראַדנע האָט שוין לאַנג פֿאַרגעסן, אז עס איז געווען אַמאָל אַ מירעלע אויף דער וועלט. שיינדעלע, וואַלטסט אפֿשר געהייסן דערלאַנגען בראַנפֿן און פֿאַר-בניסן? שלמון איז דאָך אזאָ גאַסט בני מיר, וואָס מאַכסטו פֿאַרט, מנין אַלטער, טרענער, גוטער פֿרענד? מיר ווײַנט-אויס, איך האָב דיך נישט געזען אַ וועלט מיט יאָרן.

שיינדעלע — שוויגער, מיר האָבן נישט אין שטוב קיין בראַנפֿן, איר ווייסט דאָך, יאַסעלע טרינקט נישט, פֿון וועמענס וועגן זאָל מען האַלטן בראַנפֿן אין שטוב?

שלמון — וואָס דאַרפֿט איר זיך מטריח זײַן? מירעלע, איר ווייסט, נאָך וואָס מיר זײַנען געקומען? אונדזער קהל האָט ענדלעך דאָך באַשלאָסן צו בויען אַ ייִדישן שפיטאַל... נו, איז ווער נאָך בני אונדז האָט אזאָ גוט האַרץ און אַ יד רחבֿה ווי מירעלע אפֿרת? זײַנען מיר טאַקע פֿרענער פֿון אַלע צו אַניך געקומען... כע, כע, כע! מיר דערוואַרטן פֿון אַניך אַ פּוּיטיקע... אזוי אַ פאַר טויזנטערס. מירעלע בלייבט זיצן פֿאַרטראַכט.

שיינדעלע — אפֿאַרט, ער האָט געדאַרפֿט קומען מיט אַ זאַק, יאַסעלע לאַזט זי נישט ריידן.

מחלה — גאָטעניו פֿאַטער, דערלאָז זי נישט צו בזיונות!...
מירעלע — הם, אַ פּוּיטיקע? איך ווייס נישט... פֿאַרשטייט איר מיך — שלעכטע געשעפֿטן, אַבער געוויס, מיט ליידיקע הענט וועל

איך אַנך נישט אַרויסלאָזן פֿון מנין הויז. זי קריכט־אַראָפּ פֿון איר קרעסלע און גייט לאַנגזאַם צו די קינדער. יאַסעלע, גיב מיר צוויי הונדערטערס. איך וויל ניט, מענטשן זאָלן וויסן, וואָס בני אונדז קומט־פֿאַר.

יאַסעלע — וואָס דאַרפֿסטו נאָך ריידן, מאַמעניו? ער שטרעקט־ אויס די האַנט צום געלט. שיינדעלע פֿאַרדעקט מיט אירע הענט. **שיינדעלע** — איך זאָג אַנך, אַ נייטיקע זאַך... צוויי הונדערט־טערס! צוויי הונדערט מכות וועל איך זיי געבן! **דאָניע** — עס איז זייער נייטיק אַרויסצוואַרפֿן געלט אויף פֿאַ־נאַטישע זאַכן!

מירעלע — קינדער, איך בעט אַנך, זינט מיך נישט מבזה פֿאַר פֿרעמדע מענטשן... איר וויסט דאָך, פֿאַר זיך האָב איך נישט געבעטן און וועל נישט בעטן... אָבער איצט, בני אַזאַ פֿאַרלעגנהייט... זי ציט־טערט פֿון אויפֿרעגונג. יאַסעלע פֿאַרדעקט זיין געזיכט. **שיינדעלע** — זאַנפֿט. שוויגער, פֿאַלגט מיך, וואַרפֿט־אָוועק אַנזער נאַרישע גדלות און קינדערשע גאַוה... איך זאָג...

מירעלע — איך וויל נישט הערן וואָס דו זאָגסט. קוקט אַרויס פֿון דאַנען. אַלע אַרויס! יאַסעלע כאַפט זיך אויף. שיינדעלע לאַזט אים גישט גיין. דאָניע בלייבט זיצן. דאָס הייסט, איך מיינ, אויב איר האָט דאָ נישט וואָס צו טאָן, קענט איר גיין... און אויב איר ווילט זיצן — בלייבט דאָ...

דאָניע — געוויס וועלן מיר בלייבן דאָ... מירעלע גייט־צו־ריק צו צו איר קרעסלע און פֿאַלט שיער ניט. מחלה כאַפט זי אונט־טער.

מחלה — שטיל. מירעלע, זינט נישט ביזן אויף מיר. איר וויסט דאָך, איך האָב אָנגעקליבן הונדערט זעקס און צוואַנציק רובל... נאָך וואָס דאַרף איך געלט? מישטיינס געזאָגט, אַן אַלטע עגונה... שלעפֿט־אַרויס אַ טון מיט דעפֿאָזיטן.

מירעלע — יאָ, יאָ ביסט גערעכט. גיב מיר זיין געלט, ליי דאָס מיר! מנין דערנידערונג דאַרף קיינער נישט וויסן. נעמט מחלהס

געלט און זעצט זיך. רבותי, איר דארפט אויף מיר קיין פֿאַראיבל נישט האָבן... איך קען נישט געבן קיין פּוּיטיקע... איין הונדערטער. גיט אַ הונדערטער. איין באַלעבאַטס באַהאַלט דאָס געלט אין זיין קעשענע. מיר עלע בלייבט פֿאַרטראַכט. ניין! זינט זשע מוחל, גיט מיר אַפּ צוריק דאָס געלט. איך האָב ערשט געוואָלט טאָן די גרעסטע עוולה אין דער וועלט... מחלה האָט דאָס געלט געזאַמלט מיט ביטערן שווייס און מיט בלוט, און איך האָב געוואָלט אויף איר חשבון זיין אַ בעל־צדקה, וויל איך האָב מיך געשעמט זאָגן דעם אמת... ניין! מײַן שגור איז גערעכט. מען דאַרף אַוועקוואַרפֿן די נאַרישע גדלות און די קינדערשע גאוה...

שיינדעלע — עס האָבן זיך געענדיקט די צייטן, ווען מען האָט דאָ געוואַרפֿן הונדערטערס אין דער בלאַטע.

מירעלע — נעמט דאָס געלט צוריק. יא, מײַנע פֿרײַנד, די צייטן האָבן זיך געענדיקט. מירעלע אַפֿרת איז אַליין איצט זייער אַרעם... עס קען זיין, איך וועל אַליין אין גיכּן אַנקומען צו אַנדער... איך וועל אַפֿשר קומען בעטן אַ נדבָה. מחלה, נעם־צו זיין געלט. מען דאַרף נישט לײַען, ווען מען ווייס נישט מיט וואָס מען וועט קענען באַצאָלן? אַלע באַלעבאַטיס שטייען־אויף דערשטוינטע.

מחלה — מירעלע, זאָל איך קרענקען, אויב איך קען פֿאַרשטיין, וואָס פֿאַר אַ מענטש איר זינט...

שלמון — פֿאַרשטייט איר מיך, רבותי, מירעלע אַפֿרת טרײַבט שפּאַס... כע, כע, כע! וואָס הייסט, איר האָט נישט קיין געלט? איך אַליין בין דאָך אַנדך שולדיק אַזוי פֿיל שווערע הונדערטערס.

מירעלע — דו, שלמון? וואָס הייסט...

שלמון — נו, הו, הערט־אויף מאַכן חוּק פֿון אונדז! אַט האָט איר אַ הונדערטער פֿאַר מירעלע אַפֿרת... קומט, רבותי, לאַמיר גיין. שטייג צו מחלה. איך קום תיכף ומיד צוריק, שאַרף. מירעלע, האָט אַ גוטן טאָג, און זינט געזונט. אַלע יידן גייענדיק: סטײַטש, ר' שלמון, וואָס איז דאָס, האָט און שלמון ענטפֿערט: ווייס איך וואָס,

איר קענט נישט מירעלען? מסתמא עפעס א שפאס אדער א קאפריז.
עט, לאמיר גיין... אלע אָפּ.

שיינדעלע — זאָנפֿט. איר פֿילט זיך שלעכט, שוויגער, האָ?
נישקשה, עס וועט איבערגיין און די הונדערטערס וועלן בלייבן אין
קעשענע. אַ סך געזינטער...

מירעלע — איך האָב מיך זייער אָפּט געוונדערט, ווי קענען
עס זיין אזעלכע שלעכטע מענער, וועלכע זאָלן זיך דערלויבן צו
שלאָגן זייערע ווייבער. איצט זע איך, עס זינען דאָ אזעלכע פֿרויען,
מיט וועלכע מען מוז ריידן נאָר מיט אַ שטעקן. קלאַפּט מיט איר
שטעקן. מיט דיר איז נישטאָ קיין אַנדער ברירה.

יאָסעלע — וואָס רעדסטו דאָס, מאַמעניו? ווער קען עס וואָגן,
חלילה, אויף מנין שיינדעלען אויפהייבן די האַנט? זי איז מנין פֿרוי,
זי איז מנין שלמהלעס מוטער, זי איז די ווירטין פֿון דעם הויז!

מירעלע — טרויעריק, זעסט, ער געדענקט: זי איז מוטער, זי
איז ווירטין... און וואָס איך בין, האָבן אַלע פֿאַרגעסן... זאָל זיין, אַז
קיין ווירטין בין איך דאָ נישט — איך אליין האָב זיך פֿאַר אויס וויר-
טין געמאַכט. אָבער בין איך דען אויך נישט מוטער מער? ווער האָט
עס מיך פֿאַר אויס מוטער געמאַכט? הן, מען זאָגט: מען פֿאַרגעסט
גיך, וועמען די ערד דעקט-צו. מיך ליידער, האָט מען פֿאַרגעסן נאָך
איידער די ערד האָט מיך צוגעדעקט. מוזל'ה צעוויינט זיך. מחלה,
איך בעט דיך, וויין נישט, וואָרעם איצט דאַרף איך נישט קיין סך,
איך זאָל זיך אליין צעוויינען ווי אַ קינד. טרערן שטיקן זי. אוי, מחלה,
מנין האַרץ, מנין האַרץ! פֿאַלט אויף אירע אַקסלען. ניין! די ווונדן
פֿון מנין האַרץ וויל איך נישט אויפֿדעקן פֿאַר פֿרעמדע. שטאַלץ.
קום, העלף מיר בעסער אַוועקגיין פֿון דאַנען! מוזל'ה פֿירט זי. ביי-
דו אָפּ.

דאָניע — אוי, האָב איך ליב די ווייבערשע היסטאָריעס מיט
די געשיכטעס, פֿע! אָפּ.

שיינדעלע — זע נאָר, ווי ער האָט אַראָפּגעלאָזט די נאָן. פֿאַר
וואָס אַרט עס דײַן ברודער ווי די וואַנט?

יאַסעלע — וויי איז מיר פֿאַר איר אַלטן גרויען קאַפּ! שיינ־דעלע, דו ווייסט דאָך, ווי טייער דו ביסט מיר, אַבער דאָך, אַפֿט, ווען איך זע, וואָסערע יסורים די מאַמע האָט איבער דיר, האָס איך זיך אַליין, פֿאַר וואָס איך בין אַזוי שוואַך קעגן דיר, איך האָס דיך, פֿאַר וואָס דו האָסט אַזאַ נאַטור... און מיר דאַכט זיך אַפֿט, איך בין דיר אַ דם־שונא...!

שיינדעלע — קאַקעטיש, אַזוי? ביסט מיר אַ דם־שונא? קום, איך וויל מיט דיר ווידער אַ גוטער פֿרענד ווערן, זי אַרעמט אײַן און פֿירט אײַס.

יאַסעלע — וואָס פֿאַר אַ טיפּולשע מאַכט די ווייבער האָבן... ווער האָט זיי אויסגעטראַכט אויף אונדזער קאַפּ? אוי, נישט געדאַכט זאָלט איר ווערן! ביידע אַפּ.

מחלה — עפֿנט פֿאַרזיכטיק די טיר, ווי זי קען עס פֿירן בײַ דער נאַז! אַזאַ וועט שוין ניט בלייבן קיין עגונה... באַלד וועט קומען ר' שלמון... ער וועט גאַרנישט גלייבן, אַז פֿון מירעלעס הויז האָט מען געמאַכט אַ סלוצקער יאַטקע. שלמון קומט, שפּעטער גנבֿעט זיך אַרײַן שיינדעלע און הערט זיך צו.

שלמון — וויי איז מיר! וואָס טוט זיך דאָ אין שטוב, מחלה? פֿאַר וואָס האָסטו מיר פֿרײַער נישט געלאָזט צו וויסן?

מחלה — זי האָט אַנגעזאָגט, למען השם, קיינער אין דער וועלט זאָל נישט וויסן, אַפֿילו שלמון ניט, און היינט האָט זי גענומען און האָט אַליין אַלץ דערציילט פֿון חדר, אוי, ר' שלמון, וואָס אונדזער מירעלע שטייט דאָ אויס, זיי האָבן דאָך זי באַנומען פֿון קאַפּ ביז די פֿיס, באַגנבֿעט, באַראַבעוועט... אַ גראַשן געלט האָט זי דאָך נישט, ווען זי זאָל אַפֿילו אויסגיין, איר ווייסט דאָך, ווי איר איז שווער אַרײַן בערטראַגן, אַז אין שטוב איז שמוציק, שטענדיק הוהאַ! אַ יאַריד, זי איז געווינט צו גיין עסן אין אַ געוויסער צײַט און אַלע צוזאַמען בײַם טיש, איצט עסט מען אַ מאָל צוויי אַ זייגער, אַ מאָל דריי, אַ מאָל פֿיר... יעדן גיט מען עסן באַזונדער, אין עסצײַמער איז שטענדיק שמוציק געפֿעס, זי האָט אַנגעוויירן דעם „לעפּעטיט“ צום עסן, זי

עסט נישט, זי טרינקט נישט, זי שלאָפֿט נישט גאַנצע נעכט. ווען איך
כאַפ זיך אויף פֿון שלאָפֿן, הער איך, ווי זי קרעכצט, נעבעך...

שלמון — מחלה, וואָס רעדסטו דאָס? איך קען עס ניט פֿאַר-
שטיין... וויי איז מיר!

מחלה — היינט וואָס דאָ טוט זיך אָפּ יעדן טאָג: מען באַליי-
דיקט זי. מען באַהאַנדלט זי ערגער ווי אַ דינסט. אַלע טאָג געשרייען,
קללות, חרמות, מחלוקות... שש! היינט, דאַנקען גאָט, האָט מען זיך
שוין געשלאָגן דאָ אויך... אוי, ר' שלמון, איך ווייס נישט, ווי אַזוי
זי וועט עס אויסהאַלטן...

שלמון — איך האָב געוווּסט, אַז זי האָט איבערגעגעבן די קינד-
דער איר פֿאַרמעגן... אָבער אַז זי, מירעלע אַפֿרת, לנדט אויף דער
עלטער אַזעלכע צרות און בזיונות, דאָס האָט קיינעם נישט געקענט
אַננפֿאַלן, אוי, וויי איז מיר! פֿאַרברעכט די הענט.

מחלה — וואָס ווייסט איר? די שנוור, די מרשעת, פֿאַרצאַפט
איר יעדן טאָג דאָס בלוט. איך ווייס נישט, ווי נעמט זיך ביי מירע-
לען אַזוי פֿיל געדולד... איר איינציקע נחמה איז איר אייניקל שלמה-
לע, זי נעמט אים אויף די הענט, רעדט צו אים, דריקט אים צו צו
איר האַרצן און בלייבט זיצן אַ פֿאַרטראַכטע.

שלמון — און דו, מחלה, האָסט געקענט דאָס אַלץ צוזען און
שווינגן? גאָט זאל דיך גיט שטראַפֿן דערפֿאַר... מחלה, איך וועל נישט
דערלאָזן, מירעלע זאל אַזוי שווער לנדן!... און דיר מעג איך זאָגן:
שוטה! שוטה! שוטה! אָפּ צו מירעלען.

מחלה — וואָס מיינט איר, איך בין טאַקע אַ שוטה, וואָס איך
האָב געשוויגן.

שוינדעלע — דו וועסט ערשט שווינגן ביי מיר, האַר-אויס!
דו נבֿלה, דו רכילות-טרעבערין! דערציילן, וואָס אין שטוב טוט זיך?
נישט דערלעבן וועסטו! אַרויסטרענגן קען איך דיך נישט, איך וועל
זיך נישט גיין גטן מיט יאַסעלען איבער דיר, אָבער פעטש וועסטו

בני מיר קריגן ווי האַלץ. פּאַטשטן⁹! רכילות! נאַ, נאַ! שלאַגט מן-
להן.

מחלה — גאַט איז מיט אַיך, שיינדעלע. וואָס טוט איר? גאַט
איז מיט אַיך... אירע גרויע האָר פּאַלן-אַרויס פֿון איר שטערן-טיכל.
שיינדעלע — נאַ, פּאַרקלאַג מיך צו שלמונען! פּאַרקלאַג מיך!
שלאַגט זי. מירעלע דערשנינט. נאָך איר — שלמן.

מירעלע — אויפֿגערעגט, קלאַפט שטאַרק מיטן שטעקן. וואָס
טוסטו דאָס? וועמען שלאַגסטו דאָס? אויף וועמען וואַגסטו אויפֿהייבן
דיין פֿרעכע האַנט? אַן עלטערן מענטשן, מחלהן, מנין מחלהן, מנין
איינציקן פֿרענד אין דער וועלט — שלאַגן? שלאַגן גאַר! וויי איז מיר!
דאָ אין שטוב האָט מען פֿריער קיין דינער אַפֿילו מיט קיין וואָרט
נישט באַלידיקט און דו וואַגסט מחלהן שלאַגן?

שיינדעלע — איך וועל זי שלאַגן יעדן טאַג, ביז איך וועל זי
אויסלערנען, ווער איז דאָ באַלעבאַסטע אין שטוב. עס איז קיינעמס
עסק נישט צו רעכענען, ווער איך בין אַמאָל געווען. איך וויל פֿון
אַלעמען כּבֿוד פּונקט אזוי ווי איר...

מירעלע — דו וועסט זי שלאַגן? דו?...

שיינדעלע — יאָ, איך!... עס געפֿעלט איר דאָ נישט — זאָל

זי גיין!

מחלה — טייערע מירעלע, איבער מיר נאָך האָבן יסורים איז
נישט כּדאי... איך וועל בעסער אוועקגיין. איר וועט שוין ווי אזוי
עס איז אויסקומען אָן מיר. וואָס זאָל מען טאָן? יאַסעלע לויפֿט-
אַרײַן.

יאַסעלע — שאַ, וואָס איז שוין דאָ ווידער? היינט איז דאָס
אַ טאַג! גאַט אין הימל!...

מירעלע — גאַרנישט. עס איז דאָך איצט בני אַיך אַן אַריס-
טאַקראַטיש הויז. דעם מאָן געמאַכט פֿאַר אַ דיטש, אַלץ אויפֿן גרויס-
אַרטיקן מאַניר און אין שטוב איז שמוציק, אַליין ביזן האַלדז אין

⁹ „טראַגן“ פֿון איינעם צום אַנדערן רכילות.

בלאטע און מען שלאגט די דינסטן — אָט דאָס זינגען זיי דאָך אונ-
דזערע אַריסטאָקראַטן!...

שיינדעלע — וואָס זשע, עס געפֿעלט אַנך נישט דער שידוך?
נו, הייסט שפּאַנען די בוידן און פֿאַרט־צוריק!...

מירעלע — יא, ריכטיק; מיר געפֿעלט נישט דער שידוך.
מחלה, לויף, רוף מיר שלמונען צוריק, געשווינד! מַחלה אָפּ. יאַסע-
לע, ביידע צוזאַמען דאָ אין שטוב קענען מיר נישט זיין. עס איז אומ-
מעגלעך — איך וויל, דו זאָלסט הנגט נאָך באַלד זיך גטן מיט איר!
גיב איר שוין אַ גוט... דו הערסט? עס איז נישטאָ קיין אַנדער מיטל.
קלאַפט מיטן שטעקן. אַ גוט! אַ גוט!

יאָסעלע — מאַמעניו, וואָס רעדסטו דאָס? גאָט איז מיט דיר!
שיינדעלע לאַכט.

מירעלע — האָסט זיך דערשראָקן, האָ? כאַ, כאַ, כאַ! איך מאַך
שפּאַס. איך ווייס, אַן אַלטע מאַמע קען מען זייער ליכט גטן, אָבער
אַ יונג וויבלי, און נאָך אַ שיינע, גט מען נישט. איך טרעט איר אָפּ
דאָס פּלאַץ. שלמון קומט מיט מַחלה. אָט איז שלמון... גוט, איך
מאָך באַלד אַן ענדע... הער מיך אויס, שלמון, איך האָב צו דיר זייער
אַ גרויסע בקשה... פֿינף און דרײַסיק יאָר האָסטו געדינט בײַ מיר אין
שטוב, איצט דערלויב מיר דינען בײַ דיר... איך האָב קיין אַנדער
ברירה נישט — איך וויל ניט שטאַרבן אויף דער גאַס... איך גיי דיר
נען צו דיר.

שלמון — דינען גאַר? וואָס רעדט איר? אַזוי ווי אַ מוטער,
אַזוי ווי אַ קינד וועט איר זיין בײַ מיר. מיר זינגען פּראָסטע ליינט,
אָבער מיר קענען שאַצן אַ מענטשן. דינען? ווי איז מיר! איר וויסט
דען נישט, אַז אויב איר וועט נאָר וועלן, וועט די פֿירמע „מירעלע
אפרת און שלמון“ קענען מאַכן די בעסטע געשעפֿטן.

מירעלע — מירעלע אפרת וועט נישט גיין קאָנקורירן מיט
דער פֿירמע פֿון יאַסל און דניאל אפרת! ניין! איך וויל דינען. אַן אַר-
בעט איז מיר אומעטיק — איך גיי פֿון זינען אַראָפּ... פּל־זמן איך זע

נאך מיט מײַנע אַלטע אויגן, וועל איך פֿירן די ביכער, נאָך דעם, שלמון, וועל איך טאָן, וואָס דו וועסט מיר הייסן...
שלמון — וואָס איך וועל הייסן? אַי, הערט-אויף! ווישט דײַנע טרערן.

מירעלע — גענוג! איך וויל נישט, איך קען נישט, איך דאַרף נישט מער דולדן! מירעלע אפֿרת איז נאָך נישט אַזוי אַראָפּגעפֿאלן בײַ זיך, זי זאָל דערלויבן יעדן טאָג זאָל מען זי טרעטן מיט די פֿיס... קינדער-ליבע און געפֿילן פֿון אַ מוטער האָבן אויך אַ מאָס און אַ גרענעץ! איך גיי שוין... איין מינוט... ראַשיק צו זיך.

שיינדעלע — אויף איר אַ קשיא? זי קען עס טאָן, יאַסעלע, לאָז זי נישט... אַ קלייניקייט, וואָסערע בזיונות...
יאַסעלע — איך האָב מורא, עס איז שוין צו שפעט... שיינ-דעלע, וואָס וועט איצט פֿון אונדז ווערן?

מחלה — יעדעס ווינקעלע דאָ אין שטוב וועט דאָך וויינען און קלאָגן. מירעלע קומט, טראַגט אַ קליין פעקעלע מיט זאַכן.

מירעלע — זעסט, שלמון, מיט עטלעכע און דרייסיק יאָר צו-ריק בין איך געקומען אין דעם הויז מיט אַ סך זאַכן, מיט אַ סך זיסע האָפֿענונגען, אַ סך גוטע דערוואַרטונגען, איצט גיי איך אַוועק נאָר מיט אַ ביסעלע וועש און מיט איין קלייד, אַן האָפֿענונגען, אַן דער-וואַרטונגען; אַהער בין איך געקומען לעבן און פֿון דאַנען גיי איך שטאַרבן, ווי האָט געזאָגט אױב: ד' נתן וד' לקח — גאָט האָט געגעבן און גאָט האָט צוגענומען... אַלט וויינען. שיינדעלע ווישט זיך אַפֿ אַ טרער.

שיינדעלע — שוויגער לעבן, טוט עס נישט, איך בעט אַיך, זײַט מיר מוחל... אוי, וויי איז מיר, אַזאַ שאַנדע! יאַסעלע וועט דאָך דאָס נישט איבערלעבן...

יאַסעלע — מאַמעניו, גיי נישט אַוועק פֿון אונדז... אויב נישט צוליב אונדז, בלייב צוליב אונדזער קינד... דו האָסט דאָך אַזוי ליב אונדזער קינד.

מירעלע — ניין, איצט איז שוין שפעט. מירעלע אפֿרת בלייבט

נישט, ווען זי באשליסט צו גיין! איך קען נישט בלענבן מער. יאסעלע, וועסט געבן א קוש שלמהלען פֿון מנינעט וועגן און, אויב דו וועסט וועלן זיין א גוטער, וועסטו אים ווען עס איז שיקן צו מיר... איך גיי — זאל די גאנצע וועלט וויסן דעם אמת... באהאלטן די שאנדע, וואָס איז שוין געשען, נארן די וועלט און זאָגן ליגן? ניין! דאָס איז געווען פֿון מיר אַ טעות און אַ שוואַכקייט... שענדלעכקייט עקסיסטירט נאָר דערפֿאַר, ווייל מען פֿאַרלייקנט עס... שלמון, גיב מיר דיין האַנט. מיר איז ליבער צו זיין אין אַ פֿרעמד הויז אַ דינסט איידער צו זיין ביי אַנך אין שטוב אַ נאָר... נו, מחלה, און וואָס וועט זיין מיט דיר?

מחלה — אויך מיר אַ זאָרג... מירעלע, ר' שלמון וועט מיר געוויס דערלויבן ווען עס איז אַנך קומען זען!...

שלמון — זיי נישט קיין נאָר, מחלה! וואָס הייסט, דו וועסט ביי מיר אין שטוב נישט פֿאַרדינען דיין שטיקל ברויט? נישקשה, מיר זינען נישט קיין אַריסטאָקראַטן. קומט, מירעלע! מחלה, קום מיט אונדן. אַלטע סאַלדאַטן פֿאַרלאָזן נישט זייער גענעראַל ביי אַן אומגליק. שלמון און מחלה פֿירן זי.

מירעלע — נו, קינדער, זייט געזונט... איך ווייס נישט, אויב מנין פֿוס וועט ווען עס איז אַריבערטערעטן די שוועל. איך גיי. גייט. מנינע אַלטע פֿרענד פֿירן מיך... געוויס, שענער און בעסער וואָלט געווען, מען זאל מיך אויף אַ מיטה אַרויסטראָגן פֿון דאַנען... עס איז זייער אַ גרויס אומגליק, ווען אַ מענטש לעבט זיך אַליין איבער. אָבער אַז גאַט שיקט דעם טויט, מוז מען לעבן... איין טרייסט איז דאָך געבליבן: די קינדער פֿאַרלוירן, אַלץ פֿאַרלוירן, אָבער אייניקע גוטע פֿרענד זינען דאָך געבליבן. גייט. ביי דער טיר קערט זי זיך אַז און באַטראַכט דאָס גאַנצע הויז. מחלה, דו ווייסט, ווי אַזוי איך בין צוגעוויינט צו דעם אַלעמען, און איצט... איך פֿיל, איך זע דאָס אַלץ צום לעצטן מאָל... ווער האָט געקענט גלייבן, אַז איך... אַז מיר ביידיע... אויף דער עלטער... יאָסעלע, זיי געזונט! אַפּ מיט מחלה און שלמון.

יאָסעלע — פֿאַלט צו אַ שטול. וויי איז מיר! מאַמעניו! מאַמע־
ניו! שיינדעלע וויינט.

פאַרהאַנג

4טער אַקט

אַ זאַל ביי שלמון[ע] אין הויז. מחלה ווישט דעם שטויב
פון די מעבל. זי איז אַ סך עלטער געוואָרן.

מחלה — אַ קוק אין שפיגל. אויב דער שפיגל איז נישט קיין
פֿאַלשער, בין איך טאַקע אַ פנים שוין ניט קיין יונגע עגונה. גאַטעניו,
וואָס איז דער מענטש? ער איז אַקוראַט ווי אַ וואַראַטשעק¹ מיט זיי־
ערמילך, אויף וועלכן עס ליגט אַ שווערער שטיין. דער שטיין קוועטשט,
דאָס לעבן גיסט זיך ווי סיוואַראַטקע², און דער וואַראַטשעק בלנבט
טרוקן. וויי איז מיר, אַזוי פֿיל יאָרן אויסגעטריקנט געוואָרן. ווי לאַנג,
דאַכט זיך, איז געווען יאַסעלעס חתונה אין סלוצק? איך געדענק אַזוי
ווי היינט. עס האָט גערעגנט. קלעזמער האָבן געשפּילט אַ „דאָברי
דזשען“ און איך האָב געטאַנצט מיט מירעלען אַ פּשר־טאַנץ... און
איצט האָט שוין יאַסעלע אַ זון אַ בחור. שלמהלע איז דאָך שוין היינט
בר־מצוה געוואָרן, טאַטע זיסער! עס איז שוין העכער צען יאָר!
דאָס איז יאָ, ווי מען זאָגט: לאַ לנו לאַ לנו ומה חייבו? מישטיינס גע־
זאָגט... אַ גערויש. ר' שלמון גייט. שלמון קומט אין אַ כאַלאַט.

שלמון — שש! מחלה, זי איז דאָרט? וואָס טוט זי? ווי פֿילט זי
זיך?

מחלה — זי איז נישט מיט אַלעמען. זינט זי איז געקומען פֿון

¹ זעקעלע. — ² וויסער קעז אָן שמאַנט (פעטס).

שול, גייט זי אום א פארטראכטע און זיפצט. עס איז א קלייניקייט?
איר איינציק אייניקל, איר געליבטער שלמהלע איז הינט בר-מצווה
געווארן און פאר איר, נעבעך, איז דאס קיין שמחה נישט. ר' שלמון,
וואס האט דא געדארפט דער רב?

שלמון — ער איז געקומען מאכן צווישן זיי שלום. דער אלטער
רבי האט זיך, נעבעך, אומזיסט געלייגט אין דער לענג און אין דער
ברייט. ער האט אויסגעשאטן א גאנצן בארג מיט תורה. ווייס איך!
זינע רייד האבן זיך געקלעפט ווי ארבעט צו דער וואנט. דו ווייסט
דאך, אז זי זאגט: ניין איז — ניין. ער איז אוועק פון איר אן אפגע-
שמיסענער. הינטער די קוליסן מירעלעס קול: „מחלה! מחלה!“
מחלה — שוין, די מינוט!... א.

שלמון — עס איז אפשר נישט פֿינן פֿון מיר, אבער גאט זאל מיך
ניט שטראפֿן פֿאר די רייד — איך האב הנאה, וואס זי וויל מיט זיי
ניט שלום מאכן. די צען יאר, וואס זי איז דא אין שטוב, איז גלייך
ווי ביי מיר עסט קעסט א כהן גדול אדער אליהו הנביא אליין... שטיל,
רויק, אליך בכבוד... מנין ידענע האט פֿארגעסן אלע קללות און האט
מיך אין גאנצן אפגעווייגט פֿון שרייען... ביים טיש זיצט מען ווי
מענטשן, אין אלע חדרים ריין, ציכטיק... איר פֿארשטייט, מען האט
נישט מורא פֿאר איר און מען פֿילט דאך, אז זי איז דא... ווער רעדט
געשעפטן מיט איר פֿירן, איז דאך טאקע א געזונט אין הארצן... גע-
בליבן א מיניסטערשע קאפ... די פֿריצים רופֿן זי נישט אומזיסט „נא-
פֿאלעאן אין א ווייבערשער יאקע“... א גערויש. שא, ווער גייט עס
וידער? יאסעלע... איך האב מורא, זי וועט הינט פֿון זיי קראנק ווערן.
יאסעלע קומט. ברוך הבא, יאסעלע...

יאסעלע — גאט העלף, ר' שלמון! ווי מיינט איר, איך וועל
קענען זען די מאמעניו?

שלמון — מען דארף זיך אנפֿרעגן... אבער איך ווייס נישט,
אויב עס איז פֿדאי זי צו באַאומרויִקן.

יאסעלע — זינט אזוי גוט. דער רב האט נישט געהאט קיין
דערפֿאלג, וויל איך אליין נאך א מאָל בעטן.

שלמון — יא, דעם רבין איז נישט געראטן. ער דערציילט איר וואס די תורה הקדושה זאגט: שלום קען מען מאכן, ווען דאס הארץ זאגט.

יאסעלע — יא, איך ווייס אלץ. מיר זינען אלע צוזאמען פֿון שול געגאנגען און מיר האבן דא נישט ווינט געווארט אויף א תשובה... אזוי, אזוי, ר' שלמון, איר הארץ איז נאך פֿול מיט שנהא...

שלמון — שנהא? ע, זינט נישט קיין קינד! זי וויל אפילו נישט, איר זאלט עס וויסן, אבער איך מוז אפך זאגן: ווען איר כאפט א מאל ביי מיר „ר“ אדער „ש“ קערבלעך — וועמענס געלט איז דאס? איא איר ווייסט נישט? עס איז איר געלט. מירעלע האט שוין ווידער א שיינע פֿאר הונדערטערס. זי טענהט נישט, איר ווייסט דאך. אומד דערווארט איז זי היינט אליין אוועק אין שול זען, ווי שלמהלע וועט דאוונען צום ערשטן מאל אין תפילין. גערירט. איר ווייסט? ווען מען האט אים אויפגערופֿן צו דער תורה, האט זי דעם גאנצן סידור פֿארגאסן מיט טרערן. אלע וויבער האבן געוויינט אויף איר קוקנדיק און מיינן יידענע איז געקומען פֿון שול מיט אזעלכע פֿארשוואלענע אויגן... זי רעדט נישט, אבער וואס איר הארץ פֿילט. נעבעך...

יאסעלע — ר' שלמון, איך בעט אפך, זינט זיך מטריח און זאגט איר, אז איך וויל זי זען. אפך מעג איך זאגן: מיינן שיינדעלע ווארט דא אין געסל אויף מיר. עס ליגט אונדז ביידן אין זינען נישט, וואס היינט דארפֿן ביי אונדז זיין אזוי פֿיל מענטשן... איר, ר' שלמון, וועט זיך דאך מסתמא נישט לאזן בעטן צו אונדז?

שלמון — אויב מירעלע וועט נישט האבן דערקעגן, געוויס. טוט אן אַ ראָק. איר ווייסט? פֿאר מיר איז זי געבליבן די אייגענע מירעלע אפֿרת... און עדיהיום, אז איך דארף צו איר אריינגיין, טיאכקעט מיר א ביסל דאס הארץ. הוסט, פֿארשפֿיליעט אלע קנעפֿ פֿונעם ראָק. אַפֿ.

יאסעלע — אויב היינט נישט, אין דעם טאג פֿון איר געליבטן שלמהלעס בר-מצווה, וועט שוין, חלילה, בלייבן אזוי... וויי איז מיר! אויף אייביק בלייבן פֿרעמדע... שלמון צוריק.

שלמון — יאָסעלע, האָט קיין פֿאַראיבל נישט. זי זאָגט, זי איז מיד און קען אַנדאָס איצט נישט זען...

יאָסעלע — איך בעט אַנדאָס, ר' שלמון, זאָגט איר: נאָר איין מינוט, נאָר צוויי ווערטער...

שלמון — צוויי ווערטער, יאָ! ווייסט איר, וויפֿיל געזונט די צוויי ווערטער וועלן איר קאָסטן?... אוי, די ווערטער, די ווערטער, ווי טייער זיי קאָסטן! אָפֿ.

יאָסעלע — איך מוז מיט איר ריידן און זען, גיט עס נאָך אַ האַפֿענונג אָדער ניין? קען דאָס זיין, אָז זי, מיט איר אידעלן האַרץ, וועט קיין מאָל נישט מוחל זיין?

שלמון — קומט-צוריק, זי גייט אליין... איך בעט אַנדאָס... שש! ער עפֿנט די טיר, יאָסעלע שטייט-אויף, מחלה פֿירט-אַרין מיר-רעלען. זי איז זייער אַלט און שוואַך.

מירעלע — הם, יאָסעלע, אַ גאָסט, זיך, וואָס ווילסטו זאָגן גוטס?

יאָסעלע — מאַמעניו, איך בין דיך נאָך אַ מאָל געקומען בעטן: האָב רחמנות אויף אונדז. צען יאָר ביסטו נישט געווען ביי אונדז אין שטוב.

מירעלע — וואָס זשע, אין צען יאָר אַרום איז ביי אַנדאָס פֿלוצ-לינג די אַלטע מאַמע אַ גאַנצע מציאה געוואָרן.

יאָסעלע — נישט צען יאָר! יעדע מינוט, יעדן אויגנבליק האָט מיך געשטאַכן ווי מיט מעסערס, וואָס דו ביסט נישטאַ מיט אונדז, וואָס דו ביסט אויף דענע עלטערע יאָרן אליין אין דער פֿרעמד.

מירעלע — מיך פֿאַרדריסט זייער, וואָס דו האָסט יסורים דער-פֿון, אָבער ריידן דערפֿון איז איבעריק... אומזיסטע ריידן!...

יאָסעלע — מאַמעניו, קער זיך אום צו אונדז.

מירעלע — וואָס מיינסטו, יאָסעלע, איך שפּיל זיך מיט אַנדאָס אין קאַמער-קאַמער-הויז? דאָ וועל איך טאַנצן אַהין, דאָ וועל איך טאַנצן צוריק?

שלמון — אבער ארינגיין צו זיי אזוי זיצן א שעה... אזא שמחה...
פֿאַר וואָס נישט?

מירעלע — שלמון, דו ווילסט שפילן אַ ראָלע פֿון אַ רודף־
שלום און האָסט אַ פנים פֿון אַ נאַר...

יאָסעלע — איך ווייס, ווען דו זאָגסט „ניין“, זינען אַלע רייד
איבעריק. איך האָב עס געזען, ווען דאָניע האָט חתונה געהאַט. נישט
דאָניעס בעטן, נישט די טרערן פֿון זיין פֿלה, נישט די שתדלנות פֿון
דער גאַנצער שטאַט האָט געקענט העלפֿן. דו האָסט געזאָגט „ניין“
און ביסט נישט געגאַנגען אויף זיין חתונה... אָבער דאָך, איך. חלילה,
איך האָלט זיך נישט בעסער פֿאַר דאָניען, נאַר שלמהלע... דו האָסט
אים אזוי ליב...

מירעלע — יא, איך האָב שלמהלען ליב און בין קיינעם פֿון
אנך קיין שונא נישט. אָבער גיין צו אנך וויל איך נישט. קלאַפּט
מיטן שטעקן. יאָסעלע, איך וועל נישט גיין!...

יאָסעלע — יעדער אַרעמאָן, יעדער בעל־מלאכה האָט די זכיה
דיך צו זען אויף זיין שמחה, און מיר נישט... שלמהלע וועט זאָגן אַ
דרשה...

מירעלע — דו ווייסט דאָך, איך האָלט זייער ווייניק פֿון
דרשות... שלמון, איך האָב דערהאַלטן אַ טעלעגראַמע פֿון בריסק.
מען מעלדעט מיר, אַז דער קאָמענדאַנט פֿון דער בריסקער פֿעסטונג...
נעמט־אַרויס אַ פּאַפּיר.

מחלה — איך ווייס, מיר פּאַסט נישט צו מיין זיך, אָבער דאָך,
זאָלט איר געזונט זיין...

מירעלע — מחלה, דערלאַנג מיר די ברילן. זי ברענגט איר
די ברילן. גיי געזונטערהייט, יאָסעלע, און האָט אנך דאָרט אַ גליק־
לעכע און אַ פֿריילעכע שמחה. צו שלמון: יא, שלמון, עס איז
זייער אַ גרויסער קאָנטראַקט, מען דאַרף באַלד ענטפֿערן.

יאָסעלע — האָב אַ גוטן טאָג, מאַמע. האָט אַלע אַ גוטן טאָג.
גייט טרויעריק ביז דער טיר.

מחלה — וויי איז מיר פֿאַר זיין האַרץ.

מירעלע — יא, יאסעלע, האַר־אויס... איך האָב דיר געהאַט עפעס צו זאָגן. הם, וואָס האָב איך דיר געוואָלט זאָגן? יא, שלמהלעס דרשה וועט די באַבע נישט הערן, אָבער אַ זייגער מיט אַ קייט האָט די באַבע נישט פֿאַרגעסן אים צו קויפֿן. נעמט־אַרויס פֿון איר קע־שטענע אַ זייגער מיט אַ קייטל. נאָ, גיב אים, זאָל ער עס פֿאַרנוצן געזונטערהייט. גיי, יאסעלע, זאָל דיר גאָט העלפֿן, דו זאָלסט פֿון דינן קינד מער נחת האָבן. יאַסעלע וויל עפעס זאָגן, גיט אַ מאַך מיט דער האַנט און לאַנגזאַם אָפֿ.

מחלה — אוועקגעאַנגען, נעבעך, מיט אַ צעבראַכן האַרץ. און שלמהלען וועט אויך דערפֿון קיין געזונט נישט צוקומען... ער ריכט זיך אויף דער באַבע.

מירעלע — מחלה! ווייזט מיטן שטעקן די טיר. מחלה אָפֿ. שלמון! זי זיפצט שווער. דער קאַמענדאַנט דאַרף האָבן פֿינף טויזנט קלאַפֿטער שטיינער. מען קען גוט דערבני פֿאַרדינען. אַט האַסטו די רעכענונג. זי רעכנט. ביי־דע באַמערקן נישט, ווי שיינדעלע גייט־אַרין שטייל און בלייבט שטיין ביני דער טיר. ברעכן די שטיינער און דאַס צושטעלן פֿון וויסאַקע וועט קאַסטן...

שלמון — מירעלע, האָט קיין פֿאַראיבל נישט, דער קאַמענ־דאַנט איז אַ צורר היהודים און איך מייך... אַזי, זעט... ביי־דע באַ־נערקן שיינדעלען.

שיינדעלע — אַיא, אַן אומדערוואַרטער גאַסט? איך האָב גע־וואסט, עס קען זיך מאַכן, מען וועט מיד הייסן אַרויסוואַרפֿן און בין דאָך געקומען... מירעלע נעמט־אַראָפֿ די ברילן און בלייבט זיצן.

שלמון — וואָס מיינט איר? ווער עס דאַרף דאָ נישט זיין, וועט געוויס אַרויסגעוואַרפֿן ווערן. עס מעג זיין אַפֿילו מניע אַ לניבלעכע שוועסטער.

מירעלע — שש! מען דאַרף קיין מענטשן ניט וואַרפֿן. יעדער מענטש איז מחויב־אַליין צו פֿאַרשטיין, וווּ אים פֿאַסט נישט צו זיין.

שיינדעלע — ר' שלמון, איך מייך, אַז נישט מיר, אַנך גאָר פֿאַסט איצט נישט דאָ צו זיין.

שלמון — איר מיינט פשוט, איך זאל זיך אליין ארויסווארפן?
 נו, נו אָפּ. פּוּיזע. בייַדען שווייגן.

מירעלע — וואָס איז? דו האָסט עפעס צו זאָגן? איך בעט דיר,
 מאַך עס בקיצור.

שיינדעלע — שוויגער, איך האָב צען יאָר מיט אַיך נישט
 גערעדט, איך האָב אַיך אָפּילו נישט געזען פֿון דער נאַענט... און
 איצט בין איך געקומען... ווען דאָס זאל זיך האַנדלען פֿון מיר, מעגט
 איר מיר זיכער גלייבן, איך זאל אָפּילו מוזן שטאַרבן, וואָלט איך
 קיינעם אין דער וועלט נישט געגאַנגען בעטן. קיינעם נישט! מַזנע
 שונאים זאלן עס נישט דערלעבן!

מירעלע — הם, דער אַלטער נוסח דינער, וועלכן איך האָב
 שוין אַזאַ צייט נישט געהערט.

שיינדעלע — הערט נישט. עס איז אַבער יאָסעלע... ער האָט
 גרויסע יסורים, האַרצווייטיק, ער איז אויס מענטש. און איך וויל
 נישט, ער זאל מיינען, אָו נאָר איך אליין בין שולדיק. עס קען זיין,
 איך האָב טאַקע אַ שלעכטן כאַראַקטער, אַבער פֿאַרגעסט נישט, אָפּילו
 אַזעלכע קינדער, וואָס זינען דערצויגן געוואָרן ביי אַזאַ מאַמע, ווי
 מירעלע אַפֿרת, זינען אויך נישט אַזוי אַני-אַני, און מַזנע מאַמע איז
 נישט מער ווי חנה-דבֿורה, און אויסגעוואַקסן בין איך אין נחומצעס
 הויז...

מירעלע — זעסטו, דאָס רעדסטו דווקא צו דער זאך. אַבער
 ווער, חלילה, מאַכט דיר שולדיק און ווער האָט עס צו דיר טענות?

שיינדעלע — אַט דאָס איז דאָך דאָס אומגליק, וואָס איר האָט
 פֿינט טענות... מיר, פּראָסטע מענטשן, טענהן זיך אויס און דער פּעס
 גייט-איבער... מיר קענען זיך זייער גרינג צעקריגן, אַבער איבער-
 בעטן זיך איז ביי אונדז אויך ניט שווער. איר אַבער שווינגט, איר
 זינט שטאַלץ, און דערפֿאַר איז שווער פֿאַר אַיך צו פֿאַרענטפֿערן זיך.
 איר, הלוואי וואָלט איר אויך בעסער געקענט שריצען און שעלטן זיך...
מירעלע — וואָס מיינסטו, עס וואָלט געווען אַ גליק פֿאַר מיר.

מיר וואָלטן נאָך עדי־היום געשפּילט דאָרטן אין צווייען אלע טאָג אַ נייעם ברוגז־טאַנץ.

שיינדעלע — איר מיינט, איך האָב אַיך אומיסטן געוואָלט שלעכטס טאָן. און איך האָב אַיך און אַייערע פֿרענד צום מיינסטן געטאָן אויף צו־להכעיס, ווייל איך האָב געפֿילט, איר האָלט מיך זיי־ער נידעריק און קוקט אויף מיר ווי אויף אַ גאַרנישט.

מירעלע — נאָר דערפֿאַר? דאָס איז נישט ריכטיק. דער מענטש וואָס איז נישט קיין גאַרנישט, שרעקט זיך נישט דערפֿאַר, ווי מען קוקט אויף אים, און ווער עס האָט אַ גוט האַרץ, טוט נישט קיין שלעכטס אויף צו־להכעיס.

שיינדעלע — וואָס בין איך שולדיק, אַז איך האָב נישט קיין גוט האַרץ? פֿון דעסט וועגן, מיינט איר, פֿאַר מיר איז געווען אַ גדולה אַיך אַרויסצופֿטרן פֿון שטוב. ווילט איר, קענט איר מיר גלייבן, און אַז איר וועט מיר נישט גלייבן, האַרט מיך אויך נישט — אַז איר זינט אַרויס פֿון שטוב, האָט זיך אין מיר מײַן האַרץ אָפּגעריסן... שווי־גער, איך קען אַיך זאָגן, צען יאָר האָב איך קיין פֿריילעכן שמייכל נישט געטאָן... איך האָב די גאַנצע צייט דאָס פֿאַרטאַפּיאַנאָ אָפֿילו נישט געעפֿנט... עס האָט זיך ניט געשפּילט, פֿאַרשטייט איר מיך...

מירעלע — איר אַניש. וואָס מיינסטו, עס איז טאַקע געווען אַ גרויסע עוולה פֿון מיר אַנצוטאָן דיר אַזעלכע יסורים. אָבער וואָס קען מען טאָן? עס איז שוין אַזאָ וועלטל. יעדער זאָרגט נאָר פֿאַר זיך. מיך אַרט נישט פֿאַר דיר און דו דאַרפֿסט זיך נישט זאָרגן פֿאַר מיר.

שיינדעלע — איך פֿאַרשטיי ניט, וואָס איר מיינט. עס קען זײַן — איר לאַכט פֿון מיר, און איך בין אַיך געקומען איבערבעטן.

מירעלע — מיר איז אַ חידוש: אַזאָ קלוגע, ווי דו, זאָל גיין טאָן אַזאָ נאַרישקייט.

שיינדעלע — עס זאָל זײַן אַ נאַרישקייט, וואָלט מיך נישט געאַרט. עס איז זייער אַ שווערע און אַ ביטערע זאַך צו גיין יענעם איבערבעטן... אָבער יאָסעלע, אַייער יאָסעלע מיינט, אַז איך האָב

פֿאַרטריבן זײַן אַלטע מאַמע פֿון שטוב און איך האָב מיך באַשלאָסן
גיין און ברענגען אים זײַן מאַמע צוריק!...

מירעלע — דו שטעלסט אויף זיך צו פֿיל. וואָס הייסט: דו
האַסט באַשלאָסן? נו, און וווּ בין איך? איך דאַרף גאָר נישט זײַן דער-
בני? דו האָסט אַ ביסל אַ טעות געהאַט אין חשבון. איך בין מרים
אפֿרת! מיך ברענגט מען נישט און מיך טרײַבט מען נישט. טויזנט
רבנים מיט שתדלנים וועלן מיך נישט ברענגען אַהין צו אַניך, אַזוי
לאַנג ווי מײַן האַרץ וועט מיר נישט הייסן גיין! אַ גאַנצער פֿאַלק
אַזעלכע שנוררן-בריות, ווי דו, וואַלטן מיך נישט פֿאַרטריבן און וואַלטן
בני מיר אַ מכה אויסגעפֿירט די קלענסטע זאַך, ווען עס זאַל גיין גאָר
אין עקשנות. אַבער, פֿאַרשטייטו מיך, דאָ האָט זיך געהאַנדלט, ווע-
מענס לעבן זאַל צעבראַכן ווערן: מײַן לעבן אָדער יאַסעלעס? אירע
הענט ציטערן. האָב איך אָפּגעטראָטן. ווייל, דו פֿאַרשטייסט. איך
האַב יאַסעלען ליב.

שױנדעלע — אויב איר האָט יאַסעלען ליב, קערט זיך אום.
אויף אים האָט רחמנות. אויף מיר, ווייס איך, וועט קיין מאָל קיינער
קיין רחמנות נישט האָבן. אַבער ער... ער איז דאָך פֿון די גוטע און
ער וויינט מיט ביטערע טרערן.

מירעלע — וואָס זאַל מען טאָן? עס איז דאָ אויף דער וועלט
זייער ווייניק גליקלעכע, וועלכע גיסן נישט קיין טרערן. ווער ווייס,
איך האָב אפֿשר אויך אַמאָל געוויינט.

שױנדעלע — איך בין מקנא די ווייבער, וואָס קענען גרינג
וויינען. איך קען נישט. בני מיר ווערט דאָס האַרץ צוזאַמענגעדריקט...
אוי! איך זאַל קענען וויינען... אַבער דאָך, בין איך שוין דאָ, בין איך
גרייט אַלץ צו טאָן. אַלץ, איבער מײַנע קרעפֿטן. ווי זאַל איך אַניך
בעטן? זאַל איך פֿאַלן צו אַניערע פֿיס? זאַל איך קושן אַניערע הענט?
ווייל פֿאַלן צו מײַרעלעס פֿיס.

מירעלע — ניין, ניין! שפּילסטו עס אַ קאַמעדיע אָדער דו
מיינסט עס מיטן גאַנצן האַרצן — אַלץ איינס: דײַן טירחה איז אומ-
זיסט. אַ גרויסער בזיון איז געווען, ווען איך בין פֿון שטוב אַוועק-

געגאנגען. נאך א גרעסערער בזיון מיט א נארישקייט וועט זיך, ווען
 איך זאל צו דיר צוריק זיך אומקערן. ווען די שמחה וועט ביי אונד
 פאראיבערגיין, ווען די טייערע מאמע וועט ווידער אייך ביליק ווערן,
 ווען די יום־טובדיקע מאמע וועט נאך א מאל וואכעדיק ווערן, און
 דאס וועט דאך געוויס זייער גיך געשען — וואס מיינסטו, איך וועל
 אין שטאנד זיך אויפהייבן זיך און אוועקגיין? ניין! אזא נסיון קען
 מען איבערלעבן נאר איין מאל... מאכט אונד נישט נאריש און ווייסט
 עס איין מאל פאר אלע מאל: מוזן פוס וועט אונד שוועל נישט ארי-
 בערטערען! אזוי ווי טויטע קערן זיך נישט אום פון קבר, אזוי וועל
 איך זיך נישט אומקערן פון מוזן גלות... אבער גענוג. איך בעט דיר,
 דו האסט מיר אויפגעפנט אלע אלטע ווונדן פון מוזן הארצן... איך
 האב מער קיין פוח נישט. גיי זיך געזונטערהייט.

שיינדעלע — דאס איז אונד לעצט ווארט?

מירעלע — יא, דאס איז מוזן לעצט ווארט. קלאפט מיטן

שטעקן. מחלה!

שיינדעלע — נו, ווי איר פארשטייט...

מירעלע — געוויס, יעדער מענטש דארף טאן ווי ער פאר-

שטייט און דארף פארשטיין, ווי ער טוט...

שיינדעלע — א גוטן טאג. ראטיק אפ.

מירעלע — שלמון! מחלה! ביידי אריין. שלמון, ע... וואס

האב איך געוואלט זאגן?... אוי, מחלה, א פנים איך בין שוין אויך אן

אלטע יידענע געווארן... פאלט אויף אירע אקסלען.

פארוואנדלונג

א פאדערצימער אין נחומצעס הויז.

נחומצע — הינטער די קוליסן. קום אהער, וואס איז די נפקא

מינה? נחומצע מיט צוויי בענקלעך, נאך אים שלמהלע מיט א

גרויסן פאפיר אין האנט. נחומצע טראגט אלטע פארקאטעטע הויזן און א געשטעפטן ליבל. די רביצין האט פארשפארט די טיר און איז אוועקגעגאנגען, וועלן מיר דא אין הויז אננחזרן. וואס איז די נפקא מינה? ביידיע זעצן זיך. נו, שלמהלע, ווו האלטסטו מיט דער דרשה... הא?

שלמהלע — אוי, זיידע, איך האלט שמאל. לערנט: „אור לארבעה עשר בודקין את החמץ לאור הנר“... זיידע, זאגט מיר, איך בעט אנט, יעדער ייד מוז בר־מצווה ווערן?

נחומצע — א שאלה! קונדס, אט דאס איז דאך די נפקא מינה פון א ייד ביו א גוי. דאס הייסט: בר־מצווה און... און עס איז דא נאך א נפקא מינה...

שלמהלע — אוי, זיידע, בר־מצווה איז נאך צו דערלינדן, אבער די דרשה איז א מכה שלא כתובה בתורה... איך לערן די דרשה נאר צוליב דער באבען... איך מיינ יענע באבע, די גרויסע... איא זי איז, דאכט זיך, נישט קיין הויכע און וויזט דאך אויס צו זיין אונז גרויסע... לערנט: „אור לארבעה עשר“... אנט...

נחומצע — דיר איז, נעבעך, שווער, הא? הער, איך וועל דיר נאך א מאל איבערחזרן די גאנצע דרשה: „אור לארבעה עשר בודקין את החמץ לאור הנר“. ווי עס הייבט נאר אן ליכטיק צו ווערן אויפן פערצנטן, איז מען בודק חמץ... ביי דער שיין פון א ליכט, רבותי. בר־מצווה איז דער טאג ווען דרייצן יאר זינען אוועק און עס הייבט אן טאגן דאס פערצנטע יאר פון יידישקייט... עס איז דער טאג, ווען דער ייד איז מחויב בודק צו זיין זיך אליין ביי דעם ליכט פון דער תורה און אויסרוימען יעדן חמץ פון זיין נשמה... דו פארשטייסט? יעדן חמץ פון דער נשמה... איא, עס איז גוט?

שלמהלע — געזעסן פארטראכט און נישט געהערט. און איך בין געגאנגען אהער היינט, האב איך ווידער געהרגעט, געשלאגן א יינגל... ווען איך גיי, לויפן זיי מיר נאך און זינגען מיר א לידערע „שלמהלע זשאבע, ארויסגעטריבן די באבע!“... פוע! מיר איז דאס שוין נמאס געווארן. זאגט מיר, איך בעט אנט, מיר האבן זי טאקע

ארויסגעטריבן?

נחומצע — חלילה, מע האָט זי נישט געטריבן, נאָר ווייס איך, וואָס איז די נפֿקא מינה?

שלמהלע — זיידע, מע זאָגט, ווען די באַבע איז געווען מיט אונדז, זינען מיר געווען זייער ריך. עס איז אַן אמת?

נחומצע — אמת, ויציב, ונכון, וקים... אַן אוצר מיט גאָלד... זיין פֿעטער דניאל, איידער ער האָט חתונה געהאַט און אַרויס קיין מאַסקווע, האָט געפֿלאַקערט אַ וועלט, ער האָט געמאַכט אַ תל פֿון אַ האַלבן פֿאַרמעגן. פֿונעם איבעריקן האַבן אַלע צו ביסלעך געמאַכט אַ תכלית. דער, יענער... וואָס איז די נפֿקא מינה? אַט ווי דו קוקסט מיך אָן, בין איך דעמאָלט געווען דער הויפט-גלאַונער-איבער-אוי-פראַווליאַישטשי. און איצט בין איך אויף דער עלטער אַ מלמד. דאָס הייסט נישט אַ מלמד, חלילה, וואָס מע זאָגט «מלמד»... איך מיינ: אַ גמרא-מלמד.

שלמהלע — מיט אַ ניגון, און וואָס איז די נפֿקא מינה?
נחומצע — קונדס, דו, עס איז שוין זייער אַ גרויסע נפֿקא מינה... נו, נו! חזר זיך אליין... חזר זיך אַזן גוט, שלמהלע... עס איז בין דער סעודה ווייניק ציט געבליבן. חזר זיך אַזן... נעמט אַרויס אַ ליולקע און פֿאַרריכערט.

שלמהלע — חזרט. «אור לאַרבעה עשר בודקין את החמץ לאור הנר»... גערויש. זיידע, באַהאַלט די ליולקע — די באַבע גייט. חנה-דבורה קומט מיט אַ שאַל, אויפֿן קאַפּ. זי אַרבעט אַ זאָק גייענ-דיק, זייער אַלט געוואָרן.

חנה-דבורה — איך הער שוין די בשמים — זיין טיטון... האָסט שוין געפיפקעט — אויסגעפיפקעט זאָלסטו ווערן, רבונג של עולם! הוסט, שלמהלע, קענסט שוין די דרשה? שלמהלע לערנט שטייל.

נחומצע — באַהאַלט זיין ליולקע. פיפקע! בשמים! ווייס איך וואָס דיר קען זיך אויסווייזן. זאָג בעסער, נאָך וואָס האָסטו פֿאַרשפּאַרט די טיר אין מיטן דערינען?

חנה־דבורה — יא, אין מיטן דערינען, חכם מנינער... דער האָן איז אונטערן בעט נישט צוגעבונדן — און אויף וועמען קען איך זיך פֿאַרלאָזן? אויף דיר? נחומצע, הער בעסער, די אַלטע וויל דאָך ניט שלום ווערן. דער רבֿ איז געווען בנֿ איר, יאָסעלע האָט זי גע־בעטן... וואָס דאַרפֿסטו מער? שיינדעלע אַליין האָט בנֿ איר מחילה געבעטן — רייד צו דער וואַנט. אַבי מען האָט זיך אויף איר אַזוי געריכט...

שלמהלע — וואָס? די באַבע וועט היינט אויך נישט קומען צו אונדז? איר ווייסט, וואָס איך וועל אייך זאָגן? אַז די באַבע וועט נישט זיין, דאַרף איך די גאַנצע דרשה אויף פֿרוות. וואַרפֿט־אָוועק די דרשה.

חנה־דבורה — ביסט משוגע, שונא־ישראל? וואָס הייסט אַ פֿאַפֿיר מיט שמות וואַרפֿן אויף דר'ערד? הייבט־אויף. נישקשה, פֿאַר מיר מעגסטו אויך זאָגן זיין דרשה. איך האָב בנֿ מנין זיידן ע"ה געהערט אַ ביסל שענערע דרשות... נאָ גיט אים דאָס פֿאַפֿיר.

שלמהלע — נעמט נישט, איך דאַרף נישט קיין דרשה. **נחומצע** — שלמהלע, זיי נישט קיין עקשן, וואָס הייסט? דער רבֿ, דער גאַנצער עולם ווייס, אַז איך לערן מיט דיר אַ דרשה... איך האָב אומזיסט גאַנצע נעכט געקראַצט דעם אַלשי"ך³, זכרונו לברכה, און אַנדערע גאונים?

שלמהלע — יא, זיידע, איר האָט דעם אַלשי"ך געקראַצט אומזיסט — איך וועל נישט זאָגן קיין דרשה!
נחומצע — וואָס איז די נפֿקא מינה?

שלמהלע — איך וועל אייך שפעטער זאָגן, וואָס די נפֿקא מינה איז — איצט לויף איך אויף גיך אַהיים. זיידע, חזרט איר דער־וויל די דרשה, וואָס איז די נפֿקא מינה? אַפ.

חנה־דבורה — דער פֿאַרצויגענער⁴ בן־יחיד איז יענער באַ־

³ ספרים מיט פירושים אויף תנן פון ר' משה בן חיים אַלשיך (xvi י"ה), דין, דרשן, מפרש און מקובל. — ⁴ געצערטלעך.

בעס אייניקל! אז ער זאגט ניין, וועסטו זיך שוין מעגן מיט אים שלאגן קאפ אן וואנט.

נחומצע — וואָס איז די נפֿקא מינה?

הנהד־בורה — בני דיר איז נישט קיין נפֿקא מינה... זאל נישט זיין קיין דרשה, אבי עס זאל גאר זיין א סעודה מיט יין שרף... פֿאַר־שרפֿעט זאלסטו ווערן! געם די דרשה און קום אַהין צו זיי. זי נעמט אַ בענקעלע.

נחומצע — קום, גיב מיר מנין לאַסטיקענע קאַפֿאַטע.

הנהד־בורה — קוק אים אָן... מעגסט שוין אַנטאָן די שבתדי־

קע תחתונים אויך...

נחומצע — ווייס איך, וואָס איז די נפֿקא מינה? וואָס בין איך,

אַן אַריסטאָקראַט? נעמט דאָס צווייטע בענקעלע.

הנהד־בורה — אַזי, ביסטו אַן אַריסטאָקראַט... מאַמעלעך מני־

גע, אַחוץ מנין שאָדן הלוואי אויף אַלע אַריסטאָקראַטקעס געזאָגט געוואָרן!...

נחומצע — שוטה! וואָס איז די נפֿקא מינה?

הנהד־בורה — גיי, גיי! זי שטויסט אים אַרויס. ביידע אָפֿ.

פאַרוואַנדלונג

אפרתעס הויז. די ווענט טונקל. דאָס מעבל אַלט. מירעלעס קרעסלע איבערגעדעקט מיט אַ ווייסן לזיונט. אין הינטערגרונט אַ לאַנגער טיש געגרייט. מען הערט: אַ פֿלייט שפּילט; נאָך דעם ווערט שטיל.

יאַפעלע — אַליין, מיט דער פֿלייט אין האַנט, באַטראַכט דעם

געגרייטן טיש און גייט־צו צו דער מוטערס קרעסלע. זינט זי איז

אָוועק פֿון אונדז. איז קיינער נאָך נישט געזעסן אויף איר שטול...
איך האָב געהאַפֿט הננט זען זי, ווי אַמאַל, זיצן דאָ צווישן אונדז, ווי
אַן אַלטע קעניגין צווישן אירע דינערס... ניין, איך געדענק, אויף מַזן
בר־מצווה איז דאָ אין שטוב געווען אַ ביסל בעסער און פֿריילעכער...
שלמהלעך איז נישט באַשערט... שש! שלמהלעך לויפֿט-אַרײַן.

שלמהלעך — קען נישט כאָפֿן דעם אַטעם. טאַטעניו, איך האָב
געהערט, אַז די באַבע מירעלע וועט אַפֿילו הננט אויך נישט קומען...
איאַ, דאָס קען נישט זײַן?
יאָסעלע — יאַ, מַזן קינד. זי וועט אַפֿילו הננט אויך נישט
קומען.

שלמהלעך — הננט! אויף מַזן בר־מצווה? וואָס האָט זי צו מיר?
איך פֿאַרשטיי נישט. זי וווינט מיט אונדז אין איין שטאַט און קומט
קיין מאָל נישט צו אונדז. אויף מיר איז זי נישט ביי, אויף דיר אויך
נישט... דאָס איז די מאַמע שולדיק... איך פֿאַרשטיי, זי און איר משפּחה
האַבן דער באַבען בייז געמאַכט...

יאָסעלע — שש!... זײַ נישט אומגערעכט. נעמט אים אַרום.
שלמהלעך, דו ביסט הננט בר־מצווה געוואָרן, דו ווערסט שוין אַ
מענטש און איך מעג דיר דעם אמת דערציילן. די באַבע איז דאָ, אין
איר הויז, פֿון אונדז אַלע באַהאַנדלט געוואָרן נישט אַזוי ווי אַ מיטער
דאַרף פֿון אַרנטלעכע קינדער באַהאַנדלט ווערן... זי האָט פֿאַר אונדז
איר לעבן מקריב געווען און מיר האָבן איר איידל האַרץ צעבראַכן...
נו, זי האָט געליטן און ענדלעך אונדז פֿאַרלאָזט. צוזאַמען מיט איר
איז אָוועק פֿון אונדזער שטוב אויך דאָס גליק און די פֿרייד.
שלמהלעך — און זי וועט קיין מאָל נישט קומען צוריק צו
אונדז אַהער?

יאָסעלע, — ביז הננט האָב איך נאָך געהאַפֿט... אַבער זע, ווי
זי האָט דיר ליב; זי האָט דיר געשיקט אַ זייגער מיט אַ קייט. גיט
אויס. די דרשה זאָגט זי, וועל איך נישט הערן, אַבער אַ מתנה פֿון
מיר דאַרף ער האָבן.

שלמהלעך — טאַטעניו, איך וועל אַליין גיין צו איר. איך וועל

איר זאגן: אז איר ווילט נישט הערן מײַן דרשה, באַבעניו, וויל איר נישט אַזער זייגער, און איר וועל איר נאָך אַ סך... אַ סך זאַכן זאָגן...
יאָסעלע — נאַרעלע, וואָס וועט דערפֿון אַרויסקומען? מען האָט איר שוין אַ סך געזאָגט.

שלמהלע — זי וועט קומען מיט מיר...

יאָסעלע — דו ביסט נאָך אַ קינד, דו פֿאַרשטייסט ניט, אַז זי איז נישט פֿון די מענטשן, בײַ וועלכע עס קען אין אין מינוט זײַן יאָ און בײַן.

שלמהלע — דו וועסט זען — זי וועט קומען מיט מיר.

יאָסעלע — רײד זיך נישט אַזן קײן נאַרישקײטן.

שלמהלע — און איר זאָג דיר, זי וועט קומען מיט מיר. דו פֿאַרשטייסט אויך נישט, אַז איר בין נישט פֿון די מענטשן, וואָס רײדן זיך אַזן נאַרישקײטן, אַז איר זאָג, אַז איר וועל זי ברענגען, וועל איר זי ברענגען! האַסטיק אָפּ.

יאָסעלע — שטאַלץ און שטאַרק בײַ זיך — געראַטן אין דער באַבען, אַ קינד, ווי קומט ער צו פֿאַרשטיין, ווער מירעלע אַפֿרת איז... ווען זי זאָגט בײַן — מעג שוין דונערן און בליצן... באַטראַכט זײַן פֿלייט. בײַן, זי וועט נישט קומען און מײַן איינציקע פֿרייד און איינ־ציקע נחמה וועט ווידער בלײַבן מײַן אַלטע פֿלייט. קוקט זיך אַרום. קיינער קומט נאָך נישט, נאָמיר דערווייל אויסרײדן מײַן ביטער האַרץ. זעצט זיך אין אַ ווינקל. שפּילט די זעלביקע טרויעריקע מעלאָדיע פֿון 2טן אָקט. פֿאַרטראַכט זיך. שײַנדעלע קומט.

שײַנדעלע — נו, וואָס האַסטו ווידער אַראָפּגעלאָזן די נאָז? דו ביסט דאָך נישט נאָר אַ זון, ביסט דאָך אַ טאַטע אויך אויף דער וועלט... אַ גערויש. שאַ, אַט גײען שוין געסט. וואָס זאַל מען טאָן? מיר וועלן זיך אַליין משמח זײַן, ווי מיר וועלן קענען... נו, נו! קום! גענוג! זי פֿירט אַיַם פֿאַר אַ האַנט, אַנטקעגן קומען [חזומצע און חנה־דבורה. אַ סך־הבל? און איר האָב געמײנט געסט קומען. חנה־דבורה. — מיר זײַנען טאַקע בײַ אַזן קײן געסט נישט,

פֿון דעסט וועגן מעגט איר ביידע דערלעבן פֿירן שלמהלען צו דער חופה.

נחומצע — און וווּ איז ער, דער גנב? איך האָב געוואָלט מיט אים נאָך אַ מאָל איבערחזרן די דרשה... אוי, אַ דרשה — אַ צאָצקע!...
יאָסעלע — שלמהלע וועט באַלד קומען... זיצט, איר זינט בני אונדז זייער גוטע און זייער טייערע געסט...

חנה־דבורה — ווי קומען מיר? מישטיינס געזאָגט, נישט אַלע מאַמעס האָבן איין גליק...

שיינדעלע — נישט אַלע מאַמעס האָבן איין שכל, מישטיינס געזאָגט...

יאָסעלע — יעדע מאַמע איז אַ מאַמע... שיינדעלע, היינט דאַרף זיין שלום דאָ... אַ גערויט. שאַ ווער גייט עס? אַ ברוך הבא בשם ד'... שלמון קומט.

שיינדעלע — אַ חידוש, די שוויגער האָט איך גאָר נישט פֿאַר- באַטן צו גיין אַהער?

שלמון — איר האָט אַ גרויסן טעות. זי האָט מיך אַליין גע- שיקט אַהער. עטלעכע מאָל האָט זי מיר געזאָגט, איך זאָל למען השם דאָ זיין... זי איז מירעלע אפֿרת!

יאָסעלע — עטלעכע מאָל? אוי, וויי איז מיר! אפֿשר וועט זי נאָך אַליין אויך קומען?

שלמון — ניין, זי געוויס נישט. איר דאַרפֿט שוין בעסער נישט ריידן און נישט דענקען דערפֿון... נו, ר' נחומצע, וואָס מאַכט איר?

נחומצע — ע, וואָס זאָל מען מאַכן? מע מאַכט אַ קנעלונג און מע קנעלט. אַ גערויט.

חנה־דבורה — דער רבֿ און מענטשן גייען. שיינדל, בני דיר איז שוין דער גאַנצער קרעדענץ אויפֿן טיש?... דער רבֿ, אַן אַלטער ייד, [אַך ייד] און ייִנגלעך קומען.

אַלע — גאָט העלף!... גאָט העלף! אין אַ גוטער שעה!...

שלמון — גאט העלף! ווי פֿילט איר אַנך, רבי? כע, כע! איר האָט הינט נישט געטאַנצט מיטן בער... פֿאַרגעסט נישט, זי איז מי-רעלע אפרת, יאַסעלע, וווּ איז דאָס דער בעל-שמחה אַליין?

יאַסעלע — שלמהלע וועט באלד קומען... זיצט. אהער אַלע, צום טיש! איך בעט אַנך, רבי, זינט זשע מוחל ר' שלמון, שווער... אַלע זעצן זיך, מען טרינקט און פֿאַרבייסט.

חנה־דבורה — צו נחומצען, איך האָב מורא, פֿון זיין דרשה וועט זיך אויסלאָזן אַ בוידעם מיט אַ קלאַץ.

נחומצע — טרינקט. זאָל זיין אַ בוידעם מיט אַ קלאַץ, וואָס איז די נפֿקא מינה? נאָך יידן און יינגלעך קומען. אַלע זעצן זיך צום טיש, טרינקען און פֿאַרבייסן.

יאַסעלע — שיינדל, וואָס זאָגסטו פֿאַרט צו שלמהלען? טרינקט, פֿאַרבייסט. בייַדע באַדינען די געסט.

נחומצע — לחיים, רבי, לחיים! רבותי, איך האָב געהערט אַ שייַן פּשטל אויפֿן פּסוק «פרם היה לשלמה»... שלמה המלך האָט גע-האַט... אַ... וואָס איז?... מחלה לויפֿט־אַרײַן, שטאַרק אויפֿגערעגט.

שלמון — וואָס איז, מחלה? וואָס איז געשען?

אַלע — וואָס איז געשען, חלילה?

יאַסעלע — אוי, וויי איז מיר... מחלה...

מחלה — קוים וואָס זי אַטעמט. יאַסעלע, יידן, מיר, מיר גע-הערט די מצווה!... איך זאָג־אָן די בשורה... איך בין דאָס געלאַפֿן... **יאַסעלע** — וואָס איז, מחלה? אוי, וויי איז מיר, דו האָסט מיך דערשראָקן.

מחלה — וואָס דאַרפֿט איר זיך שרעקן? גאָט איז מיט אַנך!... זי... מירעלע גייט אַהער, שלמהלע פֿירט זי דאָך צו אַנך... אוי, וואָס פֿאַר אַ חכם דאָס איז... איר זאָלט הערן, ווי ער האָט גערעדט מיט איר. זי האָט נישט געקענט אויסהאַלטן... זי וויינט, ער וויינט, איך ווייך... נו, נו... זיי גיען ביידע אַהער... איך זאָל אַזוי געזונט זיין... אַלע שטייען־אויף פֿון זייערע ערטער.

יאָבעלע — די מאַמע גייט אָהער... שיינדל, רבותי, אוי, ווי איז מיר... ביי אים רייסט זיך אַרויס אַ געוויין.
שיינדעלע — גערירט. נאַרעלע, וואָס זשע ווינסטו? איצט דאַרפֿסטו דאָך נישט וויינען.

יאָבעלע — וואָס רעדסטו, מחלה? די מאַמע גייט אָהער? ווו גייט זי? וואָס האָט זיך דיר אויסגעוויזן? וואָס ווילט איר מיך אַנבֿ-ריידן? לויפֿט. עפֿנט די טיר. מיר עלע דערשיינט, אַנגעשפּאַרט אויף שלמהלען.

שלמהלע — איר האָט שוין אַנגעהויבן די סעודה אַן אונדז? וואָס האָט איר קיין צייט נישט געהאַט? איך האָב דאָך אַיך געזאָגט, איך וועל קומען מיט דער גרויסער, בייזער באַבעניו!...

יאָבעלע — מאַמעניו, דו ביסט געקומען? ביסט געקומען צו אונדז? נעמט זי אַרײַן אין די אַרעמס, וויינט.

מירעלע — מיט אַ שמייכל, וואָס האָב איך געקענט טאָן מיט דען מיוחס?... דען פֿאַטער איז געווען שלמהלע. דען זון איז שלמה-לע... זיצט, זיצט!... מחלה, דאַכט זיך, ביי דיר זענען מײַנע ברילן... אַלע זעצן זיך. מחלה דערלאַנגט איר די ברילן.

יאָבעלע — מאַמעניו, איך גלייב זיך אַליין נישט, דו ביסט דאָ? דו ביסט געקומען?

מירעלע — זעסט דאָך... מען קען זיך פֿיל נישט בריהן, ווען מען טראַגט ביי זיך אַ מוטערס האַרץ... עס קען זײַן, עס איז טאַקע אַן איבעריקע זאַך, אָבער וואָס זאַל מען טאָן, אַז מען קען דאָס פֿאַרט ניט אויסשניידן און אַוועקוואַרפֿן... רבי, איר וויסט דאָך יאָ... זאָגט עפעס די תורה וועגן אַזאַ נאַרישקייט, ווי אַ מוטערס האַרץ?...

שיינדעלע — קונט שלמהלען, חכם, תכשיט מײַנער... זיצט, שוויגער, אַט איז אַינער שטול. רוקט-אַרויס מיר עלעס שטול. מחלה העלפֿט איר.

מירעלע — ניין, אַ דאַנק! איך האָב זיך די לעצטע צייט אויס-געלערנט צו זיצן אויף יעדער שטול. זעצט זיך אויף אַן אַנדער שטול. טוט-אַן די ברילן און קוקט זיך אַרום. זע, מחלה, ווי אַלט, ווי פֿאַר-

ענדערט אלץ איז דאָ געוואָרן. אז מיר זאָלן דאָ זיין, וואָלטן מיר גאָר-
 נישט באַמערקט, ווי אלץ אַרום אונדז ווערט אַלט און לעבט-אַפּ. און
 אונדז וואָלט אַפֿשר גאָר נישט געקומען אויפֿן זינען, אז מיר זינען
 פּונקט אזעלכע שטאַרקע, מעכטיקע מיוחסים ווי אַט די הילצערנע
 בענקלעך, ווי די פּאַפּירלעך אויפֿן וואַנט. וויי איז מיר, דער מענטש
 האָט זיך מיט וואָס איבערצונעמען! פּאַרטראַכט זיך. פּאַרענדערט,
 און דאָך ווי באַקאַנט דאָ איז יעדעס ווינקעלע, ווי טייער יעדע זאָך...
 שלמון, דו וויסט, וואָס איך האָב דאָ איבערגעלעבט און וויפֿל גע-
 ליטן... וויפֿל גוטע האַפֿענונגען דאָ זינען געבוירן געוואָרן, וויפֿל
 שווערע זיפֿצן דאָ האָבן זיך פֿון האַרץ אַרויסגעריסן... וויפֿל שטילע,
 ביטערע טרערן דאָ זינען פּאַרגאַסן געוואָרן... מוּחַלָּה וויינט. אוי,
 מיין האַרץ!... חלשט. אָן אויפֿרעגונג.

יאָסעלע — מאַמעניו, מאַמעניו, גאָט איז מיט דיר! אַלע אַרום
 איר. זי קומט צו זיך.

שיינדעלע — וואַסער! וואַסער! שוויגער, איר זאָלט זיך אזוי
 אַפּלאַזן...

מירעלע — שלמון, דער שוואַכער מענטש איז שטאַרקער פֿון
 אינזן אַריבערצוטראַגן צרות.

שלמון — טרערן גטיקן אים. גענוג, מירעלע, באַרויקט אַיך,
 איר וועט האָבן צייט שפּעטער. איצט איז דאָ אַ שמחה און מיר דאַרפֿן
 נאָך הערן אַ דרשה... אַנה, שלמהלע חכם, אַרויס מיט עבֿרי!

אַלע — יאָ, יאָ די דרשה, די דרשה!

יאָסעלע — מאַמעניו, דו זעץ דיך אויף דיין אַרט. הייבט זי
 אויף און זעצט זי אַנידער אויף איר קרעסלע. דו וויסט, דיין שטול
 האָט געוואַרט אויף דיר. מיר פֿלעגט ביטער זיין אויפֿן האַרצן, פֿלעג
 איך ריידן צו דיין שטול און איך האָב געמיינט, ער הערט און פּאַר-
 שטייט, וואָס איך זאָג, און אז... אַי, ר' שלמון איז גערעכט... זאָל
 זיין גענוג איצט... דו ביסט דאָ, דו ביסט געקומען... וואָס דאַרף מען
 ריידן...

מירעלע — אז דיין שיינדל האָט געקענט קומען צו מיר, האָב איך שוין קיין גרויסע בריהשקייט ניט געוויזן מיט דעם, וואָס איך בין געקומען צו אַנד... איך וועל זאָגן דעם אמת: שיינדל, מער פֿון אַלע האָסטו מיר הינט מײַן האַרץ צעבראַכן... אָ, דער מחותן און די מחתנתטע...

חנה־דבורה — זאָלט איר געזונט זײַן, מירעלע, איך האָב גע-וויסט, אַז איר וועט קומען. אין דער פֿרי נאָך זאָג איך: זע, נחומצע, עס וועט זײַן אַ גאַסט — די קאַץ וואָשט זיך אַקוראַט פֿון יענער זײַט...
נחומצע — ווייס איך, די קאַץ גאָר... וואָס איז די נפֿקא מינה?... די חכמים זאָגן: כל הדוחק את השעה, השעה דוחקת... ווער עס שטופט די שעה, נעמט די שעה און שטופט אים... אַלץ מיט דער צײַט.

אַלע — די דרשה! די דרשה!

יאָסעלע — נו, שלמהלע, נאָמיר הערן...

שלמהלע — שטיי. איך וועל באַלד האָבן הינט מַפּלָה... קלאָר. אור לאַרבעה עשר בודקין את החמץ לאור הנר... ווען עס קומט... וואָס... ווען... אוי, אויף מײַן וואָרט, איך האָב פֿאַרגעסן... דאָס הייסט, דעם אמת געזאָגט, איך האָט טאַקע נישט געקענט אויך... אַלע לאַכן. דאָס איז די באַבע שולדיק...

חנה־דבורה — אַזי, שלמהלע, מיר פֿלאַמט דאָס פנים...

מירעלע — עס איז נישט קיין גרויס אומגליק, יעדער קען דרשענען און ער וועט אויך מסתמא קענען... קום־אַהער, שלמהלע, צו מיר... איך בין שולדיק, כע, כע, כע... נעמט אים אַרײַן אין די אַרענט. נו, וואָס העלפט חכמות, אַז קינדער זײַנען אַזוי ליב און טײַער...

יאָסעלע — שלמהלע, דו ביסט אַ גנב... נאָר הינט אַרט מיך נישט... נישט דיין בר־מצוה איז הינט מײַן הויפט־שמחה... יידן! זאָל געטרונקען ווערן! שיינדעלע, זע, ווער זיצט דאָ בני אונדו... אַלע טרינקען, נחומצע מער פֿון אַלעמען.

מירעלע — א שמחה הא? דאס איז יא ווי מען זאגט: ווען פרייט זיך דער ארעמאן? ווען ער געפינט, וואס ער האט פארלוירן. קלאפט מיטן שטעקן. א נארישע וועלט! וואלט דען נישט בעסער גע- ווען, יעדער זאל קענען שאצן זיין שטיקעלע גליק איידער ער פאר- לירט עס? וואלט דען פאר אונדז אליין נישט געזינטער געווען, מיר זאלן נישט צאלן מיט שלעכטס פאר גוטס? מיר אליין זאלן נישט פארגיפטן די קוואלן, פון וואנען מיר שעפן אונדזער לעבן און אונ- דזער פרייד? מען איז זיך אבער מישב, ווען עס איז שוין שפעט, ווען דאס לעבן איז אוועק...

שלמון — מירעלע, איר האט פארגעסן?...

יאסעלע — מאמעניו, ווילסטו ביז ווערן?...

מירעלע — ניין, ניין! גענוג, איך בין אנך נישט געקומען, חלילה, פארשטערן די שמחה. גיט מיר אויך א גלעזל וויין... מחלה, מעגסט אויך נעמען א ביסל. שלמהלעס בר-מצווה דארף זיין פאר אלע- מען א שמחה... לחיים, קינדער! לחיים, פריינד! אלע טרינקטן.

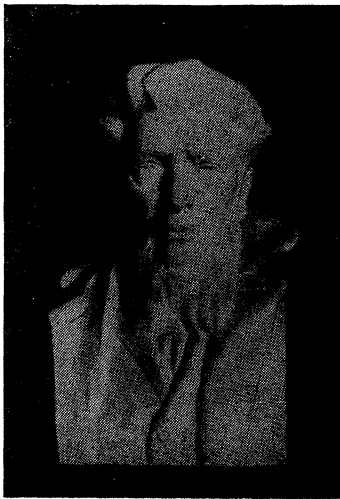
נחומצע — טרינקט, איך געדענק א פשטל אויפן פסוק שלום, שלום, לרחוק ולקרוב...

יאסעלע — אן פשטלעך! געטרונקען זאל ווערן! איר האט גע- הערט, וואס מירעלע אפרת האט געזאגט? ער טרינקט, לויפט ארום, קושט די מוטער, קושט מחלהן, די יידן, פאנגען אן שטיל זינגען א פריילעכט.

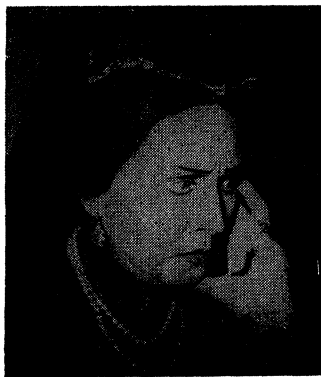
שלמון — גייט צו צו יאסעלען מיט א גלעזל אין האנט, איך וועל אנך זאגן דעם אמת... ווען איך דערמאן מיך, אז ביי מיר וועט די שטוב בליבן פוסט, איז עס מיר אוודאי פינצטער און ביטער. אבער קינדער זינגען בילכער... א מאמע, ברודער, איז נישט קיין קלייניקייט, ווישט אפ א טרער, עי לחיים! נאמיר פריילעך זיין! נעמט זיך ארום מיט יאסעלען, יידן, פריילעך! יידן, לעבעדיק! אלע זינגען פריילעך, נחומצע, טאנצט מיט צוויי גראפינקעס אין דער האנט.

שיינדעלע — לויפט צו דער פיאנא, ריניסט-אויף די דעק און שפילט, וואס זיי זינגען. **צען יאר ניט געשפילט! צען יאר!...** מי-רעלע נעמט שלמהלען אריין אין די ארעמס. מחזקה נעבן איר. א פריילעך געזאנג. פיאנא אקאמפאנירט פארטאג.

פארהאנג

אהרן גודעלמאנס ביוסט פון יעקב גארדין

חנה ראזינער אין מירעלע אפרת, געשפילט אין הבימה, תל-אביב.

צו דער כאראקטעריסטיק

פון יעקב גאָרדינס לעבן און שאַפן

בלעטער פֿון געשיכטע, שפּראַכפֿאַרשונג, קריטיק און זכרונות

לעאן קאברין

יעקב גארדין*, דער געבוירענער פירער און לערער

פראגמענטן

... ער איז געווען אַ געבוירענער פירער און אַ געבוירענער לערער. מיט זיין פערזענלעכקייט האָט ער מענטשן היפּונאַטיוזירט און מיט זיין וואָרט איז ער תמיד אויסן געווען זיי צו לערנען און דערצייען.

עס איז נישט קיין צופאַל, וואָס אין זיין יוגנט נאָך, בעת ער איז אַלט געווען זעקס און צוואַנציק יאָר, האָט ער געגרינדעט אין יעליסאָוועטגראַד אַ נייע סעקטע מיטן נאָמען „ביבליצעס“, פון וועלכער ער איז געווען דער פירער און לערער. ווי עס איז אויך נישט קיין צופאַל, וואָס אויף דעם קרייז פון דער רוסיש־יידישער אינטעליגענץ איז זיין איינפלוס אַזוי גרויס געווען. מיט דעם שטאַרקן ווילן פון דעם געבוירענעם פירער האָט ער פון צווישן די מענטשן אַרום אים געשאַפן זיך אַנהענגערס, און מיט דעם עטישן וואָרט פון דעם געבוירענעם לערער האָט ער אויף זיי געווירקט.

און מיט דעם, דער עיקר, קאָן מען דערקלערן דעם גרויסן איינפלוס, וואָס ער האָט געהאַט אויף דער אַמעריקאַנער יידיש־רוסישער אינטעליגענץ. דער גרעסטער טייל פון דער דאָזיקער אינטעליגענץ, טייל צווישן זיי אפשר געבילדעטער ווי ער, איז אין גאַנצן באַהערשט געווען פון אים.

לייענט ער פאַר אַ לעקציע, קומט אים הערן די גאַנצע סמעטענע פון דער יידישער אינטעליגענץ. ער איז ווייט נישט קיין גרויסער רעדנער — אויף דער יידישער גאַס האָט מען אַ סך בעסערע רעדנערס געהערט — און דאָס, וואָס ער זאָגט, האָבן אַנדערע פון די צוהערערס, קאָן זיין, שוין אויך געהערט אָדער געלייענט, צי גאַר אַליין אין אַ לעקציע אַרויסגעזאָגט — און דאָך הערן זיי אים שטענדיק אויס מיט דעם העכסטן אינטערעס.

ווייל גארדין רעדט עס. ווייל די מיינונגען, פון אים אַרויסגעזאָגט, מעגן

* פון בוך עראינערונגען פון א יידישן דראַמאַטורג, ב' 1, גיי 1925, זיי

זיי אפילו אין זיך ניט האבן קיין שום ניס, באקומען א נייע וויכטיקע באדיי-
טונג.

די רוסיש-יידישע אינטעליגענץ איז ווייט פון דער יידישער בינע. וואס
איז פאר איר דער יידישער טעאטער, יידישע פיעסן, די גאנצע יידישע ליטערא-
טור און קונסט?

אבער אז וועט ווערט געגרינדעט די „פרנצע אידישע פאלקסביהנע“ און גאר-
דין טרעט אהין אריין, גייט די רוסיש-יידישע אינטעליגענץ נאך אים אהין, אפילו
דער גוי סטאלעשניקאוו אויך, און יידיש טעאטער ווערט מיט א מאל ביי זיי אן
אידעאל. און טרעט דערנאך גארדין ארויס פון דער „פרנצע אידישע פאלקס-
ביהנע“, גייט מיט אים אוועק כמעט די גאנצע אינטעליגענץ פון דארט.

די אמעריקאנער יידישע אינטעליגענטן האבן זיך פשוט געבויגן פאר אים.
יעדער, וואס האט אים נאר א מאל געזען, ווען ער איז געזעסן אין א קרייז פון
באקאנטע אינטעליגענטן, וועט דאס צוגעבן.

... ער פארשטעלט, דאכט זיך, אלעמען מיט זיין מעכטיקער, אימפאזאנט-
טער געשטאלט, מיט זיין אויסערגעוויינלעך אימפאנירנדיקן אויסזען. אזוי ווי
ער זיצט דארט צווישן זיי, מיט זיין לאנגער פעד-שווארצער בארד און זיינע
ביסטערע, באפעלנדיקע שווארצע אויגן און מיט זיין זיכערער און שטאלצער
האלטונג, דערמאנט ער א סך אן אפאסטאל פון די ביבלישע צייטן אין דעם
קרייז פון זיינע תלמידים און חסידים.

מיט וואס פאר אן אפשיי זיי קוקן אלע אים אין די אויגן אריין! ווי זיי
קוועלן אן פון זיין יעדן ווארט! נעמט ער ארויס א ציגאר צו פאררייכערן,
טוען זיך א צי צו אים א האלב טויז הענט מיט אָנגעצונדענע שוועבעלעך.

אפילו דער באלעבאס פון דער קאפעטעריע, וועלכער זיצט געוויינלעך
דערביי אויף א שטול און קוקט מיט קאוירנדיקע אויגן און א מינע פון טיפן
דרך-ארץ אויף גארדינען, ניט מחמת, חלילה, ער איז אויך באאיינפלוסט פון
גארדינס גייסטיקן כוח, אזוי ווי די אנדערע, נאר פשוט דערפאר, ווייל גארדין
איז א גוטער „קאסטימער“, מחמת ווי ער גייט, גייען נאך אנדערע — יער, דער
באלעבאס, הייבט זיך אויך אויף מיט אן אימפעט און ריכט אן א שוועבעלע
און טראגט צו גארדינען, אפילו ווען זיין ציגאר איז שוין פאררייכערט...
און זאגט גארדין א וויץ, לאכן אלע, און דער באלעבאס פונעם קאפע-
רויז העכער פון אלעמען.

און נאך אַנאנד אַדרעסירט גארדינען דא אַיינער און דא אַן אַנדערער:

— יאַקאוו מיכאַילאָוויטש... יאַקאוו מיכאַילאָוויטש...

אַזא כבוד ווי גארדינען האט די רוסיש-יידישע אינטעליגענץ דעמאלט אפ-
געגעבן סיידן א יחסיון גוי, וואס האט אין יענער צייט א מאל פארבלאנדזשעט
אין זייער קרייז.

... זינע מיינונגען האבן שטענדיק געטראגן אן עטישן כאראקטער. אין זיי האָט ער אויפריכטיק געגלייבט. און צו באַקאָנען אַנדערע מיט זיי האָט ער שטענדיק אַ באַדערפעניש געהאַט. און נאָר מיט דער דאָזיקער באַדערפעניש, צו לערנען מיט אַנדערע, קאָן מען אויך דערקלערן דעם דידאַקטישן כאַראַקטער פֿון אַלע זינע פּיעסן, גלייב איך, דאָס וואָס אַלע העלדן אין זינע פּיעסן פּילאַ-סאָפּירן און מאַראַליזירן אַזוי.

גאַרדן אַליין פּילאַסאָפּירט דורך זיי און דריקט אַויס דורך זיי די אַני-געבוירענע באַדערפענישן, וואָס איז אין אים, צו לערנען מיט אַנדערע. ווייל ער איז געווען אַ געבוירענער לערער, האָט ער געמוזט האָבן זינע תּלמידים; און ווייל ער איז געווען אַ פּערזענלעכקייט מיט אַ שטאַרקן ווילן, האָט ער זיי געהאַט. און נאָר אַזאַ פּערזענלעכקייט ווי ער, האָט אויך געקענט געפּינען אַ תקומה אויף דער ייִדישער בינע אין יענער צייט.

ווען יעקב גאַרדן וואָלט גיט געווען אַט די פּערזענלעכקייט, וואָלט ער אין יענער צייט, בעת ער איז צוגעקומען צו דער ייִדישער בינע, קיין שום תקומה גיט געפּונען.

די טירן פֿון אונדזערע „קונסטעמפלען“ אין יענער צייט זינען געווען פּאַרשלאָסן פֿאַר גיט פּיעסן-שרייבערס. דער גיסט פֿון הורוויץ און לאַטזנער האָט געוואַכט איבער די דאָזיקע קונסטעמפלען. פֿאַר זיי האָבן זיך געבוקט און געניגט די ייִדישע אַקטיאָרן און זייער כּבוד האָבן זיי אָפּגעהיט.

אַקטיאָרן האָבן בכלל ווייכע נאַקנס, בפרט נאָך אין יענער צייט, ווען זיי זינען אין גאַנצן אָפּהענגיק געווען מיט זייער ברויט און מיט זייערע ראָלן פֿון יענע געשווירענע פּאַרפּאַסערס! זיי האָבן, חוץ דעם, טאַקע געגלייבט, אַז די בעסטע און די איינציקע פּאַרפּאַסערס זינען באמת יענע, וואָס אין זייערע פּיעסן האָבן זיי זיך אויפּגעצויגן, ברויט און אָפּלאַדיסמענטן באַקומען.

און האָט אַ גיטער שרייבער אין יענער צייט אַנגעקלאַפט אין די טירן פֿון אונדזערע קונסטעמפלען, האָט מען אים אין בעסטן פּאַל משלח געווען פֿון דאָרט, אַזוי ווי מײַך מיט מײַן פּיעסע „מינאַ“, אָפּילו שוין שפּעטער, ווען גאַרדן האָט שוין געהאַט דורכגעבראַכן דעם וועג אַהין. אַניט, האָט מען דאָרט מיט דעם שרייבער דעם „יאָלד“ אַ ביסל שפּאַס געמאַכט...

דער ערשטער ייִדישער אַקטיאָר, וואָס האָט זיך אַנגעכאַפט אין גאַרדינען, איז געווען יעקב אַדלער. ערשטנס, האָט אַדלער בכלל געהאַט אַ שוואַכקייט צו אינטעליגענטן, מיט וועלכע ער האָט געקאַנט ריידן רוסיש. מיט די געשוויר-רענע פּאַרפּאַסערס, סײַרוב רומענישע יידן, האָט ער דאָס גיט געקאַנט. און, ווי דער, און דערפֿאַר נאָך מער, איז אין זינע אייגענע אינטערעסן געווען צו שטיצן אַזאַ שרייבער ווי גאַרדן. „ער איז געווען מײַן משיח, מײַן דערליי-זער!“ — האָט אַדלער זיך אַ מאָל אויסגעדריקט פֿאַר מיר וועגן גאַרדינען.

ב. גארין

דער רעפארמאטאר פון דער יידישער בינע *

יעקב גארדין איז אָנגעקומען אין ניו־יאָרק אין 1890 און ער האָט גלנץ געווענדט זײַנע אויגן צום ייִדישן טעאַטער.

ביז זײַן קומען אין ניו־יאָרק האָט זיך דער ייִדישער אינטעליגענטער עולם דאָ מיטן ייִדישן טעאַטער ניט אינטערעסירט. דאָס ייִדישע טעאַטער איז אויפֿגעהאַלטן און אויסגעהאַלטן געוואָרן דורכױס פֿון דעם פֿראַסטן המון. אויב אַן אינטעליגענטער מענטש האָט אַ מאָל פֿון גייער פֿאַרשמעקט אַהײַן, איז ער אַרויס פֿון דאָרטן מיטן אינדרוק, אַז דאָס ייִדישע טעאַטער איז אַ באַלאַגאַן און די אַקטיאָרן — קאַמעדיאַנטיקעס. ווען מאָגולעסקאַס טרופֿע איז אָנגעקור מען, האָט זיך אין די אינטעליגענטערע קרײַזן געוויזן עפעס אַן אינטערעס צום טעאַטער. דער פֿירער פֿון דער דריטער פֿאַרטיע „עם עולם“, טאַנטשוק, אַ מאַן מיט אַן אוניווערסיטעט־בילדונג, אַ מיטאַרבעטער פֿון די בעסטע רוסישע זשורנאַלן, האָט דעמאָלט געמאַכט אַ פֿרוו צו ווערן אַ שוישפּילער און איז אַרײַנגעפֿאַלן אין טאַמאַשעפּסקיס קאַמפּאַניע אויף דער פֿראַוויגן, אַברהם קאַהאַן, אַ פֿירער פֿון די ייִדישע סאַציאַליסטן אין ניו־יאָרק, האָט אין 1887 אָנגעשריבן אַ פּיעסע, נאָר ווען מען האָט אים דערקלערט די פֿאַדערונגען פֿון דעם ייִדישן טעאַטער און ווי אַזוי מען דאַרף זיך צופֿאַסן צו אים, האָט ער אַ קער געטאַן דעם רוקן צו דער ייִדישער בינע און האָט שוין מער קיין פֿרוו ניט געמאַכט אויפֿן דראַמאַטישן פעלד. מסתמא האָבן נאָך אַנדערע אַזעלכע אינטעליגענטן גע־פֿרובירט שרײַבן פֿאַר דער ייִדישער בינע, נאָר ווען זיי האָבן זיך באַקענט מיט די פֿאַדערונגען, האָבן זיי זיך פֿון איר אָפּגעקערט. גאַרדין האָט זיך אויך אָנגעשטויסן אויף די זעלביקע אומגעלומפערטע, עמ־האַרצישע פֿאַדערונגען פֿון די פֿירערס פֿון טעאַטער, נאָר ער האָט באַשלאָסן צו פֿרווון זײַנע כוחות אויף דער ייִדישער בינע.

... פֿון זײַן טעטיקייט אין רוסלאַנד האָט מען בשום אופן ניט געקענט דערוואַרטן, אַז ער זאַל אויסקלײַבן די ייִדישע בינע פֿאַר זײַן קאַריערע. אַ מענטש מיט רעליגיעזע רעפֿארמאַטאָרישע אידײען האָט זיכער ניט געקענט זוכן אין טעאַטער אַ פעלד פֿאַר זײַן טעטיקייט. אַחוץ דעם, איז ער געווען ווייט

* פֿון די געשיכטע פֿון ייִדישן טעאַטער, נײַ 1918, ב' 2, זײַ 107—117

פון יידיש. די ערשטע פאר יאר האט ער גערעדט זייער א הארבן מאמעלשון, מיטן רוסישן כפל-שמונהדיקן „ריש“ און האט געמאכט דעם אינגערן פון א רוס, וואס ברעכט זיין צונג צו ריידן יידיש. נאר ער, ווי אלע אנדערע אינ-טעליגענטן, האט געדארפט צאלן די שטראף פון וואנדערן. אין דעם נעמעם לאנד, וואס האט אזוי ליבהארציק געשמייכלט צו די צענדליגער טויזנטער יידישע אינוואנדערערס און האט זיי אלעמען צוגעזאגט אזעלכע גרויסע מעגלעכקייטן, האט דער יידישער אינטעליגענט דערזען שווארץ פאר די אויגן און האט אים אפגעגעבן מיט א קאלטן יאוש. איידער די וואנדערערס האבן זיך צו עפעס געקענט דערשלאגן, איז פאר זיי געווען אפן דער איינציקער וועג, וואס האט געפירט צו דער פאבריק אדער צו פעדלעריי. מילא, די ינגערע אינטעליגענטן, וועלכע זינען דאס רוב געווען דורכגעדרונגען מיט סאציאליסטישע אידעאלן, האבן נאך געקענט מאכן א פריילעכן פנים צום אומעטיקן טאנק. אבער גארדין איז שוין געווען צו אלט דערפאר. ער איז שוין געווען קרוב פערציק און האט געהאט א גרויסע פאמיליע, און אין די יארן צו זעצן זיך ארבעטן אין א פאבריק וואלט געווען גיט בעסער ווי א תפיסה. און קיין אנדער באשעפטיקונג, וואס זאל קענען צופרידנטעלן אן אינטעליגענטן מענטש, איז נאך דעמאלט אין יידישן קווארטאל גיט געווען. די פרעסע איז דעמאלט געווען אין א טרויר-עריקן צושטאנד. א זייטיקער מיטארבעטער האט געקענט האבן א פאר דאלער א וואך פון אן ארטיקל, און טאקע גיט מער. נאר אפילו אויף די דאזיקע ארע-מע פאר דאלער זינען געווען אזוי פיל בעלגים, אז מען האט זיי גיט געקענט האבן רעגלמעסיק יעדע וואך. רעדנערס האבן דעמאלט גיט געקראגן באצאלט פאר זייערע לעקציעס און זיי זינען געווען צופרידן, אז זיי האבן געהאט פאר וועמען צו ריידן. די הונדערטער קהלשע שטעלעס, וועלכע ווערן געשאפן פאר אינטעליגענטע אינוואנדערערס פון פארשידענע קליינלעך היינטיקע צייטן, זינען דעמאלט גיט געווען. עס איז אויסגעקומען, אדער צו זעצן זיך נייען העמלעך, די מלאכה בני וועלכער דאס רוב ניו-יארקער אינטעליגענטן פון יענער צייט האבן געארבעט, אדער צו נעמען דעם פאק אויף דער פלייצע און „פעדלען“. יעקב גארדין איז אין אמעריקע אנגעקומען אן געלט, און שוין די ערשטע טעג גיט געוואוסט צו וואס זיך צו נעמען.

באלד נאך זיין קומען, האט מען אים געמאכט א פארשלאג, ער זאל ווערן רעדאקטאר פון א רוסישער וועכנטלעכער צייטונג. ער האט זיך אין דעם אָנגעכאַפט מיט די הענט און מיט די פיס. דאס איז געווען א באשעפטיקונג, וואס האט זיך בעסער ווי אלץ געפאסט פאר אים. די רוסישע צייטונג, מיט וועלכער ער האט זיך פארבונדן, האט געהייסן „פראגראעס“. נאר אויב עס איז דעמאלט קוים געווען פלאץ פאר יידישע פערזאנליכע שריפטן, איז געווען קיין פלאץ גיט געווען פאר א רוסישער. דער „פראגראעס“ האט זיך לאנג גיט גע-

האלטן, און גארדין איז געבליבן אויסגעשטעלט, און דער קאלטער יאוש האט אים ווידער אַ קוק געטאָן אין פנים. איז אין אַט דער פאַרצווייפלטער לאַגע זיין בליק געפאלן אויפן יידישן טעאַטער.

ווען יעקב גארדין זאל קומען מיט עטלעכע יאָר פריער, וואָלט ער אומזיסט די אויגן געוואָרפן צום טעאַטער, ער וואָלט דאָרטן קיין שום תקומה גיט געפונען. די אַקטיאָרן, וואָס זינען געווען אינגעלייבט אין זייערע געשוויי-רענע פאַרפאַסערס, וואָלטן אים אויפגענומען ווי אַ „יאָלד“. נאָר צום גליק איז ער געקומען אין אַ צייט, ווען עס האָט געפלאַצט די האַרמאָניע צווישן די אַקטיאָרן און פאַרפאַסערס. ווען אַקטיאָרן האָבן אָנגעהויבן צו בענקען נאָך מענטשלעכע ראָלן.

נאָר מען דאַרף גיט מיינען, אַז אַלע אַקטיאָרן האָבן אַרויסגעוויזן אַזאַ מין בענקען און אַזאַ פאַרשטענדעניש. גארדין האָט הערציילט, ווי אַזוי די אַק-טיאָרן האָבן אים אויפגענומען, ווען ער האָט פאַר זיי געלייענט דער יידישער קעניג ליר. ער האָט שוין דעמאָלט געהאַט אויפגעפירט אַ פאַר שטיקער און דעם נאָמען גארדין האָט מען שוין דערמאָנט מיט דרין-אָרץ אין די טעאַטער-קרײַזן. נאָר אַ סך אַקטיאָרן האָבן זיך נאָך אַלץ גיט געקענט אָפגעוויינען פון דעם געדאַנק, אַז אַ נמער פאַרפאַסער איז אַ „יאָלד“, און בשעת גארדין האָט פאַרגעלייענט זיין נייע פיעסע, האָט איינער פון די אַקטיאָרן, און דווקא פון די וויכטיקסטע, דערבײַ געמאַכט אַזעלכע פוילע שטיק, אַז די אַנדערע האָבן זיך געהאַלטן בײַ די זיטן פון לאַכן. כל-זמן דאָס געלעכטער איז געווען אין די קאָמישע שטעלן, האָט גארדין אים צוגעשריבן אויפן חשבון פון דער פיעסע, נאָר ווען אַ שאל פון געלעכטער האָט באַגעגנט אַ דראַמאַטישע סצענע, האָט ער אויסגעשפּיצט זינגע אויערן און באַלד אויסגעפונען די סיבה דערפון. דער שפּאַס פון דעם דערמאָנטן אַקטיאָר איז געווען אַזאַ גראַבער, אַז מען קען אים גיט איבערגעבן אויפן פאַפּיר...

ווען גארדין זאל צוטרעטן צו דער בינע מיט אַ כּוונה צו רעפּאָרמירן זי, וואָלט דערפון גאַרניט אַרויסגעקומען און ער וואָלט געפונען די טויערן פון דעם טעאַטער פאַרשלאָסן פאַר זיך. אַזאַ כּוונה וואָלט באַזיט: אַרויפצוויינגען אויפן פּובליקום אַזעלכע פּיעסן, וועלכע געפעלן אים גיט, און דאָס קען מען גיט באַווייזן אין קיין שום טעאַטער. יעדער באַזוכער פון אַ טעאַטער איז זיין אייגענער באַלעבאַס און יעדער דירעקטאָר רייסט זיך פון הויט צופרידנצור-שטעלן זיין פאַרלאַנג. דער באַזוכער פון דעם טעאַטער צאָלט, האָט ער די דעה.

די כּוונה פון רעפּאָרעם האָט געדאַרפט זיין זייער ווייט פון אים, ווען ער האָט זיין בליק געווענדט צו דער בינע. ווי אַ שרייבער האָט ער אין דעם

טעאטער געפונען די איינציקע פאסיקע באשעפטיקונג, וואס האט אים איצט געקענט צופרידנסטעלן. די דאזיקע באשעפטיקונג האט גיט נאך צופרידגע- שטעלט זיין גיסט, נאך האט אויך געדארפט פארטרייבן די גויט פון זיין הויז. אמת, די פארדינסטן בנים טעאטער פאר א זיטיקן פארפאסער זינען געווען זייער טרויעריקע. הונדערט דאלער פאר א פיעסע האט זיך גערעכנט א גרוי- סער פרייז. בעסי טאמאשעפסקי דערציילט, אז פארן „פאגראם“, וואס איז איינע פון זינע ערשטע דראמעס, האט גארדין באקומען זעכציק דאלער במזומנים, און אויב אין די אנדערע טעאטערס האט ער געקראגן מיט א פאר צענדליג דאלער מער. איז דאס געווען א סך. אויף אזא אופן איז דער האנאראר פאר א פיעסע געווען אזא קליינער, אז ער האט קוים געקענט געבן וואסער אויף קאשע, נאך ווען איינער איז א גרויסער נוצר און, ווי גארדין האט זיך אויס- געדריקט, אז מען דארף קויפן צוועלף פאר שייך פאר דער פאמיליע, איז אזא סומע א גאנצער אייגנט. און ווי ביטער די גויט איז געווען, קען מען זען דערפון, אז ווען ער האט פארקויפט זיין „פאגראם“ אין „רומעניא אפערע- הויז“, האט דער דירעקטאר פינקעל אים געמאכט א פארשלאג, ער זאל שפילן די ראל פון דעם פריסטאו, אגבעטנדיק אים פארן שפילן פינף דאלער, פאר יעדע פארשטעלונג, האט ער זיך לאנג גיט געישובט און געענטפערט:

— גוט, איך האב אצינד גייטיק געלט פאר מיין פאמיליע.

אונטער אזעלכע אומשטענדן האט אפילו קיין רייד גיט געקענט זיין וועגן רעפארמירן די בינע. די רעפארעם איז געקומען דערפון, וואס יעקב גארדין איז געשטאנען מיט צוואנציק קעפ העכער פון אלע יענע, וועלכע האבן ביז אים געשאפן די דראמע אין אמעריקע, סיי אין טאלאנט, סיי אין בילדונג, סיי אין וועלט-אנשויונג, סיי אין מענטשן-קענטשאפט, סיי אין ווילנסקראפט, און דאס האט זיך ארויסגעוויזן אין זינע פיעסן, און דאס האט געהאט א וויר- קונג אויף דער אנטוויקלונג פון דער בינע.

זינע ערשטע דראמעס האבן גאר א קנאפן ליטערארישן און דראמאטישן ווערט. ער שרייבט מיט געדיכטע פארבן. די כאראקטערס זינען נאך אגעטטיט און זיי זינען גיכער שאטנס איידער לעבעדיקע מענטשן, און אין גאנצן זינען זיי טאנהעטנע ארבעט. ער פילט זיך נאך גיט היימיש אין דעם טעמפל פון דער דראמע און ער באוועגט זיך מיט אומזיכערע טריט.

נאך ווי גיט-ליטעראריש די ערשטע שטיקער זינען געווען, האבן זיי דזשטלעך און קלאר געוויזן א נייע שטרעבונג אויף דער בינע. שוין דאס ערשטע שטיק זינס, „סיביריא“, צייכנט זיך אויס מיט אזא איינפאכקייט, וואס מען האט גיט געזען אויף דער יידישער בינע ציט יידיש טעאטער איז פארבאטן געווארן אין רוסלאנד. דער סיוזשעט איז גיט קיין פארפלאגטערטער, גיט קיין פארדרייטער, און די האנדלונג האט זיך גיט איבערגעהאקט, גיט איבער-

געריסן, ניט פארקראכן אין א זיט. די פערזאנען, הגם ניט מער ווי שאַטנס, זינגען אָבער שאַטנס פון לעבעדיקע מענטשן, און זיי זינגען ניט קיין מאַנע־קינס, ניט קיין מענטשעלעך אויף שפרושיגעס. די סצענעס האָבן אַ שייכות מיטן לעבן און זיי זינגען ניט די פרוכט פון אַ וויטער פאַנטאַזיע. יעדער שפּע־טערדיקער אַקט איז שטנף פאַרבונדן מיט דעם פּרזערודיקן און יעדע הפּקרות פון אַ מחבר צי פון אַ שוישפּילער איז אָפּגעשאַפן. די ווערטער בינדן זיך איינס מיטן אַנדערן און מען פאַרשטייט, וואָס אויף דער בינע קומט פאַר. אין טעאַטער דעהערט מען ווידער ריינעם מאַמע־לשון, ניט קיין „ייִדיש מיט פּתחן“, ניט קיין דזשטשמעריש, נאָר אמתן „ייִדישן ייִדיש“. שוין אין זיין ערשטער דראַמע באַווייזט זיך גאַרדין מיט זינגע פּעלערן, מיט זינגע מעלות, מיט זיין טענדענץ, מיט זיין אָנשויונג, וועלכע ער בלייבט טרעפּ די גאַנצע צייט פון זיין טעטי־קייט אויף דער בינע.

אַ נייער אויפטו פון גאַרדינען איז געווען צו פאַרטרייבן פון דער בינע די שאַבלאַנע קאָמיקערס און אַרזינברענגען לעבן אין דעם קאָמישן עלעמענט. אין „סיביריאַ“ זינגען פאַראַן צוויי פּערזאָן, וואָס מאַכן פּריילעך דעם עולם. דער משרת פּענדיק און פאַניע טאַראַטוטיע. דער משרת פּענדיק צייכנט זיך ווייניק אויס פון דעם שאַבלאַנעם משרת פון דער ייִדישער בינע, נאָר פאַניע איז אין גאַנצן אויסגעגאַסן אין גאַרדינס פּורעם. פאַניע איז אַ כאַראַקטער און, ווען זי שפּילט און מאַכט אַלעמען פּריילעך, טריפט איר האַרץ מיט בלוט. און דאָס איז געווען אַ חוק ולא יעבור כּמעט אין אַלע גאַרדינס שפּעטערדיקע פּיעסן: אַז דער קאָמישער עלעמענט זאָל האָבן מער אַדער ווייניקער אַן ענלעכ־קייט צו לעבעדיקע מענטשן.

כדי צו געווינען אַ דריסת הרגל אין ייִדישן טעאַטער, איז ניט געווען גענוג צו קומען מיט נייע אידיען און מיט מער אייראָפּעיִשע פאַרמען. די ערשטע און וויכטיקסטע זאַך, וואָס האָט זיך געפּאָדערט, איז געווען די קראַפט צו רירן די הערצער פון די טעאַטער־באַזוכערס און די דאָזיקע קראַפט האָט גאַרדין פאַרמאָגט. דער דראַמאַטישער חוש איז אין יענער צייט געווען ביי אים פיל שטאַרקער ווי דער דראַמאַטישער טאַלאַנט, און דאָס האָט אים געהאַלפּן צו געווינען חן ביי די אַקטיאָרן און ביי בעסערן טייל פון די שטענדיקע טעאַטער־באַזוכערס. געפירט פון דעם דערמאָנטן חוש האָט ער אַלץ מער און מער געקענט צוטרעפּן דעם געשמאַק פון דער מאַסע און זיין טאַלאַנט, וואָס איז נאָך דעמאָלט געווען אין אַ רויען צושטאַנד, האָט אים אין דעם ניט געשטערט.

דוד פּינסקי

גאַרדינס אויפטו *

ווען מיר בלעטערן-דורך די פּיעסן, וועלכע זינגען באַשאַפן געוואָרן פון גאַלדפּאַדענען און זינגע נאַכפּאַלגערס, וועלכע מיר וועלן אַנרופן פון קורצקייט וועגן די שונדשריבערס, מוזן מיר שטויגען, ווי אינהאַלטלאָז זיי זינגען. באַבע-מעשיות אָדער נאָך ווייניקער ווי באַבע-מעשיות — זיי האָבן גישט די פּאַלקס-טימלעכקייט, די נאַזוויטעט, דאָס „מסיח לפי תומו“, די הייליקע תּמעוואַטע-קייט, וועלכע ליגן אין די באַבע-מעשיות. מאַכט זיך דאָך אַפּילו, אַז מיר ווערן גערירט פון דער דאָזיקער תּמעוואַטעקייט, וועלכע גלייבט אין דעם, וואָס זי דערציילט. די שונדפּיעסן אָבער עקלען אונדז אַפּ דורך דער טאַלאַנטלאָזיקייט און געשמאַקלאָזיקייט פון זייערע פּאַרפּאַסערס. זיי ראַשן אונדז איבער מיט דער פּאַנטאַזיעלאָזיקייט פון די כלומרשטע דיכטערס... און אויב די האָזיקע פּיעסן האָבן געהאַט און האָבן נאָך עדיהיום דערפּאַלג אויף דער ייִדישער בינע, איז עס דערפּאַר, וועל זיי זינגען געבויט אויף די אונטערהאַלטונג-עלעמענטן פון דער ייִדישער מאַסע. די ייִדישע מאַסע געפינט אין זיי דאָס, וואָס זי דאַרף צום אַמוזירט ווערן. זיי האָבן דערפּאַלג, ווי דער בוחן האָט געהאַט דערפּאַלג.

גאַרדין טוט אין דער הינזיכט שוין עפּעס אויף. איך קען גישט זינגע ערשטע פּיעסן. אַ סך פון זינגע פּיעסן שטייען אויף איין שטופּע מיט די שמי-רעזינען פון די שונדשריבערס. אָבער אין די אַלע אַנדערע — און זיי זינגען אַ זייער גרויסער און אויך דער וויכטיקסטער טייל פון זיין שאַפּן — שטייט ער שוין ריין אינהאַלטלעך טורעמהויך איבער גאַלדפּאַדענען און די אַנדערע. ער האָט אונדז וואָס צו דערציילן. די מעשה אַליין, אַפּגעזען ווי זי איז באַ-האַנדלט געוואָרן, איז שוין אינטערעסאַנט. אָבער דאָס אַליין וואָלט געווען אַ קנאַפּער אויפטו. דאָס אַליין וואָלט נאָך געווען אַ גאַנץ קליינער פּאַרשריט אין דער אַנטוויקלונג פון דער ייִדישער דראַמע. גאַרדין טוט-אויף עפּעס וויכטי-קערס.

... גאַרדין גייט-אַרויס פון שטאַנדפּונקט פון דערפּאַלג אויף דער ייִדישער בינע, נעמט-אויף גאַלדפּאַדענס פּלאַן און בויט זינגע פּיעסן אויף די אונטער-האַנדלונג-יסודות פון דעם ייִדישן לעבן. אָבער אין דער אייגענער צייט פּירט ער אַרויף דעם מענטש אויף דער ייִדישער בינע. ער ברענגט-אַרזיין אין דער

* דאָס ייִדישע דראַמאַ, נ"י 1909, ז' 21—33.

ידישער דראַמע דעם עיקר הדבר פון דער קונסט. כמעט אין יעדן ערשטן אַקט פון זינע דראַמעס ווערן מיר באַקאַנט מיט לעבעדיקע מענטשן — מיט מענטשן אָפגעפּאַטאַגראַפירטע פון דער ווירקלעכקייט, מיט לעבנספּולע אינדיווידואַלי טעטן, מיט פון לעבן אָפגעקאַפּירטע טיפּן. און מיר זינען געשפּאַנט (צו זען) די ווייטערע אַנטוויקלונג פון זייער שיקזאַל אויף דער אויפדעקונג פון אַלע זיי-ערע אייגנטימלעכקייטן. דאָס איז דער הויפטפּאַרשירט, וואָס די יידישע דראַמע האָט געמאַכט מיט גארדינס אויפטריט. דאָס איז גארדינס הויפטפּאַרדינסט. אָבער זיין קונסט איז נאָך האַלבע קונסט. ער קאַן אַרויפפירן מענטשן, ער קאַן זיי אָבער נישט דורכפירן. ער קאַן אָנפאַקן לעבעדיקע מענטשן און אַוועקשטעלן זיי פאַר אונדז אין זייער לעבעדיקייט, אָבער אין דעם גאַנג פון זיין ווערק קאַן ער נישט אַנטפּלעקן פאַר אונדז אַלע זייערע אייגנטימלעכקייטן, קאַן ער נישט אויפדעקן פאַר אונדז אַלע טיפענישן פון זייער נשמה. איך קען קיין איין שטיק נישט פון אים, אין וועלכן די הויפט־פיגורן, וואָס אויף זייער שיק־זאַל קומט דער ויקר אַרויף, אַז זיי זאַלן דורכגעפירט ווערן. איין „מירעלע אפרת“ איז אַן אויסנעם. זי איז אים געלונגען — און ווייטער נישט.

... ערשט אין „מירעלע אפרת“ געלינגט גארדינען דורכצופירן די הויפט־פיגור. ער פירט זי נישט ריכטיק אַרויף. ער שטעלט זי אונדז פאַר אונטער אומ־מעגלעכע אומשטענדן. ער טוט עס, ווי געזאַגט, כדי צו האַבן אַ פּאַיאָן, אַ פריילעך־מאַכער אין דעם שטיק נאָך גאַלדפּאַדענס מעטאָד. אָבער באַלד פאַר־געסן מיר עס. עס קומט אַ שטינג אין דער פּיעסע. די האַנדלונג שטינגט פון אַקט צו אַקט. די קאַנפּליקטן ווערן אַלץ שטאַרקער און שטאַרקער. מירעלע וואַקסט פאַר אונדז; אַלץ מער אייגנטימלעכקייטן פון איר כאַראַקטער ווערן אונדז אַנטפּלעקט. ביז צו דער צווייטער סצענע פון דעם פּערטן אַקט. דאָרטן לאַזט ער זי פאַלן. דאָרטן איז ער זי ווידער מקריב אויף דעם מזבח פון פאַ־יאַצטוואָ...

נאָך „מירעלע אפרת“ שאַפט גארדין פּיעסן מיט „מענטשלעכע“ ערשטע אַקטן, ברענגט פאַר אונדז אַרויס מעגלעכקייטן, וועקט אין אונדז אויף האַפּע־נונגען. אָבער ער דערפילט זיי נישט. ער פּאַקט־אָן לעבעדיקע מענטשן און שטעלט זיי אַוועק פאַר אונדז אין זייער לעבעדיקייט. אָבער ער פירט זיי נישט דורך. אין דעם גאַנג פון זיין ווערק אַנטפּלעקט ער נישט אַלע זייערע אייגנ־טימלעכקייטן, דעקט ער נישט אויף אַלע טיפענישן פון זייער נשמה. ער דער־ציילט נאָר מעשיות מיט טעאַטראַלישע עפּעקטן, ניט זאַרגנדיק זיך וועגן דער אַנטוויקלונג פון די הויפט־כאַראַקטערס.

געמען מיר, צום בנישפּיל, זיין באַדייטנדיקסט ווערק, „גאַט, מענטש און טינעוול“. ער ברענגט פאַר אונדז אַרויס אין דעם ערשטן אַקט אַ פרומען יידישן סופּר, וועמען דער שטן נעמט זיך אונטער קאַליע צו מאַכן דורך דער מאַכט

פון געלט. פון אלע פערזאנען אין דעם ערשטן אַקט איז דער פרומער סופר אים צום ווייניקסטן געלונגען. ער קומט ביי אים ארויס ווי אַ פאַרזיסטע פאַר-קערפערונג פון פרומקייט, פון וועלכער עס טריפט מיט בויםל. דאָך זינגען מיר פאַראינטערעסירט. אַ גרויסע פסיכאלאָגישע אויפגאַבע האָט זיך דער פאַר-פאַסער פאַרגענומען — ווי וועט ער זי מאַכן? מיר ווייסן די מאַכט פון געלט — ווי וועט אָבער דאָ דער פאַרפאַסער מאַכן, אָז זי זאָל בייקומען זיין פרומען יידן? מיר זינגען געשפאַנגט פון דעם ערשטן מאַמענט, ווען דער פרומער ייד וועט אַרזינקריגן אין זינגע הענט די גרויסע סומע געלט. ווי וועט זי ווירקן אויף זיין נשמה? ווי וועט ער זיך פאַרהאַלטן צו דעם ריכטונג, מיט וועלכן גאַט האָט אים פלוצלינג באַגליקט? מיר האָבן פון אים אַ „בלי נדר“, אָז ווי ער וועט געווינען דעם גרויסן געווינס אויף דעם צעטל, וואָס אוריאל מויק פאַר-קויפט אים, וועט ער זיך אַוועקזעצן שרייבן ספּיריטורעס פאַר יחידים און קהילות. אָבער מיר טראַכטן, אָז דאָס געלט וועט אים מסתמא אַוועקנעמען פון די ספּיריטורעס, און מיר זינגען געשפאַנגט צו זען, ווי דאָס וועט געשען. מיט דער גרעסטער נייגערקייט גייען מיר איבער צום צווייטן אַקט. דער פאַרהאַנג גייט אויף און — דער פרומער סופר וווינט שוין אין אַ ריכטער היים, דער-ווייטערט פון זינגע אַלטע פריינד, און גיט גאָר געלט אויף פראָצענט!

... „גאַט, מענטש און טיחול“ און „קרייצער-סאַנאַטע“ געהערן נישט בלויז צו גאַרדינס דערפאַלגרייכסטע ווערק, נאָר אויך צו זינגע באַדייטונג דיקסטע, און וואָס עס איז שלעכט אין זיי, האָט ער אין זינגע אַנדערע פּיעסן נישט בעסער געמאַכט. אומעטום זינגען די הויפט-כאַראַקטערס אָדער פאַר-פעלשטע אָדער נישט דורכגעפירטע. אומעטום פאַרנעמען די זיטיקע פיגורן און די זיטיקע געשעענישן, די עפּיזאָדן, אַזאַ בכבודיק און גרויס פּלאַץ, אָז זיי וועגן באלד אַריבער דעם עיקר. און אומעטום פעלט דאָס שטיגן פון דער האַנדלונג. וואָס גאַרדינען איז געלונגען איין מאָל אין „מירעלע אפרת“, איז אים מער קיין מאָל נישט געלונגען.

און דאָך איז גאַרדין נאָך „מירעלע אפרת“ ווי אַ ניער, ווי אַ גאַנץ אַנ-דערער. עס איז, ווי „מירעלע אפרת“ וואָלט אַראָפּגענומען אַ כישוף, וועלכער איז געלעגן אויף זינגע שאַפּנדיקע כוחות. ער גיט מיט אַ מאָל אַ וואָקס. ער געפינט זיך אַליין; ער געפינט זיין וועג. ער פאַרפאַסט נאָך אַפילו און באַאַר-בעט „די שיינע מרים“, דעם „גאון“, דעם „ממזר“ און נאָך אייניקע — גאַנץ אין דעם גיכסט פון די שונדערזיבערס, אָבער זיי נעמען זיך אויס איצט אין זיין שאַפּן ווי צופעליקייטן, פאַרבלאָנדזשענישן, ווי אַפּרופּענישן פון אַמאָל. אין די צען יאָר נאָך „מירעלע אפרת“ שאַפט ער זינגע באַדייטונדיקסטע ווערק, די אַלע וואָס האָבן אַ מער אָדער ווייניקער קונסטווערט, די אַלע וואָס באַדייטן דעם גרעסטן פאַרשריט אין דער אַמטוויקלונג פון דער יידישער דראַמע.

אין די דאזיקע ווערק פארלאזט ער אויך כמעט אין גאנצן גאלדפאדענס פלאן און מעטאד. נגינה, מוזיק מוז נאך אפילו זיין, און אפט ווערט זי אריינגעשלעפט מיט געוואלט אין דעם אינהאלט. ער זוכט זי צו מאַטיווירן, צו דערקלערן, ער געפינט פאר איר אַ מער אַדער ווייניקער נאַטירלעכן צושטעפ. דער פאַיאַץ, די קאַמישע פיגור, וועלכע מוז פריילעך מאַכן, פעלט אויך נישט. אָבער ער איז שוין זעלטן אַזאַ צושטעפּעניש און אַנשיקעניש ווי אין די פּרז' ערדיקע דראַמעס. ער איז מער ענג פאַרוואַקסן מיט דעם אינהאַלט. זינען נישט ציונגען צו די אַנדערע מענטשן, דער עיקר צו די הויפט־פיגורן, זינען נישט מער קשהדיק. און ער ווערט אינטערעסאַנטער; עס קומט אַריין אין אים לעבן. גאַרדין הייבט אים אָן צו זען פון קינסטלערישן שטאַנדפּונקט. דער פאַיאַץ איז שוין נישט מער אין דעם שטיק, כדי בלויז פריילעך צו מאַכן דעם עולם. ער טראַגט מיט זיך זיין אייגן לעבן. ער ווערט אינדיווידוואַליזירט. ער ווערט מענטש־לעך באַדייטונגפול. דער פאַיאַץ שמאַי פון דער דראַמע „דער יידישער קעניג ליר“ וואַקסט־אויס צו דער איידעלער געשטאַלט פון לייזער בדחן אין „גאַט, מענטש און טיחול“.

נאָך „מירעלע אפרת“, וויזט־אויס, איז גאַרדינען קלאַר געוואָרן, אַז ער מעג אַרענפירן אַלץ מער און מער „מענטש“ אין זינע דראַמעס. דער דער־פאַלג פון „מירעלע אפרת“ האָט אים געמוזט איבערצייגן אין דעם. ער האָט געמוזט איינזען, אַז דער יידישער עולם איז גאַר נישט אַזאַ גולם, אַז מען מוז אים נישט קאַרמענען אַלץ מיט „יידישע גלחים“, „שוואַרצע יודן“, „וויילדע מענטשן“ אַזוי, אַז ער איז מסוגל אויפצונעמען זאַכן, וועלכע זינען ווייט פון די דערמאַנטע ווי מזרח פון מערב (כדי צו געברויכן איין אַלטן פאַר־גלייך). און ער הייבט אָן אַרענפירן אין זינע דראַמעס דעם „מענטש“, דעם עיקר הדבר פון קונסט. און אויב עס געלינגט אים איצט נישט צו געבן גאַנצע קונסטווערק, אויב ער פירט בלויז אַרויף מענטשן, אָבער פירט זיי נישט דורך, אויב ער פאַרבלאָנדזשעט אַזוי, ווי ער האָט פאַרבלאָנדזשעט אין „גאַט, מענטש און טיחול“ און „קרעצער־סאַנאַטע“, איז עס איינפאַך, ווייל זיין טאַ־לאַנט, זיין קאַנען, זינע קינסטלערישע מיטלען קלעקן נישט. דורכגייענדיק אַלע זינע בעסערע ווערק, מוז מען קומען צום באַשלוס, אַז זיין טאַלאַנט קלעקט נאָר אויף זיטיקע ענינים, אויף עפּיזאָדן. ער איז ווי דער היזער־בויער, וועלכער האָט אַ גרויסן טאַלאַנט צו אויפשטעלן קונסטפולע זיילן און אויסצואַרבעטן שיינע פאַרצירונגען, אָבער האָט נישט גענוג טאַלאַנט צו אויפ־שטעלן קונסטפול די גאַנצע געביידע. דאָס קרעפטיקסטע און דאָס שענסטע, וואָס גאַרדין האָט אַנגעשריבן, געהערט כמעט שטענדיק צו זיטיקע ענינים און זיטיקע מענטשן.

צו דער באַשרענקטיקייט פון זיין קינסטלערישן קאַנען קומט־צו נאָך עפעס,

וואס פארזיזירט נאך זיינע כוחות. דאס איז אן אנדער אויפטו גארדינס. שטר-
 דירנדיק זיינע פיעסן אין בוך און אויף דער סצענע, זענען מיר באלד אפן,
 אז ער שרייבט איבער הויפט קיין פיעסן נישט, נאר ראָלן. עס איז, ווי ער וואָלט
 דער עיקר צופרידנסטעלן די אַקטיאָרן. דערפון האָט גאַלדפּאַרען נישט גע-
 וויסט. ביי אים האָבן די אַקטיאָרן געמוזט שפּילן, וואָס ער האָט געשריבן.
 גאַרדין שרייבט, וואָס די אַקטיאָרן ווילן שפּילן. געוויינלעך שרייבט ער זיינע
 פיעסן פאַר געוויסע „סטאַרס“, און דער אינהאַלט דרייט זיך דער עיקר אַרום
 איין פּערזאָן. אָבער די זייטיקע פּערזאָנען פאַרנעמען ביי אים כמעט נישט
 קיין קלענער פּלאַץ. דאָס איז נישט בלויז, ווייל זיינע קינסטלערישע מיטלען
 צווינגען אים פשוט אָפּצוגעבן זיך אַ סך מיט די זייטיקייטן, נאר אויך, און
 אפשר דער עיקר, ווייל ער וויל צושטעלן ראָלן פאַר פאַרשיידענע אַקטיאָרן פון
 דעם סטאַר-טרופּע, זיינע שטיקער ווערן צוזאַמענגעשטעלט נאָך דעם באַשטאַנד
 פון דער טרופּע. ווען ער איז געווען אַליין טעאַטער-דירעקטאָר אין 1904, האָט
 ער אויפגעשריבן זיין „אומבעקאַנטען“ — אַ פיעסע אָן אַ צענטראַלער פיגור
 און אָן אַ צענטראַלן אינהאַלט, אַן עפּיזאָד-פיעסע. ער לאָזט דאָס שטיק געשריבן
 נישט פאַר קיין באַשטימטן סטאַר, נאר פאַר זיין אייגענער טרופּע, און ער
 האָט געזען צופרידנסטעלן אַלע סטאַרן פון זיין טרופּע.

אַזאַ מין שאַפן מוז פאַרזיזירן דעם קינסטלער, און אַפילו דעם גרעסטן.
 ער קאָן זיך נישט פאַרהאַלטן ערלעך צו זיין טעמע. ער געהערט נישט צו אים
 מיט האַרץ און נשמה. ער בלייבט מיט אים קיין מאָל נישט, אַזוי צו זאָגן, אין
 התבודדות, אַליין און אין אָפּגעזונדערטקייט. ער קאָן די טעמע נישט אַנטוויק-
 לען נאָך דעם לעבן, וואָס עס טראַגט אין זיך. שטענדיק שטייען די אַקטיאָרן
 צווישן אים און דער טעמע. און מיר זעען, ווי גאַרדין שטרענגט אָן זיין אייגן
 בילדונגס-קראַפט, נישט אויף צו אַנטוויקלען זיין טעמע קונסטמעסיק, נאר צו
 אַנטוויקלען אַ געוויסע ראָלע בינעמעסיק. דערפאַר פאַרפעלשט ער אַפט די
 כאַראַקטערס, ווייל ער גייט נישט אין דער טיפעניש פון דער נשמה פון זיינע
 מענטשן, נאר נאָך די באַזונדערטקייטן פון זיינע אַקטיאָרן. דערפאַר קומען ביי
 אים אַרויס דער עיקר די הויפט-פיגורן פאַרויסטע פאַרקערפּערונגען פון פאַר-
 שידענע גוטע מידות. גוטסקייט, קלוגשאַפט, שאַרפּזיניקייט, באַשיידניקייט אַזוי, וו.
 טוען זיך אָן אין הויט און ביינער, ווערן פאַרקערפּערט און שפּאַצירן אַרום אין
 זיינע פיעסן אויף שטאַלצן, צו דערקוויקן דעם עולם מיט זייער עטישער זיסקייט.

נח פּרילוצקי

יעקב גארדין *

פראגמענטן

... אַנדערטהאַלבן יאָר (פּרזער) האָט דאָס ייִדישע טעאַטער פּאַרלירן זיין גרינדער. דער טאַטע פון דער ייִדישער בינע איז געשטאַרבן. ער איז געווען דער לעבעדיקער סימבאָל פון דער אייניקייט און נאַציאָנאַלישער באַטרייטונג פון ייִדישן טעאַטער. (מיט אַנדערטהאַלבן יאָר שפּעטער) האָט אונז פּאַרלאָזט זיין גרויסער יורש, דער פּאַטער פון אונדזער יונגער דראַמע.

יעקב גארדין האָט פּאַרשטאַרקט, פּאַרטיפּט און אַנטוויקלט די נאַציאָנאַלישע יסודות פון דער ייִדישער דראַמאַטישער קונסט.

יעקב גארדין האָט אויפּגעהויבן די פּאַלקסבינע אויף דער מדרגה פון אַן אייראָפּעיִשער סצענע.

יעקב גארדין איז געווען איר לעבעדיקער געסט, איר אַנטוויקלונג און וואַקס. מיט זיין באַפּרוכטנדיקן אַטעם האָט ער צאַרטע בלומען אויסגעהאַדע־וועט, אין אים איינעם האָט מען געזען די צוקונפּט פון ייִדישן טעאַטער.

... ווער עס וויל פּאַרשטיין די מאַכט פון דעם גרויסן טאַלענט, דער זאָל זיך צוקוקן צו דער עוואָלוציע, וואָס די ייִדישע בינע האָט אין משך פון פיר יאָר אַדורכגעמאַכט אין רוסלאַנד און פּוילן. נאָר אויפּפירנדיק „מירעלע אפּרת“ און „כאַשע די יתומה“ — די בעסטע צוויי פּיעסן פון יעקב גארדין — איז אונדזער טעאַטער איבערגעגאַנגען זיין „רוביקאָן“, אַרויפגעטראָטן אויף אַ נייעם וועג, אויף דעם ברייטן וועג פון ערנסטער שאַפּונג, וואָס פירט צו די בערג־שפיצן פון געדאַנק און שיינקייט.

אַ געבוירענער קינסטלער איז גארדין געווען. ווי נאָר זיין וואַרט האָט אויף די ברעטער פון דער ייִדישער בינע אויסגעקלונגען, גליַך איז אַ דאַפעלער געשען: פון ייִדישן אַקטיאָר האָבן אַנגעהויבן אַראַפּפּאַלן די שמאַטעס פון אַ פּורים־שפּילער, פון ייִדישן טעאַטער־באַזוכער — די גראַב־קייט פון אַ פּויער.

* די דאָזיקע ברייטע אָפּהאַנדלונג איז געשריבן געוואָרן ווי אַ נעקראָלאָג, אין בוכפּאַרעם — דערשינען צוזאַמען מיט אַ ריי פּאַלעמישע אַרטיקלען און רעצענזיעס אין ב' 1 ייִדיש טעאַטער, ביאָליסטאָק 1921, ז' 79—150.

פון יידישן אַקטיאָר איז אויסגעוואַקסן דער יידישער אַרטיסט, פון יידישן פאַר-וויילונג-וואַכער — דער אינטעליגענטישער צושווער פון יידישן טעאַטער.

נאָך אין יולי 1905 האָט זיך דאָס יידישע טעאַטער אין וואַרשע געבראַכן פון פּובליקום, וואָס איז ברייטער ווי לענגער געוואָרן, קוויקנדיק זיך מיט „שמענדריק“ אָדער מיט „שפּרינגע דער אַדעסער מעקלערין“. דער גניסטי-קער שפיגל פון די אַקטיאָרן איז געווען נאָך טריבער; זיי האָבן ליב געהאַט דעם אַלטן רעפּערטואַר, געפילט זיך אין אים ווי פּיש אין וואַסער, געקוואַלן פון די וויליונגערישע שטיקלעך, מיט וועלכע לאַטינגער פּילטאָן זינע שרײַ-בעכצן. זייער איינציקן אויפגאַב, ווי אַקטיאָרן, האָבן זיי געזען אין דעם, אַז די באַזוכערס זאלן זיך גוט וויילן. געלעכטער פון פּובליקום — דאָס איז גע-ווען זייער הויפּט-אידעע. מ'האַט נישט געקאָרט קיין מ'אָז די צושווערס זאלן קיכן פאַר געלעכטער.

קיין יאָר איז נישט אַריבער, און רחל קאַמינסקי האָט צו איר בענעפיס שוין געשטעלט נישט „חנהלע די נייטאַרין“, נאָר „כאַשע די יתומה“. אין טעאַ-טער איז געווען מער ווי 1.500 מאַן, און די התפּעלות פון פּובליקום, די יום-טובדיקע שטימונג, וואָס האָט געהערשט אין גרויסן בנין פון „זשאַרדען דהיווער“ איז גאָר נישט געווען צו באַשרייבן.

... יעקב גאַרדן איז דער גניסטיקער טאַטע פון יידישן דראַמאַטישן אַר-טיסט.

יעקב גאַרדן איז דער גניסטיקער טאַטע פון אונדזער אינטעליגענטיש טעאַטער-פּובליקום.

דאָס האָט ער דער ערשטער די יידישע אינטעליגענץ צו דער יידישער בינע צוגעצויגן, דאָס האָט ער דער ערשטער דעם עסטעטישן געשמאַק פון פּשוטן המון אויפגעוויבן.

ווער ס'איז כאַטש איין מאַל געווען אין פעטערבורג אויף די גאַסטראַלן פון דער יידישער דראַמאַטישער טרופּע, דער קען עדות זאָגן: וואָס קיין טויזנט-טער פאַרטיי-פּראָגראַמען, אַגיטאַציע-אַרטיקלעך, פּראָפּאַגאַנדע-בראַשורן זינען נישט אין שטאַנד געווען אויפצוטאָן — דאָס האָט דאָס יידישע דראַמאַטישע טעאַטער געפועלט: משומדים, נאַציאָנאַליסטן, ציוניסטן, טעאַרעטישע אַסימילאַטאָרן, סאַציאַליסטן, גבירים, פּלאַרעטאַריערס — די פאַרשיידנסטע עלעמענטן פון יידישן פּאַלק האָבן זיך באַגעגנט אויף די פאַרשטעלונגען, — און דאָ, אויף די בענק פון טעאַטער, איז צווישן זיי קיין שום חילוק נישט געווען; דאָ האָט זיי איין געפיל פאַראייניקט, דאָ האָט מען געזען פאַר זיך איין יידיש פּאַלק... און אויפגעטאָן האָט דאָס יעקב גאַרדן.

נאָר ווען אַ יידישע טרופּע איז געקומען מיט גאַרדיגס פּיעסן, זינען אירע גאַסטראַלן געוואָרן אַ געשעעניש אין לעבן פון פעטערבורגער יידינטום.

... נאָר אין גאַרדינס רעפערטואַר האָבן די ייִדישע אַקטיאָרן געצווונגען די רוסישע קריטיק אָנצובייגן דעם קאָפּ פאַרן ייִדישן טעאַטער און אָנערקענען פאַר אים אַן אָנגעזען אַרט אין דער משפּחה פון די אייראָפּעיִשע טעאַטערס. ווען מיר גייען נענטער צו צו יעקב גאַרדינס טאַלענט און פּרעגן: אין וואָס באַשטייט דער סוד פון זיין קראַפט? — איז דאָס ערשטע, וואָס עס וואַרפט זיך אין די אויגן: גאָט האָט דעם פאַרשטאַרבענעם דראַמאַטורג געבענטשט מיט דער זעלטענער מתנה, וועלכע הייסט — געפיל פון דער סצענע.

... גאַרדין האָט זייער אַ סך געשריבן — האָט ער אויך נישט ווייניק שוואַכע זאַכן. אָבער אַפילו זיי זינען סצעניש. גאַרדין איז שטענדיק דער האַר פון דער בינע. שרעכנדיק, זעט ער פאַר זיך די סצענע פון טעאַטער, די אַקטיאָרן, וואָס וועלן די זאַך שפּילן, און איז, דעריבער, פאַרהיט פון די פעלערן, וועלכע מאַכן אַ טעאַטער־שטיק טויט און לאַנגוועליק.

... תמיד איז ביי אים די ברע אין באַוועגונג. תמיד איז זי פול. נישטאָ קיין לאַנגע הפסקות, וועלכע קומען פון נישט קענען קאָנצענטרירן די האַנדלונג. און די באַוועגונג איז נישט קיין געקיצלטע, ווי ביי אַלע פאַרגענגערס גאַרדינס. נישט דערפאַר איז ביי אים די סצענע לעבעדיק, ווייל ער נעמט און פירט פּלוצעם אַרויס, אָן אַ שום „פאַרוואָס“, אַ פאַר לציב, לאַמיר זאָגן אַ כינקע מיט אַ פינקע, און הייסט זיי קריגן זיך, און זידלען זיך, און שלאָגן זיך, און איבערבעטן זיך און זינגען קופּלעטן...

... דער וואָס וועט אַ מאָל אַנשרייבן אַ בוך וועגן יעקב גאַרדין — און אַזאָ בוך דאַרף און מוז אָנגעשריבן ווערן — וועט געוויס מיט פאַרגעניגן צעגלידערן דעם צווייטן, דריטן און פערטן אַקט פון מירעלע אפרת, דעם צווייטן און דריטן — פון כאַשע די יתומה, כדי צו באַווייזן, ווי לזכּט און שיין געבויט זיי זינען. דער דריטער אַקט אין כאַשע די יתומה — מידאַרף זיין אַ מבין אויף אים. לופטיק איז ער אין גאַנצן און בלומיק, פול מיט פּאַעזיע און מיט ליכטיקן קאַמיוזם, מיט שאַרפּזין און מיט בייסנדיקער איראַגיע. די סצענע מיט דער סטענגע, דערנאָך די סעודה אין סאַלאָן פון גבירישן בנאַק מיטן קבצן פון קאַראַטשיקראַק, דער אַהיימקער פון דער „פּמליא של מעלה“ — דאָס זינגען נישט געוויינלעכע סצענעס.

... דוד פינסקי געפינט אין גאַרדינען אַזאָ מין חסרון: „ער שרעכט איבער הויפט קיין פּיעסן נישט. נאָר ראָלן. עס איז, ווי ער וואָלט געוואָלט דער עיקר צופרידנטעלן די אַקטיאָרן. דערפון האָט גאַלדפּאַדען נישט געוויסט. ביי אים האָבן די אַקטיאָרן געמוזט שפּילן, וואָס ער האָט געשריבן. גאַרדין שרעכט, וואָס די אַקטיאָרן ווילן שפּילן“, אַאז״וו. דאַרף מען אָבער נישט איבערטרייבן די אמתע באַדייטונג פון דעם אָנגעוויזענעם „פעלער“, וועלכער איז אין דער ווירקלעכקייט בלויז איינער פון די זיטיקע טעכנישע יסודות, וואָס קומען

אַרײַן אין שטיק. אַ דראַמאַטורג, וואָס וויל, זײַן פּיעסע זאָל קאָנען געשפּילט ווערן, מוז זיך רעכענען מיט די פּאָדערונגען פֿון דער סצענע. סײַ ווי סײַ פּאַסן די אַקטיאָרן זעלבסט צו יעדעס שטיק צו דער בינע, — איז דען נישט בעסער, אַז דער מחבר טוט דאָס אַליין לכתחילה? דאָס, אין וואָס פּינסקי זעט־אַיַן אַ חסרון, איז אין אמתן, אין אַ געוויסער מאָס, אַ מעלה. זי באַווייזט, ווי גוט גאַרדין האָט געפּילט און געקענט די סצענע.

... דער גרעסטער פּאַרדינסט גאַרדינסט פאַר דער ייִדישער סצענע באַ־שטייט אין דעם, וואָס ער האָט דער ערשטער אַויפגעפירט אויף אירע ברעטער ערנסטע ליטעראַטור.

גאַרדין האָט מיט זײַנע פּיעסן אויפגעוויבן דעם עסטעטישן געשמאַק פֿון פּובליקום. מיט דער קראַפט פֿון זײַן טעכניק האָט ער באַזיגט העם ייִדישן צושויער. ער האָט געוונען זײַן אינטערעס, זײַן נײַגער. ער ווײַלט דעם ייִדישן טעאַטער־באַזוכער, אָבער נישט מיט אַ טענצל, נאָר מיט ערנסטן דראַמאַטישן אינהאַלט: מיט וויכטיקע צוזאַמענשויסן, אינטריגעס און קאַטאַסטראַפּעס, מיט אַנגעשטרענגטע דראַמאַטישע מאַמענטן און מיט שיינע סצענישע עפעקטן. נישט יעדער דראַמאַטורג וועט זײַן אין שטאַנד אָנצושרײַבן אַזאַ פּראַכטפֿולן אַקט, ווי דער דריטער אין כאַשע זי יתומה. און וואָס איז ווערט בלויז דער עפעקט מיטן קעסטל צירונג אין צווייטן אַקט מירעלע אפרת?

אין איינעם פֿון די וואַרשעווער וואַכן־בלעטער איז מיט אַ יאָר צוריק דערשינען אַ ווילד אַרטיקל, אין וועלכן גאַרדינס שטיקער זײַנען דערקלערט געוואָרן — ווי שונד! דער מחבר מאַכט עטלעכע באַמערקונגען מכות דער „שחיטה“, און פּירט־אויס, אַז דעם אַמעריקאַנער דראַמאַטורגס פּיעסן שטעלן אין אַ „סכּנה“ די ייִדישע בינע; זיי זײַנען „קלוימערשט“ ליטעראַריש, נאָר דער ליטעראַרישער גרים פּאַרשטעלט בלויז דעם שונד פֿון אינהאַלט און פֿון אויפבויע צום סוף איז דער „קריטיקער“, רחמנא ליצלן, מכריז, אַז לאַטײַנער געפעלט אים שוין מער ווי נאָרד־... איך דערמאָן דעם שטות בלויז ווי אַ קוריאַז. נאָך איין בײַשפּיל, אַז קריטיק איז בײַ אונדז אַ הפּקר־נאָך, וואָס יעדער קלויזניק נימט זיך אונטער זי צו טון.

גענוג, מיין איך, כאַטש אייבערפלעכלעך זיך צו באַקענען מיט גאַרדינס ווערק, כדי צו זען, אַז מיר האָבן פאַר זיך אַ ליטעראַטור אין שיינעם זין פֿון באַגריף. אַ גרויסע פּערזענלעכקייט, וואָס פֿון יעדן וואָרט אירן שפּריצט טאַ־לענט, חכמה און קולטור.

... נאָך שלום־עליכמען איז גאַרדין דער איינציקער ייִדישער שריפטשטע־לער, וואָס האָט פּאַראַייביקט אין דער ליטעראַטור אונדזער בורזשואַזישע ספּע־רעס פֿון די אַכציקער און נײַנציקער יאָרן פֿון פּאַריקן יאָרהונדערט. טראַכטני־בערג („כאַשע די יתומה“) און ראַפּאַפּאַרט (די „שחיטה“) — דאָס זײַנען גײַס־

טיקע יורשים פון שלום־זעליכמס סענדער בלאַנק. מיר זענען דעם צווייטן דור, אין וועלכן אַלע טונקעלע שטריכן פון סענדער בלאַנק, ווי דער כאַראַקטער און סאַציאַל־קולטורעלישער טיפּ זײַנען נאָך מער פאַרשאַרפט, אין וועלכן עס זײַט נען אַנטוויקלט אויך די חסרונות, וואָס האָבן געדערעמלט אין שלום עליכמס העלד בלויז ווי מעגלעכקייטן.

אויב מיר וועלן אַ מאָל דערלעבן, עמעצער זאָל זיך נעמען שרײַבן די געשיכטע פון אונדזער לעבן־שטייגער (אַזוי, למשל, ווי ד״ר גידעמאַן האָט באַשריבן די לעבנס־אַרט פון אונדזערע מערב־אײראָפּעזישע ברידער פון די פאַרגאַנגענע יאָרהונדערטער) — וועט ער נישט קענען אויסמײַדן גאַרדינגען. אָן אונדזער פאַרשטאַרבענעם דראַמאַטורג וועט אים פרעמד בליבן אַ גאַנצע עפּאָכע פון אונדזער מאַטעריעלישער און זיטלעכער קולטור. אַ גרופּע ווערק גאַרדינס שילדערט אַ צאַפּלדיק בילד פון ייִדישן בורשוואַזישן לעבן אין דער נײַ־מאַדישער פאַרמאַציע פון די 30ער יאָרן, ווען דער סוחר און גביר סענדער בלאַנק, האָט זיך שוין „ציחיליזירט“: „געקנאַקט“ רוסיש, געטרונקען מיטן פּאַ־ליציי־מײַסטער, געגאַנגען אין טעאַטער, געהאַלטן באַנעס און צו אַ פּסוק פון חומש אָדער פון מדרש שוין געקענט צושטעפּען אַ „פּרינציפּ“ מיט אַ „פּאַ־ראַלעל“...

... אַ באַזונדער אַרט פאַרנעמט מירעלע אפרת — דאָס בעסטע שטיק גאַרדינס, די פּערל פון ייִדישן רעפּערטואַר. דאָס איז אַ גאַלדענער מעדאַליאָן פון אונדזער אַלטמאַדישן לעבן. מיט וואָסער ליבע און געטרײַשאַפט איז אין דער פּיעסע געמאַלט די שטילע, ציכטיקע שטוב פון דער אַריסטאָקראַטישער גנידתע; די איידלקייט און דאָס פּינגעפּיל, וואָס פּילט־אָן דעם רוים פון אירע חדרים, די געסטטיקע שיינקייט פון דער ייִדישער פּרוי, וואָס ראַשט־איבער און באַצויבערט...

... ענדלעך — און דאָס איז די גרעסטע און שענסטע מעלה פון גאַרדינס פּיעסע ווי ליטעראַרישע ווערק — ער איז געווען בײַ אונדז דער ערשטער, וואָס איז אַזוי טיף אַרײַנגעדרינגען אין דער פּסיכאָלאָגיע פון דער פּרוי. מיטאַרף אַליין האָבן זײַער אַ צאַרטע נשמה, מיטאַל קענען לייענען אין פּרויענע־אַרץ, וואָס איז אַזוי אומפאַרשטענדלעך־אייגנאַרטיק אין זײַנע איבערלעבונגען, אַזוי קאַפּריזיש אין זײַנע באַזעגונגען, אַזוי פּיל פּסיכאָלאָגישע רעטענישן און גע־היימע שפּרינגפּעדערס, ווי עס האָט דאָס איניקסטע לעבן פון אַ פּרוי, קאָן גאָר נישט משיג־זײַן דער מוח פון אַ מאַנצביל. גאַרדין האָט געקענט די פּרוי געקניט פאַר איר און געשריבן מיט אַנטציקטער ליבע פון די וונדער, וועלכע ער האָט אַנטדעקט אין איר נשמה. דאָס טיפע, שטאַרקע, שיינע, צאַרטע, גוטע פּרויענע־אַרץ — אַט ווער עס איז דער הויפּטהעלד פון זײַן גאַנצער שאַפּונג. זײַנע דראַמעס בילדן איין טעמפל, אין וועלכן די פּרוי איז די געטין. מירעלע

אפרת, כאשע די יתומה, עטי, אסתרקע, בערטע — דאָס דופטיקע בינטל ליכ-טיקע געשטאלטן איז כולל אוצרות פון חכמה, גוטסקייט, ליבע און זעלבסט-אָפּערונג. וועגן גאַרדינס פּרויענטיפּן איז ווערט אַנצושרייבן אַ ספּעציעלן עטיווד... *

מימוז מודה זיין — גאַרדינס רעפּערטואַר האָט אויך פּיל פעלערן.

זינגע דראַמעס זינגען אָפּט מאָל צו פאַרוויקלט, צו ריך אין אינטריגעס און פּערזאָנען. אין „אומבאַקאַנטן“, למשל, אָדער אין „קרייצער-סאַנאַטע“ האָט דער טאַלאַנטפּוהלער דראַמאַטורג אַנגעהויפּט אַזוי פּיל שטאַף, אַז עס וואָלט געקאַנט קלעקן אויף 2-3 פּיעסן. אמת, גאַרדין בינדט זיך אויס מיטטערש פון שווערן געוועב. די אַרבעט איז אַ געניטע, אַ ריינע; יעדע אינטריגע באַזונדער — פאַרענדיקט, יעדע פּערזאָן — אַדורכגעפירט ביז צום סוף. אָבער דאָך איז דאָס ווידערדיק דעם אַנטוויקלטן געשמאַק פון אינטעליגענטישן צושויער. דער עלעמענטאַרישער עסטעטישער פּרינציפּ פּאָדערט פון קונסטווערק, עס זאָל זיין וואָס נאַטירלעכער און פשוטער, מיט ווייניק מיטלען געבן דעם גרעסטן עפעקט.

נישט זעלטן פאַרקלענערט גאַרדין דעם אַנגדרוק פון גאַנצן שטיק מיט דעם, וואָס ער שטעלט זיך נישט אָפּ וווּ מ'באַדאַרף. צו וואָס איז, לאַמיר זאָגן, דער פינפטער אַקט מירעלע אפרת? נישט בעסער וואָלט געווען, אַז דאָס שטיק זאָל זיך ענדיקן מיטן פּערטן אַקט, און די זעלבסטווערדיקע פּרוי זאָל זיך נישט איבערבעטן? על כל פנים, דער גאַנצער לויף פון דער דראַמאַטישער האַנדלונג איז קעגן דער סענטימענטאַלישער סצענע פון שלום ווערן. שענער וואָלט אויך געווען, ווען עטי אין קרייצער-סאַנאַטע, זאָל נישט שייסן; גענוג איז, אַז זי איז געווען פעזק צו כאַפּן די פּלאַש מיט קאַרבאַל. דאָס איז דאָך די אמתע קאַטאַסטראַפּע: אַזאַ שטילע, גוטע פּרוי, אַזאַ טיף איידל האַרץ, איז אין שטאַנד אַזוי פּיל איבערצוליינדן, אַזוי פּיל בזיונות אויסצושטיין, אַזוי פּיל מוחל צו זיין — און אַפּילו זי ווערט געבראַכט צו אַזאַ יאושדיקן שריט. דער מאַמענט, ווי זי ציט-אויס די האַנט צו דער פּלאַש, מאַכט אַ גוואַלדיקן אַינגדרוק: אין איין רגע עפנט זיך פאַר אונדזערע אויגן עטיס נשמה ביז צום גרונט, און מיר דערזעען ווערשט קלאַר, ווי אוממענטשלעך עס האָט געליטן די פּרוי דע-מאַלט, ווען דאָס ביטערע איראַגישע שמייכעלע האָט, דאַכט זיך, אַלץ מבטל געווען, פון אַלץ זיך גאַרגישט געמאַכט. דער שאַס איז שוין איבעריק: ער גיט שוין גאַרגישט צו צו דער דראַמאַטישער קראַפט פון מאַמענט. פאַרקערט. ער שוואַכט אים נאָך אָפּ, ווייל עס שמעקט מיט מעלאַדראַמע. צו לאַנג איז די סצענע פון סמען זיך אין כאַשע די יתומה, אין וועלכער די ערשטע דריי אַקטן זינגען כמעט אָן אַ פעלער. — אין דער שחיטה דאַרף אסתרקע נישט אַרויס-

לויפן אויף דער בינע מיטן פארבלוטטיקטן חלף. זייער טאקטיש איז געווען פון גארדינגס זינט, וואס ער האט פארדעקט פון אונדז מיט א פארהאנג די סצענע פון מאַרד. די סצענע פון משוגעת, וואס גייט דערנאָך, איז אַבער אין גאַנצן איבעריק, פאַרקלענערט דעם דראַמאַטישן עפעקט פון בלוטיקן סוף. ... מיר טאָרן נישט פאַרגעסן, אַז סײַדישע טעאַטער איז אַ פאַלקס־טעאַטער, פון פאַלק דורכן פאַלק און פאַרן פאַלק באַשאַפן. די אינטעליגענץ אונדזערע קען נאָך איצט אויך נישט אויסהאַלטן אַ ײִדישע דראַמאַטישע טרופּע. היינט ווער רעדט נאָך מיט יאָרן צוריק. דעמאָלט איז אַודאי נישט געווען קיין אָרט פאַר אַ ריין קינסטלערישן רעפּערטואַר. כדי צוצוציען דעם המון, וועל־כער איז געווען דער איינציקער באַזוכער פון ײִדישע פאַרוויילונגען, צו ליטע־ראַרישע פאַרשטעלונגען, זינגען גייטיק געווען פּיעסן, אין וועלכע סײַזאַל אוי־סער ריינער קונסט זיין נאָך אַ זיטיקער צוגאַב — אַ פּשרה מיטן אַנטוויקלונג־צושטאַנד פון באַזוכער. דאָס ײִדישע טעאַטער האָט נישט געקענט איבערגיין פון גאַלדפּאַזען דירעקט, לאַמיר זאָגן, צו איבטען. נישט די אַקטיאָרן, נישט דאָס פּובליקום זינגען געווען ציטיק דערצו. פאַר דער עוואָלוציע פון אונדזער בינע האָט מען באַדאַרפט האַבן אַ דראַמאַטורג, וואָס זאַל זיין פון איין זינט ליטעראַט, און פון דער אַנדערער — פּאַלקשריבער. און דאָס איז געווען יעקב גאַרדין.

דאָס, אין וואָס מיר, אינטעליגענטן, זעען בלויז אַ חסרון — די אַזוי גערופּענע פעלערן פון גאַרדינגס פּיעסן, בילדן נאָך מײַנונג טאַקע דאָס פאַלקסטימלעכע, וואָס האָט אַ ביסל גורם געווען צו זייער דערפאַלג בײַ די מער אַנטוויקלטע עלעמענטן פון דער מאַסע.

... לאַמיר זיך נאָר דערמאַנען, אַז גאַר ערשט נישט לאַנג האַבן די זיטישע אַנטרעפּענערס געצווונגען איבטענען איבערצומאַכן דעם סוף פון זיין נאָראַ. זיי האַבן געטענהט, אַז דאָס בורזשואַזישע פּובליקום וועט נישט קאַנען צווען אַזאַ נישט־מאַראַלישע זאַך, ווי אַ פּרוי פאַרלאַזט אַ מאַן און קינד דער און גייט בײַ נאַכט אַוועק ווי די אויגן קוקן. און די אומגליקלעכע נאָראַ האָט טאַקע געמוזט בלייבן אין דער היים!

... דאָס מאַראַלישע געפיל פון אַ פּשוטן באַזוכער וואָלט געבליבן באַליי־דיקט, ווען די קלוגע מאַמע זאַל זיך אַפילו צוליב אַזאַ שמחה, ווי בר־מצוה פון עלטסטן אייניקל, נישט איבערבעטן מיט די קינדער. די סענטימענטאַליש־קייט, וועלכע כאַראַקטעריזירט דעם ווייניק אַנטוויקלטן געשמאַק, קוויקט זיך אויך זייער שטאַרק מיט דער סצענע, ווי כאַשע רעדט צו הער ליאַלקע און באַוויינט זי מיט ביטערע טרערן...

פּעטערבורג, יוני 1909, געדרוקט אין „אונדזער לעבען“ נײַ 128, 130, 134.

Joseph Lifshitz Fund

ביו איצט דערשינען פֿאַר דער ביבליאָטעק
מוסטער־ווערק פֿון דער ייִדישער ליטעראַטור
אונטער דער רעדאַקציע פֿון שמואל ראָזאַנסקי

- (1) שלמה עטינגער — אויסג' שריפֿטן, 2טע אויפלאַגע (312 זיטן)
- (2) מאָרק וואַרשאַווסקי — ייִד' פֿאַלקסלידער, 3טע אויפלאַגע (216 זיטן)
- (3) ה. ד. נאַמבערג — אויסג' שריפֿטן, 2טע אויפלאַגע (256 זיטן)
- (4) מענדעלע — מסעות בנימין השלישי, 3טע אויפלאַגע (256 זיטן)
- (5) לייב ניידוס — אויסגעקליבענע שריפֿטן, 2טע אויפלאַגע (208 זיטן)
- (6) יעקב דינעזאָן — יאַסעלע, קריזיס, 3טע אויפלאַגע (256 זיטן)
- (7) מעה ברַאָדערזאָן — אויסגעקליבענע שריפֿטן, 2טע אויפֿ' (272 זיטן)
- (8) אליהו בחור — בבֿא־בבֿ, 2טע אויפלאַגע (256 זיטן)
- (9) דוד פינסקי — אויסגעקליבענע שריפֿטן, 3טע אויפלאַגע (352 זיטן)
- (10) שמעון פֿרוג — אויסגעקליבענע שריפֿטן, 2טע אויפלאַגע (216 זיטן)
- (11) י. ל. פרץ — אין 19טן יאָרהונדערט, 3טע אויפלאַגע (272 זיטן)
- (12) י. ל. פרץ — אין 20סטן יאָרהונדערט, 2טע אויפלאַגע (272 זיטן)
- (13) מאָריס ראָזענפֿעלד — אויסג' שריפֿטן, 2טע אויפלאַגע (240 זיטן)
- (14) האַפֿשטיין — כאַריק — פֿעפֿער, 2טע אויפלאַגע (272 זיטן)
- (15) מרדכי ספעקטאָר — דער ייִד' מוזשיק, 2טע אויפלאַגע (272 זיטן)
- (16) ה. לייזיק — אויסגעקליבענע שריפֿטן (352 זיטן)
- (17) שלום עליכם — מנחם־מענדל 3טע אויפלאַגע (272 זיטן)
- (18) אַבֿרהם גאַלדפֿאַדען — אויסג' שריפֿטן, 2טע אויפלאַגע (256 זיטן)
- (19) י. י. שוואַרץ — קענטאַקי, א. ראַבֿאי — הער גאַלדענבאַרג
(פּיאָנערן אין אַמעריקע), 2טע אויפלאַגע (312 זיטן)
- (20) חיים־נחמן ביאַליק — אויסגעקליבענע שריפֿטן (384 זיטן)
- (21) ש. אַנ־סקי — אויסגעקליבענע שריפֿטן (296 זיטן)
- (22) מענדעלע מוכר־ספֿרים — פֿישקע דער קרומער (256 זיטן)
- (23) יוסף אַפֿאַטאַשו — אין פּוילישע וועלדער (416 זיטן)
- (24) זלמן רייזען — אויסגעקליבענע שריפֿטן (304 זיטן)
- (25) יהואַש — אויסגעקליבענע שריפֿטן (320 זיטן)
- (26) גליקל האַמיל — זכרונות (352 זיטן)

- (27) שלום עליכם — טביה דער מילכיקער 3טע אויפלאגע (288 זייטן)
- (28) אברהם רייזען — אויסג' שריפטן, 2טע אויפלאגע (320 זייטן)
- (29) אנטאלאגיע — די פרוי אין דער יידישער פאעזיע (416 זייטן)
- (30) ר' נחמן בראצלעווער — סיפורי־מעשיות, 2טע אויפלאגע (224 זייטן)
- (31) מרדכי אלפערטאָן — אין אַרגענטינע (320 זייטן)
- (32) פרץ הירשביין — אויסגעקליבענע שריפטן (336 זייטן)
- (33) אַנטאלאגיע — יידיש אין ליד (264 זייטן)
- (34) מנחם באַרייאָט — דער פֿרעמדער, זאָול רימער (320 זייטן)
- (35) אַנטאלאגיע — ווען אַ פֿאַלק דערוואַכט (464 זייטן)
- (36) אַנטאלאגיע — גוסס השפלה (272 זייטן)
- (37) ז. טעגלאַווויטש — לידער, דערציילונגען, זכרונות (352 זייטן)
- (38) מעטה־בוך, פֿון 1602 (368 זייטן)
- (39) אונטער אַקופאַציע: עזר וואַרשאַוסקי — שמוגלערס. (328 זייטן)
- (40) ערבֿ חורבן: מ. בורשטיין/מאַזאַוויע און 14 פּאַעטן (256 זייטן)
- (41) חורבן: אַנטאלאגיע — פּאַעזיע, פּראָזע און דראַמע (432 זייטן)
- (42) ווידערשטאַנד און אויפֿשטאַנד/פּאַעזיע, פּראָזע, דראַמע (336 זייטן)
- (43) איציק מאַנגער — לידער, פּראָזע, עסייען (384 זייטן)
- (44) דוד בערגעלסאָן — אויסגעקליבענע שריפטן (320 זייטן)
- (45) משה נאָדיר — הומאַר, קריטיק, ליריק (288 זייטן)
- (46) אַנטאלאגיע: דאַס קינד אין ייִד' פּאַעזיע און פּראָזע (320 זייטן)
- (47) י. אַקסנפֿעלד — שטערן־טיכל, ערשטער ייִד' רעקרוט (288 זייטן)
- (48) פּליטים צווישן פֿניערן, אַנטאלאגיע (304 זייטן)
- (49) אויסגעוואַרצלטע און אינגעוואַרצלטע, אַנטאלאגיע (272 זייטן)
- (50) דרום־אַפֿריקאַניש, אַנטאלאגיע (360 זייטן)
- (51) שלום אַש — פֿון שטעטל צו דער גרויסער וועלט. (400 זייטן)
- (52) דער אַרבעטער־דור אין אַמעריקע (224 זייטן)
- (53) עבֿרי־טזיטש / צאינה וראינה (368 זייטן)
- (54) אַנטאלאגיע / טשילעניש (272 זייטן)
- (55) אין דעם אייגענעם לאַנד, 25 יאָר ישראל (568 זייטן)
- (56) שלום אַש — אַנקל מאַזעס, ראַמאַן (264 זייטן)
- (57) יעקבֿ גאַרדין — 3 דראַמעס, (320 זייטן)
- אין 1973 דערשיינט נאָך :
- (58) אַנטאלאגיע : בראַזיליאַניש.

IACOV GORDIN

TRES DRAMAS

Director: SAMUEL ROLLANSKY

1973

ATENEO LITERARIO EN EL INSTITUTO CIENTIFICO JUDIO

Pasteur 633 - 3º

Buenos Aires